

CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

RATOWNICTWO WODNE

**oraz inne aspekty bezpieczeństwa
na obszarach wodnych**

DYLEMATY I WYZWANIA

**Redakcja naukowa
dr Jerzy Telak**

LEGIONOWO 2017

CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

RATOWNICTWO WODNE

**oraz inne aspekty bezpieczeństwa
na obszarach wodnych**

DYLEMATY I WYZWANIA

**Redakcja naukowa
dr Jerzy Telak**

LEGIONOWO 2017

Recenzenci:

prof. nadzw. dr hab. Marek Stefański

dr hab. Piotr Bogdalski

Zdjęcie na okładce:

Jarosław Pawełek

Projekt okładki:

Wioleta Kaczańska

Centrum Szkolenia Policji
Legionowo 2017

ISBN 978-83-62455-38-6

Opracowanie redakcyjne i graficzne, korekta, skład i druk:

Wydział Wydawnictw i Poligrafii

Centrum Szkolenia Policji w Legionowie

Nakład 250 egz.

SPIS TREŚCI

	JERZY TELAK	
	Słowo wstępne	5
I	WITOLD SKOMRA	
	Miejsce, rola i zadania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa w zakresie integracji działań na rzecz utrzymania bezpieczeństwa	9
II	TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN	
	A concept for life saving on water areas in Ukraine (Koncepcja ratowania życia na obszarach wodnych Ukrainy)	18
III	PAWEŁ GROMEK	
	Ratownictwo wodne a trendy rozwoju ratownictwa w ochronie ludności w Polsce	31
IV	GRZEGORZ ŚWISZCZ	
	Informacje o zagrożeniach – analizy, prognozy, oceny	43
V	MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ	
	Krajowy system ratowniczo-gaśniczy wobec zagrożeń na obszarach wodnych	55
VI	JERZY TELAK	
	Służba Policji na wodach w latach 2013–2016. Podstawowe kwestie organizacyjne	67
VII	MAGDALENA ZIELINSKA	
	Działalność Państwowej Straży Pożarnej na obszarach wodnych	80
VIII	MARIUSZ FELTYNOWSKI	
	Koordinacja działań ratowniczych podczas powodzi	90
IX	OKSANA GALAROWICZ	
	Polska pomoc humanitarna Państwowej Straży Pożarnej po zdarzeniach na obszarach wodnych. Wybrane aspekty	100
X	TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK	
	Ocena specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego w świetle przeprowadzonych badań	112
XI	BOGDAN PANEK, MIROSŁAW BANASIK	
	Bezpieczeństwo szlaków wodnych w obliczu zjawiska międzynarodowego piractwa morskiego	123

XII	SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA Bezpieczeństwo i ochrona portów morskich	139
XIII	JERZY TELAK Zawody sportowe na wodach z udziałem ratowników z województwa świętokrzyskiego. Wybrane aspekty	150
XIV	ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK Zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpieli w obszarze Jeziora Zegrzyńskiego	178
XV	EWA ZIELIŃSKI Taksonomia czynników motywujących pracę na przykładzie ratowników wodnych zatrudnionych na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim	192
XVI	JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK Przygotowanie pływackie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej	204
XVII	JERZY TELAK, MACIEJ FURS Kontrowersje wokół przygotowania pedagogicznego instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego	215
XVIII	ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ Специфічні захворювання слухового аналізатора у водолазів і пірнальників (Specyficzne choroby analizatora słuchowego płetwonurków i nurków)	226
XIX	MICHAŁ KURDZIEL Porównanie systemu przygotowania i egzaminowania z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy na przykładzie wybranych służb mundurowych	242
XX	JAROSŁAW PAWEŁEK Zagrożenia na obszarach wodnych w porcie i mieście Gdynia	253

SŁOWO WSTĘPNE

Podstawową potrzebą człowieka oraz celem społecznym jest bezpieczeństwo – stan bez zagrożenia. Zagrożenia bezpieczeństwa mogą być niesione siłami natury, w tym – wynikać ze zdarzeń na obszarach wodnych. Ekosfera – naturalne środowisko – to najstarsze źródło zagrożeń dla gatunku ludzkiego. Stanowi ona niebezpieczeństwo, jeśli ginie niszczone przez człowieka oraz gdy dominuje nad człowiekiem, powodując klęski żywiołowe. Nawet przy wysoko zaawansowanej technosferze może wystąpić niedostatek możliwości jej obsługi. Nieopanowane zdobycze techniki mogą tworzyć warunki życia wykraczające poza wyobraźnię człowieka. Rozwój nauki i techniki wpływa na minimalizowanie i ograniczanie skutków kataklizmów.

Blisko 72% powierzchni Ziemi znajduje się pod wodą, a cała woda globalna to około 1386 mln km³. Woda nie jest środowiskiem naturalnym dla życia człowieka, a pobyt człowieka na obszarze wodnym niesie za sobą ryzyko utraty życia lub zdrowia. Według Światowej Organizacji Zdrowia corocznie tonie około 400 tys. osób, ale nie jest znana ciemna liczba wypadków utonięcia osób. Wypadki utonięcia są trzecią w kolejności przyczyną przedwczesnej utraty życia i łącznie stanowią 7% wszystkich wypadków ze skutkiem śmiertelnym. W latach 1962–2015 w Polsce utonęło około 50 tys. osób.

Poziom ratownictwa wodnego można oceniać poprzez liczbę wypadków utonięcia osób, wysoką w Polsce w porównaniu z innymi państwami Unii Europejskiej. Ratownictwo wodne jako prowadzenie działań ratowniczych, które polegają na organizowaniu i udzielaniu pomocy osobom będącym uczestnikami wypadków lub narażonym na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym, powinno być postrzegane jako składowa bezpieczeństwa powszechnego. Działalność operacyjna w ramach zarządzania bezpieczeństwem państwa została ukierunkowana na ochronę osób, mienia i środowiska, także na obszarach wodnych.

Do celów Unii Europejskiej i Polski w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego należą utrzymanie zdolności do reagowania w przypadku zagrożeń życia lub zdrowia obywateli oraz ochrona przed skutkami zdarzeń losowych. Polska zapewnia swoim obywatelom bezpieczeństwo, które znajduje się w obszarze kompetencyjnym administracji publicznej. W zakresie zarządzania kryzysowego Rządowe Centrum Bezpieczeństwa integruje system, koordynuje obieg informacji i działania właściwych struktur oraz współpracuje z centrami ministrów i wojewodów. Sprawy wewnętrzne obejmują bezpieczeństwo publiczne i powszechne, a za prowadzenie działań ratowniczych odpowiada Państwowa Straż Pożarna – formacja przeznaczona do walki z klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. Krajowy system ratowniczo-gaśniczy, integralna część wewnętrznego systemu bezpieczeństwa państwa, kierowany przez Komendanta Głównego PSP, powinien w więk-

szym stopniu wspierać, a zarazem integrować podmioty zainteresowane bezpieczeństwem osób przebywających na obszarach wodnych.

PSP rozwinęła system zapobiegania i przygotowania oraz reagowania na zdarzenia negatywne. Podczas powodzi i innych zdarzeń na wodach reagowała poprzez udzielanie pomocy osobom poszkodowanym, ograniczając straty i zniszczenia. Przed powołaniem PSP zadania ratownictwa wodnego w szerokim zakresie wykonywała Policja wspierana przez Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe. Posiadająca wieloletnią tradycję służba Policji na wodach nabierała szczególnego znaczenia w sezonie letnim oraz podczas powodzi. Metody i formy wykonywania zadań przez policjantów na wodach są stabilne. Centrum Szkolenia Policji w Legionowie powinno nadal zapewniać funkcjonowanie efektywnego systemu kształcenia policjantów do służby na obszarach wodnych.

Analizy stanu ratownictwa wodnego i systemu kształcenia zawodowego ratowników wodnych prowadzi się w każdym państwie. Na Ukrainie ze wsparciem polskich instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego określono cele i zadania w ratownictwie wodnym oraz problemy teoretyczne i praktyczne szkolenia. Dalsze badania w celu konwergencji do standardów europejskich powinny być prowadzone z udziałem podmiotów zagranicznych.

Społeczeństwo oczekuje od PSP profesjonalnego przygotowania w każdej dziedzinie ratownictwa. Strażaka postrzega się jako ratownika o najwyższych kwalifikacjach, zdolnego do podejmowania akcji ratowniczych w każdych warunkach, w tym na obszarach wodnych. Dobrze wyposażone specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego PSP i inne podmioty, po podniesieniu poziomu wyszkolenia, powinny stanowić zasoby ratownicze spełniające oczekiwania społeczne. PSP powinno lepiej wykorzystać zaplecze naukowo-dydaktyczne do kształcenia specjalistów w zakresie bezpieczeństwa na obszarach wodnych.

W ramach Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności rekomenduje się programy zapobiegawcze, budowanie zasobów ratowniczych i ich przygotowanie do reagowania. Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Komendy Głównej PSP realizuje w Polsce zadania koordynatora krajowej i zagranicznej pomocy ratowniczej. Przy udzielaniu pomocy humanitarnej i ratowniczej za granicą w związku z powodzią, wskazany jest udział PSP.

Problemy bezpieczeństwa nie dotyczą wyłącznie obszarów wodnych (śródlądowych). Na szlakach wodnych występują zagrożenia dla statków i załóg, związane z piractwem morskim. Podnoszą one koszty usług świadczonych przez armatorów. Bezpieczeństwem wymiany towarów drogą morską zajmuje się Międzynarodowa Organizacja Morska. Porty morskie, wykonujące zadania przeładunku i składowania materiałów, w tym niebezpiecznych, powinny być w szczególny sposób zabezpieczane.

Od wielu lat sportowe ratownictwo wodne wpływa na podnoszenie sprawności ratowników wodnych. Mistrzostwa Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie należą do szczególnych przedsięwzięć służących do przygotowania zasobów służb publicznych i organizacji pozarządowych do działania w warunkach klęski żywiołowej. Żeby pobyt osób na obsza-

JERZY TELAK

rach wodnych był satysfakcjonujący, należy dobrze przygotować i zmotywować ratowników wodnych oraz minimalizować zagrożenia bezpieczeństwa na każdym zbiorniku wodnym. Instytucja kwalifikowanej pierwszej pomocy, pomimo pewnych niedomagań, powinna być nadal wykorzystywana do świadczenia usługi zunifikowanej przez służby publiczne i organizacje pozarządowe zajmujące się ratownictwem.

Ekonomizacja życia społecznego oraz polityka, wsparta przepisami prawnymi i praktyką administracji rządowej, zmieniła system ratownictwa wodnego w Polsce. WOPR, które przez wiele lat dominowało na rynku ratownictwa wodnego, w szkoleniu korzystało z treści implementowanych z dorobku edukacyjnego innych krajów, regionalnego i globalnego. Współczesne metody i formy szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego wywołują kontrowersje.

Przy transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego należy dokonać również korekty przepisów dotyczących podsystemu ratownictwa wodnego.

Jerzy Telak

MIEJSCE, ROLA I ZADANIA RZĄDOWEGO CENTRUM BEZPIECZEŃSTWA

w zakresie integracji działań na rzecz
utrzymania bezpieczeństwa

dr inż. Witold Skomra

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa

Wprowadzenie

System zarządzania kryzysowego w Polsce został zbudowany według dwóch naczelných zasad. Wyższy szczebel administracji nigdy nie przejmuje kompetencji szczebla niższego, a jedynie wspiera go w przypadku, gdy wystąpi nieadekwatność sił i środków (lub kompetencji) w stosunku do wielkości lub charakteru zagrożenia¹. Ponadto bezpośrednie reagowanie na zagrożenie zastrzeżone jest dla organów ustawowo do tego upoważnionych. W praktyce bezpośrednie reagowanie to możliwie najniższy szczebel administracji². Zasada ta obowiązuje nawet po wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej. Wprawdzie wymienione w ustawie organy władzy publicznej kierują działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia, ale nie mają uprawnień do dowodzenia poszczególnymi służbami ani bez podstawy prawnej nie mogą ingerować w kompetencje innych organów (np. strażaka kierującego działaniem ratowniczym, policjanta wykonującego czynności służbowe itp.). Zagadnienie to wprost rozstrzyga ustawa o stanie klęski żywiołowej, zgodnie z którą: „organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy”³.

¹ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209), art. 3 pkt 1.

² Tamże, art. 26.

³ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.), art. 7 i 8.

W ramach systemu zarządzania kryzysowego zapewnia się natomiast koordynację wszystkich pomiotów uczestniczących w zdarzeniu. Podstawowym dokumentem obrazującym podział kompetencji w tym zakresie jest siatka bezpieczeństwa⁴.

W systemie zarządzania kryzysowego funkcjonują podmioty przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. System zarządzania kryzysowego

Szczebel administracyjny	Organ zarządzania kryzysowego	Organ opiniodawczo-doradczy	Centrum zarządzania kryzysowego
krajowy	Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów	Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego	Rządowe Centrum Bezpieczeństwa
resortowy	minister kierujący działem administracji rządowej, kierownik organu centralnego	Zespół Zarządzania Kryzysowego (ministerstwa, urzędy centralne)	Centrum Zarządzania Kryzysowego (ministerstwa, urzędy centralne)
wojewódzki	wojewoda	Wojewódzki Zespół Zarządzania Kryzysowego	Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego
powiatowy	starosta powiatu	Powiatowy Zespół Zarządzania Kryzysowego	Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego
gminny	wójt, burmistrz, prezydent miasta	Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego	gminne, miejskie centra zarządzania kryzysowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Skomra, *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik*, wyd. Presscom, Wrocław 2016, s. 287–309.

Pierwszeństwo działań należy do właściwego organu, który pierwszy został poinformowany o zagrożeniu. On podejmuje działania w zakresie zarządzania kryzysowego, a następnie powiadamia o zdarzeniu organy wyższego i niższego szczebla, przedstawiając jednocześnie swoją ocenę sytuacji oraz informację o zamierzonych działaniach⁵. Podmioty odpowiedzialne za zarządzanie kryzysowe mogą powoływać ekspertów do prac w zespołach zarządzania kryzysowego⁶.

Finansowanie zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w gminie, powiecie i województwie jest zapewnione ze środków budżetu – odpowiednio gmin, powiatów i samorządów województw (możliwe są dotacje celowe z budżetu państwa)⁷, a na szczeblu krajowym – z budżetu państwa w częściach, którymi dysponują wojewodowie, minister właściwy do spraw wewnętrznych, inni ministrowie i centralne organy administracji rządowej.

⁴ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, art. 5 ust. 2 pkt 1 lit. b.

⁵ Tamże, art. 21.

⁶ Tamże, art. 22.

⁷ Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.); ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 198, z późn. zm.).

WITOLD SKOMRA

1. Reagowanie na zagrożenia

Rozproszony i zdecentralizowany model kierowania działaniami ma swoje uzasadnienie. Jak dowodzą badania prowadzone w USA, już sama możliwość przekazania odpowiedzialności na wyższy szczebel ogranicza determinację władz lokalnych do samodzielnego uporania się z powstałą sytuacją, tym bardziej, gdy przekazaniu odpowiedzialności towarzyszy możliwość pozyskania dodatkowych środków. W takim przypadku władze lokalne mogą wręcz świadomie opóźniać lub ograniczać własne działania, chcąc w ten sposób zmusić wyższe szczeble administracji do przejścia zarządzania sytuacją i wydatkowania na nie własnych środków. Poza tym władze centralne też nie wykazują entuzjazmu do przejmowania odpowiedzialności od władz lokalnych. Po pierwsze, obawiają się, że mogłyby im grozić zarzuty o przekroczenie własnych kompetencji. Po drugie, personel administracji centralnej zwykle nie jest przygotowany do wykonywania funkcji sprawowanych na co dzień przez władze lokalne, gdyż nie zna uwarunkowań lokalnych i kondycji finansowej władz niższego szczebla. Praktyka amerykańska pokazuje również, że poszczególne agencje centralne mają problemy z koordynacją działań pomiędzy sobą. W efekcie zbyt późne podjęcie działania, problemy koordynacyjne i niedostosowanie czynności do uwarunkowań lokalnych to wręcz charakterystyczne cechy działania władz centralnych⁸.

Z drugiej strony zmiany klimatyczne wymuszają zmiany w organizacji działań ratowniczych. To stwierdzenie dotyczy zwłaszcza doświadczeń amerykańskich. Po katastrofalnych huraganach – Katrina, Gustaw i Ike – uznano, że zmiany klimatyczne mają charakter długotrwały i podobnych katastrof należy oczekiwać również w przyszłości. Drugie spostrzeżenie wiąże się z faktem niemożności rozwijania zawodowych służb ratowniczych w nieskończoność. Nie ma ekonomicznego uzasadnienia zatrudniania ratowników wyłącznie na potrzeby zwalczania potencjalnej klęski żywiołowej. W efekcie postawiono na rozwój organizacji pozarządowych oraz edukację obywateli w zakresie prawidłowych zachowań. Ponadto budowanie społeczeństwa obywatelskiego oparto na założeniu, że obywatele są współodpowiedzialni za bezpieczeństwo własne i sąsiadów. Jednym z przejawów takiego stanowiska są nieetatowe grupy ratownicze składające się z wolontariuszy. Amerykański przykład pokazuje, że w dobie nasilających się katastrof naturalnych i przy ograniczonych możliwościach finansowych wolontariat i samorząd terytorialny mogą stanowić rzeczywistą siłę poprawiającą poziom bezpieczeństwa. Świadomy zagrożień i wyedukowany obywatel oraz sprawnie z nim współpracująca władza lokalna przyniosą z pewnością lepsze efekty w walce z katastrofami, nawet przy mniejszych nakładach finansowych.

Problem zmian klimatycznych i konieczność dostosowania systemów ratowniczych do nowych warunków dotyczy również Polski. W Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej stwierdzono wręcz, że gwałtowne zjawiska pogodowe będą coraz częstsze w strefie klimatycznej, w której znajduje się Polska. Jednym z najpoważniejszych wyzwań dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa staną się powodzie o dużych rozmiarach. Częstotliwość ich występowania może wzrosnąć z cyklu dziesięcioletniego do pięcioletniego, co przy niedostatku infrastruktury zabezpieczającej potęgowałoby straty dla państwa i obywateli⁹.

⁸ Szerzej: S.K. Schneider, *Flirting with disaster. Public management in crisis situation*, M.E. Shape, New York 1995, s. 45–48 i 68–72.

⁹ Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN, Warszawa 2013, s. 132.

Dowodzenie i organizacja ratownictwa

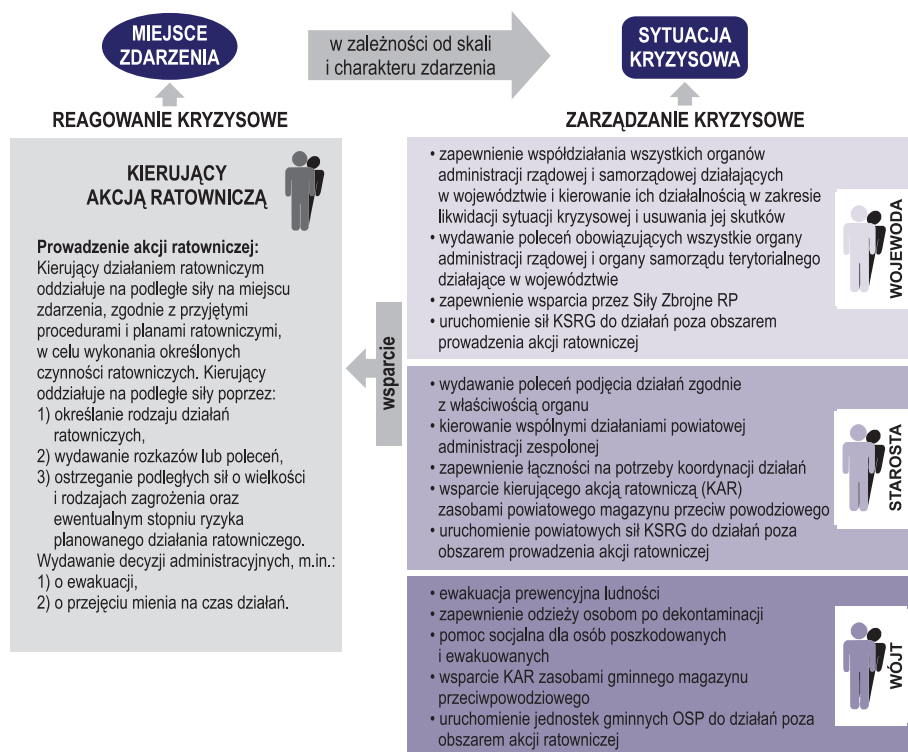
Kierowanie i dowodzenie podczas działań ratowniczych wynika z ustaw i pragmatyk poszczególnych służb. Najszerze kompetencje posiada strażak kierujący akcją ratowniczą. Zgodnie z ustawą o Państwowej Straży Pożarnej taki funkcjonariusz korzysta z atrybutów organu administracji publicznej i ma prawo korzystania z:

- dróg, gruntów i zbiorników wodnych państwowych, komunalnych i prywatnych;
- komunalnych i prywatnych ujęć wodnych i środków gaśniczych.

Ponadto, w okolicznościach uzasadnionych stanem wyższej konieczności, strażak kierujący akcją ratowniczą ma prawo zarządzenia:

- ewakuacji ludzi i mienia z terenu objętego akcją ratowniczą;
- koniecznych prac wyburzeniowych i rozbiórkowych;
- wstrzymania komunikacji w ruchu lądowym;
- udostępnienia pojazdów, środków i przedmiotów niezbędnych do akcji ratowniczej;
- zakazu przebywania osób postronnych w rejonie akcji ratowniczej.

Schemat 1. Relacje pomiędzy prowadzeniem akcji ratowniczej a pozostałymi obszarami zadaniami realizowanymi w ramach systemu zarządzania kryzysowego.

Źródło: W. Skomra, *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik*, wyd. Presscom, Wrocław 2016, s. 69.

WITOLD SKOMRA

Dodatkowo ma prawo:

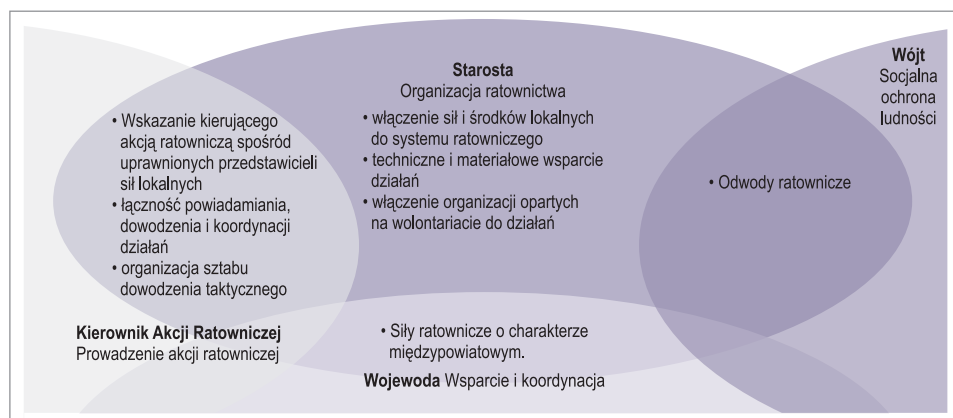
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, jednostek gospodarczych, organizacji społecznych i obywateli;
- odstąpienia od zasad działania uznanych powszechnie za bezpieczne¹⁰.

Trzeba podkreślić, że wszystkie te uprawnienia dotyczą sytuacji po pojawieniu się zagrożenia. Przygotowania do działań muszą być prowadzone w ramach innych rozwiązań prawnych. Podstawą są postanowienia dotyczące krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego¹¹ oraz ustawy o zarządzaniu kryzysowym.

Relacje pomiędzy kierującym akcją ratowniczą a organami zarządzania kryzysowego zostały przedstawione na schemacie 1.

Zadania związane z planowaniem reagowania kryzysowego przedstawiono na schemacie 2.

Schemat 2. Zależności pomiędzy organizacją ratownictwa a zadaniami realizowanymi w ramach systemu zarządzania kryzysowego¹².

Źródło: W. Skomra, *Model funkcjonowania organów administracji publicznej w czasie klęsk żywiołowych na obszarze województwa* (rozprawa doktorska), AON, Warszawa 2005, s. 158.

3. Wsparcie i koordynacja

W przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej działania lokalne wspierane są na podstawie planów zarządzania kryzysowego opracowywanych na poziomie wojewódzkim, ministerialnym i krajowym (Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego). Już samo uru-

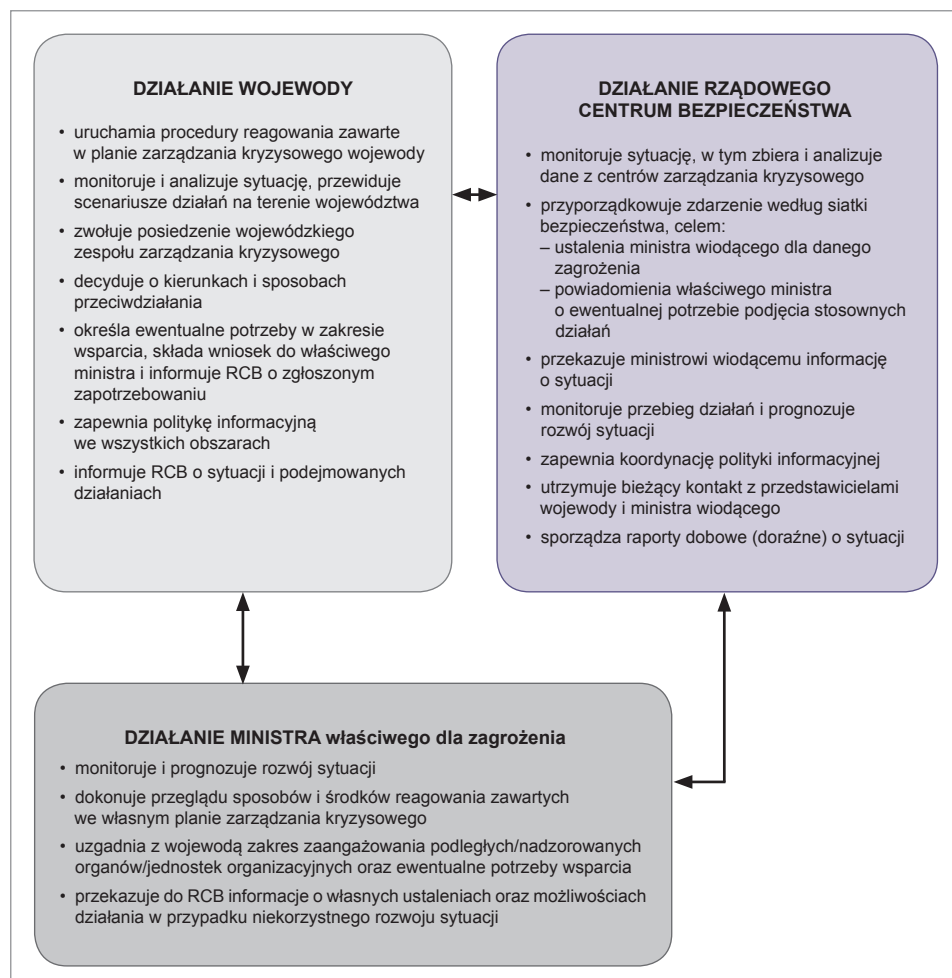
¹⁰ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.), art. 21.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239, z późn. zm.).

¹² Organizacja działań ratowniczych wynika z postanowień powiatowych i wojewódzkich planów ratowniczych opracowywanych przez komendantów powiatowych i wojewódzkich PSP, a zatwierdzanych odpowiednio przez starostę lub wojewodę. Zob. szerzej: rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, § 7.

chomienie procedur planu wojewódzkiego powoduje, że sytuacja zaczyna być monitorowana przez szczebel centralny. Podział zadań z tym związanych przedstawiono na schemacie 3.

Schemat 3. Procedury reagowania kryzysowego, określające sposób postępowania w sytuacjach kryzysowych – zagrożenie sytuacją kryzysową na poziomie wojewódzkim.

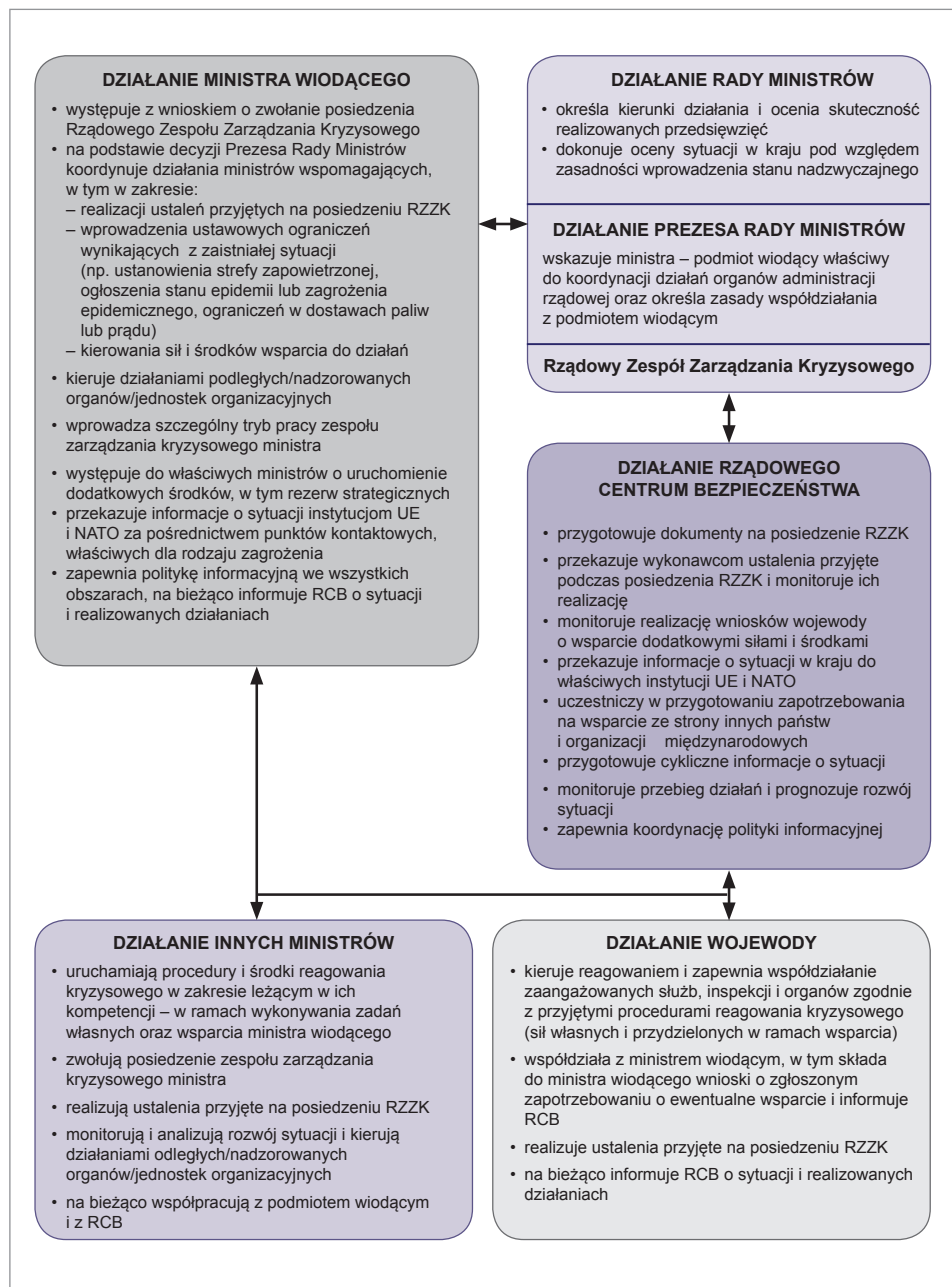

Źródło: Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013–2015, s. 441.

Ostatnim etapem działania systemu zarządzania kryzysowego jest przejęcie odpowiedzialności za całość działań przez szczebel centralny. W takim przypadku zwoływany jest Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego i mogą być uruchomione procedury zawarte w KPZK. Zadania realizowane w takim przypadku i związane z nimi obieg informacji przedstawiono na schemacie 4.

WITOLD SKOMRA

Schemat 4. Procedury reagowania kryzysowego określające sposób postępowania w sytuacjach kryzysowych – zagrożenie krajowe niewymagające wprowadzenia stanu nadzwyczajnego.

Źródło: Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego 2013–2015, s. 443.

Podsumowanie

Niebezpieczeństwa związane z gwałtownymi zjawiskami pogodowymi w każdym wydaniu Raportu o Zagrożeniach Bezpieczeństwa Narodowego¹³ znajdują się na pierwszym miejscu listy zagrożeń. W projekcie Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego (edycja 2017 r.) ryzyko związane z wystąpieniem powodzi oszacowano na poziomie dużym (czwartym w pięciostopniowej skali). Ten fakt wskazuje na konieczność budowania lokalnych systemów ratowniczych wykorzystujących środki techniczne umożliwiające prowadzenie działań na wodzie. Elementem uzupełniającym są rozwiązania zawarte w wojewódzkich planach zarządzania kryzysowego. Jeśli i one okażą się niewystarczające, konieczne będzie uruchomienie wsparcia ze szczebla centralnego. W tym przypadku szczególna rola przypada Rządowemu Centrum Bezpieczeństwa. Zgodnie z obowiązującymi procedurami RCB zapewnia obsługę Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, przygotowuje rekomendacje, zapewnia obieg informacji i koordynuje wdrażanie podjętych decyzji. Warunkiem sprawności takiego systemu integrującego elementy reagowania, wsparcia i koordynacji jest utrzymanie przepływu informacji oraz decyzji, rozpoczynając od poziomu gminy, kończąc na poziomie rządowym.

Literatura

- Schneider S.K., *Flirting with disaster. Public management in crisis situation*, M.E. Shape, New York 1995.
Skomra W., *Model funkcjonowania organów administracji publicznej w czasie klęsk żywiołowych na obszarze województwa* (rozprawa doktorska), AON, Warszawa 2005.
Skomra W., *Zarządzanie kryzysowe – praktyczny przewodnik*, wyd. Presscom, Wrocław 2016.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).
Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.).
Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 198, z późn. zm.).
Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.).
Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209, z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239, z późn. zm.).

Netografia

- Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego, <http://rcb.gov.pl/krajowy-plan-zarządzania-kryzysowego/>
Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, <http://rcb.gov.pl/raport-o-zagrozeniach-bezpieczenstwa-narodowego-3/>.
<http://www.czk.pl/>.
<http://www.illinois.gov/ready/Pages/default.aspx>.
<http://www.illinoisfirefighters.org/>.
<http://www.mabas.org/>.
<http://www.nipsta.org>.

Inne

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, BBN, Warszawa 2013.

¹³ Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, <http://rcb.gov.pl/raport-o-zagrozeniach-bezpieczenstwa-narodowego-3/> [dostęp: 8.03.2017 r.].

WITOLD SKOMRA

STRESZCZENIE

„Miejsce, rola i zadania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa w zakresie integracji działań na rzecz utrzymania bezpieczeństwa”

System zarządzania kryzysowego często jest utożsamiany z ratownictwem, a szerzej – z bezpośrednią reakcją na wystąpienie niekorzystnego zdarzenia. W rzeczywistości reagowanie leży w kompetencjach ustawowo do tego powołanych służb, inspekcji i straży. Rolą organów zarządzających sytuacjami kryzysowymi jest przygotowanie przyszłych działań, zapewnienie bieżącej koordynacji pomiędzy poszczególnymi służbami i zagwarantowanie wsparcia, o ile zaplanowanie siły i środków okażą się nieadekwatne do rodzaju lub skali zagrożenia. Aby zapewnić takie wsparcie, konieczne jest stałe monitorowanie zagrożeń, wcześniejsze zaplanowanie działań i przygotowanie zespołów reagowania na każdym ze szczebli administracji. Podczas zdarzeń wymagających reakcji na poziomie krajowym Rządowe Centrum Bezpieczeństwa pełni rolę jednostki monitorującej sytuację, zapewniającej obieg informacji i bieżącą obsługę decydentów (Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych).

SŁOWA KLUCZOWE

system zarządzania kryzysowego • Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego • organizacja działań ratowniczych

ABSTRACT

“Place, role and tasks of the Government Centre for Security for the efforts integration to maintain security”

Crisis management system is often identified with rescue, and wider – with a direct response to the occurrence of adverse events. In fact, response is within the competence of services, inspections and guards which are legally responsible for it. The role of administrative organs managing crisis situations is to prepare future actions, to ensure ongoing coordination between different services and to provide support, in case planned forces and resources are inadequate to the character or scale of a threat. To provide such a support it is necessary to ensure continuous monitoring of threats, to plan activities beforehand and to prepare response teams at each administrative level. Government Centre for Security during events requiring response at the national level acts as a situation monitoring unit, ensuring the flow of information and ongoing support of decision-makers (Council of Ministers, Prime Minister and Minister of Internal Affairs).

KEYWORDS

crisis management system • National Crisis Management Plan • rescue operations organisation

A CONCEPT FOR LIFE SAVING ON WATER AREAS IN UKRAINE

(Konceptcja ratowania życia na obszarach wodnych Ukrainy)

Taras Rak, D.Sc.
Lviv State University
of Life Safety

Vasyl Loik, PhD
Lviv State University
of Life Safety

Bogdan Shtayn, PhD
Lviv State University
of Life Safety

Introduction

Life safety and human security are the main priorities of the society. Government control over water conservation and reproduction of water resources is carried out by the Cabinet of Ministers of Ukraine, local councils and their executive bodies, government authorities and other authorities according to the legislation of Ukraine. Government authorities that carry out control over water conservation and reproduction of water resources are as follows:

- central executive body that ensures public policy in the area of environmental protection;
- central executive body that implements public policy in the area of environmental protection;
- central executive body that implements public policy in the area of water management;
- central executive body that implements public policy in the area of geological study and rational use of mineral resources;
- central executive body that implements state monitoring (control) in the area of water conservation and reproduction of water resources,
- other authorities in obedience to the law¹.

¹ V.B. Loyik, B.V. Shtayn, A.M. Kovalchuk, *Provedennyya profesiynoyi pidhotovky ryatuvальnykiv na vodi*, T. Rak, J. Telak, O. Galarowicz, W. Horban, *Bezpechna voda*, Chastyna I., Holovna Shkola Pozhezhnoyi Sluzhby, Vydavnytstvo ARKA, 2015, s. 120.

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Water safety and water rescue activities in Ukraine are provided directly by Ukrainian non-governmental organization Water Rescue Society and the State Emergency Service of Ukraine. Their objectives are as follows:

- life and health protection on water areas (accident prevention, teaching people basic skills of self-rescue and helping someone who is in trouble);
- organization of lifeboat stations and posts in the places of public bathing;
- monitoring and control over floatation devices.

Violations of basic rules and security measures on the water areas often lead to drowning. Mortality from drowning is approximately 7% of the total number of deaths because of accidents.

The role of rescuers on water areas is really great. Rescuers have to control people behaviour, inform everybody about dangerous areas, offshore streams, explain the main rules of conduct on the beach, etc.

Conventional methods on the drowning prevention (information about risks on the water, swimming training, using mass-media, patrolling the beaches, etc.) have already sputtered out, as they are not able to solve the problems. Therefore, it is necessary to search for new tools that allow making security measures on the water areas more effective.

The modern concept of life safety and health protection on water areas takes into account conclusions of standing committees on ecology, natural resources and recreation, budget and socio-economic development, communal property. It is built in obedience to the principal statutory instruments, such as:

- Constitution of Ukraine²;
- Civil Defence Code of Ukraine³;
- Water Code of Ukraine⁴;
- Decree on high priority measures of drowning prevention in Ukraine⁵;
- Resolution on accounting of leisure areas on water areas⁶;
- Resolution on Statute of Universal State System of Prevention and Response to ES⁷;
- Order on approval of Safety instructions on water areas of Ukraine⁸;

² Article #143 of the Constitution of Ukraine (Official Bulletin of Ukraine of October 1, 2010. / Number 72/1 Special Issue / p. 15, Article 2598).

³ Articles # 22, 23, 48 of Civil Defence Code of Ukraine (Journal of Supreme Council of Ukraine of August 30, 2013 p., / № 34-35 / p. 1802, Article 458).

⁴ Article # 47 of Water Code of Ukraine (Journal of Supreme Council of Ukraine of June 13, 1995, Number 24, article 189).

⁵ The Edict of the President of Ukraine of July 14, 2001 "On high priority measures of drowning prevention in Ukraine" (Governmental Courier number 127 of 19.07.2001).

⁶ Resolution of the Cabinet of Ministers # 264 of March 6, 2002 "On accounting of leisure areas on water bodies" (Official Bulletin of Ukraine of March 29, 2002, Number 11, p. 98, Article 508, Act Code #21809/2002).

⁷ Resolution of the Cabinet of Ministers # 11 of January 9, 2014 "On Statute of Universal State System of Prevention and Response to ES" (Official Bulletin of Ukraine of January, 31 2014, Number 8, p. 341, Article 245, Act Code #71220/2014).

⁸ Order from the Ministry of Emergency Situations of Ukraine #272 of December 3, 2001 "On approval of Safety instructions on water bodies of Ukraine" (Official Bulletin of Ukraine of February 22, 2002, Number 6, p. 299, Article 264, Act Code #21422/2002).

- Order on Statute of diving service of MES of Ukraine⁹.

Statutory instruments noted above contain mandatory rules for local authorities, sanitation stations, state administrations of environmental protection and municipal emergency services. The main causes of on-water incidents or fatalities are:

- lack of information and preventive work among the population;
- violation of safety rules during swimming, boating, fishing etc.
- less-than-prompt response of rescue units to on-water incidents;
- tardy identification of public bathing places, boating and fishing on the part of the local governments, owners and tenants;
- lack of lifeboat stations and posts in the places of public bathing (especially in non-urban area).

Problems associated with unintentional drowning require urgent solutions at the country community levels. Local authorities must provide the following priority actions:

- prophylactic work among citizens focused on teaching people basic skills for self-rescue and for helping someone who is in trouble;
- registration, certification, inspection and comprehensive assessment of the places of public bathing, boating and fishing on water areas of different forms of ownership;
- inspection of bed relief and water quality at the places of public bathing, boating and fishing before the start of the swimming season;
- permanent sanitary and epidemiological control of water at the places of public bathing throughout the swimming season;
- passportization of the places of public bathing before the start of the swimming season;
- municipal lifeboat stations development;
- seasonal lifeboat posts development;
- personnel's professional training and skills maintenance;
- inventory and logistics management of rescue units, purchasing of the necessary equipment;
- improvement of rescue units' operational efficiency;
- patrolling of public bathing places in order to maintain public order and prevent on-water incidents.

Many experts in Ukraine and abroad have scientific works dedicated to drowning prevention. Helpful hints were obtained by V. Yu. Davydov, F.A. Demidov, A.Z. Zaichenko, V.P. Zenkovich, I. Kul, M.I. Leontiev, O.K. Pronin, V.L. Lopukhin, M. Meyell, D.J. Petstsin and many others.

Problem statement

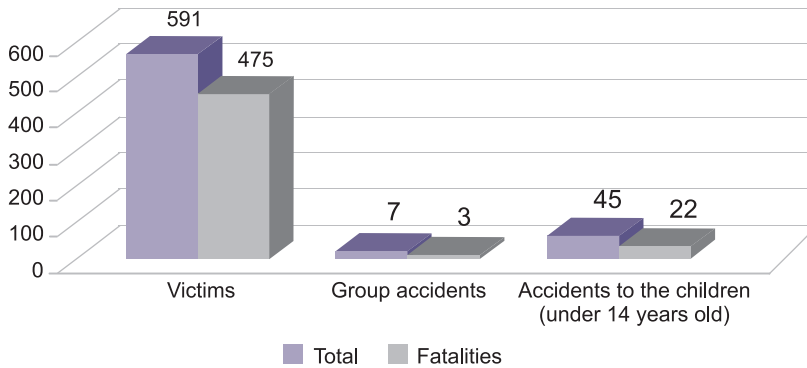
According to statistics given by local authorities, 782 460 non-industrial accidents happened in Ukraine from January to June 2016. 784 388 people suffered. Many people (including children) died as a result of unintentional drowning (fig. 1).

⁹ Order from the Ministry of Emergency Situations of Ukraine #1342 of November 23, 2012 "On Statute of diving service of MES of Ukraine" (Official Bulletin of Ukraine of January 8, 2013 number 100, p. 364, section 4087, Act Code #65152/2012).

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Figure 1. Unintentional drowning

Source: author's calculations based on information about non industrial accidents in Ukraine.

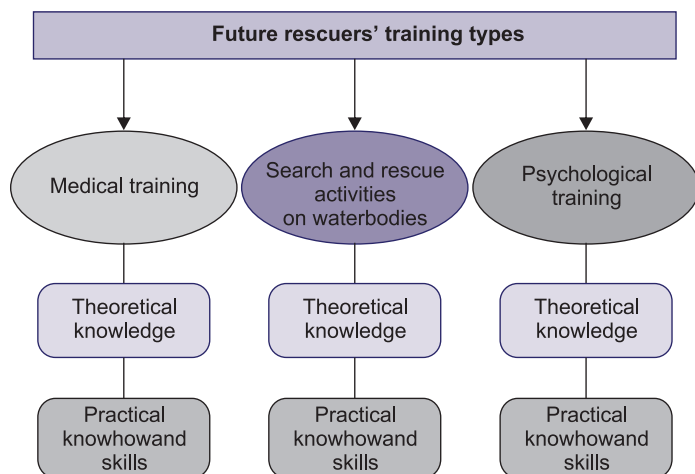
Training of new lifeguards and divers is one of the main tasks. Professional divers and rescuers must pay much attention to teaching people some basic skills of self-rescue and helping someone who is in trouble. Work with pupils of general upper secondary school is the most efficient. It gives them skills of self-aid and mutual-aid providing, generates strong interest in rescue and maritime affairs and acquaints them with the concept of healthy and safe life in modern society¹⁰.

Personnel training allows reaching many goals such as:

- organisation of useful, healthy and safe recreation on water for children and adolescents,
- training of young rescuers for active participating in the protection of human health and life on water areas,
- teaching children and teenagers some basic skills for self-rescue on water areas, involving them in water sports,
- teaching safety instructions, swimming and diving rules,
- training practical skills of using lifeboats, lifesaving equipment, rescue tools,
- strength, agility and endurance development,
- education of patriotism and respect for nature,
- learning the basics of maritime affairs,
- first aid skills obtaining,
- preparation for water rescue sports competitions and military programs,
- training readiness to correct actions in extreme situations on water.

During classes with children learning through play is often used. The game, along with the work and training, is a type of human activity which characterizes the amazing phenomenon of existence. This is a type of activity in real conditions aimed at reproduction and assimilation of social experience. Future rescuers' training types are shown in fig. 2.

¹⁰ Manual for water rescuers / S. K. Shoygu, Krasnodar: Sov. Kuban, 2002, 528 p. (in russ.).

Figure 2. Future rescuers' training types

Source: author's research

Future rescuers' training can be conducted in such forms: lectures, practical classes, self-preparation. Learning fundamentals of safety on water areas include acquisition of theoretical knowledge and practical know-how. The development of water rescue concept considers taking into account foreign experience. For example, it stands to mention such authorities:

- The International Life Saving Federation (ILS) is the world authority for drowning prevention, lifesaving and lifesaving sport; ILS leads, supports and collaborates with national and international organisations engaged in drowning prevention, water safety, water rescue, lifesaving, lifeguarding and lifesaving sport¹¹.
- World Confederation of Underwater Activities (C.M.A.S) – organisation that comprises over 130 federations from 5 continents; in addition to organizing international underwater sport events it is at the forefront of technical and scientific research and development;
- Lviv State University of Life Safety;
- Central Diving Rescue Service of Ukraine¹².

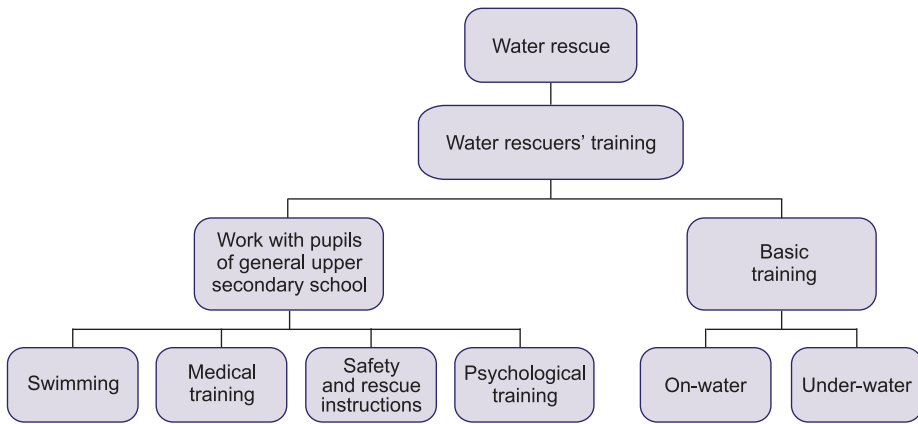
Future rescuers training have to start with swimming, diving and first aid treatment. The model of water rescuers training in Ukraine is shown in fig. 3.

¹¹ Karetnyi S.T. Sailor-rescuers' training: Manual / S.T. Karetnyi – Moscow.: Sov. Rossiya, 1978. – 63 p.

¹² <http://www.ilsf.org/>.

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Figure 3. Model of water rescuers' training in Ukraine

Source: author's research

Because of high mortality rate due to unintentional drowning, water rescuers training is one of the principal aspects of the national safety.

Work in State Emergency Service of Ukraine requires that the rescuers be responsible, decisive and techknowledgeable. Protecting people against risks that they may be exposed to while bathing or swimming is the main task of Diving Rescue Service. Different preventive measures are conducted to prevent loss of life. Such measures usually include: beaches overseeing; oral and written instruction on safety rules during swimming, boating, fishing etc; using posters, rescuers training.

Water rescuer's work always carries risk. Therefore, future rescuers must pass special training and confirm that their knowledge and skills allow them performing their duties. Otherwise, rescue operations can lead both a victim and a rescuer to injury and even death.

Using a risk-oriented approach to the water rescuers training it is necessary to emphasize two main principles:

- skill formation;
- emergency prevention.

These objectives can be realized in virtue of solving problems on the formation of relevant knowledge and skills. It is to be noted that practical skills prevail.

Acquiring of knowledge and skills usually comes with consolidation of such necessary personal qualities as decision-under-risk promptitude, psychological stability, physical mobility and stamina.

The aim of the water rescuers training is to get a professional who has:

- perfect awareness of the coastal zones, beaches, swimming pools and their equipment, types of waves and courses, safety instructions on water areas;
- the ability to take stock of the situation and to decide upon whether to conduct rescuing and other emergency operations;
- practical skills to administer first aid;
- experience of rescue operation sand humane relief service.

As a result, a water rescuer **should know**:

- main operation algorithms;
- general information about the coastal zones, beaches, swimming pools and their equipment, types of waves and courses, safety instructions on water areas;
- regulations on the use of special rescue vehicles, devices, and other equipment;
- safety instructions on water areas at children summer camps;
- regulations on victims search and transportation;
- reanimation procedures;
- safe work practical rules;
- basics of emergency survival.

A water rescuer **should be able to**:

- perform all rescue actions correctly and rapidly;
- apply special rescue vehicles, devices, and other equipment;
- play it off the cuff;
- administer first aid using special medical equipment, carry out reanimation, defibrillation;
- swim well;
- provide proper background for work and rest.

A water rescuer **should be acknowledged with**:

- legislative framework in the field of water management, Water Code of Ukraine, legal status of forelands;
- main schemas and sketch of swimming pools and beach constructions;
- domestic and foreign experience of water rescuing.

To improve motivation and to increase the efficiency of educational activities the elements of problem-based learning must be introduced to the educational process. The situational problems have to be included.

At the first stage of training process general information about coastal zones, lifeboats, beaches, swimming pools, types of waves and streams is given. After that future rescuers learn regulations on victims search and transportation, reanimation procedures, safe work practical rules. Such information helps to avoid unforeseen situations. People behaviour at a critical juncture is often unpredictable so that it can cause difficulties.

Classroom training includes:

- learning of natural phenomena and principles of ecology;
- learning of coastal relief peculiarities and general information on coast types, waves, streams etc;
- studying psychological characteristics of human behaviour in emergencies;
- studying human anatomy and physiology;
- medical training.

Lectures should be conducted with appropriate visual aids and material support.

It is also recommended to use posters and videos snippets that demonstrate various emergencies on the water areas. It is necessary to bring up students to speed on rescue tools and equipment. Lectures should be conducted in the classrooms using technical training equipment. The groups should not be large (10–15 people).

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Practical training is held in order to:

- deepen theoretical knowledge and practical methods of working with rescue equipment, tools and devices;
- master the skills of rescue work on the water areas.

Practical training begins with pre-starting procedures with equipment, tools and devices. Then special exercises with rescue equipment, tools and devices, are performed. Methodology considers such stages: initial briefing, an exemplary demonstration, performing of the exercises.

Medical training

Medical training classes are conducted by health professionals in swimming pools or special classrooms using simulation tools, simulators and safety devices. Classrooms and swimming pools must be equipped with visual aids, models and expedient means for first aid. Video and photographs must be used.

At the beginning of each lesson an instructor explains and shows the sequence of first aid steps. Then the group (8–10 persons) practice first aid steps with simulators and safety devices.

During the lesson it is recommended to use such training aids:

- posters;
- multimedia and projection equipment;
- personal protective equipment;
- special equipment, tools and devices;
- specialized class-rooms;
- pools or open water areas;
- training simulators and systems.

Self-preparation

During this phase future rescues can study small and available for learning topics, draw diagrams and models for lectures, work with special software application, solve situational tasks, practical tasks with maps, plans, schemes, train skills of work with special equipment and improve swimming.

The results of self-preparation can be checked using various forms of control: tests, oral questioning and so on.

Control

It is necessary to monitor quality of the training process. Final control should be sent to check the practical skills of the first aid and the work with rescue tools, equipment. It is important to maximize the use of computer technologies for monitoring of the quality.

In-depth study of the water rescuers work helped to reveal physical properties and physiological qualities required for the profession: stamina, decision-under-risk promptitude, pliancy of mind, carefulness, psychological stability and physical mobility.

Every rescuer must have good health, perfect physical preparation, stamina and readiness to serious physical and psychological stressing. Psychological readiness is one of the main qualities because human lives depend upon it. Rescuers have no right to make mistakes.

The profession of water rescuer also requires good ability to contact with colleagues, to find a common language with children, victims, etc.

Content of training materials makes it possible to form a complete picture of the requirements as to water rescuers (table 1).

Table 1

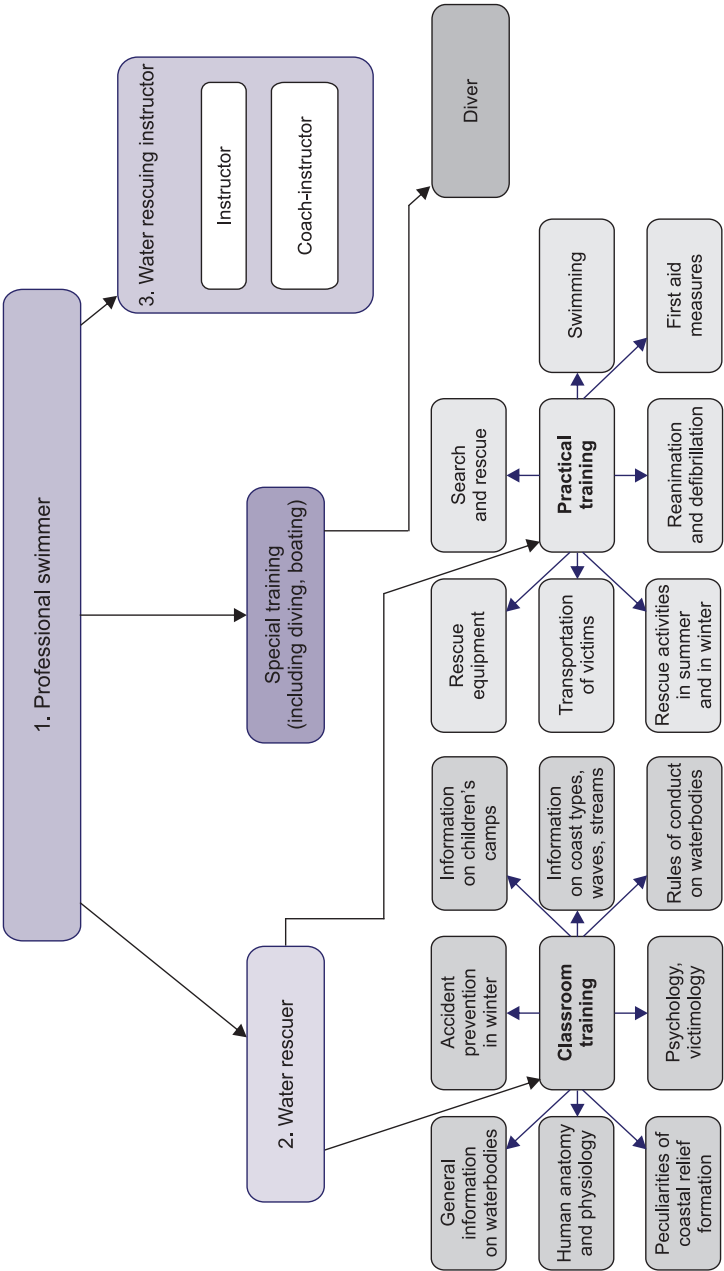
#	Course unit	Hours per week
1	Classroom training	20
1.1	The essence of water rescue activities in Ukraine. Basics of water rescuing	1
1.2	Requirements to lifeboat stations and posts in the places of public bathing	1
1.3	Methods of working with rescue equipment, tools and devices	2
1.4	Operation technique of working with rescue equipment, tools and devices	2
1.5	Water rescue tactics. Search and rescue activities on water areas	3
1.6	First aid measures	3
1.7	Means of communication	2
1.8	Operation technique of working with lifeboats	2
1.9	Labour safety	4
2	Practical training	20
2.1	Search and rescue activities on water areas using rescue equipment, tools and floatation devices. Transportation of victims	8
2.2	Search and rescue activities on water areas using lifeboats and other water crafts. Emergency services calling.	6
2.3	Search and rescue activities on water areas by swimming	6
3	Personnel certification	8
Total		48

Source: author's research due to Order from the SES of Ukraine #92 of March 22, 2013.

After training water rescuers get all necessary knowledge and practicals skills (fig. 4).

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Figure 4. Concept of water rescuers' training

Source: author's research due to ILS standards.

Optional courses of diving training are conducted at Lviv State University of Life Safety. Divers are divided into 3 qualification classes due to their theoretical knowledge, practical experience, skills and the peculiarities of diving operations:

- divers of the 3rd class;
- divers of the 2nd class;
- divers of the 1st class.

Classes are assigned after completing a training or re-training course and passing the exams. Level of competence in a function allows evaluating the divers qualification.

Documents certifying the diver's qualification are:

- proficiency certificate;
- personal book of a diver, which contains all information about the initial qualification and its subsequent changes.

Depending on the seniority of staff, diving structure is divided into:

- divers of the 3rd, the 2nd and the 1st class;
- diving station officers;
- diving instructors;
- diving masters;
- diving experts;
- senior diving experts;
- chief diving experts;
- sailor divers;
- scuba divers.

Divers' specialties are divided into basic and auxiliary.

Basic specialties are:

- divers of the 3rd, the 2nd and the 1st class;
- diving experts.

Auxiliary specialties are:

- gas-cutting diver;
- diver-welder;
- frog-man;
- scuba diver, and others.

Due to the nature of work all diving operations are divided into the following groups:

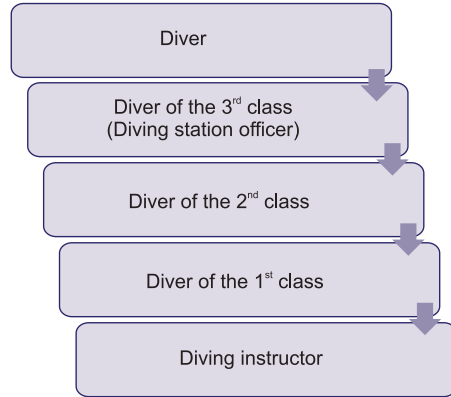
- I group** – the construction and repair of underwater parts of the waterworks, and oil-rig drilling equipment; laying and repair of pipelines and cables; underwater ship raising and rescue work; dredging work; ship repair and hulls cleaning, metalwork and installation work; maintenance underwater equipment at marine oil- and gas-fields; experimental diving descents;
- II group** – operational maintenance of underwater parts of hydraulic structures, waterways and channels, maintenance of pipelines and cables (apart from marine oil- and gas-fields); maintenance of research (apart from experimental diving descents);
- III group** – rescue diving operations at the lifeboat stations and posts; inspection and cleaning of the bottom of water areas at the places of public bathing, boating and fishing.

TARAS RAK, VASYL LOIK, BOGDAN SHTAYN

Diver of the 3rd class qualification is assigned to the place of primary education. Diver of the 2nd class qualification can be assigned to a diver of the 3rd class, who took additional training. Alongside this diver has to have length of underwater work for at least of 1000 hours (I–II group of work) or not less than 300 hours (III group of work). Diver of the 1st class qualification can be assigned to a diver of the 2nd class, who took additional training. Alongside this diver has to have length of underwater work for at least of 2000 hours (I–II group of work) or not less than 400 hours (III group of work).

A diver who has an auxiliary specialty (e.g. operator of gas-cutting equipment or welder) must know the structure of equipment for underwater welding and metals cutting. Also it is necessary to know proper safety regulations. The model of divers' training in Ukraine is shown in fig. 5.

Figure 5. Model of divers' training in Ukraine

Source: author's research in obedience to the principal statutory instruments and due to CMAS standards.

Conclusion

According to the analysis of water rescuers' training and evaluation of unintentional drowning risks, a new concept for life saving on water areas has been developed. The models of water rescuers training and divers training in Ukraine have been proposed.

Bibliography

- Loyik V.B., Shtayn B.V., Kovalchuk A.M. Provedennya profesiynoyi pidhotovky ryatuvальnykiv na vodi / V.B. Loyik, B.V. Shtayn, A.M. Kovalchuk // «Bezpechna voda» Chastyna I. Koleytyvna monohrafiya – Holovna Shkola Pozhezhnoyi Sluzhby: Vydavnytstvo ARKA, 2015, 120 s. ISBN 978-83-88446-55-9 (in Ukr.).
- Manual for water rescuers / S. K. Shoygu, Krasnodar: Sov. Kuban, 2002, 528 p. (in russ.)
- Karetnyi S.T. Sailor-rescuers' training: Manual / S.T. Karetnyi – Moscow.: Sov. Rossiya, 1978, 63 p.

Acts

- Article #143 of the Constitution of Ukraine (Official Bulletin of Ukraine of October 1, 2010. / Number 72/1 Special Issue / p. 15, Article 2598).
- Articles # 22, 23, 48 of Civil Defence Code of Ukraine (Journal of Supreme Council of Ukraine of August 30, 2013 p., / № 34–35 / p. 1802, Article 458).
- Article # 47 of Water Code of Ukraine (Journal of Supreme Council of Ukraine of June 13, 1995, Number 24, article 189).
- The Edict of the President of Ukraine of July 14, 2001 "On high priority measures of drowning prevention in Ukraine" (Governmental Courier number 127 of 19.07.2001).

Resolution of the Cabinet of Ministers # 264 of March 6, 2002 „On accounting of leisure areas on water bodies” (Official Bulletin of Ukraine of March 29, 2002, Number 11, p. 98, Article 508, Act Code #21809/2002).

Resolution of the Cabinet of Ministers # 11 of January 9, 2014 „On Statute of Universal State System of Prevention and Response to ES” (Official Bulletin of Ukraine of January, 31 2014, Number 8, p. 341, Article 245, Act Code #71220/2014).

Order from the Ministry of Emergency Situations of Ukraine #272 of December 3, 2001 „On approval of Safety instructions on waterbodies of Ukraine” (Official Bulletin of Ukraine of February 22, 2002, Number 6, p. 299, Article 264, Act Code #21422/2002).

Order from the Ministry of Emergency Situations of Ukraine #1342 of November 23, 2012 „On Statute of diving service of MES of Ukraine” (Official Bulletin of Ukraine of January 8, 2013 number 100, p. 364, section 4087, Act Code #65152/2012).

Internet sources

<http://www.ilsf.org/>.

<http://Europe.ilsf.org/>.

STRESZCZENIE

Koncepcja ratowania życia na obszarach wodnych Ukrainy

W artykule została przedstawiona analiza kształcenia zawodowego w zakresie ratownictwa wodnego, jako ważnej specjalności w obszarze ochrony ludności, znajdującej istotne miejsce w polityce i celach operacyjnych rządu. Określono także cele i zadania szkoleń w ratownictwie wodnym oraz problemy teoretyczne i praktyczne szkolenia, a także perspektywy dla dalszych badań w celu konwergencji do standardów europejskich. Przedstawiono proponowane opracowanie koncepcji i przeprowadzenie ratowniczych na wodzie na Ukrainie i model szkolenia ratowników i nurków w wodzie.

SŁOWA KLUCZOWE

ratownictwo wodne • szkolenia • ryzyko pracy nurka

ABSTRACT

A concept for life saving on water areas in Ukraine

The article is dedicated to the analysis of water rescuers vocational training. The profession of water rescuer is one of the basic specialties in the area of civil protection. The aim and objectives of water rescuers training have been described. The problems of theoretical and practical training have been determined and the prospects for further research which are necessary for approach to European standards have been underlined. The models of water rescuers training and divers training in Ukraine have been proposed.

KEYWORDS

water rescuer • training • diver' risk

RATOWNICTWO WODNE A TRENDY ROZWOJU RATOWNICTWA

w ochronie ludności w Polsce

kpt. dr inż. Paweł Gromek

Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego
Szkoły Głównej Służby Pożarniczej

Wprowadzenie

Ratownictwo to jedna z zasadniczych rodzajów aktywności realizowanych na rzecz zapewniania bezpieczeństwa powszechnego. Może dotyczyć wielu rodzajów okoliczności, w których coś komuś zagraża bądź ktoś po prostu czuje się zagrożony.

Ratownictwo wodne to jeden z najważniejszych rodzajów ratownictwa w ogóle. Za jego istotnością przemawia fakt, że co roku w Polsce setki osób ponosi śmierć wskutek utonięć¹. Przekłada się to na niepokojąco wysoki wskaźnik ryzyka utonięć, niemal dwukrotnie przewyższający wartość średnią dla krajów Unii Europejskiej².

Zgodnie z założeniami formalnymi, mającymi swoje umocowanie prawne, do ratowania na obszarach wodnych przeznaczone są ściśle określone podmioty posiadające zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Jednakże w rzeczywistości dużo więcej służb, inspekcji, straży oraz innych instytucji angażuje się w przedmiotową działalność. Prowadzi to do pewnego dysonansu w traktowaniu ratownictwa wodnego w Polsce. Z jednej strony

¹ A. Stanuła, M. Strzała, A. Ostrowski, A. Kula, *Ilościowa oraz przyczynowa analiza wypadków utonięć w latach 2005–2014*, https://www.researchgate.net/profile/Arkadiusz-Stanula/publication/280729097_ILOSCIOWA_ORAZ_PRZYZYNOWA_ANALIZA_WYPADKOW_UTONIEC_W_POLSCE_W_LATACH_2005-2014/Quantitative_and_casual_analysis_of_drowning_accident_in_Poland_between_2005-2014/links/55c3577208aeca747d5e19df.pdf [dostęp: 16.02.2017 r.].

² <http://www.newsweek.pl/polska/liczba-utonieci-w-polsce-i-unii-europejskiej-statystyki-,artykuly,368730,1.html> [dostęp: 16.02.2017 r.].

nie sposób całkowicie odejść od rezultatów prac legislacyjnych, które regulują zasady życia codziennego, w tym ratowania na obszarach wodnych. Z drugiej strony warto mieć na względzie szerokie podejście do przedmiotu poznania – podejście, które może okazać się kluczowe w rozwiązywaniu problemów nierozwiązywalnych wyłącznie na gruncie praktyki.

Warto się także zastanowić, w jakich kierunkach będzie się rozwijało tak rozumiane ratownictwo. Można dzięki temu uzyskać ciekawy poznawczo punkt odniesienia do pogłębionych badań w przedmiotowym zakresie.

1. Ratownictwo wodne – założenia formalne i systemowe

Zagadnienia z zakresu ratownictwa wodnego można badać z wielu perspektyw. Biorąc pod uwagę wzgląd poznawczy, którym jest analiza wpływu trendów rozwojowych ratownictwa w ochronie ludności na omawiany rodzaj ratownictwa w Polsce, warto je zaprezentować przede wszystkim w ujęciach formalnym i systemowym. Z jednej strony pozwoli to na odniesienie się do obowiązującego stanu prawnego. Natomiast z drugiej strony będzie możliwe nawiązanie do podejścia całościowego, spójnego z systemowym akcentem założeń nauk o bezpieczeństwie.

Problematyka bezpieczeństwa osób przebywających na obszarach wodnych jest na tyle istotna w świetle interesu publicznego, że doczekała się zapisów prawnych w randze ustawy³. W konsekwencji przeprowadzonych prac legislacyjnych zdefiniowano wprost, czym jest ratownictwo wodne z formalnego punktu widzenia. Zgodnie z właściwymi regulacjami należy je utożsamiać z prowadzeniem działań ratowniczych, które polegają na organizowaniu i udzielaniu pomocy osobom będącym uczestnikami wypadków lub narażonym na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym (wodach śródlądowych, wodach przybrzeżnych w pasie nieprzekraczającym jednej mili morskiej od linii brzegu, kąpieliskach, miejscach wykorzystywanych do kąpeli, pływalniach oraz innych obiektach dysponujących nieckami basenowymi o łącznej powierzchni powyżej 100 m², o głębokości w najgłębszym miejscu przekraczającej 0,4 m lub głębokości powyżej 1,2 m)⁴.

Ratownictwo wodne ściśle koresponduje z katalogiem zadań na rzecz zapewniania osobom przebywających na obszarach wodnych bezpieczeństwa. Właściwa ustawa traktuje o „zapewnieniu warunków do organizowania pomocy oraz ratowania osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia”⁵, należącym do obowiązków podmiotów zarządzających obszarem wodnym.

Na najwyższym poziomie ogólności na domenę działań z zakresu ratownictwa wodnego, zgodnie z ujęciem formalnym, składają się następujące rodzaje aktywności⁶:

- przyjmowanie zgłoszeń o wypadkach lub zagrożeniach, które wystąpiły na obszarze wodnym lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie;

³ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).

⁴ Tamże, art. 2 pkt 1 i 4.

⁵ Tamże, art. 4 ust. 1 pkt 5.

⁶ Por. tamże, art. 13.

PAWEŁ GROMEK

- docieranie ratowników na miejsca wypadków lub wystąpienia zagrożeń z odpowiednim sprzętem ratunkowym;
- udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- zabezpieczanie miejsca wypadku lub strefy zagrożenia;
- ewakuacja osób ze strefy zagrożenia na obszarze wodnym lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie;
- transport osób poszkodowanych celem przekazania podmiotów Państwowemu Ratownictwu Medycznemu (systemowi PRM);
- poszukiwanie osób zaginionych na obszarze wodnym.

Na podstawie zgody wydanej przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych w Polsce funkcjonuje 117 podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego⁷. W dużej mierze są to instytucje przedstawiające się jako Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR). Nie sposób pominąć jednak w tej grupie przedstawicieli drugiego sektora – podmiotów o statusie przedsiębiorstw. Uwidacznia się w tym miejscu zróżnicowanie jakościowe ich ogółu (pozostające niejako w sprzeczności z utartymi powszechnie poglądami na temat tego, kto ratuje na obszarach wodnych), a także zainteresowanie organizacji *for-profit* udzielaniem się w zakresie właśnie organizowania i niesienia pomocy osobom będącym uczestnikami wypadków lub narażonym na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarach wodnych.

W nawiązaniu do powyższej konkluzji należy wspomnieć o szeroko zakrojonym współdziałaniu w przedmiotowym zakresie. Mowa tu o podejmowaniu wspólnych wysiłków przez podmiot uprawniony do wykonywania ratownictwa wodnego i rozumiany jako wiodący w danych okolicznościach, a także podmioty pełniące funkcję wsparcia. Tak rozumiany wewnętrzny wymiar współdziałania należy uzupełnić o jego zewnętrzny odpowiednik, który nawiązuje do prowadzenia działań ratowniczych wraz z innymi służbami, strażami, inspekcjami itp. na podstawie następujących aktów:

- porozumienia zawartego w dniu 20 stycznia 2003 r. o współpracy pomiędzy Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym a Ministrem Obrony Narodowej;
- porozumienia z dnia 4 marca 1998 r. zawartego między Szefem Obrony Cywilnej Kraju a Prezesem Zarządu Głównego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w sprawie zakresu i zasad współdziałania w przygotowaniu i wykonywaniu przedsięwzięć na rzecz ochrony ludności;
- porozumienia zawartego w dniu 21 kwietnia 2006 r. w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.;
- porozumienia zawartego w Warszawie dnia 20 czerwca 2007 r. w sprawie współdziałania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych pomiędzy Komendantem Głównym Policji a Prezesem Zarządu Głównego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego;
- porozumienia z dnia 27 listopada 2002 r. o współpracy pomiędzy Biurem Ochrony Rządu a Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym;

⁷ <https://www.mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nad-ratownictwe> [dostęp: 22.02.2017 r.].

- porozumienia zawartego w dniu 3 listopada 2010 r. w sprawie współdziałania⁸ pomiędzy Komendantem Głównym Straży Granicznej i Prezesem Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego;
- porozumienia z dnia 5 września 2007 r. w sprawie współdziałania na wodach, zawartego pomiędzy WOPR-em a Polskim Związkiem Wędkarskim;
- porozumienia z dnia 8 grudnia 2007 r. o współpracy zawartego w Warszawie pomiędzy WOPR-em a Stowarzyszeniem *Terranova*;
- porozumienia z dnia 17 października 2008 r. o współpracy zawartego w Gdyni pomiędzy WOPR-em a Morską Służbą Poszukiwania i Ratownictwa;
- porozumienia z dnia 23 czerwca 2001 r. o współpracy zawartego pomiędzy WOPR-em a Związkiem Harcerstwa Polskiego;
- porozumienia z dnia 7 kwietnia 2001 r. w sprawie współpracy zawartego pomiędzy WOPR-em a Polskim Związkiem Motorowodnym i Narciarstwa Wodnego;
- porozumienia z dnia 29 listopada 2012 r.⁹ o współdziałaniu zawartego w Kościerzynie pomiędzy WOPR-em a Polskim Związkiem Płetwonurkowania.

Wyżej wymienione porozumienia regulują wzajemne relacje pomiędzy stronami prze-ważnie na stosunkowo wysokim poziomie ogólności¹⁰, sprowadzając je głównie do:

- wzajemnego wsparcia w procesach planowania działań ratowniczych,
- współdziałania podczas akcji poszukiwawczych i ratowniczych prowadzonych na wodach,
- wspólnego organizowania pomocy i ratowania osób znajdujących się w stanie zagrożenia,
- wsparcia zasobowego poprzez wzajemne zasilanie zasobami ludzkimi, technicznymi (sprzętowymi) oraz informacyjnymi.

Znajdują natomiast swój wyraz w obliczu prowadzenia realnych działań ratowniczych bądź ćwiczeń¹¹.

Pewnego rodzaju wyjątek od opisanej powyżej reguły stanowią relacje łączące WOPR z podmiotami KSRG, określone przez regulacje prawne oraz szczegółowe wytyczne doku-mentu właściwego porozumienia. Powód tego stanu rzeczy tkwi w kluczowej roli wspo-mnianego systemu, odnoszącej się do kwestii szeroko rozumianego bezpieczeństwa po-wszechnego.

Zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, najważniejszą rolę w działaniach z zakresu ratownictwa wodnego odgrywają podmioty uprawnione do tego przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (czyli głównie WOPR). To one organizują, kierują, koordynują i bezpośrednio prowadzą przedmio-towe przedsięwzięcia. Zapisu tego nie stosuje się w sytuacji, gdy paralelnie do działań z zakresu ratownictwa wodnego realizuje się czynności ratunkowe wpisujące się w gasze-

⁸ http://www.wopr.pl/typography/cat_view/47-prawo/122-porozumienia [dostęp: 22.02.2017 r.].

⁹ Tamże.

¹⁰ Zapewniając tym samym stosunkowo wysoką elastyczność w interpretacji przedmiotu współpracy.

¹¹ Zob. R. Jajczyk, L. Kowalczyk, *Działania wybranych grup ratownictwa wodnego w zarządzaniu kryzysowym*, w: *Zarządzanie kryzysowe jako element systemu bezpieczeństwa narodowego. Miejsce i rola służb ratowniczych*, red. M. Kopczewski, M. Kryłowicz, S. Niedźwiecki, WSB, Poznań 2015, s. 147–158.

PAWEŁ GROMEK

nie pożarów, jak również ratownictwo chemiczne, ekologiczne lub techniczne¹². Opisane okoliczności warunkują konieczność przejmowania dowodzenia przez podmiot określony w ustawie o ochronie przeciwpożarowej, zwany kierującym działaniem ratowniczym¹³. Ma on prawnie nadane bardzo szerokie uprawnienia, wśród których wymienia się możliwość¹⁴:

- zarządzenia ewakuacji ludzi ze strefy prowadzenia działań ratowniczych, jeśli zostanie stwierdzone zagrożenie życia i zdrowia,
- wydania zakazu przebywania w strefie działań ratowniczych w stosunku do osób postronnych bądź utrudniających prowadzenie tychże działań,
- zarządzenia ewakuacji mienia,
- przeprowadzenia prac wyburzeniowych oraz rozbiórkowych,
- przyjęcia w użytkowanie pojazdów, środków technicznych, innych przedmiotów, nieruchomości, a także ujęć wody oraz innych środków gaśniczych na potrzeby działań ratowniczych,
- wyrażenia zgody na odstąpienie od zasad działania uznanych powszechnie za bezpieczne.

Wszystkie wymienione uprawnienia mają zastosowanie w odniesieniu do działań ratowniczych na obszarach wodnych. Mogą zostać wykorzystane, jeśli poza zagrożeniem determinującym te działania wystąpiły również inne zagrożenia wymagające prowadzenia czynności ratowniczych w zakresie działania KSRG.

Na podstawie wyników rozważań dotyczących formalnego ujęcia ratownictwa wodnego w Polsce można skonstatować, że wpływ rozwoju ratownictwa w ochronie ludności na ten wybrany jego aspekt (rodzaj) może mieć przełożenie na:

- sposób definiowania ratownictwa wodnego,
- zakres przedmiotowych działań,
- relacje i zakres współpracy/współdziałania z podmiotami dowódczo współrzędnymi i podrzędnymi,
- relacje współpracy/współdziałania z podmiotami dowódczo nadrzędnymi.

Nakreślone ujęcie formalne zdaje się niekompletne poznawczo. Oznacza to, że regulacje prawne nie uwzględniają wszystkich aspektów ratownictwa wodnego w myśl jego teoretycznych założeń, a jedynie te istotne z normatywnego punktu widzenia (poniżej wymienione)¹⁵.

1. Na ratownictwo (w ogóle) należy patrzeć holistycznie, czyli w sposób całościowy. Wiąże się to z koniecznością rozpatrywania go w optyce dziedziny bezpieczeństwa powszechnego, w obrębie której mieszczą się działania z zakresu ratownictwa wodnego, w tym działania podejmowane przez podmioty nienazywane podmiotami ratownictwa wodnego zgodnie z ujęciem formalnym.

¹² Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, art. 14 ust. 1–2.

¹³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).

¹⁴ Szerzej: ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, art. 25; rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 lipca 1992 r. w sprawie zakresu i trybu korzystania z praw przez kierującego działaniem ratowniczym (Dz. U. Nr 54, poz. 259), § 1 ust. 1.

¹⁵ Por. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności. Istota. System. Kierunki rozwoju*, SGSP, Warszawa 2015, s. 17.

2. Wiele zróżnicowanych podmiotów bezpieczeństwa państwa, publicznych i prywatnych, może podejmować czynności o charakterze operacyjnym, ukierunkowane na ochronę ludzi, a także mienia i środowiska w zakresie niezbędnym do ich przeżycia w wymiarach biologicznym i bytowo-kulturowym na obszarach wodnych bądź w ich bezpośrednim sąsiedztwie¹⁶. Wymagają tego uwarunkowania reagowania w trybie niezwłocznym (natychmiastowym, pilnym). W konsekwencji rzeczywisty katalog podmiotów działających i współdziałających w ramach ratownictwa wodnego zdecydowanie wykracza poza ramy stanowione przez instytucje do tego uprawnione przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych w myśl założeń formalnych.
3. Uwzględnienie zróżnicowania ilościowego i jakościowego instytucji działających oraz współdziałających w zakresie ratownictwa wodnego powoduje konieczność brania pod uwagę wzrostu stopnia złożoności kwestii zarządczych. Poszczególne bowiem podmioty tak rozumianego ratownictwa wodnego mogą być umocowane na różnych szczeblach zarządzania bezpieczeństwem państwa (np. najniższy poziom KSRG – na szczeblu gminy, podmioty systemu PRM – na poziomie województwa).
4. Całościowe ujęcie ratownictwa wodnego odnosi się nie tylko do relacji porządkujących właściwe podmioty zgodnie z przepływami decyzji (zgodnie z rozumieniem ich w świetle więzi służbowych). Zwraca się w nim uwagę na zasadność równoczesnego eksponowania innych rodzajów zależności, zwłaszcza tych będących wyznacznikami synergii budowanej poprzez współdziałanie (więzi funkcjonalnych, więzi technicznych oraz więzi informacyjnych).

Ujęcie systemowe ratownictwa wodnego w myśl założeń *stricte* teoretycznych wykracza poza właściwe ramy formalne. Zgodnie z zaprezentowanymi założeniami można na nie spojrzeć jak na dziedzinę bezpieczeństwa powszechnego oznaczającą działalność operacyjną na wszystkich szczeblach zarządzania bezpieczeństwem państwa, we wszystkich stanach jego funkcjonowania, ukierunkowaną na ochronę ludzi, a także mienia i środowiska w zakresie niezbędnym do ich przeżycia w wymiarach biologicznym i bytowo-kulturowym, w okolicznościach lub w związku z okolicznościami reagowania na zagrożenia w trybie niezwłocznym (natychmiastowym, pilnym), realizowaną na obszarach wodnych¹⁷.

Wpływ rozwoju ratownictwa w ochronie ludności na analizowany jego aspekt (rodzaj) może mieć przełożenie na:

- rodzaje podmiotów utożsamianych z podmiotami ratownictwa wodnego,
- aspekty zarządcze omawianych działań o charakterze operacyjnym,
- więzi organizacyjne świadczące o możliwości generowania efektu synergii poprzez współdziałanie.

Wnioski płynące z analizy poszczególnych podejść do ratownictwa wodnego, wyrażane przez potencjalne obszary wpływu rozwoju ratownictwa w ochronie ludności, można rozpatrywać w kategoriach względów poznawczych dotyczących poszczególnych kierunków tegoż rozwoju. Aktualnie dopatruje się ich w transformacji systemu bezpieczeństwa

¹⁶ Za przykład niech posłuży chociażby nakreślona w niniejszym opracowaniu niezwykle rozbudowana sieć współpracy WOPR.

¹⁷ Zob. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności*, s. 22.

PAWEŁ GROMEK

narodowego RP, programowym rozwoju ratownictwa w ochronie ludności w perspektywie 2020, a także umiędzynarodowieniu przedmiotowych działań.

2 Ratownictwo wodne a transformacja systemu bezpieczeństwa narodowego RP

Rezultaty Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego RP uzmysłowiły potrzebę oraz wskazały kierunki transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego w Polsce. Odniosły się także do problematyki ratownictwa.

Postulaty rozwojowe ratownictwa w ochronie ludności w kontekście transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego RP zestawiono poniżej¹⁸:

- traktowanie ratownictwa w optyce sektora dziedziny ochronnej bezpieczeństwa narodowego, w konsekwencji szczegółowego systemu ochronnego w ramach systemu bezpieczeństwa narodowego RP;
- podniesienie sprawności działań podmiotów ratownictwa w rezultacie przeciwdziałania niedostatecznej koordynacji działalności administracji rządowej i samorządowej, nieefektywności systemu ostrzegania, a także nadmiernemu zróżnicowaniu jakościowemu służb;
- integracja kontroli nad podmiotami ratowniczymi (prowadzącymi działania o charakterze wykonawczym w zakresie ratownictwa);
- wzrost jakości współpracy na drodze podmioty ratownictwa – społeczeństwo poprzez wdrożenie nowoczesnych środków alarmowania oraz informowania o zagrożeniach;
- opracowanie koncepcji modelu współdziałania w zakresie ratownictwa i pomocy humanitarnej;
- zapewnienie warunków integracji funkcjonalnej systemów łączności Sił Zbrojnych RP (SZ RP) z systemami łączności podmiotów ratownictwa (zarządczych i wykonawczych);
- wspólne ćwiczenia militarnych i niemilitarnych podmiotów ratownictwa;
- uregulowanie ustawowe kwestii ochrony ludności i obrony cywilnej;
- zwiększenie spójności terminologicznej w odniesieniu do aspektów ochrony ludności i obrony cywilnej;
- doprecyzowanie zasad angażowania (się) obywateli w działania na rzecz ochrony ludności, w tym ratownictwa;
- odświeżenie rozwiązań prawnych celem podniesienia sprawności współdziałania podmiotów ratownictwa;
- unifikacja organizacyjna i techniczna podmiotów ratownictwa;
- podniesienie sprawności działania centrów powiadamiania ratunkowego (CPR), aby pełniły rolę centrów dyspozycyjnych wszystkich podmiotów ratowniczych;
- integracja ratownictwa poprzez transformację KSRG w Krajowy System Ratowniczy (KSR);

¹⁸ Por. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności*, s. 152–153, za: Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2013, s. 66–67, 207, 219–221.

- decentralizacja ratownictwa z podkreśleniem roli starosty jako wiodącego w sprawach organizacji KSR;
- zwiększenie jednolitości kierowania w ramach KSR;
- rozszerzenie katalogu zadań przeznaczonych do realizacji przez pozarządowe organizacje ratownicze.

Należy się spodziewać, że zarysowany w ten sposób rozwój ratownictwa w ochronie ludności wzmocni utożsamianie ratownictwa wodnego z ochronnymi strukturami bezpieczeństwa w Polsce. Wzmocnieniu ulegną zwłaszcza te jego aspekty, które są związane z funkcjonowaniem sformalizowanych systemów ratowniczych. Przekształcanie KSRG w KSR będzie prowadziło do stopniowej unifikacji procedur oraz sprzętu. Nie jest odważne stwierdzenie, że ten drugi niejako wchłonie wszystkie służby, inspekcje, straże i pozostałe instytucje ratownictwa wodnego. W konsekwencji w domenę ratownictwa wodnego będą wpisywały się liczne podmioty publiczne i społeczne, militarne i niemilitarne, a także obywatele i ich grupy. Z jednej strony może ona stracić na swojej wyrazistości interpretacyjnej. Z drugiej strony należy oczekiwać wzrostu możliwości działań ochronnych prowadzonych na obszarach wodnych. Co więcej, podkreślenie roli starosty może przełożyć się na zwiększenie jego zdolności zarządczych (w tym kontrolnych) w rozpatrywanym kontekście. Relacje współpracy/współdziałania z podmiotami dowódczo nadrzędnymi mogą więc ulec uproszczeniu.

Nawiązując natomiast do ujęcia holistycznego, należy stwierdzić, iż wspomnianemu uproszczeniu ulegnie ogół aspektów zarządczych omawianych działań o charakterze operacyjnym. Nie sposób pominąć w tym miejscu kwestii zwiększenia złożoności układu więzi konstytuujących system ratownictwa wodnego będący systemem szczegółowym KSR. W związku z tym wspomniane zarządzanie będzie istotnym wyzwaniem dla organów administracji publicznej, jednakże z zakładanym pozytywnym wpływem na systemową elastyczność ratownictwa wodnego.

3. Ratownictwo wodne a programowy rozwój ratownictwa w ochronie ludności w perspektywie 2020

Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020 wskazuje na omawiane kierunki rozwojowe zdecydowanie bardziej szczegółowo niż wyniki Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego RP. Zostały one przypisane do trzech celów strategicznych¹⁹:

- poprawy sprawności funkcjonowania ratownictwa i ochrony ludności (sprowadzanej do parametryzacji efektywności, analizy potrzeb i kosztów, a także poprawy efektu organizacyjnego działań ratowniczych);
- wspierania rozwoju ludzkiego i technicznego społecznych organizacji ratowniczych (rozumianego głównie w kontekście coraz szerszego angażowania tych organizacji w działania ratownicze, optymalizacji wykorzystania ich możliwości operacyjnych, a także opracowywania i wdrażania nowoczesnych technologii poprawiających bezpieczeństwo właściwych działań);

¹⁹ Por. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności*, s. 153–154, za: Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020, Załącznik do uchwały nr 59/2014 Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 2014 r., s. 22.

PAWEŁ GROMEK

- doskonalenia potencjału ratowników oraz kadry dydaktycznej i szkoleniowej w zakresie działań ratowniczych (z akcentem na zapewnianie ciągłości procesów kształcenia, wykorzystywanie w ich toku metod zdalnego nauczania oraz stwarzanie warunków do nabywania specjalistycznych umiejętności i wiedzy z zakresu ratownictwa medycznego).

Założenia programowe w minimalnym stopniu ingerują we współczesny sposób definiowania ratownictwa wodnego w Polsce. Ograniczają się w dużej mierze do traktowania o już istniejących systemach ratowniczych. Tym samym nie wpływają na zakres znaczeniowy przedmiotowych działań. Warto podkreślić, że uwidacznia się istotny nacisk na zagadnienia związane z ratownictwem medycznym jako wspólną płaszczyzną dla praktycznie wszystkich rodzajów działań ratowniczych. Z tego powodu należy oczekiwać, że rozpatrywany w niniejszym kontekście rozwój ratownictwa w ochronie ludności będzie wpływał na rozbudowanie współpracy z podmiotami systemu PRM. Korelując ten prognozowany trend z otwartością na zwiększanie udziału w ratownictwie organizacji pozarządowych, można odnieść wrażenie budowania powiązań sieciowych pomiędzy KSRG a systemami i podmiotami współpracującymi. Uwidacznia się dzięki temu wyraźnie sposób podporządkowania tych drugich pod zwierzchnictwo dowódcze kierującego działaniem ratowniczym, który jest wyodrębniany właśnie z podmiotów KSRG.

Sprowadzając rozważania na grunt holistycznego ujęcia ratownictwa w ochronie ludności, stwierdza się brak istotnego przełożenia deklarowanych zmian na stan ilościowy i jakościowy podmiotów utożsamianych z działaniami ratowniczymi prowadzonymi na obszarach wodnych. Niemniej jednak dzięki pogłębianiu współpracy pomiędzy wszystkimi państwowymi jednostkami oraz organizacjami społecznymi oczekuje się wzrostu ich sumarycznych, realnych możliwości w rozpatrywanym kontekście. Powinno temu sprzyjać podniesienie poziomu racjonalizacji wykorzystania zasobów ludzkich i sprzętowych. Nawiązując do aspektów zarządczych, nie sposób odnieść wrażenia, że właściwe zadania i obowiązki będą skupione na organach administracji publicznej zarządzających KSRG. Więzy strukturalne wyrażające podległość służbową w zakresie ratownictwa wodnego będą więc rozbudowywane głównie na swego rodzaju linii styku: podmioty ratownictwa wodnego – podmioty KSRG wraz z przypisanymi im zarządczo organami administracji publicznej. Więzy funkcjonalne, stanowiące wyraz przepływów wiedzy i umiejętności specjalistycznych, będą natomiast zawiązywane z ogółem podmiotów ratowniczych, głównie KSRG i systemu PRM.

4. Ratownictwo wodne a umiędzynarodowienie działań ratowniczych

Umiędzynarodowienie działań ratowniczych jest uważane za trzeci liczący się współcześnie kierunek zmian w polskim ratownictwie. W tym zakresie można wyróżnić następujące trendy rozwojowe:

- 1) dbałość o spójność treści polskich dokumentów regulujących kwestie ratownictwa międzynarodowego z treściami analogicznych dokumentów zagranicznych;
- 2) organizowanie szkoleń o zasięgu krajowym i międzynarodowym;

- 3)** wymiany eksperckie prowadzone z organizacjami międzynarodowymi i państwami, w uwzględnieniu możliwości włączania we właściwe przedsięwzięcia nie tylko funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej;
- 4)** konstruowanie modułów ochrony ludności (również międzynarodowych) niezależnych od Państwowej Straży Pożarnej w kontekście zasobów ludzkich i technicznych;
- 5)** poszukiwanie, opracowywanie i wdrażanie nowych technologii wspierających rozwój ratownictwa²⁰.

Również i w tym przypadku dostrzega się otwartość na coraz szersze wykorzystywanie organizacji społecznych do realizacji celów ratowniczych. Niemniej jednak zakres ich aktywności zdaje się ograniczany do aspektów odpowiadających domenie działania modułów ochrony ludności. Bardzo trudno jednoznacznie rozstrzygnąć, czy tendencja ta będzie skutkowała marginalnym czerpaniem z ich realnych możliwości, czy też zakres działań wspomnianych modułów ulegnie rozbudowaniu. Relacje i zakres współpracy/współdziałania z podmiotami dowódczo nadrzędnymi, współrzędnymi i podrzędnymi nie powinny ulec zmianom, z wyłączeniem kwestii transferu wiedzy i umiejętności.

Biorąc pod uwagę holistyczny sposób rozumienia ratownictwa w ochronie ludności, należy podkreślić, że intensyfikacja procesów umiędzynarodowienia może prowadzić do rozbudowy katalogu podmiotów utożsamianych z podmiotami ratownictwa wodnego o ich zagraniczne (względem lokalnych, krajowych) odpowiedniki. Aspekty zarządcze omawianych działań staną się bardziej złożone z uwagi na konieczność koordynacji wykorzystania zasobów zagranicznych. Analizując aktualny potencjał polskiego ratownictwa, niezwykle ciężko wyobrazić sobie okoliczności wymagające prowadzenia owej koordynacji przez struktury międzynarodowe (np. UNDAC). Niemniej jednak już sam fakt korzystania z zasobów pozakrajowych rodzi wiele wyzwań natury praktycznej (np. konieczność centralizacji kierowania działaniami ratowniczymi). Stopień wychodzenia im naprzeciw będzie niezwykle mocno determinował generowanie efektu synergii wynikającej ze współdziałania w relacji z nawiązywaniem więzi służbowych, funkcjonalnych, technicznych oraz informacyjnych.

Podsumowanie

Ratownictwo wodne można rozpatrywać z wielu perspektyw badawczych. Z punktu widzenia analizy wpływu trendów rozwojowych ratownictwa w ochronie ludności na omawiany rodzaj ratownictwa w Polsce, warto zaprezentować je przede wszystkim w ujęciach formalnym i systemowym. Pierwsze z nich odnosi się do obowiązującego stanu prawnego. Drugie natomiast nawiązuje do podejścia holistycznego, uwzględniającego wszystkie podmioty ratownicze, które działają bądź współdziałają na obszarach wodnych. Nie sposób jednoznacznie stwierdzić, które z tych podejść jest bardziej cenne. Dlatego tak istotne jest, by wykorzystać je wspólnie do analizy omawianego wpływu.

Zgodnie z ujęciem formalnym trendy rozwoju ratownictwa wodnego warto rozpatrywać, uwzględniając sposób jego definiowania, dziedzinę przedmiotowych działań, a także relacje

²⁰ Por. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności*, s. 155, za: A. Bucalowski, M. Feltynowski, *Kierunek zmian w międzynarodowych systemach koordynacji ratownictwa i ochrony ludności*, BWM, KCKRiOL.

PAWEŁ GROMEK

i zakres współpracy/współdziałania z podmiotami dowódczo nadrzędnymi, współrzednymi i podrzędnymi. Podejście całościowe uzasadnia rozbudowanie powyższego wyszczególnienia o rodzaje podmiotów utożsamianych z podmiotami ratownictwa wodnego, aspekty zarządzające omawianych działań o charakterze operacyjnym, a także więzi organizacyjne świadczące o potencjale generowania efektu synergii poprzez współdziałanie.

Korzystanie z obydwóch względów poznawczych pozwala na wielokierunkowe podejście do problematyki badania wpływu trzech najbardziej istotnych współcześnie kierunków rozwojowych: transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego RP, programowego rozwoju ratownictwa w ochronie ludności w perspektywie 2020, a także umiędzynarodowienia przedmiotowych działań. O ile niezwykle trudno prognozować konkretne zmiany w omawianym zakresie w perspektywie najbliższych lat, o tyle zasygnalizowane trendy rozwojowe zdają się zawężać obszar ewentualnych zmian.

Literatura

- Bucalowski A., Feltynowski M., *Kierunek zmian w międzynarodowych systemach koordynacji ratownictwa i ochrony ludności*, BWM, KCKRiOL.
- Gromek P., *Ratownictwo w ochronie ludności. Istota. System. Kierunki rozwoju*, SGSP, Warszawa 2015.
- Jajczyk R., Kowalczyk L., *Działania wybranych grup ratownictwa wodnego w zarządzaniu kryzysowym*, w: *Zarządzanie kryzysowe jako element systemu bezpieczeństwa narodowego. Miejsce i rola służb ratowniczych*, red. M. Kopczewski, M. Kryłowicz, S. Niedźwiecki, WSB, Poznań 2015.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 lipca 1992 r. w sprawie zakresu i trybu korzystania z praw przez kierującego działaniem ratowniczym (Dz. U. Nr 54, poz. 259).

Netografia

- Stanula A., Strzała M., Ostrowski A., Kula A., *Ilościowa oraz przyczynowa analiza wypadków utonięć w latach 2005-2014*, https://www.researchgate.net/profile/Arkadiusz-Stanula/publication/280729097_ILOSCIOWA_ORAZ_PRZYCZYNOWA_ANALIZA_WYPADKOW_UTONIEC_W_POLSCE_W_LATACH_2005-2014_Quantitative_and_casual_analysis_of_drowning_accident_in_Poland_between_2005-2014/links/55c3577208aeca747d5e19df.pdf.
- <http://www.newsweek.pl/polska/liczba-utoniec-w-polsce-i-unii-europejskiej-statystyki,-artykuly,368730,1.html>.
- <http://www.wopr.pl/>.
- <https://www.mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nad-ratownictwe>.

Inne

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2013.
- Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014–2020*, Załącznik do uchwały nr 59/2014 Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 2014 r.

STRESZCZENIE**„Ratownictwo wodne a trendy rozwoju ratownictwa w ochronie ludności w Polsce”**

Ratownictwo wodne może być analizowane z wielu punktów widzenia. Dwa zasadnicze to podejście formalne oraz podejście całościowe. Podejście formalne opiera się na aktualnym stanie prawnym. W tym kontekście ratownictwo wodne jest rozumiane jako prowadzenie działań ratowniczych, które polegają na organizowaniu i udzielaniu pomocy osobom będącym uczestnikami wypadków lub narażonym na niebezpieczeństwo utraty życia albo zdrowia na obszarze wodnym. Natomiast zgodnie z podejściem całościowym, ratownictwo wodne należy utożsamiać z dziedziną bezpieczeństwa powszechnego, oznaczającą działalność operacyjną na wszystkich szczeblach zarządzania bezpieczeństwem państwa, we wszystkich stanach jego funkcjonowania, ukierunkowaną na ochronę ludzi, a także mienia i środowiska w zakresie niezbędnym do ich przeżycia w wymiarach biologicznym i bytowo-kulturowym, w okolicznościach lub w związku z okolicznościami reagowania na zagrożenia w trybie niezwłocznym (natychmiastowym, pilnym). Realizuje się ją na obszarach wodnych. Aktualnie można mówić o trzech zasadniczych uwarunkowaniach rozwoju ratownictwa w ochronie ludności, tym samym ratownictwa wodnego. Są to: transformacja systemu bezpieczeństwa narodowego RP, programowy rozwój ratownictwa w ochronie ludności w perspektywie 2020, a także umiędzynarodowienie przedmiotowych działań. Korzystając z obydwóch podejść badawczych, wyszczególnia się następujące obszary zmian w ratownictwie wodnym: definiowanie, domeny działań, relacje i zakres współpracy/współdziałania, rodzaje podmiotów utożsamianych z podmiotami ratownictwa wodnego, aspekty zarządcze, a także więzi organizacyjne. Odniesienie ich do wspomnianych kierunków zmian pozwala na sformułowanie konkretnych przesłanek rozwojowych w analizowanym kontekście.

SŁOWA KLUCZOWE

ratownictwo wodne • transformacja systemu bezpieczeństwa narodowego
• umiędzynarodowienie działań ratowniczych

ABSTRACT**“Water rescue and development trends in rescue related to people protection in Poland”**

Water rescue can be analyzed from many viewpoints. The fundamental two are formal approach and holistic approach. Formal approach bases on actual law. In this context water rescue is understood as conducting of rescue operations that consist in organizing and giving help to victims in water areas. Accordingly, to the holistic approach, water rescue can be identified with general security and defined as operational activeness at all security management levels, in all circumstances of the state's operating. It is focused on protection of people as well as property and environment in the realm of biological and existential-cultural necessity, in circumstances or due to the circumstances of urgent response against threats. It is realized on water areas. Actually, three fundamental determinants of rescue in people protection development can be mentioned. There is a transformation of national security system, program development of rescue in people protection in perspective of 2020 as well as rescue internationalization. Using two research directions, the following areas of water rescue trends can be enumerated: definition, operational domain, cooperation relations and scope, kinds of water rescue entities, management aspects and organizational bonds. Referring them to the mentioned directions allows for formulation of precise development premises in the analyzed context.

KEYWORDS

water rescue • transformation of national security system
• internationalisation of rescue operations

INFORMACJE O ZAGROŻENIACH – ANALIZY, PROGNOZY, OCENY

IV

Grzegorz Świszcz

zastępca dyrektora

Rządowego Centrum Bezpieczeństwa

Wstęp

Bezpieczeństwo należy do najważniejszych potrzeb człowieka. Pełnego stanu bezpieczeństwa nie można osiągnąć w dłuższym okresie. Wynika to z szeroko pojętych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, lokalnych, regionalnych, państwowych, kontynentalnych lub globalnych. Zagrożenia bezpieczeństwa są zjawiskiem obiektywnym i towarzyszą człowiekowi w wymiarze społecznym i indywidualnym od początku jego egzystencji¹. Do podstawowych zagrożeń ludności, mienia i środowiska należą – ze względu na źródło – zagrożenia pierwotne i wtórne. Zagrożenia pierwotne są powodowane przez awarie, katastrofy, kataklizmy, które mają charakter naturalnych, technicznych, militarnych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Zagrożenia wtórne obejmują egzystencję człowieka, środowisko naturalne i dobra materialne². Istotne dla bezpieczeństwa jest odpowiednie reagowanie i zarządzane w sytuacjach kryzysowych³.

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa (RCB), jako instytucja ponadresortowa, integrująca system zarządzania kryzysowego w Polsce, koordynuje obieg informacji w ramach

¹ K. Jałoszyński, *Charakterystyka współczesnych zagrożeń*, w: *Teoretyczne aspekty strategii bezpieczeństwa państwa*, red. A. Szerauc, Płock 2010, s. 32 i nast.

² R. Jakubczak, *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Warszawa 2003, zał. nr 32.

³ Por. O. Galarowicz, J. Telak, *Reagowanie i zarządzanie kryzysowe w przypadku zagrożeń bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczna woda*, cz. 2, red. nauk. J. Telak, O. Galarowicz, wyd. Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2015, s. 59–72.

krajowych struktur zarządzania kryzysowego oraz współpracuje z centrami zarządzania kryzysowego ministrów i wojewodów. Monitoruje również działania służb i instytucji zaangażowanych w przygotowanie do reagowania na wypadek wystąpienia zagrożeń. Celem tych przedsięwzięć jest zapewnienie Prezesowi Rady Ministrów, Radzie Ministrów, Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Rządowemu Zespołowi Zarządzania Kryzysowego niezbędnego wsparcia w procesie podejmowania decyzji w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa poprzez dostarczanie merytorycznych opracowań i analiz⁴.

RCB monitoruje i analizuje potencjalne zagrożenia określone w Krajowym Planie Zarządzania Kryzysowego⁵. W RCB funkcjonuje Centrum Operacyjno-Analityczne, którego zadania są szczególnie powiązane z pozyskiwaniem i weryfikowaniem bieżących informacji o stanie bezpieczeństwa państwa. Komórka ta przygotowuje także raporty doraźne i sytuacyjne, informacje analityczne o zdarzeniach oraz zagrożeniach i to w niej podejmowane są działania związane z przygotowaniem uruchamiania procedur zarządzania kryzysowego i obsługą informacyjną Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego⁶.

Centrum Operacyjno-Analityczne prowadzi 24-godzinny monitoring sytuacji, w tym zagrożeń naturalnych. W publikowanym codziennie *Raporcie dobowym* zawarte są m.in. informacje o obowiązujących ostrzeżeniach Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowego Instytutu Badawczego (IMGW-PIB), stanach wód czy prognozie zagrożeń. Raport jest rozsyłany do wszystkich podmiotów systemu zarządzania kryzysowego w Polsce – poczynawszy od Prezesa Rady Ministrów, poprzez resorty i organy naczelne, aż do wojewódzkich centrów zarządzania kryzysowego. Przy zdarzeniach nadzwyczajnych stali członkowie Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, kierownictwo RCB oraz podmioty wiodące dla poszczególnych zagrożeń opisanych w Krajowym Planie Zarządzania Kryzysowego otrzymują raporty doraźne wraz z oceną sytuacji.

W przypadkach, gdy monitoring zdarzeń wskazuje np. na możliwość wystąpienia powodzi, przygotowywane są informacje analityczne uwzględniające przebieg zdarzenia, jego ocenę i skutki. Głównym celem działań analitycznych jest ocena możliwości wystąpienia powodzi i prognoza jej rozwoju, co umożliwia uruchomienie procedur zarządzania kryzysowego⁷ w optymalnym momencie i z udziałem właściwych podmiotów. Szczególnie istotnym

⁴ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209), art. 11 ust. 2 pkt 2.

⁵ Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego (KPZK) jest dokumentem planistycznym przygotowanym przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa we współpracy z ministerstwami, urzędami centralnymi i województwami, na podstawie ustawy o zarządzaniu kryzysowym. W sposób szczegółowy opisuje zadania, kompetencje oraz określa podmioty wiodące, a także współpracujące z nimi w danej sytuacji kryzysowej w każdej fazie zarządzania kryzysowego.

⁶ Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego (RZZK) jest organem opiniotwórczo-doradczym, właściwym w sprawach inicjowania i koordynowania działań podejmowanych w zakresie zarządzania kryzysowego (art. 8 i 9 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym). W skład RZZK wchodzi: Prezes Rady Ministrów – przewodniczący Zespołu, Minister Obrony Narodowej i minister właściwy do spraw wewnętrznych – zastępcy przewodniczącego, minister właściwy do spraw administracji publicznej, Minister Spraw Zagranicznych, Minister Koordynator Służb Specjalnych (jeżeli został powołany), inne organy administracji rządowej, w zależności od potrzeb.

⁷ Zgodnie z art. 2 ustawy o zarządzaniu kryzysowym, zarządzanie kryzysowe to: „działalność organów administracji publicznej, będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do podejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej”.

GRZEGORZ ŚWISZCZ

elementem wytwarzanych analiz są wnioski oraz rekomendacje mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniu lub minimalizowanie jego skutków. Informacje analityczne są przekazywane wedle właściwości, m.in. Prezesowi Rady Ministrów, ministrom i wojewodom.

Ocena zagrożenia powodziowego wykonywana jest z jednej strony na podstawie informacji i prognoz otrzymywanych od IMGW-PIB, Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (KZGW), regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz wojewódzkich zarządów melioracji i urzędów wodnych, z drugiej zaś – poprzez analizę realnego, bieżącego stanu bezpieczeństwa, z wykorzystaniem danych przekazywanych przez centra zarządzania kryzysowego, Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Komendy Głównej PSP, Komendę Główną Policji, Komendę Główną Straży Granicznej oraz Sztab Generalny SZ RP.

Należy także zauważyć, że w sytuacji zagrożenia powodziowego intensyfikowana jest jednocześnie współpraca z MSZ (m.in. w zakresie sytuacji powodziowej na Słowacji, w Czechach oraz na Ukrainie), Ministerstwem Sprawiedliwości (m.in. w zakresie udziału osadzonych w działaniach przeciwpowodziowych), Głównym Inspektorem Sanitarnym oraz Głównym Lekarzem Weterynarii. Centrum Operacyjno-Analityczne RCB współpracuje z wieloma instytucjami zewnętrznymi oraz ośrodkami naukowymi i badawczymi w zakresie pozyskiwania wiedzy specjalistycznej i eksperckiej.

1. Instytucje współpracujące z RCB

Jedną z instytucji, która przekazuje RCB informacje o zagrożeniach, jest **Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – Państwowy Instytut Badawczy (IMGW-PIB)**. Instytut informuje o warunkach atmosferycznych, w tym o takich, które mogą skutkować zagrożeniami, oraz publikuje w odpowiednich zakładkach na stronach internetowych:

- prognozy krótkoterminowe (24 h / 48 h);
- prognozy średnioterminowe (120 h);
- ostrzeżenia hydrologiczne dotyczące przewidywanych gwałtownych wzrostów stanów wody lub wezbrań;
- ostrzeżenia meteorologiczne dotyczące zjawisk mogących skutkować lokalnymi utrudnieniami/zagrożeniami (intensywnych opadów deszczu, śniegu, opadów mroźnych, silnego wiatru, burz, mgły, mgły intensywnie osadzającej szadź, zawiei i zamieci śnieżnych, oblodzeń, roztopów, upału, silnego mrozu, przymrozków);
- ostrzeżenia (według charakterystyki jak wyżej) w wersji SMS;
- komunikaty meteorologiczne stanowiące informację uzupełniającą ostrzeżenie meteorologiczne, opracowywane w celu przekazania informacji o obserwowanych niebezpiecznych zjawiskach, których dotyczą ostrzeżenia; w szczególności zawierają informacje o ich natężeniu, lokalizacji czy dalszej ewolucji;
- komunikaty o bieżącej sytuacji hydrologicznej, które przedstawiają aktualną sytuację hydrologiczną na poszczególnych rzekach (przekazywane są raz na dobę w normalnym stanie hydrologicznym, co 6 godzin w stanie zagrożenia i co 3 godziny w stanie alarmu hydrologicznego);

- informacje o groźnych zjawiskach meteorologicznych i hydrologicznych występujących na obszarze Polski (wydawane codziennie o godz. 6.00, podsumowują występujące w poprzedniej dobie groźne zjawiska, tj. przekroczenia stanów ostrzegawczych i alarmowych, opady powyżej 20 mm oraz wiatr, którego porywy przekraczały 15 m/s);
- prognozy niebezpiecznych zjawisk meteorologicznych (informacje opracowywane codziennie do godz. 17.00, z ważnością na trzy doby na obszar województwa, określają możliwości wystąpienia niebezpiecznych zjawisk);
- prognozy zagrożeń (sporządzane na potrzeby RCB codziennie do godz. 17.00, z ważnością na trzy doby) są połączeniem prognozy wystąpienia niebezpiecznych zjawisk meteorologicznych i hydrologicznych z informacją o możliwych skutkach ich wystąpienia;
- prognozy i analizy burz (w okresie od maja do września, opracowywane codziennie do godziny 9.30, z ważnością na 36 godzin, z podziałem na dzień i noc)⁸.

Ostrzeżenia i dane meteorologiczne publikowane są również w Monitorze IMGW, który jest platformą wymiany danych i prognoz hydrologicznych oraz danych meteorologicznych. Dostęp do systemu mają odbiorcy produktów opracowywanych przez IMGW-PIB w ramach procedur standardowych. Są to między innymi wojewódzkie centra zarządzania kryzysowego, KZGW, RZGW, KCKRiOL oraz RCB.

Źródłem informacji dla RCB jest **Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej** i regionalne zarządy gospodarki wodnej (KZGW, RZGW), które przekazują informacje w zakresie hydrologii, tj. o stanach wody, sytuacji w dorzeczach głównych rzek, a także szczegółowe dane dotyczące zbiorników retencyjnych. W sytuacji wystąpienia zagrożenia powodziowego informacje takie przekazywane są codziennie. Regionalne zarządy gospodarki wodnej na bieżąco monitorują sytuację na rzekach i zbiornikach retencyjnych. Informacje te, zgodnie z właściwością terytorialną, umieszczane są na stronach internetowych RZGW w zakładce „Aktualności” lub w zakładkach dotyczących Ośrodków Koordynacyjno-Informacyjnych (OKI). W większości funkcjonujących RZGW Centrach Operacyjnych pełnione są całodobowe dyżury telefoniczne, gdzie można uzyskać informacje o aktualnej sytuacji hydrologicznej. W przypadku wystąpienia zagrożenia powodziowego wszystkie RZGW wprowadzają dyżury celem przekazywania zaktualizowanych informacji zarówno na szczeblu wojewódzkim (do centrów zarządzania kryzysowego wojewodów), jak i centralnym⁹. Z RCB współpracują instytucje szczególnie ważne dla wieloaspektowego monitoringu bezpieczeństwa.

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska (GIOŚ/WIOŚ) na swoich stronach internetowych podają na bieżąco dane dotyczące poziomu zanieczyszczeń powietrza, pochodzące ze stacji sieci monitoringu powietrza. Uwzględniane są stężenia następujących zanieczyszczeń: dwutlenku siarki, tlenku azotu, dwutlenku azotu, tlenków azotu, tlenku węgla, ozonu, pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5} oraz benzenu. W przypadku przekroczenia poziomu alarmowego stężeń WIOŚ przekazują informację do wojewodów, którzy zgodnie z przepisami informują ludność na swoim terenie (najczęściej poprzez środki masowego przekazu). W sytuacjach zdarzeń skutkujących potencjalnymi skażeniami środowiska (np. wycieków paliw, awarii chemicznych) WIOŚ jest zawiadamiany przez służbę prowadzącą działania

⁸ www.imgw.pl; www.pogodynka.pl [dostęp: 28.02.2017 r.].

⁹ <http://www.kzgw.gov.pl/> [dostęp: 28.02.2017 r.].

GRZEGORZ ŚWISZCZ

na miejscu (PSP), a następnie inspektorzy WIOŚ odpowiadają za pobranie do badania próbek (gleby, wody) i ocenę zagrożenia. W przypadkach skażeń mogących stanowić niebezpieczeństwo dla ludzi ostrzeżenia przekazywane są przez organy władzy terytorialnej właściwego szczebla. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska prowadzi Państwowy Monitoring Środowiska (PMŚ), który jest systemem pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o środowisku. PMŚ ma charakter podsumowujący, tj. gromadzone i opracowywane są dane za lata ubiegłe¹⁰.

Do zadań **Państwowej Agencji Atomistyki (PAA)** należy przekazywanie informacji na temat promieniowania jonizującego i jego oddziaływania na zdrowie człowieka i na środowisko oraz o możliwych do zastosowania środkach w przypadku zdarzeń radiacyjnych. Informacje o zagrożeniach radiacyjnych publikowane są codziennie na stronie internetowej. W ramach PAA działa Centrum do spraw Zdarzeń Radiacyjnych (CEZAR), które odpowiada za realizację zadań w zakresie systematycznej oceny sytuacji radiacyjnej kraju oraz udziału w postępowaniach w przypadkach zdarzeń radiacyjnych. Centrum jest włączone do międzynarodowych systemów wymiany informacji z zakresu stanu bezpieczeństwa radiacyjnego – europejskiego systemu ECURIE (European Community Urgens Radiological Information Exchange) oraz działającego w ramach Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA) systemu USIE (Unified System for Information Exchange in Incidents and Emergencies). W strukturze Centrum do spraw Zdarzeń Radiacyjnych funkcjonuje Wydział Zarządzania Kryzysowego, który zajmuje się przyjmowaniem i weryfikacją informacji o zdarzeniach radiacyjnych, wymianą informacji o zdarzeniach z innymi instytucjami i służbami w kraju i zagranicą oraz doradztwem w zakresie likwidacji zagrożenia i usuwania skutków zdarzenia radiacyjnego. Zadaniem wydziału jest także przygotowywanie projektów komunikatów dla ludności o sytuacji radiacyjnej w warunkach normalnych i w sytuacji zdarzeń radiacyjnych. Ponadto wydział odpowiada za zapewnienie funkcjonowania Krajowego Punktu Kontaktowego, Zespołu Zarządzania Kryzysowego PAA oraz służby awaryjnej Prezesa PAA¹¹.

Dodatkowo w strukturze CEZAR funkcjonuje Wydział Monitoringu i Prognozowania, który zajmuje się zbieraniem, weryfikacją i analizą danych pomiarowych otrzymywanych ze stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych¹², z placówek prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych, jak również od służb i instytucji, które dysponują

¹⁰ www.gios.gov.pl/pl/ [dostęp: 28.02.2017 r.].

¹¹ www.paa.gov.pl/ [dostęp: 28.02.2017 r.].

¹² Do zadań stacji wczesnego wykrywania skażeń, będących stacjami podstawowymi, pracujących całodobowo, należy prowadzenie pomiarów mocy dawki i pomiarów spektrometrycznych promieniowania gamma w celu wykrycia wzrostu mocy dawki o 25 nSv/h powyżej wartości średniej za okres 24 h poprzedzających pomiar, spowodowanego obecnością sztucznych izotopów gamma promieniotwórczych w otoczeniu stacji. Do zadań stacji wyposażonych w urządzenia do zbierania aerozoli atmosferycznych należy wykrywanie stężeń izotopów I-131 i Cs-137 na poziomie pojedynczych mikrobekereli na metr sześcienny powietrza oraz stężeń całkowitego promieniowania alfa i beta na poziomie pojedynczych bekereli na metr sześcienny po 1 godzinie poboru. Natomiast do zadań stacji wspomagających należy prowadzenie pomiarów mocy dawki promieniowania gamma w ich otoczeniu. Stacje podstawowe: 13 stacji automatycznych PMS (Permanent Monitoring Station) należących do PAA, 12 stacji typu ASS-500 (Aerosol Sampling Station) należących do Centralnego Laboratorium Ochrony Radiologicznej (11) i PAA (1), 9 stacji IMGW. Stacje wspomagające: 8 stacji pomiarowych Ministerstwa Obrony Narodowej, które wykonują ciągłe pomiary mocy dawki promieniowania gamma rejestrowane automatycznie w Centralnym Ośrodku Analizy Skażeń (COAS).

danymi niezbędnymi do oceny sytuacji radiacyjnej kraju, w tym służby meteorologicznej. W razie potrzeby wykonuje prognozy rozwoju sytuacji radiacyjnej kraju za pomocą systemów wspomagania decyzji (ARGOS i RODOS). W ramach współpracy międzynarodowej Wydział wymienia dane pomiarowe uzyskane w ramach monitoringu radiacyjnego kraju w systemach Unii Europejskiej oraz w ramach Rady Państw Morza Bałtyckiego.

Jednym z obszarów działania **Centralnego Ośrodka Analizy Skażeń (COAS)** jest Krajowy System Wykrywania Skażeń i Alarmowania (KSWSiA), którego celem jest zapewnienie współdziałania systemów realizujących zadania w zakresie monitorowania, wykrywania i alarmowania o skażeniach na terenie RP oraz prowadzenie działań interwencyjnych w przypadku wystąpienia skażeń. Jednocześnie KSWSiA jest źródłem informacji o skażeniach w ramach systemu zarządzania kryzysowego. W skład KSWSiA wchodzi:

- System Wykrywania Skażeń Sił Zbrojnych RP (nadzorowany przez Ministra Obrony Narodowej);
- sieci i systemy nadzoru epidemiologicznego i kontroli chorób zakaźnych w kraju oraz krajowe punkty kontaktowe dla międzynarodowych systemów nadzoru nad zagrożeniami zdrowia lub życia dużych grup ludności (nadzorowane przez ministra właściwego do spraw zdrowia);
- system stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych i placówek prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych (działania stacji i placówek koordynuje Prezes PAA);
- wojewódzkie systemy wykrywania i alarmowania oraz wojewódzkie systemy wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (nadzorowane przez wojewodów);
- system alarmowania o zagrożeniach i skażeniach określony w Krajowym Planie Zwalczania Zagrożeń i Zanieczyszczeń Środowiska Morskiego (nadzorowany przez ministra właściwego do spraw gospodarki morskiej)¹³.

W **Głównym Inspektoracie Sanitarnym (GIS)** znajduje się krajowy punkt kontaktowy sieci Wczesnego Ostrzegania i Reagowania (EWRS), który zapewnia bieżące informowanie o zagrożeniach zdrowia publicznego, zmianach sytuacji epidemiologicznej i ewentualnych podejmowanych działaniach na obszarze Unii Europejskiej. Główny Inspektor Sanitarny tworzy Krajowy Punkt Kontaktowy (KPK) Systemu Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznych Produktach Spożywczych i Środkach Żywnienia Zwierząt RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed of the European Union), którego działanie polega na zbieraniu i szybkim przekazywaniu informacji o produktach żywnościowych i środkach żywienia zwierząt, mogących stanowić zagrożenie dla zdrowia konsumentów. W ramach systemu dokonywana jest ocena stopnia zagrożenia dla zdrowia konsumentów w wyniku pojawienia się na rynku środków spożywczych szkodliwych dla zdrowia. System RASFF opiera się na trzech rodzajach powiadomień: powiadomienie o zagrożeniu odnosi się do sytuacji, gdy konieczna jest natychmiastowa interwencja; powiadomienie informacyjne nie wymaga podjęcia natychmiastowej interwencji, ale może dostarczać przydatnych danych o źródle zagrożenia; powiadomienie dostarczające innych przydatnych informacji niezwiązanych bezpośrednio z wystąpieniem zagrożenia żywności¹⁴.

¹³ coas.wp.mil.pl/ [dostęp: 28.02.2017 r.].

¹⁴ gis.gov.pl/ [dostęp: 28.02.2017 r.].

GRZEGORZ ŚWISZCZ

Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny (NIZP-PZH) publikuje na stronie internetowej:

- meldunki epidemiologiczne dotyczące zachorowań na choroby zakaźne, zakażeń i zatruc (146 jednostek podlegających meldowaniu; meldunki dotyczą zatruc pestycydami, zatruc naturalnie toksycznymi substancjami spożyтыми jako pokarm, ostrych zatruc żywnością skażoną biologicznie i/lub chemicznie); dane meldunkowe są aktualizowane w trybie dwutygodniowym i ujęte porównawczo w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego;
- meldunki epidemiologiczne dotyczące zachorowań i podejrzeń zachorowań na gripę, aktualizowane w trybie tygodniowym i ujęte porównawczo w stosunku do analogicznego okresu w latach ubiegłych;
- meldunki epidemiologiczne dotyczące zakażeń HIV i zachorowań na AIDS, aktualizowane w trybie miesięcznym i przedstawione w postaci zestawienia za każdy miesiąc oraz zbiorczo za okres od wdrożenia badań w 1985 r. do końca ostatniego okresu meldunkowego (ostatnie dostępne zestawienie obejmuje okres do 31 maja 2014 r.).

W NIZP-PZH znajduje się Centralny Punkt Kontaktowy ds. Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych (IHR), funkcjonujący w ramach sieci Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), przekazujący na szczeblu centralnym informacje i analizy dotyczące zagrożeń zdrowia publicznego na świecie. RCB należy do odbiorców tych informacji¹⁵.

W ramach funkcjonowania **Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej Główny Lekarz Weterynarii (GLW)** pozyskuje od wojewódzkich, powiatowych i granicznych lekarzy weterynarii informacje o zagrożeniach epizootycznych oraz przekazuje je na szczeblu centralnym przede wszystkim ministrowi właściwemu do spraw rolnictwa. Publikuje na stronie internetowej informacje o zdarzeniach/zagrożeniach istotnych dla bezpieczeństwa epizootycznego lub mających wpływ na stan bezpieczeństwa zdrowia publicznego oraz biuletyn: *Stan zakaźnych chorób zwierzęcych* podlegający aktualizacji w trybie miesięcznym. GLW tworzy podpunkt krajowego punktu kontaktowego (PKPK) sieci systemu RASFF i kieruje pracami tego podpunktu (szczegółowe zadania RASFF – patrz Główny Inspektor Sanitarny). RCB pozyskuje informacje od GLW w trybie obiegu informacji przewidzianym w systemie zarządzania kryzysowego, tj. poprzez Centrum Zarządzania Kryzysowego ministra właściwego do spraw rolnictwa. W uzasadnionych sytuacjach RCB pozostaje w bezpośrednim kontakcie z organami Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej¹⁶.

2. Systemy przekazywania informacji o zagrożeniach

Wskazane powyżej instytucje, niezwykle ważne jako źródła informacji wykorzystywane przez RCB do stałego monitorowania sytuacji w kraju, są jednocześnie uzupełnieniem innych form pozyskiwania danych. W ostatnich latach, z udziałem RCB, zostały stworzone dwa systemy – Regionalny System Ostrzegania i Centralna Aplikacja Raportująca, które służą do przekazywania informacji o zagrożeniach. **Regionalny System Ostrzegania** dzia-

¹⁵ www.pzh.gov.pl [dostęp: 28.02.2017 r.].

¹⁶ www.wetgiw.gov.pl [dostęp: 28.02.2017 r.].

ła we współpracy z Telewizją Polską – ma za zadanie powiadamianie obywateli o lokalnych zagrożeniach m.in. na stronach internetowych urzędów wojewódzkich, w naziemnej telewizji cyfrowej, w telegazecie, a także w aplikacjach telefonicznych. Umieszczane są w nim m.in. krótkie komunikaty, pełne ostrzeżenia i poradniki¹⁷.

Centralna Aplikacja Raportująca (CAR) jest system raportowania o zagrożeniach dla służb i instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie kryzysowe na terytorium Polski. Prace nad aplikacją zlecił Minister Administracji i Cyfryzacji w 2013 r., a za jego stworzenie odpowiedzialny jest Podlaski Urząd Wojewódzki we współpracy z RCB¹⁸.

W RCB został opracowany dokument „Funkcjonalność Centralnej Aplikacji Raportującej”, w którym zawarto podstawowe założenia, jakie powinna spełniać aplikacja. Powstał on po konsultacjach, które przeprowadzono z blisko 30 podmiotami odpowiedzialnymi za monitorowanie i analizę zagrożeń w Polsce na różnych poziomach.

W wyniku programu pilotażowego 1 września 2013 r. uruchomiono CAR w wersji 1.0. Jego użytkownikami zostali: Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, RCB oraz wojewódzkie i powiatowe centra zarządzania kryzysowego. Obecna wersja CAR funkcjonuje na zasadzie przesyłania trzech rodzajów raportów: dobowych, doraźnych oraz sytuacyjnych. Zgodnie z założeniami przyjętymi w dokumencie „Funkcjonalność Centralnej Aplikacji Raportującej”, jednostka niższego rzędu w systemie zarządzania kryzysowego przesyła do jednostki wyższego rzędu raport dobowy dotyczący zdarzeń występujących na danym obszarze. Oprócz tego, w przypadku wystąpienia lub możliwości wystąpienia zdarzenia lub zagrożenia niezwłocznie są przygotowywane dodatkowe informacje w formie raportu doraźnego. Ponadto w sytuacji wystąpienia zdarzenia o charakterze ciągłym szczebel wyższy może nałożyć na szczebel niższy raportowanie sytuacyjne. Składają się na nie dwa rodzaje raportu: inicjujący (zawiera dane opisowe) oraz rozszerzający (zawiera dane liczbowe). Obecnie w systemie raportują wszystkie WCZK i PCZK, ponadto w roli obserwatorów konta mają przedstawiciele:

- Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- Ministerstwa Środowiska,
- Ministerstwa Obrony Narodowej,
- Ministerstwa Zdrowia,
- Ministerstwa Sprawiedliwości,
- Ministerstwa Spraw Zagranicznych,
- Komendy Głównej Policji,
- Komendy Głównej Straży Granicznej,
- Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej,
- Dowództwa Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych,
- Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego.

Zarówno w przypadku raportów dobowych, jak i doraźnych użytkownik jest zobowiązany do zaklasyfikowania zdarzenia zgodnie z obowiązującym katalogiem zagrożeń oraz wypełnienia pól tekstowych dotyczących: przebiegu (opisu), przyczyn, podjętych działań,

¹⁷ <https://mc.gov.pl/regionalny-system-ostrzegania-rso> [dostęp: 28.02.2017 r.].

¹⁸ rcb.gov.pl/centralna-aplikacja-raportujaca-car/ [dostęp: 28.02.2017 r.].

GRZEGORZ ŚWISZCZ

przewidywanego rozwoju wydarzeń oraz wniosków i rekomendacji. Do raportów mogą być dołączane załączniki¹⁹.

30 listopada 2016 r. podpisano porozumienie pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji, dyrektorem RCB oraz wojewodą podlaskim. Na jego podstawie będzie realizowany dalszy rozwój systemu CAR 2.0 zarówno w zakresie funkcjonalnym (m.in. integracji z modułami mapowymi), jak i podmiotowym, z rozszerzeniem zakresu wykorzystania o służby i ministerstwa²⁰.

Zadania realizowane przez Krajowe Centrum Zarządzania Kryzysowego, czyli RCB, nie wiążą się wyłącznie z reagowaniem kryzysowym. W fazie zapobiegania prowadzona jest koordynacja nad przygotowaniem Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, opracowywanego przez ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz wojewodów, w którym zagrożenia naturalne są wskazane wśród kluczowych²¹.

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa opracowało również Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej, w którym wyznacza się szczegółowe kryteria pozwalające wyodrębnić obiekty, instalacje, urządzenia i usługi wchodzące w skład systemów infrastruktury krytycznej. Dodatkowo sporządzony został i jest aktualizowany kwartalnie jednolity wykaz obiektów, instalacji, urządzeń i usług wchodzących w skład infrastruktury krytycznej. Ważne zadanie stanowi także sporządzanie analiz i prognoz dotyczących możliwości wystąpienia zagrożeń istotnych dla krajowej infrastruktury krytycznej²².

W fazie przygotowania wykonywane są analizy potencjalnych zagrożeń w nadchodzących sezonach czy też informacje dotyczące rekomendowanych kierunków działań w zakresie poprawy bezpieczeństwa. W fazie odbudowy RCB wykonuje analizę funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego, w tym wskazuje ewentualne braki lub luki zarówno w zakresie działań operacyjnych, jak i stosowanych procedur. Wnioski z analizy służą opracowaniu rekomendacji, których celem jest usprawnienie funkcjonowania systemu na poziomie wojewódzkim i centralnym oraz udoskonalenie sposobu prowadzenia komunikacji społecznej przez właściwy organ administracji publicznej.

¹⁹ Centralna Aplikacja Raportująca v 2.1.5 PROD. Instrukcja obsługi.

²⁰ <http://rcb.gov.pl/porozumienie-w-sprawie-centralnej-aplikacji-raportujacej/> [dostęp: 28.02.2017 r.].

²¹ Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego jest dokumentem niejawnym wykonywanym i aktualizowanym na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego (Dz. U. Nr 83, poz. 540). Głównym jego celem jest wskazanie najważniejszych zagrożeń bezpieczeństwa państwa oraz dokonanie oceny ich ryzyka. Dokument zawiera cele strategiczne oraz przedsięwzięcia, jakie powinny zostać zrealizowane, aby zminimalizować możliwość wystąpienia zagrożeń lub ich skutków. Wnioski z Raportu znajdują odzwierciedlenie w aktualizacji KPZK.

²² Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Ma on na celu stworzenie warunków do poprawy bezpieczeństwa infrastruktury krytycznej, w szczególności w zakresie:

- zapobiegania zakłóceniom funkcjonowania infrastruktury krytycznej,
- przygotowania na sytuacje kryzysowe mogące niekorzystnie wpłynąć na infrastrukturę krytyczną,
- reagowania w sytuacjach zniszczenia lub zakłócenia funkcjonowania infrastruktury krytycznej,
- odtwarzania infrastruktury krytycznej.

3.

Raporty i analizy**Centrum Operacyjno-Analitycznego RCB**

W ramach wymiany informacji większość materiałów wytwarzanych w Centrum przekazywana jest do członków Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Biura Bezpieczeństwa Narodowego oraz wojewodów. Poniżej wymienione są przykładowe produkty wraz z krótką ich charakterystyką.

Raport dobowy rozsyła się do ponad 80 organów i struktur zarządzania kryzysowego w Polsce. Stanowi syntetyczne podsumowanie informacji o zdarzeniach krajowych, odnotowanych w ciągu ostatniej doby na terenie kraju, a także o zdarzeniach zagranicznych, które mogą się przekładać na sytuacje kryzysowe w Polsce. Przedstawia także krótkoterminową prognozę zagrożeń²³.

Informacja tygodniowa: zagrożenia – skutki – ocena – stanowi podsumowanie miniego tygodnia (poniedziałek – niedziela). Obejmuje stwierdzone zdarzenia/zagrożenia krajowe (na podstawie raportów z centrów zarządzania kryzysowego wojewodów, ministerstw i służb oraz źródeł otwartych) wraz z oceną ich znaczenia i skutków, a także informacje o zdarzeniach prognozowanych w nadchodzącym tygodniu. W szczególnie uzasadnionych przypadkach w informacji tygodniowej ujęte są także zdarzenia prognozowane z większym wyprzedzeniem. Materiał zawiera również część międzynarodową, w której umieszcza się najważniejsze zdarzenia zagraniczne – na podstawie dobowych raportów Centrum Operacyjnego MSZ²⁴.

Notatki analityczne – przygotowywane w zależności od sytuacji (zdarzenie, potencjalne zagrożenie) krótkie opracowania o charakterze informacji analitycznych lub analiz decyzyjnych. W miarę możliwości zawierają wnioski i rekomendacje działań. Notatki analityczne dotyczą istotnych zdarzeń/zagrożeń krajowych lub zagranicznych, jeśli mogą one mieć wpływ na bezpieczeństwo kraju lub obywateli polskich za granicą. Przy ich opracowywaniu Centrum korzysta z konsultacji z ekspertami zewnętrznymi (np. w zakresie zagrożeń naturalnych, zdrowotnych czy skażeń).

Biuletyn analityczny – kwartalne opracowanie podsumowujące w pogłębionej formie najważniejsze wydarzenia z obszaru bezpieczeństwa. Zawiera relacje o zdarzeniach kryzysowych i zagrożeniach wraz z komentarzem analitycznym, a także informacje o projektach realizowanych przez administrację publiczną, które mają bezpośredni wpływ na zarządzanie kryzysowe rozumiane jako element bezpieczeństwa narodowego. W miarę możliwości w biuletynie analitycznym wskazywane są wnioski istotne dla zapobiegania sytuacjom kryzysowym oraz minimalizowania ich skutków²⁵.

Monitor bezpieczeństwa granicy wschodniej RP – zewnętrznej granicy UE – materiał analityczny dotyczący sytuacji na wschodniej granicy Polski. Podsumowuje zdarzenia na odcinku granicy państwowej z Federacją Rosyjską, Białorusią i Ukrainą oraz na terenach przygranicznych, a także zawiera ocenę stanu bezpieczeństwa i potencjalnych

²³ <http://rcb.gov.pl/raport-dobowy/> [dostęp: 28.02.2017 r.].

²⁴ <http://rcb.gov.pl/zagrozenia-%E2%80%93-ocena-tygodniowa/> [dostęp: 28.02.2017 r.].

²⁵ Tamże.

GRZEGORZ ŚWISZCZ

zagrożeń. Jest przygotowywany we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ośrodkiem Studiów Wschodnich, Urzędem ds. Cudzoziemców, Komendą Główną Straży Granicznej, Komendą Główną Policji, Służbą Celną oraz wojewodami: warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim i podkarpackim²⁶.

Podsumowanie

Wiarygodne i aktualne informacje analityczne są podstawą do właściwej oceny sytuacji, podejmowania skutecznych decyzji oraz prowadzenia efektywnej polityki informacyjnej. Sprawne analizowanie zdarzeń oraz właściwe formułowanie wniosków i rekomendacji odbywa się jednak pod dużą presją czasu i wymaga wysokich kompetencji analitycznych. Dobra współpraca pomiędzy wszystkimi instytucjami, które prowadzą monitoring zagrożeń jest ważna i zasadna, a systemy, które ją wspomagają, należy rozwijać i upowszechniać.

Literatura

- Jaloszynski K., *Charakterystyka współczesnych zagrożeń*, w: *Teoretyczne aspekty strategii bezpieczeństwa państwa*, red. A. Szerauc, Płock 2010, s. 32 i nast.
- Jakubczak R., *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Warszawa 2003, zał. nr 32.
- Galarowicz O., Telak J., *Reagowanie i zarządzanie kryzysowe w przypadku zagrożeń bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczna woda*, cz. 2, red. nauk. J. Telak, O. Galarowicz, wyd. Szkoła Główna Służby Pożarniczej, Warszawa 2015, s. 59–72.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego (Dz. U. Nr 83, poz. 540).

Netografia

- <http://coas.wp.mil.pl/>.
- <http://gis.gov.pl/>.
- <http://rcb.gov.pl/>.
- <http://www.gios.gov.pl/>.
- <http://www.imgw.pl/>.
- <http://www.kzgw.gov.pl/>.
- <http://www.paa.gov.pl/>.
- <http://www.pogodynka.pl/>.
- <http://www.pzh.gov.pl/>.
- <http://www.wetgiw.gov.pl/>.
- <https://mc.gov.pl/>.

Inne

- Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego (KPZK).
- Centralna Aplikacja Raportująca v 2.1.5 PROD. Instrukcja obsługi.
- Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego.
- Narodowy Program Ochrony Infrastruktury Krytycznej.
- Materiały RCB.

²⁶ Materiały RCB.

STRESZCZENIE**„Informacje o zagrożeniach – analizy, prognozy, oceny”**

Rządowe Centrum Bezpieczeństwa integruje system zarządzania kryzysowego w Polsce, koordynuje obieg informacji w ramach krajowych struktur zarządzania kryzysowego oraz współpracuje z centrami zarządzania kryzysowego ministrów i wojewodów. Monitoruje działania służb i instytucji zaangażowanych w przygotowanie do reagowania na wypadek wystąpienia zagrożeń. Prowadzi monitoring sytuacji, w tym m.in. zagrożeń naturalnych. Informacje analityczne przekazywane są głównie Prezesowi Rady Ministrów, ministrom i wojewodom. RCB współpracuje z Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Głównym Inspektoratem Ochrony Środowiska i wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska, Państwową Agencją Atomistyki, Centralnym Ośrodkiem Analizy Skazań, Państwową Inspekcją Sanitarną i stacjami sanitarno-epidemiologicznymi, Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego, Państwową Inspekcją Weterynaryjną. RCB jest współtwórcą Regionalnego Systemu Ostrzegania oraz Centralnej Aplikacji Raportującej, które służą do przekazywania informacji o zagrożeniach, w tym na obszarach wodnych.

SŁOWA KLUCZOWE

zarządzanie kryzysowe • Rządowe Centrum Bezpieczeństwa • monitoring zagrożeń

ABSTRACT**“Information about threats – analyses, prognoses and assessment”**

Government Centre for Security integrates crisis management system in Poland, coordinates the flow of information within national crisis management structures and cooperates with crisis management centres of ministers and provincial governors. It monitors activities of services and institutions involved in the preparation of response during threats. It also monitors situations, including natural hazards. Analytical information is mainly transmitted to the Prime Minister, ministers and provincial governors. Government Centre for Security collaborates with the Institute of Meteorology and Water Management, Chief Inspectorate of Environmental Protection and provincial inspectorates of environment, National Atomic Energy Agency, Research Centre of Contamination Analysis, State Sanitary Inspection and sanitary-epidemiological stations, National Institute of Public Health and State Veterinary Service. Government Centre for Security participated in creation of Regional Warning System and Central Reporting Application, which are used to provide information about risks, including those on water areas.

KEYWORDS

crisis management • Government Centre for Security • threats monitoring

KRAJOWY SYSTEM RATOWNICZO-GAŚNICZY WOBEĆ ZAGROŻEŃ NA OBSZARACH WODNYCH

V

kpt. dr Magdalena Zielinska

Wydział Operacyjno-Szkoleniowy
Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej
m.st. Warszawy

st. sekc. dr Oksana Galarowicz

Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego
Szkoly Głównej Służby Pożarniczej
w Warszawie

Wstęp

Bezpieczeństwo należy do istotnych potrzeb człowieka, które rosną wraz z rozwojem cywilizacyjnym¹. Za prowadzenie działań ratowniczych z zakresu bezpieczeństwa powszechnego odpowiada Państwowa Straż Pożarna (PSP), wyszkolona i odpowiednio wyposażona w sprzęt formacja, przeznaczona m.in. do walki z klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami, w tym na obszarach wodnych, z uwzględnieniem praw na nich obowiązujących, z wykorzystaniem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (ksrg)².

Ratownictwo realizowane na obszarach wodnych, w tym objętych powodzią lub zalaniem, oraz na terenach zalodzonych polega na wykonywaniu czynności ratowniczych z zakresu ratownictwa medycznego, chemicznego, technicznego, wysokościowego lub gaszenia pożarów. Realizacja działań ratowniczych na obszarach wodnych może stanowić wstęp do uruchomienia działań humanitarnych lub ekologicznych³. Funkcjonowanie ksrg oraz możliwość **włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do ksrg**⁴ umożliwiają

¹ K. Jałoszyński, *Charakterystyka współczesnych zagrożeń*, w: *Teoretyczne aspekty strategii bezpieczeństwa państwa*, red. A. Szerauc, Płock 2010, s. 29.

² Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603).

³ <http://straz.gov.pl/> [dostęp: 22.01.2017 r.].

⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. poz. 1317).

szersze wykorzystywanie sił ratownictwa, a PSP jest przygotowana do kierowania podczas działań ratowniczych oraz posiada przejrzyste zasady wyposażania swoich jednostek⁵.

Działania ratownicze na obszarach wodnych realizowane są w zakresie:

- podstawowym, obejmującym czynności ratownicze wykonywane na powierzchni obszarów wodnych, w tym zalodzonych, przez wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze;
- specjalistycznym, obejmującym podstawowe i specjalistyczne czynności ratownicze na powierzchni oraz w toni lub na dnie obszaru wodnego, wykonywane przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego, po przygotowaniu funkcjonariuszy do działań z zakresu ratownictwa wodnego⁶.

1.

Podstawy formalno-prawne krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego do działania na obszarach wodnych

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy (ksrg) jest ważnym elementem bezpieczeństwa powszechnego, nad którym nadzór sprawuje, z mocy ustawy o ochronie przeciwpożarowej⁷, minister właściwy do spraw wewnętrznych. Istotą funkcjonowania ksrg jest ochrona życia, zdrowia i mienia lub środowiska poprzez walkę z pożarami lub innymi klęskami żywiołowymi oraz ratownictwo techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne. Ksrg obejmuje jednostki ochrony przeciwpożarowej oraz właściwe inspekcje, straże, służby, instytucje, a także podmioty, które dobrowolnie w drodze umowy cywilnoprawnej godzą się współdziałać w akcjach ratowniczych. Z ksrg, w oparciu o stosowne porozumienia, współdziała: Policja, Straż Graniczna, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR)⁸, Aeroklub Polski, Centralna Stacja Ratownictwa Górniczego oraz siły ratownicze zakładów chemicznych zrzeszone w Systemie Pomocy w Transporcie Materiałów Niebezpiecznych.

W związku z kompetencjami terenowej administracji rządowej i samorządowej zadania realizowane przez Komendanta Głównego PSP na obszarze województwa i powiatu realizują odpowiednio wojewodowie oraz starostowie. Z kolei burmistrzowie i prezydenci miast koordynują funkcjonowanie ksrg w zakresie określonym przez wojewodę. Celem działań PSP jest rozpoznawanie zagrożeń oraz przygotowanie i prowadzenie działań ratowniczych. PSP posiada zdolność do natychmiastowego reagowania podczas wystąpienia nagłego zagrożenia życia i zdrowia, a także środowiska i mienia oraz w przypadkach nadzwyczajnych zagrożeń, katastrof i klęsk żywiołowych. PSP jest organizatorem ksrg i współdziała ze służbami i podmiotami ratowniczymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwoju ratownictwa w Polsce, a także organizowania działań ratowniczych, akcji poszukiwawczo-ratowniczych i akcji humanitarnych poza granicami państwa. Stanowiska kierowania PSP

⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 listopada 2014 r. w sprawie szczegółowych zasad wyposażania jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. poz. 1793).

⁶ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.

⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191).

⁸ J. Telak, *Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w systemie reagowania kryzysowego*, Warszawa 2007.

MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ

analizują bieżącą gotowość operacyjną służb i podmiotów ratowniczych, rozdzielają siły i środki ratownicze, a także koordynują działania ratownicze. Istotnym celem PSP jest szkolenie na potrzeby ochrony ludności. PSP wspiera także państwowe służby i inspekcje oraz organizacje pozarządowe w zakresie realizowania zadań w sferze ochrony ludności⁹.

W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa na obszarach wodnych pod nadzorem ministra właściwego do spraw wewnętrznych działania prowadzą: jednostki samorządu terytorialnego, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, w tym jednostki z rodowodem WOPR, Policja i PSP¹⁰.

Zgodnie z zapisami rozporządzenia w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji¹¹, w związku z ustawą o działach administracji rządowej¹², nadzór nad ratownictwem wodnym należy do zadań ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Stosownie do postanowień ustawy, minister jest zobowiązany do inicjowania i opracowywania polityki Rady Ministrów w stosunku do działu, którym kieruje, oraz do przedkładania w tym zakresie inicjatyw i projektów aktów normatywnych na posiedzenia Rady Ministrów. Minister wykonuje politykę Rady Ministrów i koordynuje jej wykonywanie przez organy, urzędy i jednostki organizacyjne, które mu podlegają lub są przez niego nadzorowane¹³.

Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym¹⁴, zadania własne gminy obejmują sprawy bezpieczeństwa obywateli, m.in. zapewnienie bezpieczeństwa na obszarach wodnych. W 2011 r. weszła w życie ustawa o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych¹⁵, która określiła m.in. podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, zakres ich obowiązków i uprawnień oraz zasady finansowania ich działalności. Ustawa określa, że nadzór nad ratownictwem wodnym sprawuje minister właściwy do spraw wewnętrznych¹⁶, a ratownictwo wodne może wykonywać Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz inne podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, które uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych¹⁷.

Zgodnie z zapisami rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad organizacji ksr^g¹⁸ zadania z zakresu ratownictwa wodnego są realizowane przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego PSP i inne podmioty ksr^g, będące jednostkami ochrony przeciwpożarowej, wyposażone w specjalistyczny sprzęt i środki ochrony indywidualnej.

⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej.

¹⁰ J. Telak, O. Galarowicz, M. Zielinska, *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, Gdańsk 2014.

¹¹ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 listopada 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz. U. poz. 1897), § 1 ust. 2 pkt 2.

¹² Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 543), art. 29 ust. 1 pkt 7.

¹³ Tamże, art. 34 ust. 1.

¹⁴ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446), art. 7 ust. 1 pkt 14.

¹⁵ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).

¹⁶ Tamże, art. 23 ust. 1.

¹⁷ Tamże, art. 12 ust. 1.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239), § 15 ust. 3 pkt 3.

W PSP sprawy związane z bezpieczeństwem na obszarach wodnych regulowały: zarządzenie z 1981 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą¹⁹, zarządzenie z 1985 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą oraz warunków i trybu przeprowadzania egzaminu i wydawania kart pływackich²⁰, rozporządzenie z 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne²¹, a także rozporządzenie z 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków i uprawnień specjalistycznych organizacji ratowniczych, warunków ich wykonywania przez inne organizacje ratownicze oraz rodzaju i wysokości świadczeń przysługujących ratownikom górskim i wodnym w związku z udziałem w akcji ratowniczej²².

Zagrożenia powodziowe, jakie miały miejsce na terenie kraju od połowy lat 90., wykazały, że stan bezpieczeństwa nad wodą i na obszarach przyległych nie jest związany tylko z rekreacją i wypoczynkiem, a musi uwzględniać również i inne sfery działań na obszarach wodnych, w tym związanych z bezpieczeństwem powszechnym²³. Znalazło to odzwierciedlenie w zapisach rozporządzenia z 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji ksr²⁴, gdzie zdefiniowano **ratownictwo wodne jako zespół czynności podjętych w celu ratowania ludzi, zwierząt, mienia i środowiska na wodzie i pod wodą**.

Ważne wewnętrzne regulacje dotyczące ratownictwa wodnego w PSP stanowiły zatwierdzone w lipcu 1993 r. przez Zastępcę Komendanta Głównego PSP zasady prowadzenia prac podwodnych²⁵. Zasady były pierwszym dokumentem podejmującym próbę regulacji zagadnień związanych z ratownictwem wodno-nurkowym w PSP, określającym warunki bezpieczeństwa wykonywania prac podwodnych, wyposażenie nurków, kwalifikacje i uprawnienia członków ekipy płetwonurkowej i ich obowiązki oraz zabezpieczenie medyczne akcji podwodnej. Drugą istotną regulację stanowił wprowadzony w 1997 r.

¹⁹ Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 17 czerwca 1981 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą (M.P. Nr 16, poz. 127) – nie obowiązuje od 21 października 1985 r.

²⁰ Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 29 czerwca 1985 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą oraz warunków i trybu przeprowadzania egzaminu i wydawania kart pływackich (M.P. Nr 29, poz. 200) – nie obowiązuje od 7 lipca 1996 r.

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne (Dz. U. Nr 57, poz. 358) – nie obowiązuje od 17 października 2012 r.

²² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 listopada 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków i uprawnień specjalistycznych organizacji ratowniczych, warunków ich wykonywania przez inne organizacje ratownicze oraz rodzaju i wysokości świadczeń przysługujących ratownikom górskim i wodnym w związku z udziałem w akcji ratowniczej (Dz. U. Nr 193, poz. 1624) – nie obowiązuje od 17 października 2012 r.

²³ J. Telak, M. Kubacka, *Logistyczne i prawno-organizacyjne podstawy zarządzania bezpieczeństwem cywilnym przy zagrożeniach powodziowych*, Poznań 2014.

²⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 111, poz. 1311) – nie obowiązuje od 11 lutego 2011 r.

²⁵ Tymczasowe zasady prowadzenia prac podwodnych w działalności ratowniczej jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej, Komenda Główna PSP, Warszawa 1993.

MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ

Regulamin ratownictwa wodnego²⁶, w którym określono wymagania wstępne dla kandydatów na poszczególne stopnie nurkowe PSP i ich uprawnienia.

Ważnym momentem w regulacjach prawnych, dotyczącym wykonywania prac podwodnych w PSP, a więc wykonywania specjalistycznych czynności ratowniczych, było wejście w życie w 2003 r. ustawy o wykonywaniu prac podwodnych. Ustawa określiła warunki wykonywania prac podwodnych oraz zasady i tryb nabywania uprawnień do ich wykonywania. Ustawodawca zaznaczył, że jej przepisów nie stosuje się m.in. do jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej i ministra właściwego do spraw wewnętrznych, z zastrzeżeniem art. 8 ust. 6 i 7, art. 23 ust. 3–7 i art. 28. Ustawa nałożyła na ministra właściwego do spraw wewnętrznych obowiązek określenia w drodze rozporządzeń regulacji poniższych zagadnień w jego resorcie:

- warunków bezpieczeństwa wykonywania prac podwodnych, w tym działań ratowniczych, szkoleń i ćwiczeń, w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych;
- kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych, które uzyskały uprawnienia w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych;
- trybu i kryteriów nabywania kwalifikacji uprawniających do wykonywania prac podwodnych;
- wzorów dokumentów potwierdzających nabycie kwalifikacji oraz wzorów innych dokumentów związanych z wykonywaniem prac podwodnych;
- sposobu ustalania okoliczności wypadków z udziałem nurków w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych²⁷.

Minister wypełnił delegację ustawową, publikując w 2004 r. rozporządzenia w sprawie: kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych²⁸ oraz wykonywania prac podwodnych²⁹. W 2011 r. zmieniono rozporządzenie w sprawie wykonywania prac podwodnych³⁰, umożliwiając nurkom-ratownikom działającym w trybie interwencyjnym wejście do działań o charakterze ratowniczym, ratowanie życia bez ko-

²⁶ Decyzja nr 21 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej dnia 6 czerwca 1997 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego Regulaminu ratownictwa wodnego. Regulamin ratownictwa wodnego.

²⁷ Ustawa z dnia 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1389).

²⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych, które uzyskały uprawnienia w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1469 – nie obowiązuje od 11 sierpnia 2015 r.). Obecna regulacja to: rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych, które uzyskały uprawnienia w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. poz. 1129).

²⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468).

³⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 maja 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 128, poz. 728).

nieczności kierowania działaniami przez osobę posiadającą uprawnienia do kierowania pracami podwodnymi³¹.

Najważniejszymi wewnętrznymi dokumentami operacyjnymi regulującymi organizację ratownictwa wodnego w PSP po 2004 r. były wytyczne do planowania i organizowania ratownictwa na wodach w ksr³² oraz zasady organizacji ratownictwa wodnego w ksr³³ z listopada 2012 r. Zasady są cyklicznie, w zależności od potrzeb, nowelizowane. W lipcu 2013 r. miała miejsce pierwsza aktualizacja³⁴. Zasady uregulowały sprawy prowadzenia jednostek pływających, dopuszczając strażaków z patentem żeglarskim steromotorysty żegluga śródlądowej³⁵ i motorowodnym³⁶ do prowadzenia łodzi PSP.

2

Zagrożenia na obszarach wodnych i ratownictwo wodne w szkoleniu podmiotów ksr

Zagrożenia, jakie niosą ze sobą obszary wodne, to przede wszystkim utonięcia spowodowane nieodpowiedzialnością, brawurą, niedostosowaniem umiejętności pływackich do panujących warunków. Szczególnym rodzajem niebezpieczeństwa jest zagrożenie wywołane przez wody powodziowe. Powódź może być klęską żywiołową powodującą straty społeczne i materialne jako: „wezbranie wody w ciekach naturalnych, zbiornikach wodnych, kanałach lub na morzu, podczas którego woda po przekroczeniu stanu brzegowego zalewa doliny rzeczne albo tereny depresyjne i powoduje zagrożenia dla ludności lub mienia”³⁷. Szczególnie dotkliwe w Polsce były powodzie w 1997, 2001 i 2010 r.

Siły PSP muszą być przygotowane do działań w warunkach trudnych na szczególnych obszarach wodnych, w tym terenach zalanych podczas powodzi. PSP posiada własny system kształcenia i szkolenia. Składa się on z dwóch podsystemów, z których jeden odpowiada za podwyższanie kwalifikacji ogólnych, przygotowując młodych ludzi do zawodu strażaka, technika pożarnictwa lub inżyniera pożarnictwa, natomiast drugi związany jest z podwyższaniem kwalifikacji zawodowych w strukturach PSP. System kształcenia tworzą: 16 ośrodków szkolenia w komendach wojewódzkich PSP, 1 Szkoła Podoficerska PSP w Bydgoszczy, 3 szkoły aspirantów PSP w Krakowie, Częstochowie i Poznaniu (w randze szkół policealnych) kształcące w zawodzie technik pożarnictwa,

³¹ Tamże, § 5 ust. 3a.

³² *Ogólne wytyczne do planowania i organizowania ratownictwa na obszarach wodnych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2005.

³³ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2012.

³⁴ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.

³⁵ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 stycznia 2003 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żegluga śródlądowej (Dz. U. Nr 50, poz. 427) – nie obowiązuje od 24 lutego 2014 r. Obecna regulacja to: rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żegluga śródlądowej (Dz. U. poz. 1886).

³⁶ Rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z 9 kwietnia 2013 r. w sprawie uprawiania turystyki wodnej (Dz. U. poz. 460).

³⁷ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).

MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ

1 Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie (SGSP), kształcąca na studiach pierwszego stopnia – inżynierów pożarnictwa oraz na studiach drugiego stopnia – magistrów inżynierów pożarnictwa³⁸.

Ośrodki szkolenia i szkoły PSP realizują kształcenie kwalifikacyjne oraz szkolenia doskonalące, w tym kursy specjalistyczne. Szkolenia i doskonalenie zawodowe realizowane są m.in. w takich obszarach ratownictwa, jak: ratownictwo chemiczne, ratownictwo ekologiczne, ratownictwo wysokościowe, ratownictwo techniczne, wykonywanie prac podwodnych, kwalifikowana pierwsza pomoc. Ośrodki szkolenia i szkoły PSP zatrudniają strażaków i inne osoby z przygotowaniem specjalistycznym, a także osoby wspomagające proces nauczania. Większość uprawnień uzyskiwanych w trakcie szkoleń nie wymaga recertyfikacji. Wymagana jest ona jedynie w odniesieniu do uprawnień z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy (wydane zaświadczenie ważne jest przez okres 3 lat) oraz do wykonywania prac podwodnych (przedłużanie ważności co 5 lat)³⁹.

Kształcenie w szkołach PSP odbywa się w podwójnym reżimie prawnym: z jednej strony stanowią go przepisy dotyczące PSP, a z drugiej strony – szkoły aspirantów PSP podlegają regulacjom ustawy o systemie oświaty⁴⁰, natomiast Szkoła Główna Służby Pożarniczej – prawa o szkolnictwie wyższym⁴¹.

W związku z wymogiem realizowania zadań ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym przez wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze, a docelowo przez wszystkie podmioty ksrq, Komendant Główny PSP zwrócił się do komendantów szkół PSP o umożliwienie strażakom w służbie kandydackiej zdobycie wiedzy i umiejętności przewidzianych dla ratowników wodnych⁴². Wówczas programy kształcenia nie uwzględniały wszystkich zagadnień z zakresu ratownictwa wodnego, pozwalających na właściwe przygotowanie strażaków do działań ratowniczych na obszarach wodnych. Zaproponowano skorzystanie z ramowego programu szkolenia ratowników wodnych zgodnego z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym⁴³, który winien być związany z pragmatyką działania PSP. W przypadku braku w szkole wykwalifikowanych instruktorów z zakresu ratownictwa wodnego zaproponowano możliwość zwrócenia się o pomoc do instruktorów realizujących ratownictwo wodne na danym obszarze. PSP od lat współpracuje z WOPR⁴⁴, którego członkowie posiadają stosowne kompetencje i uprawnienia z zakresu ratownictwa wodnego. W tabeli 1 zostało przedstawione zestawienie tematyki z zakresu ratownictwa wodnego realizowanej w ramach szkolenia pożarniczego.

³⁸ <http://www.straz.gov.pl/page/index.php?str=841/> [dostęp: 21.01.2017 r.].

³⁹ Szerzej: M. Zielinska, *Działalność Państwowej Straży Pożarnej w ratownictwie wodnym* (rozprawa doktorska), Szczytno 2016.

⁴⁰ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.).

⁴¹ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1842, z późn. zm.).

⁴² Pismo l.dz. CKR-II-0754/55-1/13, Komendanta Głównego PSP dnia 23 grudnia 2013 r. w sprawie umożliwienia strażakom w służbie kandydackiej zdobycia wiedzy i umiejętności przewidzianych dla ratowników wodnych.

⁴³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).

⁴⁴ Porozumienie z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.

Tabela 1. Elementy ratownictwa wodnego w szkoleniu funkcjonariuszy PSP

Przedmiot	Zakres szkolenia	Godziny
tatyka działań ratowniczych	działania ratownicze na wodzie	(8 T, 17 P)
	działania ratownicze podczas powodzi	(1 T, 2 P)
	ratownictwo lodowe	(10 T, 20 P)

P – zajęcia praktyczne

T – zajęcia teoretyczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu szkolenia podstawowego w zawodzie strażak, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016⁴⁵.

W ramach szkolenia podstawowego strażaków od 2016 r. tematyka związana z ratownictwem wodnym jest realizowana w ramach przedmiotu tatyka działań ratowniczych, w tym działania ratownicze na wodzie (8 h teorii, 17 h praktyki). Słuchacz powinien m.in. umieć: wykonać rzut rzutką rękawową, kołem ratunkowym, przepłynąć z boją SP oraz pasem ratowniczym, założyć poszkodowanemu pas typu „węgorz”, kamizelkę ratunkową, szelki, podjąć osoby z wody stojącej, płynącej i z linii brzegowej, zastosować podstawowe chwyt ratownicze w trakcie ratowania osoby tonącej, holować osobę zagrożoną co najmniej trzema sposobami, podjąć poszkodowanego na łódź ratowniczą. W wyniku realizacji tematów z przedmiotu tatyka działań ratowniczych – działania ratownicze podczas powodzi (1 h teorii, 2 h praktyki) słuchacz powinien umieć: stosując różne techniki, wykonać zabezpieczenie zagrożonych obiektów, wykorzystując worki z piaskiem i rękawy wodne⁴⁶.

W wyniku realizacji tematów z przedmiotu tatyka działań ratowniczych – ratownictwo lodowe (10 h teorii, 20 h praktyki) słuchacz powinien umieć: zabezpieczyć ratowników, zabezpieczyć sprzęt, zbudować stanowisko asekuracyjne, przeprowadzić asekurację ratowników, dobrać sprzęt, zbudować układ wyciągowy, wykonać dostęp do poszkodowanego, zabezpieczyć poszkodowanego, podjąć poszkodowanego, ewakuować poszkodowanego do miejsca bezpiecznego⁴⁷.

W ochotniczych strażach pożarnych ratownictwo wodne jest realizowane w ramach zajęć: klasyfikacja i ogólna charakterystyka budowli hydrotechnicznych śródlądowych i morskich (2 h teorii), zjawisko powodzi (1 h teorii), działania ratownicze i zabezpieczające podczas powodzi (3 h teorii)⁴⁸. Ramowy program szkolenia ratowników wodnych zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia MSW w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym zakłada realizację minimum 63 h zajęć, w tym 20 h teorii i 43 h praktyki⁴⁹.

⁴⁵ <http://www.straz.gov.pl/page/index.php?str=2618/> [dostęp: 21.01.2017 r.].

⁴⁶ Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016, s. 87.

⁴⁷ Tamże, s. 89.

⁴⁸ Program szkolenia podstawowego strażaków ratowników Ochotniczych Straży Pożarnych, Warszawa 2015.

⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym.

MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ

Strażacy pełniący służbę w jednostkach ratowniczo-gaśniczych mają możliwość utrwalania wiedzy i umiejętności związanych z ratownictwem wodnym w ramach zajęć doskonalenia zawodowego. W związku z pobłażliwym traktowaniem tematu w latach ubiegłych, *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017 Komendanta Miejskiego PSP m.st. Warszawy* szczególnie duży nacisk położyły na tematykę ratownictwa na obszarach wodnych⁵⁰. Niedostatkiem jest brak materiałów dydaktycznych – skryptów, podręczników, filmów, symulatorów – rekomendowanych przez Komendę Główną PSP, z których można by korzystać w trakcie prowadzenia zajęć doskonalących. To w znacznym stopniu ułatwiłoby zadanie osobom odpowiedzialnym za prowadzenie doskonalenia oraz przyczyniłoby się do poprawienia jakości zajęć⁵¹.

W ramach współdziałania ze służbami i podmiotami realizującymi ratownictwo wodne należy organizować ćwiczenia zgrywające w celu wypracowania dobrych nawyków współpracy.

Wyniki i wnioski

Należy wzmocnić doskonalenie zawodowe dla strażaków z jednostek ratowniczo-gaśniczych do działań ratowniczych na obszarach wodnych, w tym podczas powodzi.

W szkołach PSP należy prowadzić szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego, dając możliwość zdobywania uprawnień ratownika wodnego.

Należy opracować materiały pomocnicze do prowadzenia szkolenia i doskonalenia zawodowego dla strażaków PSP i druhów OSP w zakresie ratownictwa wodnego.

Literatura

- Jałoszyński K., *Charakterystyka współczesnych zagrożeń*, w: *Teoretyczne aspekty strategii bezpieczeństwa państwa*, red. A. Szerauc, Płock 2010.
- Telak J., Kubacka M., *Logistyczne i prawno-organizacyjne podstawy zarządzania bezpieczeństwem cywilnym przy zagrożeniach powodziowych*, Poznań 2014.
- Telak J., Galarowicz O., Zielinska M., *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, Gdańsk 2014.
- Telak J., *Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w systemie reagowania kryzysowego*, Warszawa 2007.
- Zielinska M., *Działalność Państwowej Straży Pożarnej w ratownictwie wodnym* (rozprawa doktorska), Szcztyno 2016.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, z późn. zm.).

⁵⁰ *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017 Komendanta Miejskiego PSP m.st. Warszawy*.

⁵¹ M. Zielinska, *Działalność Państwowej Straży Pożarnej w ratownictwie wodnym*.

- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 543).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz. U. Nr 199, poz. 1936).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1842, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne (Dz. U. Nr 57, poz. 358).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 111, poz. 1311).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 listopada 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków i uprawnień specjalistycznych organizacji ratowniczych, warunków ich wykonywania przez inne organizacje ratownicze oraz rodzaju i wysokości świadczeń przysługujących ratownikom górskim i wodnym w związku z udziałem w akcji ratowniczej (Dz. U. Nr 193, poz. 1624).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 stycznia 2003 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żeglugi śródlądowej (Dz. U. Nr 50, poz. 427).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych, które uzyskały uprawnienia w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1469).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 maja 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 128, poz. 728).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).
- Rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie uprawiania turystyki wodnej (Dz. U. poz. 460).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 września 2014 r. w sprawie zakresu, szczegółowych warunków i trybu włączania jednostek ochrony przeciwpożarowej do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. poz. 1317).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żeglugi śródlądowej (Dz. U. poz. 1886).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 listopada 2014 r. w sprawie szczegółowych zasad wyposażania jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. poz. 1793).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do wykonywania prac podwodnych, które uzyskały uprawnienia w jednostkach

MAGDALENA ZIELINSKA, OKSANA GALAROWICZ

- organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. poz. 1129).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 listopada 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz. U. poz. 1897).
- Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 17 czerwca 1981 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą (M.P. Nr 16, poz. 127).
- Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 29 czerwca 1985 r. w sprawie warunków bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i wypoczywających nad wodą oraz warunków i trybu przeprowadzania egzaminu i wydawania kart pływackich (M.P. Nr 29, poz. 200).
- Decyzja nr 21 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej dnia 6 czerwca 1997 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego Regulaminu ratownictwa wodnego. Regulamin ratownictwa wodnego.

Netografia

<http://straz.gov.pl/>.

<http://www.straz.gov.pl/>.

Inne

- Ogólne wytyczne do planowania i organizowania ratownictwa na obszarach wodnych w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2005.
- Pismo l.dz. CKR-II-0754/55-1/13 Komendanta Głównego PSP dnia 23 grudnia 2013 r. w sprawie umożliwienia strażakom w służbie kandydackiej zdobycie wiedzy i umiejętności przewidzianych dla ratowników wodnych.
- Porozumienie z dnia 21 kwietnia 2006 r. w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.
- Program szkolenia podstawowego strażaków ratowników Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 2015.
- Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016.
- Tymczasowe zasady prowadzenia prac podwodnych w działalności ratowniczej jednostek organizacyjnych Państwowej Straży Pożarnej*, Komenda Główna PSP, Warszawa 1993.
- Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017 Komendanta Miejskiego PSP m.st. Warszawy*.
- Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.
- Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2012.

STRESZCZENIE**„Krajowy system ratowniczo-gaśniczy wobec zagrożeń na obszarach wodnych”**

Zgodnie z zapisami rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego zadania z zakresu ratownictwa wodnego są realizowane przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego PSP i inne podmioty, będące jednostkami ochrony przeciwpożarowej, wyposażonymi w specjalistyczny sprzęt i środki ochrony indywidualnej. Zadania w dziedzinie ratownictwa wodnego wykonuje również Policja. W PSP bolączką jest brak materiałów w postaci skryptów, podręczników i innych opracowań, z których można by korzystać w trakcie prowadzenia zajęć doskonalenia zawodowego. W ramach współdziałania ze służbami i podmiotami realizującymi ratownictwo wodne, zasadne jest położenie większego nacisku na ćwiczenia zgrzewające w celu wypracowania dobrych nawyków współpracy.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • krajowy system ratowniczo-gaśniczy • ratownictwo wodne
• Państwowa Straż Pożarna

ABSTRACT**“National fire and rescue system in relation to threats on water areas”**

According to regulations in an ordinance on detailed rules for the organization of the national firefighting and rescue system, water rescue tasks are carried out by Special Water Rescue and Diving Groups of The State Fire Service and other units belonging to the entities connected with fire protection having specialized and personal protective equipment. Tasks in the field of water rescue are also performed by the Police. In The State Fire Service the problem is the lack of materials in the form of scripts, textbooks and other publications, which could be used in the course of professional improvement activities. In the framework of cooperation with services and water rescue units, it is reasonable to put more emphasis on trainings in order to develop good habits of cooperation.

KEYWORDS

safety • national fire-fighting and rescue system • water rescue • State Fire Service

SŁUŻBA POLICJI NA WODACH W LATACH 2013–2016

Podstawowe kwestie organizacyjne

VI

dr Jerzy Telak

Spółeczna Akademia Nauk w Łodzi

Wstęp

W 1990 r. została powołana Policja przeznaczona: „do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”, w tym na obszarach wodnych¹. Od 1996 r. do zadań policji wodnej należą m.in.: ochrona bezpieczeństwa, zapobieganie dokonywaniu czynów zabronionych, ujawnianie przestępstw i wykroczeń oraz ujmowanie ich sprawców, poszukiwanie osób zaginionych, ratowanie osób, zabezpieczanie porządku publicznego w trakcie powodzi².

Zapewnienie bezpieczeństwa osobom przebywającym: „na terytorialnych wodach morskich, morskich wodach wewnętrznych i wodach śródlądowych uznanych za żeglowne oraz innych wodach śródlądowych, po których żegluga jest możliwa w skali wielkości powyżej 1000h” było zadaniem komisariatów wodnych Policji w: Bondarach, Bydgoszczy, Charzykowach, Gdańsku, Gdyni, Iławie, Krakowie, Poznaniu, Szczecinie, Toruniu, Warszawie, Włocławku, Wrocławiu. Latem tworzone 25–32 wodnych posterunków

¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2016 r. poz. 1782, z późn. zm.) art. 1 i 2 pkt 2; szerzej: J. Telak, R. Rodziewicz, *Zarys historii Policji Wodnej (Rzecznej) w Polsce w latach 1919–2014*, w: *W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa*, red. P. Kołakowski, B. Sprengel, M. Stefański, J. Zawadzki, wyd. Adam Marszałek w Toruniu, Toruń 2015, s. 351–365.

² Zarządzenie nr 13 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 1996 r. w sprawie organizacji i zakresu działania specjalistycznych komisariatów wodnych Policji na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania.

sezonowych³, z których po 1998 r. pozostały 4 – w Krakowie, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu⁴.

W 2004 r. zostały ponownie określone metody i formy wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, nieodbiegające bardzo od regulacji z 1996 r.⁵ Przepisy z 2009 r.⁶ nie zmieniły zasadniczo podstawowych zadań i obowiązków policji wodnej.

Jednostkami Policji przeznaczonymi do służby na wodach i terenach przywodnych w 2016 r. były:

1) 3 komisariaty specjalistyczne Policji: w Warszawie, Krakowie, Poznaniu;

2) 7 komórek wodnych na terenie województw:

- kujawsko-pomorskiego – w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku;
- pomorskiego – w Gdańsku;
- warmińsko-mazurskiego – w Olsztynie;
- zachodniopomorskiego – w Szczecinie;
- dolnośląskiego – we Wrocławiu⁷.

Do zadań realizowanych przez Policję na wodach i terenach przywodnych należą:

- zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń;
- zapobieganie zachowaniu mogącemu stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa osób i mienia lub naruszających porządek publiczny na wodach i terenach przywodnych, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie i zatrzymywanie sprawców, w tym w szczególności naruszających przepisy w zakresie ochrony przyrody, środowiska naturalnego i ekologii oraz bezpieczeństwa w żegludze, a także bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne;
- zapobieganie wypadkom utonięć i ratowanie ludzi;
- poszukiwanie osób zaginionych, przedmiotów pochodzących z przestępstw lub użytych do ich popełnienia oraz których posiadanie jest zabronione;
- zabezpieczenie porządku w miejscach skażenia substancjami trującymi i innymi, powodującymi zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego oraz środowiska naturalnego, a także w miejscach usuwania jego skutków;
- zapewnienie porządku publicznego w miejscach katastrof i klęsk żywiołowych;
- szczególna ochrona zbiorników wody pitnej i rzek wpływających do tych zbiorników;
- kontrolowanie organizatorów imprez na wodach i terenach przywodnych w zakresie spełniania warunków bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas ich trwania;

³ T. Węglowski, *Analiza stanu bezpieczeństwa na wodach z 1996 r.*, Biuro Prewencji KGP, Warszawa 1997.

⁴ R. Boszko, *Koncepcja ochrony bezpieczeństwa i porządku na obszarach wodnych w kraju*, Biuro Prewencji KGP, Warszawa 1997.

⁵ Zarządzenie nr 841 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP Nr 13, poz. 68) – nie obowiązuje od 1 stycznia 2010 r.

⁶ Zarządzenie nr 1386 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 listopada 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2013 r. poz. 71, z późn. zm.).

⁷ Sprawozdanie z wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych w 2016 r., Biuro Prewencji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2016.

JERZY TELAK

- współdziałanie z podmiotami niepolicyjnymi mającymi w zakresie swoich właściwości podejmowanie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych, ratownictwa na wodach oraz ekologii⁸.

Komendy wojewódzkie i Komenda Stołeczna Policji w 2015 r. posiadały 272 jednostki pływające:

- 4 łodzie kategorii R-1 o długości całkowitej kadłuba powyżej 6,5 m;
- 143 łodzi R-2: 5,4 – 6,49 m;
- 114 łodzi R-3: 3,9 – 5,39 m;
- 11 pozostałych jednostek pływających.

Ponadto Biuro Operacji Antyterrorystycznych KGP posiada 4 łodzie, w tym 2 kategorii R-2 i 2 pozostałe, CSP w Legionowie 8 łodzi – 4 kategorii R-2, 2 kategorii R-3 oraz 2 w kategorii pozostałe. Łącznie w dyspozycji Policji znajdowały się 284 jednostki pływające (stan na 31 grudnia 2012 r.)⁹.

1. Przygotowania do służby na wodach i terenach przywodnych w 2013 r.

Wydział ds. Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji Komendy Głównej Policji był gospodarzem seminarium nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2013 r.”, które skierowano do kierowników jednostek lub komórek wodnych Policji, koordynatorów wojewódzkich lub Komendy Stołecznej Policji ds. bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych oraz przedstawicieli szkół Policji. W seminarium uczestniczyli przedstawiciele Departamentu Ratownictwa i Ochrony Ludności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W trakcie seminarium omówiono działania Policji w 2012 r., podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych oraz przedstawiono planowane przedsięwzięcia w sezonie letnim 2013. Rozważano także optymalizację rozwiązań organizacyjnych Policji podczas służby na wodach i terenach przywodnych¹⁰.

Wymiana informacji i doświadczeń dotyczących tematyki wodnej w służbie Policji przyniosła korzyści i wpłynęła na poprawę bezpieczeństwa osób przebywających na obsza-

⁸ Zarządzenie nr 1386 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 listopada 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych; zarządzenie nr 119 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 maja 2012 r., zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP 2012 r. poz. 23); zarządzenie nr 40 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 listopada 2015 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2015 r. poz. 98).

⁹ Wyposażenie Policji do działań na wodach i terenach przywodnych (stan na 31 grudnia 2012 r.), dane Komendy Głównej Policji, przekazane podczas seminarium szkoleniowego *Działania Policji na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych*, 22–23 marca 2016 r. w CSP w Legionowie.

¹⁰ W Międzynarodowym Centrum Szkoleń Specjalistycznych Policji CSP w Legionowie 3–4 kwietnia 2013 r. odbyło się seminarium szkoleniowe zorganizowane przez Wydział ds. Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji Komendy Głównej Policji nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2013 r.”.

rach wodnych¹¹. W celu przypomnienia zostały przedstawione: podstawowe akty prawne regulujące pełnienie służby przez policjantów na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego na wodach i terenach przywodnych oraz zadania realizowane przez policjantów w przedmiotowym obszarze, wynikające z przepisów wewnątrzresortowych, a także stany etatowe i ich obsada w jednostkach lub komórkach wodnych w 2012 r. Zaprezentowano analizę wypadków tonięcia lub utonięcia osób w Polsce w latach 2008–2012, na podstawie danych Policijnego Systemu Statystyki Przestępczości TEMIDA, ze wskazaniem okoliczności wypadków, charakterystyki zbiorników wodnych i miejsc zagrożonych wypadkami utonięć osób, z wnioskami końcowymi¹². Omówiono zarządzenie regulujące służbę Policji na wodach¹³.

Prezentowano także istotę rozwiązań ustawowych dotyczących bezpieczeństwa na obszarach wodnych¹⁴, w tym nadzoru i kontroli nad podmiotami uprawnionymi do wykonywania ratownictwa wodnego (art. 23–29), w świetle procedury kontroli jednego z podmiotów wykonujących ratownictwo wodne w województwie zachodniopomorskim¹⁵.

Wobec dzieci i młodzieży w województwie zachodniopomorskim była realizowana akcja promująca bezpieczne korzystanie z rekreacji wodnej oraz akcje w niektórych powiatach, obejmujące:

- znakowanie miejsc niebezpiecznych nad wodą;
- kolportowanie map województwa z lokalizacją bezpiecznych kąpielisk;
- doposażanie jednostek Policji w sprzęt ratowniczy, z jednoczesnym szkoleniem policjantów z zakresu jego obsługi;
- kontrolę kąpielisk, dzikich kąpielisk i miejsc przeznaczonych do kąpiel.

Prezentowano problematykę usuwania obiektów pływających z obszarów wodnych w przypadku prowadzenia ich przez osoby znajdujące się w stanie po użyciu alkoholu. 41 nietrzeźwych kierujących w ruchu wodnym stanowiło około 10% poddanych kontroli¹⁶.

Omówiono organizację lokalnego doskonalenia zawodowego we współpracy z jednostką szkoleniową w Olsztynie z udziałem 35 policjantów garnizonu warmińsko-mazurskiego. W Wyższej Szkole Policji w Szczytnie uczestnicy szkolenia korzystali z pływalni i sali dydaktycznej¹⁷.

W Wielkopolsce policja wodna działała na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa osobom wypoczywającym nad wodą oraz w celu zmniejszania liczby wypadków utonięcia osób poprzez różne działania profilaktyczne i prewencyjne podejmowane w okresie letnim i zimowym, w tym:

- szkolenia w sezonie letnim i zimowym z zakresu ratownictwa wodnego,

¹¹ Naczelnik Wydziału ds. Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji KGP podinsp. R. Kumor.

¹² Specjalista Wydziału ds. Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji KGP asp. W. Różycki.

¹³ Zarządzenie 1386 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 listopada 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych.

¹⁴ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).

¹⁵ Naczelnik Wydziału Nadzoru nad Ratownictwem Górskim i Wodnym Departamentu Ratownictwa i Ochrony Ludności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych M. Pańtak.

¹⁶ Specjalista Zespołu ds. Organizacji Służby Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie nadkom. B. Kuźmiński.

¹⁷ Specjalista Wydziału Prewencji KWP w Olsztynie asp. A. Lubowiecki.

JERZY TELAK

- patrole piesze, rowerowe, konne na obszarach wodnych i przywodnych,
- akcje przeciwko kłusownikom,
- akcje w szkołach i w trakcie imprez masowych odbywających się nad wodami.

Działania te szczególnie były skierowane do dzieci. Zaprezentowano klub morsów, w skład którego wchodzi policjanci z Komisariatu Wodnego Policji w Poznaniu. W ramach szkolenia prowadzą ćwiczenia z ratownictwa wodnego na zamrożonych zbiornikach wodnych. Policjanci – członkowie klubu byli przygotowywani do podjęcia akcji ratunkowej, wejścia do wody w mundurze (bez skafandrów), w każdych warunkach atmosferycznych w okresie zimy¹⁸.

Komisariat Wodny w Krakowie współpracował z wieloma podmiotami w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom na obszarach wodnych oraz prowadził działania kontrolne w miejscach wypoczynku. Akcje profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży były realizowane z udziałem szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich oraz Referatu Bezpieczeństwa Urzędu Miasta Kraków. Problem na rzece Wiśle dotyczył wytyczenia szerokości szlaku żeglownego oraz braku znaków zakazu kąpieli, a także wypadków utonięcia osób w wodach¹⁹.

Teren Komendy Stołecznej Policji obejmuje 114 km rzeki Wisły, 18 km rzeki Bug, 42 km rzeki Narew oraz 33 km² Jeziora Zegrzyńskiego. Wymaga realizacji takich zadań, jak: ochrona infrastruktury, ujęć wody pitnej, działania przeciwkłusownicze. Ważne dla stołecznej Policji były działania profilaktyczne wobec dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych i gimnazjach, w tym m.in. wydanie komiksu pt. *Kapitan Wyderka* zawierającego informacje z zakresu bezpiecznego zachowania się nad wodą²⁰.

Wskazano potrzebę złagodzenia wymogu posiadania 12-miesięcznej praktyki pływania na statkach żeglugi śródlądowej o napędzie mechanicznym przy ubieganiu się przez policjanta o patent żeglarskiego sternotorzysty oraz wypracowania algorytmu kompletowania i składania dokumentów w Urzędzie Żeglugi Śródlądowej²¹.

Kierownicy komórek wodnych Policji oraz koordynatorzy ds. organizacji służby na wodach i terenach przywodnych z komend wojewódzkich Policji przedstawili swoje jednostki oraz problemy podczas realizacji zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, w tym:

- niskie zaszerogowanie policjantów jednostek lub komórek wodnych Policji wywołujące fluktuację, brak rezerw kadrowych z uprawnieniami „wodnymi”;
- brak podziału na grupy wiekowe w opisie warunków weryfikacji w Założeniach lokalnego doskonalenia zawodowego z zakresu umiejętności ratownictwa wodnego dla policjantów wykonujących zadania na wodach i terenach przywodnych;
- wysokie kryteria dotyczące obowiązku posiadania 12-miesięcznej praktyki pływania na statkach żeglugi śródlądowej o napędzie mechanicznym przy ubieganiu się o uzyskanie patentu żeglarskiego sternotorzysty, w kontekście dużej fluktuacji prowadzącej do niedoborów kwalifikowanej kadry w jednostkach lub komórkach wodnych;

¹⁸ Komendant Komisariatu Wodnego Policji w Poznaniu podkom. D. Białkowski.

¹⁹ Komendant Komisariatu Wodnego Policji w Krakowie podinsp. S. Halat.

²⁰ Naczelnik Wydziału Prewencji Komisariatu Rzecznego Policji w Warszawie podinsp. J. Kwiatek.

²¹ Kierownik Zakładu Szkoleń Specjalnych CSP w Legionowie mł. insp. R. Rodziewicz.

- brak warunków do podnoszenia w ciągu całego roku umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego dla policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych;
- brak strzeżonych portów lub przystani na terenie powiatów, mających stanowić miejsce zabezpieczenia statku lub obiektu pływającego usuniętego z obszaru wodnego na podstawie zapisów rozdziału 6 ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych.

W związku z tym, mając na względzie zadania policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, wypracowano dwa istotne wnioski końcowe:

1) Biuro Prewencji KGP:

- przed sezonem 2013 r. miało skierować do komendantów wojewódzkich lub Komendanta Stołecznego Policji prośbę o przyznanie dodatków czasowych, w szczególności w okresie letnim, policjantom kierowanym do służby na wodach i terenach przywodnych, uwzględniając ich zaangażowanie i posiadane kwalifikacje zawodowe;
- miało poddać analizie regulacje prawne dotyczące 12-miesięcznej praktyki pływania na statkach żeglugi śródlądowej o napędzie mechanicznym przy ubieganiu się o uzyskanie patentu żeglarskiego stermotorzysty;
- miało dokonać analizy możliwości systematycznego podnoszenia w ciągu całego roku umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych;
- po zakończeniu weryfikacji umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego poddać analizie osiągnięte wyniki w celu ewentualnego zmodyfikowania założeń;

2) koordynator wojewódzki lub stołeczny Policji ds. bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych miał monitorować usuwanie jednostek pływających w zakresie dostępności portów lub przystani dla statków lub jednostek pływających usuniętych z obszaru wód²².

2. Przygotowania do służby na wodach i terenach przywodnych w 2014 r.

W 2014 r. odbyło się kolejne seminarium²³ w celu omówienia planowanych działań w sezonie letnim. Przedstawiono stany etatowe i zatrudnienie policjantów pełniących służbę w jednostkach lub komórkach wodnych oraz realizację wniosków ze seminarium w 2013 r. Poddano analizie statystykę wypadków tonięcia i utonięć w latach 2011–2013 na podstawie danych bazy KSIP (Wydarzenia) i Systemu Analitycznego²⁴.

Przedstawiciel MSW, podobnie jak w 2013 r., omówił problematykę nadzoru i kontroli nad podmiotami uprawnionymi do wykonywania ratownictwa wodnego²⁵. Przedstawiono

²² Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2013 r.” Wydział do spraw Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2013.

²³ W dniach 19–20 marca 2014 r. w Hotelu Łazienkowskim Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji w Warszawie zorganizował seminarium szkoleniowe nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2014 r.”.

²⁴ Specjalista Wydziału Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP asp. W. Różycki.

²⁵ Naczelnik WNNRGiW DRiOL MSW M. Pańtak.

JERZY TELAK

problematykę rejestracji w KSIP wypadków tonięć oraz jakości wprowadzanych informacji, mających istotny wpływ na generowanie danych statystycznych w Systemie Analitycznym²⁶, oraz szkolenia policjantów z zakresu pełnienia służby na wodzie i terenach przywodnych zrealizowane w CSP w Legionowie, a także wnioski w sprawach:

- prowadzenia doskonalenia zawodowego z zakresu ratownictwa wodnego, w tzw. martwych sezonach nawigacyjnych od początku listopada²⁷;
- kierunków szkolenia policjantów w zakresie uprawnień do prowadzenia służbowych łodzi motorowodnych, poprzez wprowadzenie wewnętrznych „wkładek” na łodzie służbowe zastępujących kwalifikacje zawodowe²⁸.

Po zakończeniu tego wystąpienia w trakcie dyskusji głos zabierali kolejno kierownicy komórek wodnych Policji oraz koordynatorzy ds. organizacji służby na wodach i terenach przywodnych z komend wojewódzkich/Komendy Stołecznej Policji. Informacje charakteryzujące funkcjonowanie tych jednostek zostały zaprezentowane w formie multimedialnej, ponadto zidentyfikowano problemy i trudności, jakie występowały w trakcie służby.

Problemy występujące podczas realizacji zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, omawiane w panelu dyskusyjnym seminarium, obejmowały:

- niskie zaszerogowanie większości policjantów z jednostek lub komórek wodnych Policji, powodujące fluktuację;
- brak infrastruktury do doskonalenia zawodowego z zakresu ratownictwa wodnego dla policjantów z sezonowych komórek wodnych.

Doskonalenie w systemie centralnym realizowane w szkolnym ośrodku policyjnym uznano za rozwiązanie optymalne. Zwrócono uwagę na różnice w danych w zakresie rejestracji liczby wypadków utonięcia pozyskiwanych na bieżąco a generowanymi z Systemu Analitycznego w późniejszym okresie. Wypracowano wnioski końcowe:

1) Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego KGP:

- przed rozpoczęciem sezonu 2014 r. powinno ponownie skierować prośby o przyznanie dodatków czasowych, w szczególności w okresie letnim, policjantom kierowanym do służby na wodach i terenach przywodnych;
- powinno poddać analizie regulacje dotyczące kwalifikacji motorowodnych policjantów pełniących służbę na wodach;
- powinno przeanalizować możliwości centralnej weryfikacji umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych;

2) osoby rejestrujące i prowadzące postępowania związane z utonięciami, wspólnie z koordynatorami wojewódzkimi lub stołecznym Policji ds. bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych, miały monitorować rejestracje w systemie KSIP w kategorii zgon – utonięcia i zgon – inne²⁹.

²⁶ Ekspert Wydziału Obsługi Informacyjnej Biura Służby Kryminalnej podkom. B. Kiersnowska.

²⁷ Zarządzenie nr 1386 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 listopada 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2013 r. poz. 71, z późn. zm.).

²⁸ Kierownik ZSS CSP w Legionowie mł. insp. R. Rodziewicz.

²⁹ Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych, w sezonie 2014 r.”, Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji, Warszawa 2014.

3.

Przygotowania do służby na wodach i terenach przywodnych 2015 r.

Kolejne seminarium, w 2015 r., mające takie same cele jak poprzednie konferencje w latach 2013–2014³⁰, było poświęcone sprawom jednostek lub komórek wodnych Policji oraz zapewnieniu bezpieczeństwa osobom korzystającym z rekreacji wodnej³¹. Przedstawiono zadania realizowane przez policjantów na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych wynikające z przepisów prawnych oraz stany etatowe w jednostkach lub komórkach wodnych w 2014 r., a także realizację przez Biuro Prewencji i Ruchu Drogowego KGP wniosków sprecyzowanych na poprzednim seminarium³².

Przedstawiono sprawy nadzoru i kontroli nad podmiotami uprawnionymi do wykonywania ratownictwa wodnego oraz działania profilaktyczne prowadzone przez MSW dotyczące bezpiecznego wypoczynku nad wodą³³. W ramach omawiania szkolenia policjantów z zakresu pełnienia służby na wodzie i terenach przywodnych realizowanego w CSP w Legionowie ponownie została podniesiona kwestia nabywania przez policjantów uprawnień motorowodnych w świetle nowych regulacji³⁴, wyjaśniana przez przedstawiciela Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie³⁵. Przedstawiono także wykorzystywanie środków masowego przekazu w kształtowaniu bezpiecznych form wypoczynku nad wodą, na przykładzie działań KWP w Olsztynie³⁶, oraz przygotowania funkcjonariuszy Policji do zawodów w ratownictwie wodnym jako jedną z wybranych form wdrożenia policjantów do pełnienia służby na wodzie w okresie wakacyjnym³⁷. Kierownicy jednostek lub komórek wodnych Policji oraz koordynatorzy ds. organizacji służby na wodach i terenach przywodnych z komend wojewódzkich lub Komendy Stołecznej Policji wskazali problemy w realizacji zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, w tym:

- niskie zaszeregowanie policjantów „wodnych”;
- brak środków finansowych na kompletne wyposażenie policjantów (np. półbuty sportowe, ubranie żeglarskie, kamizelkę na oporządzenie);
- trudności przy realizacji doskonalenia zawodowego z zakresu ratownictwa wodnego dla policjantów z sezonowych komórek wodnych.

Wypracowano wnioski dla Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP dotyczące:

- ponownego, przed sezonem 2015 r., wystąpienia do komendantów wojewódzkich lub Komendanta Stołecznego Policji o przyznanie dodatków czasowych, w szczególności w okresie letnim, policjantom kierowanym do służby na wodach i terenach przywodnych;

³⁰ Seminarium szkoleniowe zorganizowane przez Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2015 r.”, w dniach 11–12 marca 2015 r. w Warszawie.

³¹ Naczelnik Wydziału Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP mł. insp. R. Kumor.

³² Specjalista Wydziału Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP asp. W. Różycki.

³³ Naczelnik WNNRGiW DRiOL MSWiA M. Pańtak.

³⁴ Instruktor ZSS CSP w Legionowie mł. asp. G. Skubich.

³⁵ Dyrektor Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie M. Gromek.

³⁶ Specjalista Wydziału Prewencji KWP w Olsztynie podkom. A. Lubowiecki.

³⁷ Asystent Wydziału Prewencji KWP w Białymstoku st. asp. A. Zackiewicz.

JERZY TELAK

- wystąpienie do komendantów wojewódzkich i Komendanta Stołecznego Policji z prośbą o zdefiniowanie potrzeb w zakresie zakupów sprzętu (nie dotyczy łodzi służbowych) i ubioru służbowego policjantów realizujących służbę na wodach i terenach przywodnych, z podaniem ogólnych szacunkowych kosztów;
- dokonanie analizy wewnętrznych regulacji dotyczących weryfikacji umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego, jakiej podlegają policjanci pełniący służbę na wodach i terenach przywodnych, pod kątem ewentualnego wydłużenia czasu jej ważności³⁸.

4. Przygotowania do służby na wodach i terenach przywodnych w 2016 r.

W 2016 r. w seminarium wzięli udział kierownicy jednostek lub komórek wodnych Policji, koordynatorzy wojewódzcy i stołeczny Policji ds. bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych, przedstawiciele Departamentu Ochrony Ludności i Zarządzania Kryzysowego MSWiA oraz Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie. Celem seminarium było omówienie spraw bezpieczeństwa na obszarach wodnych, zrealizowanych w 2015 r., wymiana doświadczeń i zakreślenie planowanych działań policyjnych w sezonie letnim 2016 r. na wodach i terenach przywodnych.

Istotna była problematyka nabywania przez policjantów uprawnień motorowodnych w świetle nowych regulacji oraz wymogu odbycia praktyki w służbie pokładowej, niezbędnej do uzyskania patentu sterotorzysty żegluga śródlądowej³⁹. Omówiono także przygotowania do zawodów funkcjonariuszy Policji w ratownictwie wodnym jako jedną z wybranych form wdrożenia policjantów do pełnienia służby na wodzie w okresie wakacyjnym⁴⁰.

W trakcie dyskusji ponownie sformułowano problemy i trudności, jakie występują podczas realizacji zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, w tym ponownie wskazano na:

- niskie zaszeregowanie funkcjonariuszy na stanowiskach wykonawczych z jednostek lub komórek wodnych Policji, powodujące dużą fluktuację;
- odchodzenie policjantów, którzy posiadają już kilkuletnie doświadczenie zawodowe w pełnieniu służby, dobrą znajomość obszarów wodnych, nabywaną w czasie służby;
- wysokie koszty ponoszone przez Policję na wyszkolenie policjantów do pełnienia służby na wodzie (kurs specjalistyczny dla policjantów wykonujących zadania na wodach i terenach przywodnych w CSP) oraz niezbędnego czasu, jaki należy poświęcić na ich adaptację do służby w tych specyficznych warunkach;
- podwyższanie wynagrodzenia poprzez awanse policjantów w nowo utworzonych grupach zaszeregowania w tych jednostkach lub komórkach (w ocenie uczestników semi-

³⁸ Sprawozdanie dot. przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2015 r.” Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji, Warszawa 2015.

³⁹ Mł. wykładowca ZSS CSP w Legionowie mł. asp. G. Skubich, st. inspektor Urzędu Żegluga Śródlądowej w Warszawie K. Płatkowski.

⁴⁰ Asystent Wydziału Prewencji KWP w Olsztynie mł. asp. S. Brzdąkiewicz.

narium stanowiłoby to argument motywujący do ich pozostania, a tym samym wpłynęłoby na stabilność kadrową);

- wprowadzenie dodatku do uposażenia dla policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych i utworzenie stanowiska policjant stermotorzysty w 4 grupie zaszerogowania w tabeli zaszerogowania stanowisk służbowych policjantów do poszczególnych grup oraz odpowiadających im policyjnych stopni etatowych⁴¹,
- dużą różnorodność silników zaburtowych na stanie jednostek Policji (np. 3 rodzaje modeli silników w jednej jednostce) powodującą, zdaniem uczestników seminarium, większe nakłady logistyczne związane z ich utrzymaniem, naprawą, jak i podwyższającą jej koszty.

Na zakończenie został syntetycznie przedstawiony stan bezpieczeństwa na wodach i terenach przywodnych w 2015 i 2016 r. oraz podejmowanych działań w związku z organizacją w Polsce Światowych Dni Młodzieży⁴². Wnioski końcowe seminarium dotyczyły:

1) Biura Prewencji KGP, które miało:

- przed rozpoczęciem okresu wakacyjnego 2016 r. skierować do komendantów wojewódzkich i Komendanta Stołecznego Policji prośbę o przyznanie dodatków czasowych, w szczególności w okresie letnim, policjantom kierowanym do służby na wodach i terenach przywodnych;
- dokonać analizy przepisów dotyczących możliwości ich rozszerzenia o dodatek do uposażenia dla policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych;
- dokonać analizy przepisów w sprawie utworzenia w Tabeli zaszerogowania (...) stanowiska – stermotorzysty w 4 grupie zaszerogowania na podstawie przesłanych przez KWP i KSP informacji dotyczących struktur etatowych jednostek lub komórek wodnych Policji;
- skierować wystąpienie do komendantów wojewódzkich i Komendanta Stołecznego Policji z prośbą o zdefiniowanie potrzeb w zakresie zasadności ujednolicenia zakupów sprzętu – silników zaburtowych do jednostek pływających, z podaniem ogólnej ich liczby oraz mocy maszynowej;

2) koordynatorów wojewódzkich i Stołecznego Policji ds. służby na wodach i terenach przywodnych, którzy mieli objąć stałym monitorowaniem w podległym garnizonie rejestrację w Krajowym Systemie Informacyjnym Policji (KSIP) zdarzeń tonięć i utonięć osób pod kątem kompletności i poprawności ich opisów (m.in. rodzaj akwenu, wiek osoby, czy spożywała alkohol, charakter kąpieliska – strzeżone/nistrzeżone);

3) koordynatora wojewódzkiego ds. służby na wodach i terenach przywodnych KWP w Krakowie, który w związku z organizacją Światowych Dni Młodzieży i koncentracją policyjnych sił i środków w okolicy Krakowa miał podjąć działania w celu inspirowania podmiotów pozapolicyjnych do większej aktywności na rzecz bezpieczeństwa na obszarach wodnych⁴³;

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania usługi lat, od której uzależniony jest wzrost uposażenia zasadniczego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1236, z późn. zm.).

⁴² Naczelnik Wydziału Prewencji Biura Prewencji KGP mł. insp. R. Kumor.

⁴³ Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych, w sezonie 2016 r.”, Wydział Prewencji Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2016.

JERZY TELAK

Istotną rolę w przygotowaniu do pełnienia służby przez policjantów na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa publicznego na wodach i terenach przywodnych odgrywa od 1991 r. CSP⁴⁴. Problematyka współczesnego bezpieczeństwa na obszarach wodnych jest złożona, regulacje prawne nie uwzględniają wszystkich jego aspektów, w szczególności ratownictwa wodnego⁴⁵.

Podsumowanie

Do najważniejszych problemów służby wodnej w Policji od wielu lat należy fluktuacja kadry szkolonej w CSP. Powodem tego są: niskie zaszerogowania funkcjonariuszy na stanowiskach wykonawczych z jednostek lub komórek wodnych Policji, a także odchodzenie ze „służby wodnej” policjantów, którzy posiadają doświadczenie zawodowe. Wiedza, umiejętności i doświadczenie nabywane latami przekładają się na poziom pełnionej służby. Fluktuacja pociąga za sobą koszty ponoszone przez Policję na szkolenie nowych policjantów do służby na wodzie. Kursy specjalistyczne dla policjantów wykonujących zadania na wodach i terenach przywodnych w CSP cieszą się niezmiennym powodzeniem. Natomiast bardziej zaawansowane formy doskonalenia zawodowego policjantów do służby na obszarach wodnych nie cieszą się należyтым zainteresowaniem. Policja nie może od wielu lat sobie poradzić z awansem „poziomym” policjantów, zauważa się brak stabilności kadrowej. Ponadto różnorodność modeli silników zaburtowych będących na stanie w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Policji powoduje nieuzasadnione wydatki na konserwację i remonty. Brak jednolitości przepisów z zakresu przeprowadzania sprawdzianów sprawności fizycznej nastroczał problemy przy organizacji doskonalenia zawodowego dotyczących umiejętności ratownictwa wodnego dla policjantów wykonujących zadania na wodach i terenach przywodnych. Problematiczną kwestię stanowiły wysokie kryteria w zakresie obowiązku posiadania 12-miesięcznej praktyki pływania na statkach żeglugi śródlądowej o napędzie mechanicznym przy ubieganiu się o uzyskanie patentu żeglarskiego stermotorzysty oraz trudności w utrzymaniu sprawności w zakresie ratownictwa wodnego przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych, a także niekompletne wyposażenie funkcjonariuszy.

Wnioski

- 1.** Dla zahamowania fluktuacji kadrowej należy ustanowić odpowiednią gratyfikację dla policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych.
- 2.** Zasadne jest zapewnienie możliwości systematycznego doskonalenia umiejętności policjantów do służby na obszarach wodnych.
- 3.** Policja powinna dążyć do ujednolicenia sprzętu (w tym silników) przydatnego do służby na wodach.

⁴⁴ J. Telak, R. Rodziewicz, *Szkolenia policjantów pełniących służbę prewencyjną na obszarach wodnych*, w: *Dydaktyka zawodowa. Dylematy i wyzwania*, red. R. Stawicki, wyd. Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2015, s. 341–355.

⁴⁵ Por. P. Gromek, *Ratownictwo w ochronie ludności. Istota. System. Kierunki rozwoju*, SGSP, Warszawa 2015, s. 17.

Literatura

- Boszek R., *Koncepcja ochrony bezpieczeństwa i porządku na obszarach wodnych w kraju*, Biuro Prewencji KGP, Warszawa 1997.
- Gromek P., *Ratownictwo w ochronie ludności. Istota. System. Kierunki rozwoju*, SGSP, Warszawa 2015.
- Telak J., Rodziejewicz R., *Szkolenia policjantów pełniących służbę prewencyjną na obszarach wodnych, w: Dydaktyka zawodowa. Dylematy i wyzwania*, red. R. Stawicki, wyd. Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2015.
- Telak J., Rodziejewicz R., *Zarys historii Policji Wodnej (Rzecznej) w Polsce w latach 1919–2014, w: W cieniu służb. Ze studiów nad bezpieczeństwem państwa*, red. P. Kołakowski, B. Sprengel, M. Stefański, J. Zawadzki, wyd. Adam Marszałek w Toruniu, Toruń 2015.
- Węglowski T., *Analiza stanu bezpieczeństwa na wodach z 1996 r.*, Biuro Prewencji KGP, Warszawa 1997.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2016 r. poz. 1782, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której uzależniony jest wzrost uposażenia zasadniczego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1236, z późn. zm.).
- Zarządzenie nr 13 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 1996 r. w sprawie organizacji i zakresu działania specjalistycznych komisariatów wodnych Policji na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania.
- Zarządzenie nr 841 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2007 r. Nr 13, poz. 68) – nie obowiązuje od 1 stycznia 2010 r.
- Zarządzenie nr 1386 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 listopada 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2013 r. poz. 71, z późn. zm.).
- Zarządzenie nr 119 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 maja 2012 r., zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 23).
- Zarządzenie nr 40 Komendanta Głównego Policji z dnia 6 listopada 2015 r. zmieniające zarządzenie w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych (Dz. Urz. KGP z 2015 r. poz. 98).

Inne

- Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2013 r.”, Wydział do spraw Zabezpieczenia Prewencyjnego Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2013.
- Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2014 r.”, Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji, Warszawa 2014.
- Sprawozdanie dot. przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2015 r.”, Wydział Prewencji Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji, Warszawa 2015.
- Sprawozdanie dotyczące przebiegu seminarium szkoleniowego nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych w sezonie 2016 r.”, Wydział Prewencji Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2016.

JERZY TELAK

STRESZCZENIE

„Służba Policji na wodach w latach 2013–2016. Podstawowe kwestie organizacyjne”

Służba Policji na wodach nabiera szczególnego znaczenia w sezonie letnim oraz podczas powodzi. Metody i formy wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach są stosunkowo stabilne. W 2016 r. Policja przeznaczona do służby na wodach posiadała 3 komisariaty specjalistyczne Policji – w Warszawie, Krakowie i Poznaniu oraz 7 komórek wodnych – w Toruniu, Włocławku, Gdańsku, Olsztynie, Szczecinie i Wrocławiu oraz około 270 łodzi. Przygotowaniom do służby na wodach w latach 2013–2016 służyły seminaria nt. „Bezpieczeństwo na wodach i terenach przywodnych”, organizowane przez Komendę Główną Policji, kierowane do kierowników jednostek lub komórek wodnych Policji, koordynatorów wojewódzkich i stołecznego Policji ds. bezpieczeństwa na wodach oraz przedstawicieli szkół Policji. W artykule zostały przedstawione najistotniejsze kwestie organizacyjne dotyczące tej formy służby policyjnej, jej obsady kadrowej, sprzętu i regulacji prawnych.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • policja wodna • organizacja • służba

ABSTRACT

“Police Service on waters in 2013–2016. Basic organisational issues”

Police service on waters is particularly important in summer and during floods. Task performance methods and forms of Police on duty on waters are relatively stable. For the service on waters in 2016 Police had 3 specialized Police stations in Warsaw, Krakow and Poznan, 7 water units in Torun, Wloclawek, Gdansk, Olsztyn, Szczecin and Wroclaw as well as about 270 boats. During preparation for the service on waters in 2013–2016 seminars “Safety on water areas” were conducted. They were organised by Police Headquarters and dedicated to the chiefs of Police Water units, provincial and capital Police coordinators of water safety and Police schools representatives. This article presents the most important organisational issues concerning this form of Police service its staff, equipment and law regulations.

KEYWORDS

safety • Water Police • organization • service

DZIAŁALNOŚĆ PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ NA OBSZARACH WODNYCH

VII

kpt. dr Magdalena Zielinska

Wydział Operacyjno-Szkoleniowy
Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej
m.st. Warszawy

Wstęp

Państwowa Straż Pożarna (PSP) jest profesjonalną służbą w sprawach rozpoznawania zagrożeń pożarowych oraz wynikających z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody, a także w sprawach organizacji i prowadzenia akcji ratowniczych podczas pożarów, powodzi i innych katastrof naturalnych, w tym ratownictwa technicznego, chemicznego i medycznego. PSP realizuje wiele zadań, jednym z nich jest niesienie pomocy osobom zagrożonym znajdującym się na obszarach wodnych¹. Pod pojęciem obszary wodne rozumie się rzeki, jeziora, kanały, zbiorniki, cieki, obszary zalodzone, obszary objęte powodzią lub zalaniem, pas wód przybrzeżnych oraz morskich wód wewnętrznych. Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym (ksrg) określają, że ratownictwo wodne w zakresie podstawowym realizują wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze (JRG) PSP, a docelowo zdolność do podjęcia działań ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym powinny posiadać wszystkie jednostki krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. Przygotowanie do prowadzenia działań w zakresie podstawowym powinno przede wszystkim uwzględniać bezpieczeństwo ratowników jednostek dysponowanych do działań w pierwszej kolejności².

¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).

² *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.

MAGDALENA ZIELINSKA

W PSP wprowadzono do podstawowych kryteriów doboru kandydatów do służby pożarniczej sprawdzian z umiejętności pływania³. Na podstawie sprawdzianu umiejętności pływackich można wskazać kandydatów do służby pożarniczej z predyspozycjami do funkcjonowania w zakresie ratownictwa wodnego. Wieloletni proces budowania specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego (SGRW-N) i dysponowania ich do każdego rodzaju akcji wodnych okazał się działaniem nieefektywnym dla ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym⁴. Działania na obszarach wodnych nie ograniczają się bowiem do działań nurkowych, wymagają również umiejętności prowadzenia działań w warunkach klęski żywiołowej w czasie powodzi, jak również np. na wodach szybko płynących lub obszarach wodnych pokrytych lodem. Z uwagi na różnorodność zdarzeń istnieje konieczność profesjonalnego przygotowania wszystkich strażaków-ratowników do prowadzenia podstawowych czynności ratowniczych na obszarach wodnych.

Społeczeństwo oczekuje od funkcjonariuszy służb ratowniczych, w tym strażaków, profesjonalnego przygotowania w każdej dziedzinie ratownictwa. Strażak PSP jest postrzegany jako ratownik o najwyższych kwalifikacjach, przygotowany także do podejmowania akcji ratowniczych na obszarach wodnych w każdych warunkach. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, Komendant Miejski PSP m.st. Warszawy, zatwierdzając wewnętrzne *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017*, tematykę ratownictwa na obszarach wodnych potraktował w sposób priorytetowy⁵. Dzięki realizacji zajęć doskonalenia zawodowego strażacy pełniący służbę w JRG Komendy Miejskiej PSP m.st. Warszawy mają możliwość utrwalania wiedzy i umiejętności związanych z ratownictwem wodnym. Od lutego 2017 r. ruszył cykl szkoleń doskonalących z zakresu ratownictwa lodowego, prowadzonych przez ratowników ze SGRW-N „Warszawa 5” dla strażaków z pozostałych jednostek z terenu Warszawy. Podczas szkolenia przekazywane są treści kształcenia zawarte w *Programie szkolenia w zakresie ratownictwa lodowego*⁶ z 2015 r.

1.

Dane statystyczne dotyczące działań prowadzonych przez PSP na obszarach wodnych

Poniżej zamieszczono dane statystyczne dotyczące działań prowadzonych na obszarach wodnych. Tabela 1 przedstawia statystyki działań w zakresie podstawowym wg danych wygenerowanych z systemu wspomagania decyzji (SWD-ST). W tabeli 2 przedstawiono liczby dotyczące miejscowych zagrożeń na obszarach wodnych, podczas których był użyty sprzęt do nurkowania, a więc działania ratownicze w zakresie specjalistycznym. Rozpatrywany przedział czasowy to 1.01.2012 r. – 31.12.2016 r.

³ <http://www.straz.gov.pl/> [dostęp: 05.02.2017 r.].

⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239).

⁵ *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017 Komendanta Miejskiego PSP m.st. Warszawy*.

⁶ *Program szkolenia w zakresie ratownictwa lodowego*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2015.

Tabela 1. Miejscowe zagrożenia na obszarach wodnych w okresie 1.01.2012 r. – 31.12.2016 r.

Lp.	Województwo	Rok				
		2012	2013	2014	2015	2016
1.	dolnośląskie	429	518	434	350	355
2.	kujawsko-pomorskie	328	238	252	248	305
3.	lubelskie	150	132	140	140	183
4.	lubuskie	140	137	144	133	134
5.	łódzkie	134	154	118	119	152
6.	małopolskie	231	234	334	282	332
7.	mazowieckie	289	314	360	337	357
8.	opolskie	106	127	106	91	116
9.	podkarpackie	144	150	148	172	182
10.	podlaskie	124	125	152	161	159
11.	pomorskie	301	228	298	337	433
12.	śląskie	320	283	306	315	341
13.	świętokrzyskie	94	74	69	79	84
14.	warmińsko-mazurskie	320	308	289	343	364
15.	wielkopolskie	279	240	224	308	371
16.	zachodniopomorskie	209	189	201	210	230
Razem		3598	3451	3575	3625	4098

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SWD-ST.

W rozpatrywanym okresie działania ratownicze prowadzone na obszarach wodnych utrzymują się średnio na poziomie 3669 interwencji rocznie.

Tabela 2. Miejscowe zagrożenia na obszarach wodnych, podczas których użyto sprzętu do nurkowania w okresie 1.01.2012 r. – 31.12.2016 r.

Lp.	Województwo	2012	2013	2014	2015	2016
1.	dolnośląskie	65	58	51	52	48
2.	kujawsko-pomorskie	44	36	39	34	28
3.	lubelskie	9	12	5	13	11
4.	lubuskie	18	10	21	16	15
5.	łódzkie	14	17	12	18	21
6.	małopolskie	23	37	31	39	19
7.	mazowieckie	40	48	40	49	45
8.	opolskie	17	17	16	23	13

MAGDALENA ZIELINSKA

9.	podkarpackie	16	27	8	25	18
10.	podlaskie	30	39	44	37	40
11.	pomorskie	30	22	35	29	36
12.	śląskie	22	19	27	24	16
13.	świętokrzyskie	9	5	10	11	5
14.	warmińsko-mazurskie	52	58	41	57	57
15.	wielkopolskie	39	42	23	51	42
16.	zachodniopomorskie	28	23	17	26	11
Razem		456	470	420	504	425

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SWD-ST.

Działania ratownicze w zakresie specjalistycznym utrzymują się średnio na poziomie 455 interwencji rocznie. Stanowi to około 12,4% wszystkich działań prowadzonych na obszarach wodnych przez strażaków PSP.

W zestawieniu zamieszczonym w tabeli 3 został przedstawiony procent, jaki stanowiły działania w zakresie specjalistycznym wymagające użycia sprzętu do nurkowania w stosunku do wszystkich działań na obszarach wodnych w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 31 grudnia 2016 r. Wyniki zobrazowano na wykresie 1.

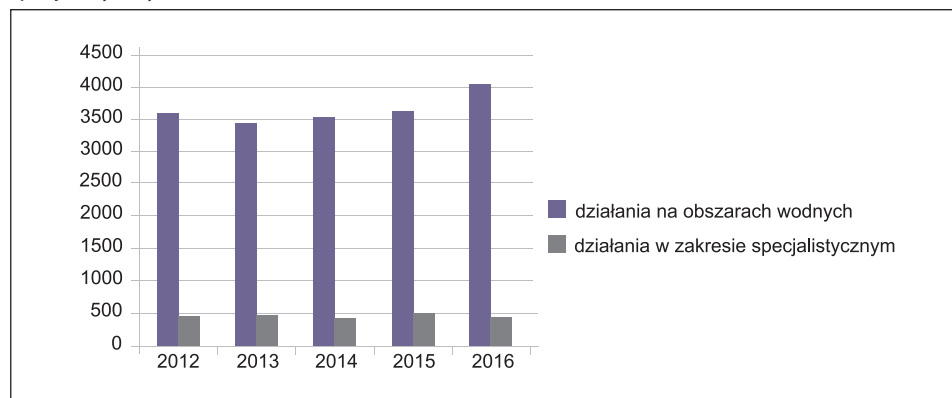
Tabela 3. Procent, jaki stanowiły działania w zakresie specjalistycznym w stosunku do wszystkich działań na obszarach wodnych w okresie 1.01.2012 r. – 31.12.2016 r.

Rok	Miejscowe zagrożenia na obszarach wodnych	Działania w zakresie specjalistycznym	%
2012	3598	456	12,6
2013	3451	470	13,6
2014	3575	420	11,7
2015	3625	504	13,9
2016	4098	425	10,3
Razem	18 347	2275	12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SWD-ST.

Analizując powyższą tabelę, można wywnioskować, że w rozpatrywanym okresie liczba zdarzeń w zakresie podstawowym wzrasta, natomiast liczba interwencji w zakresie specjalistycznym na tym tle nieznacznie spada. Wzrost liczby zdarzeń w zakresie podstawowym na obszarach wodnych i utrzymywanie się zdarzeń w zakresie specjalistycznym na porównywalnym poziomie powoduje, iż w analizowanym okresie procent działań specjalistycznych maleje.

Wykres 1. Zestawienie działań prowadzonych na obszarach wodnych oraz działań specjalistycznych w okresie 1.01.2012 r. – 31.12.2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z SWD-ST.

Analizując powyższy wykres za lata 2012–2016, można zauważyć tendencję wzrostową liczby prowadzonych działań na obszarach wodnych w zakresie podstawowym. W latach 2012–2016 liczba działań na obszarach wodnych wynosiła średnio 3669 interwencji rocznie w skali kraju. Liczba specjalistycznych działań ratowniczych w skali kraju utrzymywała się średnio na poziomie 455 interwencji rocznie.

Powyższe zestawienie potwierdza konieczność położenia większego nacisku na przygotowanie strażaków do działań ratowniczych w zakresie podstawowym na obszarach wodnych.

2.

Analiza wyników badań otrzymanych z wywiadów przeprowadzonych z funkcjonariuszami zajmującymi różnicowane stanowiska w strukturach PSP

Wywiad „... jest metodą gromadzenia danych przez bezpośredni kontakt słowny z osobą udzielającą informacji dotyczących problemów, które interesują badacza”⁷. Ze względu na stopień kategoryzacji przeprowadzone wywiady sklasyfikowano jako skategoryzowane. Opracowano kwestionariusz wywiadu obejmujący osiem problemów. Pytania były zadawane respondentom w tej samej kolejności, według przygotowanej listy. Za każdym razem przeprowadzono wywiad z tylko jednym uczestnikiem (poza badaczem), który wcześniej był poinformowany o celu zbierania informacji – wywiad jawny, indywidualny. Respondenci zostali opisani funkcją, jaką pełnią w strukturach PSP⁸.

Respondenci:

- 1) doradca Komendanta Głównego PSP,

⁷ A. Góralski, *Metody badań pedagogicznych*, WSPS, Warszawa 2004, s. 38.

⁸ Szerzej: M. Zielinska, *Działalność Państwowej Straży Pożarnej w ratownictwie wodnym* (rozprawa doktorska), Szczepno 2016.

MAGDALENA ZIELINSKA

- 2) dyrektor biura w Komendzie Głównej PSP,
- 3) dyrektor biura w Komendzie Głównej PSP,
- 4) naczelnik wydziału w Komendzie Głównej PSP,
- 5) koordynator wojewódzki ratownictwa wodnego (Komenda Wojewódzka PSP),
- 6) koordynator wojewódzki ratownictwa wodnego (Komenda Wojewódzka PSP),
- 7) strażak pełniący służbę w systemie zmianowym w Szkole Głównej Służby Pożarniczej,
- 8) nurek instruktor MSW (Komenda Powiatowa PSP),
- 9) nurek instruktor MSW (Komenda Powiatowa PSP),
- 10) dowódca SGRW-N (Komenda Miejska PSP),
- 11) z-ca dowódcy SGRW-N (Komenda Miejska PSP),
- 12) nurek-ratownik pełniący służbę w systemie zmianowym w JRG PSP (Komenda Miejska PSP),
- 13) nurek-ratownik pełniący służbę w systemie zmianowym w JRG PSP (Komenda Miejska PSP),
- 14) strażak pełniący służbę w systemie zmianowym w JRG PSP (Komenda Miejska PSP),
- 15) strażak pełniący służbę w systemie zmianowym w JRG PSP (Komenda Miejska PSP).

Uczestnicy wywiadu to osoby, które zgodziły się poświęcić swój czas i podzielić się swoją opinią. Celowy był dobór respondentów zajmujących zróżnicowane stanowiska w strukturach PSP.

Pytanie 1. Czy Pana/Pani zdaniem, w procesie naboru do PSP, kandydaci z dodatkowymi uprawnieniami przydatnymi w służbie są faworyzowani? (dotyczy szczególnie uprawnień przydatnych w ratownictwie wodno-nurkowym)

Respondenci zauważyli, że posiadane uprawnienia nie są brane pod uwagę w przypadku przyjęć do szkół pożarniczych. W przypadku naborów prowadzonych przez poszczególne komendy PSP kandydaci wprawdzie uzyskują dodatkowe punkty za posiadane kwalifikacje, ale nie są to tak znaczne ilości, aby można było mówić o ich faworyzowaniu. Przyjęcie do służby osoby posiadającej pewne uprawnienia wpływa na znaczne obniżenie kosztów jej późniejszego szkolenia. W sytuacji, w której specjalizacja wodna jest w PSP rozwijana, co przekłada się na zwiększenie stanów osobowych SGRW-N, zasadne jest przyjmowanie do służby osób, które posiadają dodatkowe uprawnienia przydatne w ratownictwie wodno-nurkowym, w szczególności: kurs ratownika wodnego, podstawowy kurs nurkowania oraz kurs nurkowania w suchym skafandrze. Respondenci odpowiedzieli, że uzasadnione jest przyznawanie dodatkowych punktów za posiadanie kwalifikacji przydatnych w służbie.

Pytanie 2. Czy kursy i szkolenia realizowane w procesie kształcenia strażaka zapewniają zdobycie podstawowej wiedzy i umiejętności z zakresu ratownictwa wodnego?

Odpowiedzi respondentów na to pytanie były zgodne. Przez wiele osób decyzyjnych ratownictwo wodne do tej pory traktowane było jako zło konieczne. Niewielka liczba godzin dydaktycznych poświęconych tej tematyce nie pozwalała strażakowi na zdobycie niezbędnych umiejętności. Sytuacja w tym zakresie uległa poprawie po zatwierdzeniu przez Komendanta Głównego PSP w 2016 r. *Programu szkolenia podstawowego w zawo-*

dzie strażak, w którym na ratownictwo wodne łącznie przewidziano 19 godzin teorii oraz 39 godzin praktyki. W ramach przedmiotu Taktyka działań ratowniczych od tego roku są realizowane następujące zakresy szkolenia: działania ratownicze na wodzie – 8 godzin teorii, 17 godzin praktyki; działania ratownicze podczas powodzi – 1 godzina teorii, 2 godziny praktyki; ratownictwo lodowe – 10 godzin teorii, 20 godzin praktyki⁹. Do tej pory kursy i szkolenia realizowane w procesie kształcenia strażaka zapewniały zdobycie głównie wiedzy teoretycznej. Aby podnieść skuteczność działań ratowniczych, należało zwiększyć liczbę godzin poświęconą zajęciom praktycznym. Respondenci zwrócili uwagę na brak literatury przedmiotu uwzględniającej specyfikę i realia służby. Wiele zależy od inwencji i doświadczenia osób prowadzących szkolenia. Wobec powyższego dużą rolę odgrywa nie system, a wiedza, umiejętności i doświadczenie prelegentów.

Pytanie 3. Czy zajęcia z doskonalenia zawodowego uwzględniają wnioski z prowadzonych działań ratowniczych?

Wszyscy respondenci byli zgodni, że podstawą doskonalenia zawodowego powinny być wnioski z prowadzonych działań ratowniczych. Niestety nie zawsze tak się dzieje. Często zamiast skupić się na błędach stwierdzonych podczas działań ratowniczych, ćwiczy się elementy dobrze już opanowane przez ratowników. Respondenci wypowiedzieli się, że wskazane jest organizowanie spotkań dowódców JRG i SGRW-N, podczas których omawiane byłyby trudne działania ratownicze wymagające zastosowania niestandardowych technik ratowniczych. Wnioski wyciągnięte z takich skomplikowanych akcji powinny być rozpowszechniane wśród strażaków, np. podczas zajęć z doskonalenia zawodowego w JRG.

Pytanie 4. Czy w przypadku wprowadzania nowego wyposażenia sprzętowego, nauka jego obsługi uwzględniana jest w procesie szkolenia lub w ramach doskonalenia zawodowego?

Część respondentów odpowiedziała, że zapoznanie z nowym wyposażeniem często ogranicza się jedynie do instruktażu przeprowadzonego przez dostawcę lub producenta sprzętu. Nowy sprzęt w jednostce nie powinien być wprowadzony bez szkolenia w zakresie jego obsługi. Wprowadzanie nowego sprzętu poprzedzone jest instruktażem jego wykorzystania, jednak aby dobrze opanować techniki posługiwania się danym sprzętem i wszelkie możliwości jego wykorzystania, należy zwiększyć liczbę godzin szkoleniowych i w ramach doskonalenia zawodowego położyć większy nacisk na praktyczne wykonywanie ćwiczeń z użyciem nowego sprzętu.

Pytanie 5. Czy podczas tworzenia normatywów wyposażenia sprzętowego brane są pod uwagę doświadczenia i wnioski z prowadzonych działań ratowniczych?

Rozmówcy byli zgodni co do jednego, że podczas tworzenia normatywów wyposażenia sprzętowego należy uwzględnić specyfikę działania oraz zagrożenia, jakie mogą wystąpić na danym terenie. W pierwszej kolejności powinna być opracowana sieć zagrożeń, pod którą należy stworzyć normatyw sił i środków. Podczas jednego z wywiadów odnotowano, że w trakcie tworzenia normatywów sprzętowych nie zawsze są uwzględniane doświadczenia i wnioski z działań ratowniczych. Często pod uwagę brane są zdania ra-

⁹ Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016.

MAGDALENA ZIELINSKA

towników prowadzących działania w sposób rutynowy. Ratownicy ci opierają się przeważnie na własnym machinalnym działaniu i przyzwyczajeniu do wykorzystywanego sprzętu. Nie zawsze są otwarci na wprowadzanie nowego, nieznanego im sprzętu i związane z tym szkolenia. Był też głos mówiący o tym, że często jednostkowe zdarzenia, podczas których wykorzystano jakiś niestandardowy sprzęt, mają wpływ na dopisanie go do normatywu, a to powoduje, że dany sprzęt jest rzadko wykorzystywany.

Pytanie 6. Jak ocenia Pan/Pani wielkość nakładów finansowych przeznaczanych na realizowanie zadań ratownictwa wodnego w PSP?

Wszyscy rozmówcy byli zgodni w kwestii wielkości nakładów finansowych przeznaczanych na realizowanie zadań ratownictwa wodnego – zbyt małe. W prawdzie dużo pieniędzy wydaje się na zakupy nowego sprzętu, lecz później brakuje nakładów na remonty, przeglądy, konserwację i legalizację posiadanego wyposażenia. Brakuje również środków na cykliczne szkolenia i doskonalenia zawodowe ratowników.

Pytanie 7. Jak ocenia Pan/Pani współpracę PSP z Ochotniczą Strażą Pożarną (OSP) i innymi podmiotami realizującymi zadania ratownictwa wodnego¹⁰?

Respondenci podkreślali progres w zakresie współpracy PSP z OSP i innymi podmiotami realizującymi zadania ratownictwa wodnego. Obowiązek realizacji działań ratownictwa wodnego przez podmioty ksrę wywołał potrzebę szkoleń z tego zakresu¹¹. Podczas wywiadów zwracano uwagę na fakt, że ww. współpraca bardziej widoczna jest podczas zajęć edukacyjnych niż podczas rzeczywistych działań ratowniczych.

Pytanie 8. Czy Pana/Pani zdaniem PSP mogłaby się wycofać z realizowania zadań związanych z ratownictwem wodno-nurkowym?

Rozmówcy zgodnie stwierdzili, że PSP nie powinna się wycofywać z realizacji zadań ratownictwa wodnego. PSP ma zasoby ratownicze dostępne 24 godziny na dobę, o każdej porze roku, wyszkoloną kadrę oraz odpowiednie wyposażenie ratownicze. Również oczekiwania społeczeństwa w stosunku do PSP są bardzo duże, wszyscy uważają, że to PSP jest służbą wiodącą w ratownictwie wodno-nurkowym. PSP bez wątplenia posiada sprzęt i środki do realizowania tego rodzaju ratownictwa. Powinno się jednak położyć większy nacisk na działania ratownicze, a nie poszukiwawcze. Padło sformułowanie, że poszukiwanie topielców nie powinno należeć do zadań PSP. W wywiadach powtarzał się wątek rozważenia stopniowego wycofywania się z działań humanitarnych, bardzo często prowadzonych przez wiele dni. Jednak zaraz pojawiała się wątpliwość, kto ewentualnie miałby przejąć te zadania, padła propozycja firm komercyjnych. Zwrócono również uwagę, że między innymi dzięki działaniom poszukiwawczym na obszarach wodnych społeczeństwo tak dobrze postrzega i wysoko ocenia działania prowadzone przez PSP.

¹⁰ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).

¹¹ J. Telak, O. Galarowicz, D. Pater, E. Zieliński, *Zasoby osobowe krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego do działania na obszarach wodnych*, Bydgoszcz 2015.

Wyniki i wnioski

Strażacy pełniący służbę w JRG Komendy Miejskiej PSP m.st. Warszawy mają możliwość utrwalania wiedzy i umiejętności związanych z ratownictwem wodnym przede wszystkim podczas realizacji zajęć doskonalenia zawodowego.

Zestawienie danych statystycznych z ostatnich 5 lat potwierdza konieczność położenia większego nacisku na przygotowanie strażaków do działań ratowniczych w zakresie podstawowym na obszarach wodnych.

W procesie naboru do służby w PSP zasadne jest przyznawanie dodatkowych punktów za posiadanie kwalifikacji przydatnych w ratownictwie wodno-nurkowym, w szczególności: kurs ratownika wodnego, podstawowy kurs nurkowania oraz kurs nurkowania w suchym skafandrze.

Nakładów finansowych w PSP brakuje w szczególności na remonty, przeglądy, konserwację i legalizację posiadanego wyposażenia sprzętowego.

PSP nie może wycofać się z realizacji zadań ratownictwa wodnego.

Literatura

Góralski A., *Metody badań pedagogicznych*, WSPS, Warszawa 2004.

Telak J., Galarowicz O., Pater D., Zieliński E., *Zasoby osobowe krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego do działania na obszarach wodnych*, Bydgoszcz 2015.

Zielinska M., *Działalność Państwowej Straży Pożarnej w Ratownictwie Wodnym* (rozprawa doktorska), Szczytano 2016.

Akty prawne

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239).

Netografia

<http://www.straz.gov.pl/>.

Inne

Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.

Zasady organizacji doskonalenia zawodowego na rok 2017 Komendanta Miejskiego PSP m.st. Warszawy.

Program szkolenia w zakresie ratownictwa lodowego, Komenda Główna PSP, Warszawa 2015.

Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016.

MAGDALENA ZIELINSKA

STRESZCZENIE

„Działalność Państwowej Straży Pożarnej na obszarach wodnych”

Od kandydata do służby pożarniczej wymagana jest umiejętność pływania już w procesie naboru do służby w Państwowej Straży Pożarnej. Na podstawie sprawdzianu umiejętności pływackich można wskazać kandydatów do służby pożarniczej z predyspozycjami do funkcjonowania w zakresie ratownictwa wodnego. Działania na obszarach wodnych są bardzo zróżnicowane. Są to działania nurkowe, działania w czasie powodzi, na wodach szybko płynących lub obszarach wodnych pokrytych lodem. Z uwagi na różnorodność zdarzeń istnieje konieczność profesjonalnego przygotowania wszystkich strażaków do prowadzenia podstawowych czynności ratowniczych na obszarach wodnych. Społeczeństwo oczekuje od funkcjonariuszy służb ratowniczych, w tym strażaków, profesjonalnego przygotowania w każdej dziedzinie ratownictwa. Strażak Państwowej Straży Pożarnej jest postrzegany jako ratownik o najwyższych kwalifikacjach, przygotowany także do podejmowania akcji ratowniczych na obszarach wodnych w każdych warunkach. Dzięki realizacji zajęć doskonalenia zawodowego strażacy pełniący służbę w jednostkach ratowniczo-gaśniczych mają możliwość utrwalania wiedzy i umiejętności związanych z ratownictwem wodnym.

SŁOWA KLUCZOWE

Państwowa Straż Pożarna • ratownictwo wodne • bezpieczeństwo

ABSTRACT

“The activities of the State Fire Service on water areas”

Swimming skills are required from a candidate for the fire service already in the process of recruitment to the State Fire Service. Based on the swimming skills test the candidates for the fire service predisposed to operate in the field of water rescue can be identified. Activities on water areas are various. They include diving, actions during floods, actions on areas covered with ice. Due to the variety of events there is a need for professional preparation of all firefighters, for basic rescue works on water areas. Society expects professional preparation in every field of rescue from rescue services officers, including firefighters. A firefighter of the State Fire Service is seen as a rescuer with the highest qualifications, who is also prepared to undertake rescue operations on water areas in all conditions. Owing to implementation of professional improvement activities professional firefighters on duty have the option of fusing the knowledge and skills related to water rescue.

KEYWORDS

State Fire Service • water rescue • safety

KOORDYNACJA DZIAŁAŃ RATOWNICZYCH PODCZAS POWODZI

VIII

dr inż. Mariusz Feltynowski

Centrum Naukowo-Badawcze

Ochrony Przeciwpowodziowej

Państwowy Instytut Badawczy w Józefowie

Wprowadzenie

Obszar jest to: „ograniczona część przestrzeni, zwykle dużych rozmiarów; też: określona powierzchnia czegoś” lub „miejsce występowania, zasięgu czegoś”¹. **Obszarem wodnym** natomiast zwyczajowo nazywamy akweny. Obszar podaje się w jednostkach powierzchni, którymi dla mniejszych terenów są hektary [ha], a dla większych kilometry kwadratowe [km²]. Na terytorium Polski składają się: obszar lądowy, morskie wody wewnętrzne oraz morze terytorialne. Morskie wody wewnętrzne w Polsce to obszar jedynie 2004 km², a sam obszar jezior o powierzchni większej niż 1 ha wynosi w naszym kraju aż 3170 km². Wchodzą one w skład obszaru lądowego, który definiowany jest jako powierzchnia lądu do linii brzegowej włącznie, liczona wraz z wodami śródlądowymi, tzn. rzekami, kanałami, jeziorami i stawami. Zgodnie z tą definicją jezioro wchodzi w skład **obszaru lądowego**, a nie wodnego. Nie jest to łatwe do zaakceptowania, analogicznie do odpowiedzi na pytanie o miejsce działania grup wodno-nurkowych, które zwyczajowo kojarzone są ze środowiskiem wodnym, a nie obszarem lądowym. A co z terenami powodziowymi, zalewowymi? Przecież to także obszary lądowe, które jedynie w wyniku powodzi stają się obszarami zalanymi, a więc jedynie w tym czasie stają się obszarami wodnymi. Problematyka dotycząca bezpieczeństwa na obszarach wodnych nie powinna być zawężana jedynie do działania na akwenach, gdyż ratownictwo wodne obejmuje stosowanie wodnych lub lodowych technik ratowniczych służących ewa-

¹ <http://sjp.pwn.pl/sjp/obszar;2492182> [dostęp: 20.02.2017 r.].

MARIUSZ FELTYNOWSKI

kuacji zagrożonych lub poszkodowanych osób z obszarów wodnych, w tym zalodzonych, a także terenów powodziowych².

Zgodnie z ustawą – Prawo wodne³, **powódź** to takie wezbranie wody w ciekach naturalnych, zbiornikach wodnych, kanałach lub na morzu, podczas którego woda po przekroczeniu stanu brzegowego (tzn. poziomu wody, przy którym całe koryto rzeki jest wypełnione wodą) zalewa doliny rzeczne albo tereny depresyjne i powoduje zagrożenie dla ludności i mienia.

Właściwa koordynacja działań z zakresu ratownictwa wodnego, w tym także zapobiegawczych i innych czynności ratowniczych realizowanych w trakcie powodzi w fazie reagowania, zwłaszcza przy klęskach o skali przekraczającej jedno województwo, lub koordynacja działań realizowanych przy pomocy grup ratowniczych z innych państw na terenie Polski jest procesem skomplikowanym. W artykule odniosę się do przykładów z ostatniej katastrofalnej powodzi, jaka nawiedziła nasz kraj, a mianowicie powodzi w 2010 r.

1. Rodzaje działań ratowniczych realizowanych na obszarach powodziowych

We wstępie zostało wyjaśnione, **gdzie** mogą być realizowane działania, natomiast równie istotna jest odpowiedź na pytanie: **kto**, dokładniej – jaki rodzaj specjalistów, w jakiej fazie akcji realizuje dane czynności ratownicze i dba o bezpieczeństwo osób przebywających na terenach zalanych, obszarach dotkniętych powodzią. **Kto** spieszy zagrożonym mieszkańcom z pomocą? Spróbuję odpowiedzieć na to pytanie jedynie z perspektywy działań realizowanych przez Państwową Straż Pożarną (PSP)⁴ i krajowy system ratowniczo-gaśniczy. W pierwszej fazie, zanim nadejdzie fala powodziowa, są to nie tylko pletwonurkowie specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego (SGRW-N) PSP, którzy realizują prace zabezpieczające wały powodziowe pod powierzchnią wody⁵, ale także ratownicy wykorzystujący do realizacji działań ratowniczych specjalistyczny sprzęt, w tym łodzie ratunkowe⁶. Muszą oni posiadać uprawnienia sternika lub stermotorzysty żeglugi śródlądowej⁷, a poruszając się po szlakach wodnych – stosować odpowiednie przepisy⁸.

Kiedy fala powodziowa uniemożliwia bezpieczną ewakuację za pomocą łodzi ratunkowych, do akcji wkracza inna specjalizacja – specjalistyczne grupy ratownictwa wysokościowego (SGRW), które przy wsparciu śmigłowców służb porządku publicznego (Policja, Straż Graniczna) lub wojskowych ewakuują zagrożone osoby. Podczas powodzi w 2010 r., w trak-

² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239).

³ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.) – art. 9 ust. 1 pkt 10.

⁴ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).

⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468, z późn. zm.).

⁶ Tamże.

⁷ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żeglugi śródlądowej (Dz. U. poz. 1686).

⁸ Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludzie śródlądowej (Dz. U. z 2013 r. poz. 1458, z późn. zm.).

cie pierwszej i drugiej fali powodziowej, ratownicy PSP ewakuowali z pokładów śmigłowców policyjnych i wojskowych – stosując techniki wysokościowe – 154 osoby⁹. Najbardziej skuteczne w tym zakresie efekty dała współpraca ratowników PSP ze śmigłowcami policyjnymi. Zgłaszanie zapotrzebowania na dysponowanie śmigłowców policyjnych odbywało się poprzez stanowisko kierowania Komendanta Głównego PSP (SK KG PSP) zlokalizowane w Krajowym Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności (KCKRiOL)¹⁰. Pomimo posiadanego analogicznego w założeniach, ale zdecydowanie młodszego niż z Policją, porozumienia ze Strażą Graniczną¹¹, dostęp do helikopterów Straży Granicznej przez PSP podczas powodzi był praktycznie zerowy. Dedykowane one były do dyspozycji wojewodów, na podstawie zapisów dotyczących zarządzania kryzysowego, a dysponowane poprzez utworzone doraźnie (funkcjonowało jedynie na czas powodzi w 2010 r.) Centrum Koordynacji Lotów w siedzibie Wydziału Lotnictwa Policji w Warszawie na Bemowie.

Po zakończeniu fazy ewakuacji i przejściu fali kulminacyjnej, a niejednokrotnie równoległe z prowadzoną jeszcze ewakuacją ludzi, zwierząt i zagrożonego mienia, do działań wkraczają ratownicy z pompami dużej wydajności. Są oni dysponowani przez właściwych terytorialnie komendantów poprzez ich stanowiska kierowania w ramach wojewódzkich odwodów operacyjnych (WOO) na teren danego województwa, a na teren całego kraju i poza granice Polski w ramach struktur Centralnego Odvodu Operacyjnego KG PSP. Sekcje pomp dużej wydajności były najbardziej deficytowym w KSRG zasobem podczas działań ratowniczych w trakcie powodzi w 2010 r. W Mechanizmie Ochrony Ludności Unii Europejskiej, do którego Polska należy, zasoby te są sparametryzowane i nazywane modułami pomp wysokiej wydajności (ang. *High Capacity Pumpingmodules*, HCP).

Ratownicy modułów i grup pompowych pracują w pośrednim lub bezpośrednim otoczeniu wodnym, pompując niejednokrotnie wodę z zalanego terenu przez koronę wału, prosto do koryta rzeki. Ze względu na zagrożenie powinni być zabezpieczeni przez kamizelki asekuracyjne.

Na końcu tej sekwencji działań ratowniczych, już po wypompowaniu wody, przy przede wszystkim ogromnym zaangażowaniu druhów z ochotniczych straży pożarnych, realizowane są prace polegające na osuszaniu zalanych budynków oraz prace porządkujące posesje. To działania z zakresu szeroko pojmowanej ochrony ludności, niezwykle ważne również z perspektywy odczuwania wsparcia psychologicznego.

Jak zostało opisane powyżej, zakres i kolejność prac ratowniczych i wspierających z zakresu ochrony ludności, pomocy humanitarnej powoduje konieczność angażowania na poszczególnych etapach powodzi szerokiej gamy ratowników z różnych specjalizacji i wielu podmiotów biorących udział w przeciwdziałaniu katastrofie powodziowej i walce z jej skutkami.

Dopiero właściwa **koordynacja** wszystkich wymienionych działań poszczególnych specjalizacji ratowniczych daje pozytywny efekt synergii polegający na uratowaniu jak największej liczby osób oraz dobytku z zalanego wodą terenu. Koordynacja, współpraca

⁹ Dane z Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności, KG PSP Warszawa, 2010 r.

¹⁰ Porozumienie między Komendantem Głównym PSP a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 r. o współdziałaniu PSP i Policji.

¹¹ Porozumienie Komendanta Głównego Straży Granicznej i Komendanta Głównego PSP z dnia 23 listopada 2009 r. o współdziałaniu i wzajemnej współpracy w zakresie zapobiegania i likwidowania zagrożeń.

MARIUSZ FELTYNOWSKI

i brak duplikacji dysponowanych w ramach KSRR jednostek ochrony przeciwpożarowej oraz innych służb, inspekcji, straży, instytucji oraz podmiotów, które dobrowolnie w drodze umowy współdziałają podczas akcji ratowniczych¹², są kluczem do sukcesu podczas realizacji akcji na obszarze wodnym lub zalanym wodami powodziowymi.

2.

Rola Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności w zakresie koordynacji działań ratowniczych podczas powodzi

Unijny raport dotyczący szacowania ryzyka (ang. *risk assessment*) wykonany na podstawie analiz przeprowadzonych przez organizacje odpowiedzialne za ochronę ludności w poszczególnych krajach członkowskich Unii Europejskiej wykazał, że powódź jest zdecydowanie największym i najczęściej statystycznie występującym w Europie zagrożeniem. W wyniku tej analizy wprowadzono zmiany w Unijnym Mechanizmie Ochrony Ludności (ang. *Union Civil Protection Mechanism*)¹³. Poza koniecznością dalszej budowy zasobów (ang. *capacity building*) w postaci szkolenia i ćwiczeń ekspertów oraz modułów ratowniczych w fazie przygotowania (ang. *preparedness*), zdecydowanie podkreślono rolę prewencji (ang. *prevention*)¹⁴. Realizacja programów i działań wykonywanych od fazy planowania po fazę reagowania i odbudowę po powodzi jest wielopłaszczyznowa i wymaga właściwej **koordynacji**.

By dany proces dobrze funkcjonował w fazie realizacji, należy go uprzednio zaplanować, przygotować, zorganizować. „Organizowanie to przecież wyodrębniona z otoczenia część ludzkiego działania skierowana na osiągnięcie jednego lub więcej celów”¹⁵. Koordynacja działań ratowniczych po katastrofach i klęskach żywiołowych nie jest przedsięwzięciem łatwym. Aby skutecznie reagować w razie wystąpienia **katastrofalnej powodzi** lub innej klęski żywiołowej, należy posiadać przygotowane zasoby i procedury ich uruchamiania.

Powszechnie katastrofa bywa pojęciem zamiennym z określeniem dla stanu klęski. **Katastrofa** jest to: „nagła klęska o dużej skali, w której wielu ludzi traci życie”¹⁶, lub bardzo zła sytuacja, która zaistniała i nie można było nic zrobić, aby jej uniknąć”¹⁷. Także już poprzednie prawodawstwo unijne definiowało „klęskę lub katastrofę jako dowolną sytuację, która ma lub może mieć poważne skutki dla ludzi, środowiska naturalnego lub mienia, w tym także dziedzictwa kulturowego”¹⁸.

Wiele definicji funkcjonujących w obiegu prawnym, szczególnie w obszarze zarządzania kryzysowego, ma swoje korzenie w źródłach zagranicznych. Organy odpowiedzialne

¹² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).

¹³ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności.

¹⁴ Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 16 października 2014 r. ustanawiająca zasady wdrażania decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności oraz uchylająca decyzje Komisji 2004/277/WE, Euratom oraz 2007/606/WE, Euratom.

¹⁵ M. Lisiecki, *Metody organizacji i kierowania*, s. 7.

¹⁶ *Oxford Advanced Dictionary*, Oxford University Press 1990.

¹⁷ *English Language Dictionary*, The University of Birmingham 1990.

¹⁸ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności – artykuł 4.

za podejmowanie decyzji podczas powodzi, definicję klęski żywiołowej, katastrofy naturalnej oraz awarii technicznej zostały określone w ustawie¹⁹. Ustawa wskazuje tryb wprowadzenia i zniesienia stanu klęski żywiołowej oraz zasady działania organów władzy publicznej²⁰, a także w zależności od rozmiaru zdarzenia (teren powiatu, województwa, kraju) wskazuje kierującego działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia²¹.

Polska ma odpowiednie prawo i potrafi z niego skorzystać w sposób prawidłowy. Podczas powodzi w 2010 r. skorzystano z ustawy o zarządzaniu kryzysowym²².

Powódź w 2010 r. nie była kryzysem, ale klasyczną klęską żywiołową. Można polemizować, czy została wypełniona definicja ustawowa sytuacji kryzysowej. W 2010 r. spotkania Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (RZZK) odbywały się w Komendzie Głównej PSP, w sali KCKRiOL, a nie w Rządowym Centrum Bezpieczeństwa (RCB), które prowadzi sekretariat zespołów. Taka była bowiem decyzja ówczesnego Ministra Spraw Wewnętrznych, gdyż RCB było wówczas zlokalizowane w siedzibie MSWiA i nie posiadało odpowiedniego zaplecza. Spotkania RZZK odbywały się w sali przy stanowisku kierowania KG PSP, a sztab KG PSP pracował na stanowisku kierowania KG PSP wraz ze służbą dyżurną. O spotkaniach decydował przewodniczący RZZK – Prezes Rady Ministrów, a sekretarzem i organizatorem było RCB, gospodarzem KG PSP, ale na bieżąco raportowano zgodnie z podległością do MSWiA. Członkowie RZZK na miejscu otrzymywali informacje operacyjne o sytuacji i działaniach przeciwpowodziowych. Obecnie w siedzibie RCB znajduje się pełne zaplecze z wyposażeniem do pracy w sytuacji kryzysowej.

Komendant Główny PSP dysponuje siłami i środkami jednostek ratowniczo-gaśniczych PSP i innych jednostek ochrony przeciwpożarowej, jest organizatorem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (ksrg). Zatem koordynacja działań ratowniczych realizowanych przez zasoby ksrg w trakcie powodzi znajduje się także w zakresie jego odpowiedzialności. Koordynacja działań ratowniczych na trzech poziomach administracyjnych, realizowana przez PSP, odbywa się z wykorzystaniem stanowisk kierowania komendantów powiatowych (miejskich), wojewódzkich oraz stanowiska kierowania Komendanta Głównego PSP (SK KG PSP), usytuowanego w strukturze organizacyjnej KCKRiOL²³.

Poprzez Dyżurnego Operacyjnego Kraju pełniącego służbę na stanowisku kierowania KG PSP dysponowane są zasoby ratownicze Centralnego Odvodu Operacyjnego. Tak było w trakcie powodzi 2010 r.

W razie zaistnienia przypadku, gdy dane zasoby ratownicze kraju są jednak niewystarczające, państwo może wnioskować o dedykowaną pomoc międzynarodową. Zgodnie ze standardowymi treściami umów międzynarodowych²⁴ wskazano na zasadność wyznaczenia w każdym kraju międzynarodowego punktu kontaktowego w zakresie pomocy ratow-

¹⁹ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.), art. 3 ust. 1.

²⁰ Tamże, art. 1.

²¹ Tamże, art. 8.

²² Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).

²³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 września 1992 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Komendanta Głównego PSP (Dz. U. Nr 69, poz. 351) – uchylone 16 września 1997 r.

²⁴ Umowa między Rzeczypospolitą Polską oraz Republiką Czeską o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych nadzwyczajnych wydarzeń podpisana w Warszawie dnia 8 czerwca 2000 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 36, poz. 325).

MARIUSZ FELTYNOWSKI

niczej i humanitarnej, umożliwiającego sprawne przekazanie informacji do odpowiednich instytucji i koordynację wysyłania i przyjmowania pomocy w sytuacji katastrofy lub klęski żywiołowej. W Polsce jest to zadanie KCKRiOL realizowane poprzez stanowisko kierownika Komendanta Głównego PSP (SK KG PSP)²⁵.

W treści dokumentu uzasadnienia do podpisania przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji *Memorandum o współpracy w zakresie ochrony ludności*²⁶ znajdują się stwierdzenia o tym, że: „zawarcie Memorandum odpowiada zadaniom Państwowej Straży Pożarnej, a zwłaszcza krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG), którego jest ona organizatorem. KCKRiOL umiejscowione w Komendzie Głównej Państwowej Straży Pożarnej jest jednostką odpowiednią do pełnienia funkcji punktu kontaktowego jako krajowe ciało odpowiedzialne za koordynację działań ratowniczych w skali kraju oraz będące w chwili obecnej punktem kontaktowym w stosunkach z państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Dodatkowo w dyspozycji Centrum znajdują się bazy danych z informacjami o krajowych zasobach, które mogą zostać wykorzystane podczas akcji ratowniczej poza granicami kraju. Centrum dysponuje również procedurami uruchamiania tych zasobów”²⁷.

Stanowisko kierownika KG PSP pełni funkcję międzynarodowego punktu kontaktowego w ramach współpracy transgranicznej i międzynarodowej oraz koordynatora pomocy ratowniczej, zgodnie z zawartymi porozumieniami. SK KG PSP realizuje zadania z zakresu współpracy z organami centralnymi służb ratowniczych państw, z którymi Polska ma podpisane umowy o wzajemnej pomocy. Podczas powodzi w 2010 r. wsparcie grupami ratowniczymi z pompami dużej wydajności ze strony ukraińskiej było realizowane na podstawie zapisów takiej umowy bilateralnej²⁸.

W umowach bilateralnych o wzajemnej pomocy w razie katastrof i klęsk żywiołowych, nie tylko w umowie z Ukrainą, wskazywano potrzebę funkcjonowania całodobowego punktu kontaktowego umożliwiającego między innymi wymianę informacji w zakresie:

- dwustronnego informowania się o zaistniałych zdarzeniach;
- składania przez Polskę formalnej prośby o pomoc ratowniczą bądź humanitarną;
- dysponowania sił i środków z pomocą w odpowiedzi na oficjalne zapytania skierowane do Polski o możliwość udzielenia pomocy.

Przyjęcie do Polski w 2010 r. pomocy ratowniczej grupy ukraińskiej i modułów pomp wysokiej wydajności z państw członkowskich Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności i koordynacja ich działań na terenie kraju było zadaniem KCKRiOL. Proces wnioskowania poprzez KCKRiOL o pomoc międzynarodową jest opisany stosowną procedurą²⁹.

²⁵ Wewnętrzny Regulamin Organizacyjny Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności, KG PSP, Warszawa 2015.

²⁶ Memorandum porozumienia między Rzeczypospolitą Polską a Wspólnotą Europejską o udziale Rzeczypospolitej Polskiej we Wspólnotowym mechanizmie ułatwiającym wzmacnianie współpracy w przedmiocie ratowniczych operacji ochrony cywilnej, MSWiA, Warszawa 2002.

²⁷ M. Feltynowski, *Przygotowanie Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej Państwowej Straży Pożarnej do działań międzynarodowych*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2016, s. 146.

²⁸ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym wydarzeniom oraz usuwania ich następstw, podpisana w Warszawie dnia 19 lipca 2002 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 166, poz. 1737).

²⁹ Procedura P 21wg ISO KG PSP – Organizacja działania sił i środków międzynarodowych na terenie Polski podczas przyjmowania zagranicznej pomocy ratowniczej.

W sytuacji zdarzenia takiego jak powódź właściwe planowanie pracy i koordynacja działań ratowniczych mają bardzo istotne znaczenie. Standardowo Komendant Główny PSP powinien podjąć decyzję o powołaniu sztabu KG PSP³⁰, a funkcjonariusze SK KG PSP i całego KCKRiOL powinni realizować zadania, zgodnie z procedurami i zakresem działania odpowiednich wydziałów opisanymi w regulaminie wewnętrznym KCKRiOL.

Podsumowanie i kierunki zmian

„Bezpieczeństwo na obszarach wodnych” to szeroki zakres tematyczny, który jak próbowano wykazać w artykule, należy rozpatrywać nie tylko z perspektywy wąskiej definicji akwenów, ale znacznie szerzej, gdyż obejmuje ono również działania ratownicze realizowane na wodach, w tym także wodach powodziowych. Tematyka zawiera także działania zapobiegawcze i wspomagające, realizowane nie tylko w ramach jednej specjalizacji wodno-nurkowej, ale przez wszystkie specjalizacje zaangażowane na poszczególnych etapach w przeciwdziałanie, a następnie minimalizację skutków powodzi. Powódź jest klęską żywiołową, która występuje najczęściej w Europie, dlatego na poziomie Unii Europejskiej, w ramach Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności, kładzie się duży nacisk na programy zapobiegawcze, budowanie zasobów ratowniczych i ćwiczenia mające na celu właściwą koordynację działań w sytuacji wystąpienia katastrofalnych powodzi. Nawiedzają one praktycznie co kilka lat kolejne państwa w Europie, więc nasz system ratowniczy musi być przygotowany do udzielania takiej pomocy oraz jej sprawnego przyjmowania. Za to ostatnie zadanie odpowiada stanowisko kierowania Komendanta Głównego PSP w KCKRiOL.

Koordynacja działań służb i instytucji krajowych, znajomość standardów oraz procedur międzynarodowych, a także skuteczny system szkolenia i ćwiczeń to są elementy nieodzowne, by osiągnąć wysoki poziom bezpieczeństwa pracy ratowników i zapewnić bezpieczeństwo osób ratowanych. Takie podejście powinno doprowadzić do pożądanego efektu synergii. Czy miało to miejsce podczas powodzi w 2010 r.? Przynajmniej w zakresie przyjęcia ratowniczej pomocy międzynarodowej – tak. Przyjęcie pomocy międzynarodowej i koordynacja działań grup zagranicznych zostały ocenione w ramach mechanizmu unijnego jako wzorcowe. Niemniej należy na bieżąco analizować stosowane rozwiązania i procedury, aby udoskonalać przyjęte rozwiązania. Tak się dzieje także w zakresie ratownictwa wodnego w PSP, gdyż Komendant Główny PSP wskazał zakres dokumentów, które należy przeanalizować i zaproponować rozwiązania. Zadaniem zespołu są:

- 1)** dokonanie analizy rozwiązań zawartych w „Zasadach organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym”;
- 2)** dokonanie analizy zdarzeń z zakresu ratownictwa wodnego realizowanego przez jednostki organizacyjne PSP w latach 2010–2015;
- 3)** przedstawienie wniosków i propozycji zmian do dokumentów organizacyjnych i prawnych obecnie funkcjonujących w zakresie ratownictwa wodnego poprzez przygotowanie:
 - a)** projektu zasad organizacji ratownictwa wodnego w KSRG;
 - b)** projektu programów szkoleń w zakresie ratownictwa wodnego funkcjonujących w PSP;

³⁰ Zasady powoływania i organizacji Sztabu KG PSP, Warszawa 2010.

MARIUSZ FELTYNOWSKI

C projektów aktów prawnych³¹.

Po złożeniu przez zespół nadzorującemu jego pracę zastępcy Komendanta Głównego PSP propozycji rozwiązań, otrzymał on nowy zakres zadań z terminem realizacji do końca marca 2017 r.

Propozycje zmian proponowanych przez zespół będą szły w kierunku zwiększenia bezpieczeństwa pracy ratowników na obszarach wodnych, również poprzez wprowadzenie grup sonarowych oraz systemów bezzałogowych do prac podwodnych³². Zgodnie ze sprawozdaniem z prac zespołu działania ratownicze zostały zaproponowane jako realizowane w czasie dotarcia SGRW-N poniżej 120 min, powyżej powinny być to działania wspomagające. Ze względu na sporadycznie występujące zdarzenia oraz zwiększenie bezpieczeństwa ratowników, zespół zaproponował zawężenie grona osób uprawnionych w PSP do nurkowania do głębokości 50 m do grupy nurków i instruktorów oraz ograniczenie głębokości nurkowania dla nurków i nurków kierujących pracami podwodnymi do 30 m.

Wyniki i wnioski

- 1.** W wyniku analizy terminologii należy stwierdzić, że obszarem wodnym są nie tylko akweny, ale także wody powodziowe.
- 2.** Działania ratownicze na obszarach powodziowych są realizowane nie tylko przez specjalistyczne grupy wodno-nurkowe PSP, ale również sekcje pompowe, ratowników wysokościowych oraz druhów Ochotniczych Straży Pożarnych.
- 3.** Koordinacja działań ratowniczych jest kluczowa, zwłaszcza przy powodziach o skali przekraczającej zasięg jednego województwa.
- 4.** Na przykładzie analizy działań podczas powodzi w 2010 r. można stwierdzić, że stanowisko kierowania Komendanta Głównego PSP oraz KCKRiOL dobrze wypełniają swoje zadania międzynarodowego punktu kontaktowego ds. pomocy ratowniczej.
- 5.** Propozycje zapisów zmian dotyczących ratownictwa wodno-nurkowego, idących w kierunku zwiększenia bezpieczeństwa ratowników, w tym wprowadzenia grup sonarowych, powinny zostać przedstawione do końca marca 2017 r.

Literatura

English Language Dictionary, The University of Birmingham 1990.

Feltynowski M., *Przygotowanie Grupy Poszukiwawczo-Ratowniczej Państwowej Straży Pożarnej do działań międzynarodowych*, rozprawa doktorska, AON, Warszawa 2016.

Lisiecki M., *Metody organizacji i kierowania*, WSzZiM, Warszawa 1995.

Oxford Advanced Dictionary, Oxford University Press, 1990.

Akty prawne

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności.

³¹ Decyzja nr 59 Komendanta Głównego PSP z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie powołania zespołu do wypracowania zmian w dokumentach dotyczących ratownictwa wodnego organizowanego w ramach ksrg.

³² Decyzją Komendanta Głównego PSP nr 59 z dnia 25 sierpnia 2016 r. na przewodniczącego zespołu został wyznaczony autor artykułu.

- Decyzja wykonawcza Komisji z dnia 16 października 2014 r. ustanawiająca zasady wdrażania decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności oraz uchylająca decyzje Komisji 2004/277/WE, Euratom oraz 2007/606/WE, Euratom.
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską oraz Republiką Czeską o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku katastrof, klęsk żywiołowych i innych nadzwyczajnych wydarzeń, podpisana w Warszawie 8 czerwca 2000 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 36, poz. 325).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy o współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym wydarzeniom oraz usuwania ich następstw, podpisana w Warszawie 19 lipca 2002 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 166, poz. 1737).
- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 2145).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 191, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (D. U. z 2013 r. poz. 1458, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 września 1992 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Komendanta Głównego PSP (Dz. U. Nr 69, poz. 351) – uchylone.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 20 listopada 2014 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg statków żeglugi śródlądowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1686).
- Decyzja nr 59 Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej z dnia 25 sierpnia 2016 r. w sprawie powołania zespołu do wypracowania zmian w dokumentach dotyczących ratownictwa wodnego organizowanego w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.

Netografia

<http://sjp.pwn.pl/>

Inne

- Porozumienie między Komendantem Głównym PSP a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 r. o współdziałaniu PSP i Policji.
- Porozumienie Komendanta Głównego Straży Granicznej i Komendanta Głównego PSP z dnia 23 listopada 2009 r. o współdziałaniu i wzajemnej współpracy w zakresie zapobiegania i likwidowania zagrożeń.
- Memorandum porozumienia między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotą Europejską o udziale Rzeczypospolitej Polskiej we Wspólnotowym mechanizmie ułatwiającym wzmacnianie współpracy w przedmiocie ratowniczych operacji ochrony cywilnej (memorandum o współpracy w zakresie ochrony ludności), MSWiA, Warszawa 2002.
- Procedura P 21 wg ISO KG PSP – Organizacja działania sił i środków międzynarodowych na terenie Polski podczas przyjmowania zagranicznej pomocy ratowniczej.
- Wewnętrzny Regulamin Organizacyjny Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności, KG PSP, Warszawa 2015.
- Zasady powoływania i organizacji Sztabu KG PSP, Warszawa 2010.

MARIUSZ FELTYNOWSKI

STRESZCZENIE

„Koordynacja działań ratowniczych podczas powodzi”

Ratownictwo na obszarach wodnych to nie tylko działania na akwenach, ale także czynności realizowane podczas powodzi. Powódź jest klęską żywiołową, która statystycznie występuje najczęściej w Europie, dlatego w ramach Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności kładzie się duży nacisk na programy zapobiegawcze, budowanie zasobów ratowniczych i ćwiczenia praktyczne mające na celu właściwą koordynację działań w sytuacji wystąpienia katastrofalnych powodzi. Koordynacja działań krajowych i znajomość standardów oraz operacyjnych procedur międzynarodowych są nieodzowne, by osiągnąć wysoki poziom bezpieczeństwa pracy ratowników i zapewnić bezpieczeństwo osób ratowanych. Stanowisko kierownika Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej w Krajowym Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności realizuje zadania koordynatora krajowej i zagranicznej pomocy ratowniczej. W artykule przedstawiono ocenę koordynacji międzynarodowej pomocy ratowniczej podczas powodzi w 2010 r. oraz zaproponowano kierunki zmian w ratownictwie wodno-nurkowym w KSRG.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • Państwowa Straż Pożarna • ratownictwo wodno-nurkowe • krajowy system ratowniczo-gaśniczy • koordynacja • międzynarodowy punkt kontaktowy • pompy wysokiej wydajności • moduły ochrony ludności • Unijny Mechanizm Ochrony Ludności

ABSTRACT

“Coordination of rescue operations during flood”

Water rescue does not include only actions on waters, but also activities carried out during floods. Flood is a natural disaster, which statistically occurs most frequently in Europe. Therefore within the Union Civil Protection Mechanism a strong attention is paid to preparedness and prevention programs, rescue capacity creation and practical exercises aimed at the proper coordination of actions in case of catastrophic floods. Coordination of national efforts and knowledge of international standards as well as operational procedures are essential to achieve a high level of rescuers safety and to ensure safety of rescued people. Operational Centre of the Chief Commandant of the State Fire Service in the National Centre for Rescue Coordination and Civil Protection performs tasks of coordinator for domestic and international rescue assistance. The article presented assessment of international rescue assistance coordination during floods of 2010 and suggested a way of changes in water and diving rescue in the NRFS.

KEYWORDS

safety • State Fire Service • water and diving rescue • national rescue and firefighting system • coordination • international focal point • high capacity pumps (HCP) • civil protection modules • Union Civil Protection Mechanism

POLSKA POMOC HUMANITARNA PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ PO ZDARZENIACH NA OBSZARACH WODNYCH

Wybrane aspekty

IX

st. sekc. dr Oksana Galarowicz

Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego
Szkoły Głównej Służby Pożarniczej
w Warszawie

Wstęp

Nasilające się katastrofy naturalne związane ze zmianą klimatu i awariami technicznymi spowodowanymi działalnością człowieka oraz konfliktami zbrojnymi sprawiają, że świat coraz częściej doświadcza różnego rodzaju niebezpieczeństw prowadzących do tragicznych i czasami trudno odwracalnych następstw. Ludzie cierpią fizycznie i psychicznie, zniszczona jest infrastruktura, obszary zamieszkałe, odbudowa i powrót do godnych warunków życia długo trwają. W związku z tym bezpieczeństwo w nowoczesnym świecie ma kluczowe znaczenie. W systemie bezpieczeństwa zostało przewidziane zarządzanie kryzysowe w sytuacjach szczególnych, składające się z czterech faz: zapobiegania, przygotowania, reagowania, odbudowy¹.

Zdarzenia negatywne są nieprzewidywalne i niosą za sobą skutki natychmiastowe oraz długotrwałe, w których mieszkańcy dotkniętego kraju lub regionu nie są w stanie samodzielnie się uporać. W takich przypadkach pomoc w różnych postaciach i na różnych etapach jest niezbędna – w tym pomoc humanitarna. Pomoc humanitarna jest ogólnie definiowana jako ochrona lub ratowanie życia podczas klęsk naturalnych lub katastrof spowodowanych przez człowieka. Świadczenie pomocy humanitarnej w celu ratowania lub podtrzymywania życia zostało powiązane z poszanowaniem godności osób dotkniętych negatywnymi zdarzeniami. Obejmuje ono wsparcie dla ludzi narażonych na tzw. „zapo-

¹ Zob.: K. Sienkiewicz-Małyjurek, F.R. Krynojewski, *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin SA, Warszawa 2010, s. 21.

OKSANA GALAROWICZ

mniane kryzysy”, prace dotyczące odbudowy po katastrofach, zwalczanie trudności wywołanych na skutek migracji ludności oraz działania zapobiegawcze. Najważniejszymi „aktorami” pomocy humanitarnej na arenie międzynarodowej są: Organizacja Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy oraz organizacje rządowe i pozarządowe. Realizacja pomocy humanitarnej odbywa się na zasadach humanitaryzmu, bezstronności, neutralności i niezależności².

Międzynarodowe prawo humanitarne, będące uniwersalną podstawą prawną, traktuje się jako zbiór reguł, chroniących w czasie wojny osoby, które: „nie biorą lub już nie biorą udziału w działaniach zbrojnych”³, ma na celu ograniczać ludzkie cierpienia podczas konfliktów⁴. Opiera się ono na czterech konwencjach genewskich z 1949 r. i dwóch dodatkowych protokołach. Istotne znaczenie ma również protokół genewski zakazujący używania gazów bojowych⁵, konwencja ONZ dotycząca niektórych broni konwencjonalnych⁶ i traktat ottawski o zakazie min przeciwpiechotnych⁷, a także konwencje haskie z 1899 r. i 1907 r.⁸

Regionalne podstawy pomocy humanitarnej są ustanowione przez: Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁹, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską¹⁰, Traktat z Lizbony¹¹, Traktat o Unii Europejskiej¹², rozporządzenie Rady WE dotyczące pomocy humanitarnej¹³, Konsensus europejski w sprawie pomocy humanitarnej¹⁴, rozporządzenie Rady UE w sprawie udzielania wsparcia w sytuacjach nadzwyczajnych na terenie Unii¹⁵.

Na arenie międzynarodowej pomoc humanitarna jest realizowana za pomocą różnych instrumentów i aktorów. Koordynując i angażując się w pomoc humanitarną, ONZ

² Konsensus europejski w sprawie pomocy humanitarnej, Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie, Parlamencie Europejskim i Komisji Europejskiej z dnia 30 stycznia 2008 r. (Dz. U. UE. C Nr 25, s. 1).

³ <http://www.pck.org.pl> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁴ Szerzej: T. Łoś-Nowak, *Interwencja humanitarna – nowe prawo czy nowy paradygmat badawczy?* w: *Prawa człowieka a stosunki międzynarodowe*, red. A. Florczak i B. Bolechowa, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 165–209.

⁵ Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych z dnia 17 czerwca 1925 r. (Dz. U. z 1929 r. Nr 28, poz. 278).

⁶ Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie 10 października 1980 r. (Dz. U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104).

⁷ Ustawa z dnia 10 października 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, sporządzonej w Oslo dnia 18 września 1997 r. (Dz. U. poz. 1286).

⁸ Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej z dnia 18 października 1907 r. (Dz. U. z 1927 r. Nr 21, poz. 161).

⁹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 7 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE. C Nr 202, s. 1).

¹⁰ Traktat o Unii Europejskiej i ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE. C Nr 321E, s. 1).

¹¹ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).

¹² Traktat o funkcjonowaniu Unii.

¹³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej (Dz. Urz. UE. L Nr 163, s. 1, z późn. zm.); rozporządzenie (WE) nr 1882/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 września 2003 r. dostosowujące do decyzji Rady 1999/468/WE przepisy odnoszące się do komitetów, które wspomagają Komisję w wykonywaniu jej uprawnień wykonawczych ustanowionych w instrumentach podlegających procedurze określonej w art. 251 Traktatu WE (Dz. Urz. UE. L Nr 284, s. 1, z późn. zm.), <http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1996/1257/2003-11-20/pol/pdf> [dostęp: 13.11.2016 r.].

¹⁴ Konsensus europejski.

¹⁵ Rozporządzenie Rady (UE) 2016/369 z dnia 15.03.2016 r. w sprawie udzielania wsparcia w sytuacjach nadzwyczajnych na terenie Unii (Dz. Urz. UE. L Nr 70, s. 1–6).

działa poprzez swoje agendy, uwzględniając ich kompetencję: Biuro Narodów Zjednoczonych (NZ) ds. Pomocy Humanitarnej¹⁶, Urząd Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców¹⁷, Światowy Program Żywnościowy¹⁸, Misja Funduszu NZ na Rzecz Dzieci¹⁹, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju²⁰, Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa²¹, Światowa Organizacja Zdrowia²², Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji²³.

Kolejną grupę aktorów – donatorów stanowią organizacje rządowe realizujące pomoc humanitarną i współpracujące z ministerstwami spraw zagranicznych, tj.: Biuro Pomocy Humanitarnej Wspólnoty Europejskiej²⁴, Szwedzka Agencja Zarządzania Kryzysowego²⁵, Kanadyjska Agencja Rozwoju Międzynarodowego²⁶, Amerykańska Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego²⁷, Polska Pomoc²⁸.

Niezależną organizacją jest Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża²⁹, który niesie pomoc humanitarną poprzez: Polski Czerwony Krzyż³⁰, Syryjski Arabski Czerwony Półksiężyc³¹, Indyjski Czerwony Półksiężyc³², Szwajcarski Czerwony Krzyż³³. Znanymi organizacjami pozarządowymi są: Lekarze bez Granic³⁴, Korpusy Pokoju³⁵, Oxfam³⁶, Polska Akcja Humanitarna³⁷, Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej³⁸ i inne.

Unijny Mechanizm Ochrony Ludności stanowi ważny instrument regulujący pomoc humanitarną³⁹, obejmujący 33 państwa. Służy do reagowania i niesienia pomocy w sytuacjach kryzysowych oraz do koordynacji tej pomocy⁴⁰.

¹⁶ <http://www.unocha.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

¹⁷ <http://www.unhcr.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

¹⁸ <http://www.wfp.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

¹⁹ <https://www.unicef.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁰ <http://www.undp.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²¹ <http://www.fao.org/home/en/> [dostęp: 15.11.2016 r.]; szerzej: J. Dobrowolska-Polak, *Pomoc humanitarna*, red. A. Florczak, A. Lisowska, *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, wyd. OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014, s. 245–266.

²² <http://www.who.int/en/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²³ <http://www.iom.int/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁴ <http://ec.europa.eu/echo/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁵ <https://www.msb.se/en/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁶ <http://www.international.gc.ca/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁷ <https://www.usaid.gov/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁸ <http://polskapomoc.sos.pl/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

²⁹ <https://www.icrc.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁰ <http://www.pck.pl/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³¹ <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/where-we-work/middle-east-and-north-africa/syrian-arab-red-crescent/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³² <http://www.ifrc.org/en/what-we-do/where-we-work/asia-pacific/indian-red-cross-society/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³³ <https://www.redcross.ch/de> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁴ <http://www.doctorswithoutborders.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁵ <https://www.peacecorps.gov/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁶ <https://www.oxfam.org/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁷ <http://www.pah.org.pl/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁸ <http://pcpm.org.pl/> [dostęp: 15.11.2016 r.].

³⁹ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności (Dz. Urz. UE L Nr 347, s. 924).

⁴⁰ Decyzja Wykonawcza Komisji z dnia 16 października 2014 r. ustanawiająca zasady wdrażania decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności oraz

OKSANA GALAROWICZ

1. Polska pomoc humanitarna

W 2004 r. Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej (UE), włączając się w pełni w realizację działań w zakresie pomocy humanitarnej⁴¹. Udziela pomocy humanitarnej, działając dwustronnie, bezpośrednio poprzez wsparcie polskich organizacji humanitarnych, które niosą pomoc na tereny dotknięte. Za pośrednictwem organizacji międzynarodowych może przekazywać dobrowolne wpłaty lub współpracować w danym obszarze⁴².

Polska pomoc humanitarna, realizowana na ogólnie przyjętych zasadach humanitaryzmu, neutralności, bezstronności i niezależności, funkcjonuje w ramach międzynarodowego systemu pomocy humanitarnej. Organizacja zapewnia pomoc – w większości – krajom rozwijającym się. Na polski system pomocy humanitarnej składają się działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych (MSZ), które współpracuje w tym zakresie z podmiotami administracji publicznej (np. Rządowym Centrum Bezpieczeństwa, Państwową Strażą Pożarną – PSP, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Zdrowia i innymi) oraz organizacjami pozarządowymi. Polska pomoc humanitarna jest zapewniana w sytuacjach katastrof naturalnych, technologicznych oraz podczas „kryzysów zapomnianych”⁴³.

Podstawę prawną polskiej pomocy humanitarnej stanowi regulacja ustawowa z 2011 r., znowelizowana w 2013 r. Zmiany dotyczyły definicji pomocy rozwojowej i aktualizacji nazwy fundacji, która realizuje zadania zawarte w ustawie. Jak głosi ustawa, elementami współpracy rozwojowej polskiego rządu jest pomoc humanitarna, pomoc rozwojowa i edukacja globalna⁴⁴.

Kolejną podstawą współpracy rozwojowej jest dokument „Wieloletni program współpracy rozwojowej”, który szczegółowo określa priorytety i cele, tematykę, obszary geograficzne pomocy rozwojowej, humanitarnej oraz edukacji globalnej i obowiązuje w okresie 4 lat. Na podstawie programu corocznie jest opracowywany przez właściwego ministra do spraw zagranicznych Plan współpracy rozwojowej, zawierający zadania i formy współpracy rozwojowej oraz kwotę przeznaczoną na finansowanie działań w ramach tej współpracy. W ustawie o współpracy rozwojowej zostały wymienione formy, zasady oraz podmioty współpracy rozwojowej z „państwami rozwijającymi się”, której cele opisano w umowach międzynarodowych. Zgodnie z ustawą, współpraca rozwojowa obejmuje:

- działania organów administracji rządowej wobec państw rozwijających się, stosujących zasadę solidarności międzynarodowej, polegające na zapewnianiu pomocy rozwojowej poprzez wspieranie demokracji i społeczeństwa obywatelskiego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i pomocy humanitarnej;

uchylająca decyzje Komisji 2004/277/WE, Euratom oraz 2007/606/WE, Euratom, notyfikowana jako dokument nr C(2014) 7489, 2014/762/UE, (Dz. Urz. UE.L Nr 320, s. 1).

⁴¹ R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, wyzwania i strategię*, wyd. Bellona, Warszawa 2006, s. 131.

⁴² https://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polska_pomoc/jak_pomagamy/ [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁴³ *Polska pomoc humanitarna*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa 2015, s. 11.

⁴⁴ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1392, z późn. zm.).

- działania edukacyjne w celu podniesienia świadomości i zrozumienia problemów globalnych, a także współzależności między państwami (tj. „edukacja globalna”)⁴⁵.

Uczestnikami pomocy rozwojowej mogą być podmioty z sektora finansów publicznych, podmioty prowadzące lub mające możliwość prowadzenia działalności pożytku publicznego, przedsiębiorcy, instytuty badawcze⁴⁶.

Pomoc rozwojową można wdrażać na kilka sposobów – między innymi finansując zadania w ramach współpracy rozwojowej, przekazując środki finansowe państwom rozwijającym się, przyznając kredyty i pożyczki, przekazując środki finansowe międzynarodowym organizacjom, instytucjom, finansując programy i fundusze, organizując szkolenia dla podmiotów, które biorą udział w realizowaniu współpracy rozwojowej, przygotowując i wydając publikacje oraz prowadząc działania informacyjne. W wieloletnim programie współpracy rozwojowej zawiera się cele, priorytety geograficzne i obszary tematyczne z uwzględnieniem ustaleń organizacji międzynarodowych i regulacji UE. Program ten stanowi źródłowy dokument do przygotowania corocznego Planu współpracy rozwojowej⁴⁷. Realizacja współpracy rozwojowej jest możliwa po określeniu beneficjentów oraz wyłonieniu wykonawców z grupy wnioskodawców w ramach konkursu⁴⁸.

Organem, który koordynuje współpracę rozwojową, jest minister właściwy do spraw zagranicznych za pośrednictwem Krajowego Koordynatora Współpracy Rozwojowej. Jego zadania w tym zakresie również obejmują finansowanie działań współpracy rozwojowej, konsultacje dotyczące przedsięwzięć prowadzonych z odpowiednimi organami państw rozwijających się, współpracę z innymi państwami, realizację pomocy humanitarnej i edukacji globalnej, monitorowanie i ewaluację zrealizowanych przedsięwzięć i inne⁴⁹.

Największą organizacją humanitarną w Polsce jest Polski Czerwony Krzyż, który działa na podstawie regulacji ustawowej⁵⁰ oraz Statutu wprowadzonego rozporządzeniem Rady Ministrów⁵¹. Zarząd Główny PCK działa z poziomu krajowego, oddziały okręgowe są w 16 województwach, w powiatach znajduje się ponad 250 Oddziałów Rejonowych, natomiast podstawowymi jednostkami są: szkolne koła PCK, Grupy Społecznych Instruktorów Młodzieżowych (SIM), Kluby Honorowych Dawców Krwi, Grupy Ratownictwa i Grupy Pomocy Humanitarnej. PCK prowadzi Krajowe Biuro Informacji i Poszukiwań, niesie pomoc ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof za granicą i w kraju⁵². Pomoc humanitarna świadczona przez PCK jest realizowana na rzecz ofiar konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych i innych katastrof w sposób bezpośredni oraz poprzez edukację dotyczącą zachowania i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych⁵³.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże, art. 3.

⁴⁷ Tamże, art. 4, 5 ust. 1 i 7 ust. 1.

⁴⁸ Tamże, art. 10 i 11.

⁴⁹ Tamże, art. 13.

⁵⁰ Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz. U. Nr 41, poz. 276).

⁵¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża (Dz. U. Nr 217, poz. 1284).

⁵² <http://www.pck.pl/> [dostęp: 11.11.2016 r.].

⁵³ Szerzej w: *Sprawozdanie programowo-organizacyjne z działalności Polskiego Czerwonego Krzyża w 2015 r.*

OKSANA GALAROWICZ

Polska Akcja Humanitarna jest organizacją pozarządową działającą od 1994 r., chociaż w 1992 r. w ramach polskiego oddziału Fundacji „EquiLibre” została zapoczątkowana misja PAH w formie organizacji konwoju pomocowego dla mieszkańców Sarajewa. Misją PAH jest: „uczynić świat lepszym przez zmniejszenie cierpienia i promowanie wartości humanitarnych”⁵⁴. PAH działa w krajach, miejscach dotkniętych konfliktem zbrojnym lub katastrofą naturalną na rzecz ratowania ludzi⁵⁵.

Fundacja Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej istnieje od 2006 r. Niesie pomoc ludności dotkniętej kryzysami, konfliktami lub katastrofami naturalnymi oraz pomoc ratunkową w sytuacji różnych katastrof, a także pomoc medyczną. PCPM jest jedyną polską organizacją – sygnatariuszem Zasad Przewodnich dla Czerwonego Krzyża i Organizacji Pozarządowych w obszarze reagowania kryzysowego⁵⁶. Działaniami PCPM przyświecają cele udzielania pomocy ofiarom sytuacji z zagrożeniem życia w Polsce i poza jej granicami, niesienia pomocy humanitarnej, realizacji pomocy rozwojowej itd.⁵⁷

W Polsce w dziedzinie pomocy humanitarnej funkcjonują inne organizacje świadczące pomoc osobom i krajom potrzebującym, tj.: fundacje „SOS dla Życia”, „Współpraca i rozwój”, „Dzieci Afryki”, „Dzieło Miłosierdzia Bożego PORT”, „Polska Pomoc”, stowarzyszenia „Friendship Power International”, „Na Rzecz Adaptacji Osób Uzależnionych i Ich Rodzin do Społeczeństwa „Żyj i daj żyć”⁵⁸.

2. Działania PSP w ramach pomocy humanitarnej

Ustawodawca określił zadania PSP, w tym dotyczące niesienia pomocy humanitarnej. Jednym z licznych zadań Komendanta Głównego PSP jest realizacja współpracy międzynarodowej, która polega na uczestnictwie w przygotowaniu umów oraz ich wykonaniu poprzez delegowanie jednostek PSP do udziału w akcjach humanitarnych i ratowniczych poza granicę RP na podstawie obowiązujących umów międzynarodowych⁵⁹.

Komendant wojewódzki i powiatowy PSP również mają za zadanie w razie potrzeby wysłać jednostki PSP – odpowiednio z województwa lub powiatu – poza granice kraju w celu prowadzenia akcji ratowniczych i humanitarnych, opierając się na porozumieniach i umowach międzynarodowych z Polską⁶⁰.

W zakresie zadań strażaka znajduje się możliwość wykonania zadań poza granicami kraju, dokąd może być wysłany za jego pisemną zgodą w celu realizacji działań ratowniczych, akcji humanitarnych lub akcji poszukiwawczo-ratowniczych⁶¹. W gestii ministra

⁵⁴ *Strategia działania PAH 2011–2015*, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa, wrzesień 2010, http://www.pah.org.pl/m/4584/Strategia_dzia%C5%82ania_PAH_2011_2015.pdf [dostęp: 11.11.2016 r.].

⁵⁵ *Statut Fundacji Polska Akcja Humanitarna*, http://www.pah.org.pl/m/733/Statut_PAH.pdf [dostęp: 11.11.2016 r.].

⁵⁶ <http://pcpm.org.pl/> [dostęp: 12.11.2016 r.].

⁵⁷ *Statut Fundacji „Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej”*, http://pcpm.org.pl/pliki2015/2016/04/Statut-PCPM-11-stycznia-2008_pol.pdf [dostęp: 11.11.2016 r.].

⁵⁸ <https://www.siepomaga.pl/k/pomoc-humanitarna/organizacje> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁵⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.), art. 10 ust. 11.

⁶⁰ Tamże, art. 12 ust. 5 pkt 5.

⁶¹ Tamże, art. 49 lit. b.

właściwego do spraw wewnętrznych leży finansowanie zagranicznych akcji ratowniczych, humanitarnych, poszukiwawczo-ratowniczych oraz ćwiczeń i szkoleń, które pochodzi z budżetu państwa⁶².

W kwietniu 2000 r. Rumunię nawiedziła powódź o znacznych rozmiarach. Władze rumuńskie zwróciły się o udzielenie międzynarodowej pomocy humanitarnej. PSP wzięła aktywny udział w organizacji tej pomocy⁶³. W akcji pomocy medycznej w Rumunii, trwającej 7 dni, wzięło udział kilkunastu ratowników i 5 lekarzy⁶⁴. W konwoju ze strażakami ratownikami i lekarzami z polskiej misji medycznej, w ramach pomocy ofiarom powodzi, zostały zawiezione szczepionki oraz stacje uzdatniania wody. Strona polska przygotowała szczepionki przeciwko żółtacze typu A, tężcowi, cholerze i durowi brzuszemu. Lokalna obrona cywilna wyznaczyła miejsce działania polskich ratowników w miejscowości Nădlac. Pod wodą znalazło się 95 tys. ha gruntów rolnych oraz 508 miejscowości. Powódź objęła także północne i północno-wschodnie rejony Węgier i tam także działała polska misja⁶⁵.

Lekarstwa, odzież, koce, środki dezynfekujące oraz pieniądze zostały przekazane przez Polskę ofiarom powodzi na Ukrainie w Obwodzie Zakarpackim w 2001 r. Ambasador Ukrainy w Polsce zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o udzielenie pomocy humanitarnej dla ofiar powodzi na Ukrainie. W pomoc zaangażowali się przedstawiciele Polskiej Akcji Humanitarnej, Caritasu, Polskiej Misji Medycznej, Obrony Cywilnej Kraju (organizator transportu) oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W październiku 2000 r. w ramach Partnerstwa dla Pokoju na Ukrainie, w rejonie dotkniętym powodzią, zostały przeprowadzone ćwiczenia „natowskie”. Zdobyte podczas ćwiczeń doświadczenia były przydatne w koordynacji i niesieniu pomocy humanitarnej dla poszkodowanej ludności Zakarpacia. Polska zaproponowała pomoc w szkoleniu ratowników ukraińskich w polskich ośrodkach szkolenia ratownictwa wodnego. W czasie tej powodzi ewakuowano ponad 7 tys. mieszkańców, a ponad 2 tys. domów znalazło się pod wodą⁶⁶. Oprócz pomocy ratowniczej, zawierającej pompowanie wody z zalanych posesji, 78 strażaków również dostarczało wodę pitną dla mieszkańców zalanych terenów⁶⁷. Konwój pomocy został wykonany przez PSP⁶⁸.

W historii zostało odnotowanych kilkadziesiąt zdarzeń o charakterze wielkiego tsunami. Najbardziej dotkliwe współczesne tsunami miało miejsce 26 grudnia 2004 r. po trzęsieniu ziemi, które trwało około 10 min, o sile od 9,1 do 9,3 stopni w skali Richtera niedaleko wybrzeży Sumatry. Tsunami dotarło aż do wybrzeża Somalii. W Indonezji zginęło 166 000 osób, 35 000 – na Sri Lance, łącznie – około 226 000 osób. 2 miliony osób

⁶² Tamże, art. 5 lit. a, art. 49 lit. b, g.

⁶³ http://www.malopolskaonline.pl/co-gdzie-kiedy,Ratownicy_Bez_Granic_Malopolska_Grupa_Poszukiwawczo-Ratownicza_5-28_sierpnia-1425.html [dostęp: 8.11.2016 r.].

⁶⁴ <http://www.informacjaprawnicza.pl/Dokument/DocIdByCms%2c417117%2c0%2c0%2cnull%2cFalse%2cFalse/> [dostęp: 8.11.2016 r.].

⁶⁵ <http://archiwum.rp.pl/arttykul/273630-Ratownicy-do-Rumunii.html> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁶⁶ <http://www.mswia.gov.pl/pl/aktualnosci/2804,Pomoc-Polski-ofiarom-powodzi-na-Zakarpaciu.html> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁶⁷ <http://www.rp.pl/arttykul/175145-Polscy-strazacy-pomagali-przy-usuwaniu-skutkow-powodzi-na-Ukrainie.html> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁶⁸ Tamże.

OKSANA GALAROWICZ

musiało opuścić miejsca zamieszkania w Indiach, Indonezji, na Sri Lance, Malediwach, wybrzeżu wschodniej Afryki i w Tajlandii⁶⁹. Po tym zdarzeniu polska pomoc humanitarna, z udziałem organizacji pozarządowych, objęła dostawę lekarstw, sprzętu medycznego, koców i śpiworów, które zostały dostarczone przez PSP do Sri Lanki i na Sumatrę w 2004 r.⁷⁰

W wyniku powodzi w Rumunii w sierpniu 2005 r. zginęło ponad 30 osób. W najbardziej dotkniętym kataklizmem okręgu Harghita woda wdarła się do 2800 domów. Było kilkanaście ofiar śmiertelnych, w większości starsi ludzie, którzy utonęli, usiłując ratować zalewany dobytek. Wiele regionów czasowo zostało odciętych od reszty kraju przez powódzie i lawiny błotne. Woda uszkodziła około 20 000 domów, ewakuowano ponad 1500 osób, zniszczeniu lub uszkodzeniu uległo 1200 niewielkich mostów i ponad tysiąc kilometrów dróg, woda zalała 35 300 ha ziemi ornej. Straty materialne oszacowano na co najmniej 670 mln euro⁷¹. Potrzebująca pomocy Rumunia otrzymała z Polski lekarstwa, sprzęt medyczny oraz koce, które zostały zebrane i przekazane przez organizacje pozarządowe, a dostarczyła je PSP⁷².

Strażacy PSP uczestniczyli także w udzielaniu pomocy humanitarnej i ratowniczej po powodzi w Bułgarii 2006 r. 7000 worków zostało wysłanych przez PSP na miejsce powodzi dla wzmocnienia wałów i zagrożonych terenów⁷³.

Największe zagrożenie powodziowe stanowi rzeka Dunaj i jej dopływy oraz ulewne i intensywne deszcze, w wyniku których mogą wezbrać nawet stosunkowo niegroźne cieki wodne⁷⁴. Taka powódź jak w Rumunii w 2008 r. zdarza się raz na 150 lat⁷⁵. Rumunia zwróciła się do Polski o pomoc w postaci sprzętu przeciwpowodziowego – dostarczyła ją PSP⁷⁶.

Pomoc humanitarna PSP, z wykorzystaniem konwoju składającego się z trzech samochodów, została wysłana do Albanii po powodzi w 2010 r. Przewieziono koce i ok. 5,5 ton żywności, przygotowanej przez Caritas Polska⁷⁷.

Niosąc pomoc humanitarną, polscy strażacy zdobyli wiele cennych doświadczeń, które podniosły ich kompetencje zawodowe⁷⁸. Niezależnie od przedstawionej pomocy humanitarnej, siły i środki PSP zostały skierowane w ramach międzynarodowej pomocy ratow-

⁶⁹ <http://www.polskieradio.pl/23/266/Artykul/298294,Przypominamy-5-najwiekszych-tsunami-w-historii> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷⁰ <https://mswia.gov.pl/download/1/804/dokonaniamswia2004-05.pdf> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷¹ http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,31-smiertelnych-ofiar-ostatnich-powodzi-w-Rumunii,wid,7815691,wiadomosc.html?tid=118a50&_tictsn=5 [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷² *Przegląd działań ratowniczo-gaśniczych w latach 1992–2007, XV-lecie Państwowej Straży Pożarnej*, KCKRiOL, Warszawa 2007, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/xv_lat_panstwowej_strazy_pozarnej_w_polsce [18.02.2017].

⁷³ Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2006, s.133, www.straz.gov.pl/download/1611 [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷⁴ <http://www.krakow.pte.pl/pliki/zn-pte-nr-13/zn-13strupczewski.pdf> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷⁵ <http://www.voxeuropa.eu/pl/content/news-brief/287921-powodzie-zaostrzaja-kryzys> [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷⁶ http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Polscy-ratownicy-pomoga-Ukrainie-po-powodzi,wid,10214367,wiadomosc.html?tid=118a4f&_tictsn=3 [dostęp: 18.02.2017 r.].

⁷⁷ http://www.straz.gov.pl/aktualnosci/lista_aktualnosci/Pomoc-humanitarna-dla-Albanii/idn:33370 [18.02.2017].

⁷⁸ Szerzej: L. Tanaś, *Rola Państwowej Straży Pożarnej w niesieniu pomocy humanitarnej i ratowniczej na arenie międzynarodowej*, w: *Ochrona ludności w czasie pokoju oraz w okresie kryzysu i wojny. Materiał konferencyjny*

niczej podczas powodzi, które zdarzyły się w innych krajach, takich jak: Węgry (kwiecień 2000), Czechy (sierpień 2002), Niemcy (sierpień 2002), Ukraina (sierpień 2008), Czarnogóra (grudzień 2010)⁷⁹.

Zakończenie

Początki pomocy humanitarnej sięgają XX w. Pomoc humanitarna ma ogromne znaczenie dla państw poszkodowanych w czasie klęsk żywiołowych i katastrof technicznych. Musi być dobrze zorganizowana, skoordynowana, skuteczna i odpowiadać potrzebom. W związku z tym niezbędne są regulacje prawne, określone wytyczne i założenia w tym obszarze. Uczestnikami pomocy humanitarnej są struktury rządowe i pozarządowe. Pomoc humanitarna jest nadzorowana przez MSZ, które z kolei w tym zakresie prowadzi ścisłą współpracę z innymi strukturami rządowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Konkretnie uwarunkowania globalne i krajowe pomocy humanitarnej wytyczają działania PSP.

PSP posiada zasoby osobowe i sprzętowe oraz odpowiednie przygotowanie do działania w różnych warunkach kryzysowych. Globalne i regionalne uwarunkowania, z formalnymi porozumieniami międzynarodowymi, pozwalają nieść pomoc humanitarną poprzez różne podmioty rządowe i pozarządowe.

Działania PSP w ramach pomocy humanitarnej są organizowane we współpracy z innymi podmiotami i skupiają się głównie na transporcie pomocy humanitarnej do krajów dotkniętych klęską żywiołową, awariami technicznymi lub konfliktami zbrojnymi.

Wyniki i wnioski

1. Wiedza, umiejętności i doświadczenie funkcjonariuszy PSP pozwalają na skuteczne uczestnictwo w działaniach pomocy humanitarnej skierowane na wzmocnienie odporności, podniesienie świadomości o globalnych wyzwaniach, wsparcie na etapie odbudowy po katastrofach.
2. Ze względu na specyfikę wykonywanej służby, kompetencji i możliwości, strażacy mogą być zaangażowani w międzynarodowe akcje ratownicze podczas zdarzeń negatywnych, w tym na obszarach wodnych.
3. Powinna być zacieśniana współpraca PSP z organizacjami pozarządowymi zainteresowanymi niesieniem pomocy humanitarnej.

Literatura

Dobrowolska-Polak J., *Pomoc humanitarna, w: Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, wyd. OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014.

jny, red. nauk. A. Skrabacz, wyd. Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2010, s. 147–153.

⁷⁹ Materiały operacyjne KCKRiOL, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016.

OKSANA GALAROWICZ

- Jakubczak R., Flis J., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, wyzwania i strategie*, wyd. Bello-na, Warszawa 2006.
- Łoś-Nowak T., *Interwencja humanitarna – nowe prawo czy nowy paradygmat badawczy?* w: *Prawa człowieka a stosunki międzynarodowe*, red. A. Florczak i B. Bolechowa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
- Polska pomoc humanitarna*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Departament Współpracy Rozwojowej, Warszawa 2015.
- Przegląd działań ratowniczo-gaśniczych w latach 1992–2007, XV-lecie Państwowej Straży Pożarnej*, KCKRiOL, Warszawa 2007.
- Sienkiewicz-Małjurek K., Krynojewski F.R., *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Difin SA, Warszawa 2010, s. 21.
- Tanaś L., *Rola Państwowej Straży Pożarnej w niesieniu pomocy humanitarnej i ratowniczej na arenie międzynarodowej*, w: *Ochrona ludności w czasie pokoju oraz w okresie kryzysu i wojny, materiał konferencyjny*, red. nauk. A. Skrabacz, wyd. Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2010.

Akty prawne

- Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).
- Traktat o Unii Europejskiej i ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 29 grudnia 2006 r. (Dz. Urz. UE.C Nr 321E).
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 7 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE.C Nr 202, s. 1).
- Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, wraz z załącznikami, sporządzona w Genewie 10 października 1980 r. (Dz. U. z 1984 r. Nr 23, poz. 104).
- Konwencje Haskie z 29 lipca 1899 r.
- Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych z dnia 17 czerwca 1925 r. (Dz. U. z 1929 r. Nr 28, poz. 278).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej (Dz. Urz. UE.L Nr 163, s. 1).
- Rozporządzenie (WE) nr 1882/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 września 2003 r. dostosowujące do decyzji Rady 1999/468/WE przepisy odnoszące się do komitetów, które wspomagają Komisję w wykonywaniu jej uprawnień wykonawczych ustanowionych w instrumentach podlegających procedurze określonej w art. 251 Traktatu WE (Dz. Urz. UE. L Nr 284, s. 1).
- Rozporządzenie Rady (UE) 2016/369 z dnia 15 marca 2016 r. w sprawie udzielania wsparcia w sytuacjach nadzwyczajnych na terenie Unii (Dz. Urz. UE.L Nr 70, s. 1–6).
- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/EU z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności (Dz. Urz. UE.L Nr 347, s. 924).
- Decyzja Wykonawcza Komisji z dnia 16 października 2014 r. ustanawiająca zasady wdrażania decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1313/2013/UE w sprawie Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności oraz uchylająca decyzje Komisji 2004/277/WE, Euratom oraz 2007/606/WE, Euratom, notyfikowana jako dokument nr C(2014) 7489, 2014/762/UE, (Dz. Urz. UE.L Nr 320, s. 1).
- Konsensus europejski w sprawie pomocy humanitarnej, Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie, Parlamencie Europejskim i Komisji Europejskiej z dnia 30 stycznia 2008 r. (Dz. Urz. UE.C Nr 25, s. 1, z późn. zm.).
- Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej z dnia 18 października 1907 r. (Dz. U. z 1927 r. Nr 21, poz. 161).
- Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz. U. Nr 41, poz. 276).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1392, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 10 października 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, sporządzonej w Oslo dnia 18 września 1997 r. (Dz. U. poz. 1286).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża (Dz. U. Nr 217, poz. 1284).

Netografia

Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2006, s. 133, www.straz.gov.pl/download/1611 [dostęp: 18.02.2017 r.].<http://archiwum.rp.pl/>.

<http://ec.europa.eu/echo/>.

<http://pcpm.org.pl/>.

<http://polskapomoc.sos.pl/>.

<http://wiadomosci.wp.pl/>.

<http://www.doctorswithoutborders.org/>.

<http://www.fao.org/home/en/>.

<http://www.ifrc.org/>.

<http://www.informacjaprawnicza.pl/>.

<http://www.international.gc.ca/>.

<http://www.iom.int/>.

<http://www.krakow.pte.pl/>.

<http://www.malopolskaonline.pl/>.

<http://www.mswia.gov.pl/>.

<http://www.pah.org.pl/>.

<http://www.pck.org.pl/>.

<http://www.pck.pl/>.

<http://www.polskieradio.pl/>.

<http://www.rp.pl/>.

<http://www.straz.gov.pl/>.

<http://www.undp.org/>.

<http://www.unhcr.org/>.

<http://www.unocha.org/>.

<http://www.voxeurop.eu/pl/>.

<http://www.wfp.org/>.

<http://www.who.int/en/>.

<https://mswia.gov.pl/>.

<https://www.icrc.org/>.

<https://www.msb.se/en/>.

<https://www.msz.gov.pl/>.

<https://www.oxfam.org/>.

<https://www.peacecorps.gov/>.

<https://www.redcross.ch/de>.

<https://www.siepomaga.pl/>.

<https://www.unicef.org/>.

<https://www.usaid.gov/>.

OKSANA GALAROWICZ

Inne

Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2006.

Materiały operacyjne KCKRiOL, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016.

Sprawozdanie programowo-organizacyjne z działalności Polskiego Czerwonego Krzyża w 2015 r.

Statut Fundacji „Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej”

Statut Fundacji Polska Akcja Humanitarna

Strategia działania PAH 2011–2015, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa, wrzesień 2010.

STRESZCZENIE

„Polska pomoc humanitarna Państwowej Straży Pożarnej po zdarzeniach na obszarach wodnych. Wybrane aspekty”

W niniejszym artykule została przedstawiona istota pomocy humanitarnej – jej założenia, główne cele, zadania. Opisano globalne i regionalne podstawy prawne oraz główny instrument i aktorów – podmioty świadczące pomoc humanitarną. Zaprezentowano podstawowe programy i plany pomocy humanitarnej prowadzonej przez Polskę, a także wskazano przepisy prawne, które regulują organizację działań humanitarnych i pomagają w ich realizacji. Ponadto zarysowano najważniejsze polskie organizacje pozarządowe, w tym Polski Czerwony Krzyż, Polską Akcję Humanitarną oraz Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej, zajmujące się pomocą humanitarną, ich misję, zakres działania i kompetencje. Wskazano zostały podstawy prawne oraz działalność merytoryczną Państwowej Straży Pożarnej na rzecz pomocy humanitarnej, w związku ze zdarzeniami dotyczącymi obszarów wodnych. Przedstawiono wybrane międzynarodowe akcje humanitarne z udziałem zasobów PSP.

SŁOWA KLUCZOWE

pomoc humanitarna • pomoc międzynarodowa • Państwowa Straż Pożarna • współpraca rozwojowa • Organizacja Narodów Zjednoczonych • Unia Europejska • powódź

ABSTRACT

“Polish humanitarian aid of the State Fire Service after disasters on water areas, selected aspects”

The article presents the essence of humanitarian aid, its foundations, main objectives and tasks. Legal global and regional basis as well as the main instrument and actors – providers of humanitarian assistance were described. The paper includes basic programs and plans of humanitarian assistance implemented by Poland and indicates laws that regulate and assist the organization of humanitarian actions. The most important Polish non-governmental organizations (Polish Red Cross, Polish Humanitarian Action and the Polish Centre for International Aid) engaged in humanitarian assistance, their mission, scope of activities and competence were outlined. Legal basis and activities of the State Fire Service in humanitarian assistance connected with disasters related to water areas were presented. Selected international humanitarian actions involving resources of the State Fire Service were indicated.

KEYWORDS

Humanitarian aid • international assistance • State Fire Service • development cooperation • United Nations • European Union • flood

OCENA SPECJALISTYCZNYCH GRUP RATOWNICTWA WODNO-NURKOWEGO W ŚWIEŁLE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

st. bryg. w st. sp. Tomasz Gartowski

dr Jerzy Telak

Spółeczna Akademia Nauk w Łodzi

Wprowadzenie

Środowisko wodne nie jest środowiskiem życia ludzi. Pobyt człowieka na obszarze wodnym niesie za sobą mniejsze lub większe zagrożenie i ryzyko utraty życia lub zdrowia. Realne bezpieczeństwo i poczucie bezpieczeństwa stanowią najistotniejszą potrzebę osób przebywających na wodach. Zapewnienie bezpieczeństwa oraz zdolności do reagowania na zagrożenia i organizacji ratownictwa, w tym wodnego, należy do państwa¹.

Utworzenie Państwowej Straży Pożarnej (PSP) 1 lipca 1992 r. było ważne dla funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa w Polsce². Zmiana zakresu działania oraz wyposażania sprzętowego jednostek straży pożarnej przyniosła w latach 90. XX w. istotne modyfikacje w systemie reagowania kryzysowego, w tym ratownictwa w Polsce³.

PSP ustawowo przypisano rolę organizatora krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (ksrg). Pierwotnie, w 1991 r., PSP przydzielono zadania z zakresu ratownictwa technicz-

¹ Szerzej: J. Telak, *Organizacja pozarządowa ratowników wodnych w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. Lwowski Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa Życia, Lwów 2017.

² Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).

³ J. Telak, O. Galarowicz, M. Zielinska, *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, wyd. Akademia Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Gdańsk 2014, s. 92–109.

TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK

nego i chemicznego. Zakres kompetencji PSP został rozszerzony i doprecyzowany w 1994 r. poprzez sformułowanie zadania, tj.: „podejmowania działań przy zdarzeniach wymagających stosowania sprzętu specjalistycznego ratownictwa (...)”, w tym „(...) wodnego”⁴.

Zgodnie z aktualnymi regulacjami prawnymi ratownictwo wodne stanowi element ratownictwa technicznego⁵. Obejmuje ono stosowanie wodnych lub lodowych technik ratowniczych służących ewakuacji zagrożonych lub poszkodowanych osób z obszarów wodnych, w tym obszarów zalodzonych, a także terenów powodziowych. Działania na obszarach wodnych są prowadzone przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego (SGRW-N) PSP oraz inne podmioty ksrq, będące jednostkami ochrony przeciwpożarowej.

W latach 1999–2011, w ramach ratownictwa technicznego zawarto elementy ratownictwa wodnego, które miały być realizowane przez: „(...) specjalistyczne grupy wodno-nurkowe PSP stosujące techniki nurkowe i wykorzystujące do działań ratowniczych specjalistyczny sprzęt, w tym łodzie ratunkowe”⁶.

Ksrg stał się kluczowym ogniwem w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, obejmującym: prognozowanie i rozpoznawanie zagrożeń, zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych⁷ i innych miejscowych zagrożeń, w celu ratowania zdrowia, życia, mienia lub środowiska. Skupione są w nim jednostki ochrony przeciwpożarowej oraz inne służby, inspekcje, straże, instytucje, a także podmioty, które dobrowolnie – w drodze umowy – współdziałają podczas akcji ratowniczych⁸.

1.

Ratownictwo wodne w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym

Jedną z dziedzin ratownictwa jest ratownictwo na wodach, w tym śródlądowych (cieki, jeziora, kanały, zbiorniki)⁹. Podmioty, które są uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego, mają obowiązek organizowania, kierowania, koordynowania i prowadzenia działań ratownictwa wodnego w przypadkach, gdy nie jest to zastrzeżone dla kierującego działaniem ratowniczym¹⁰, o którym mowa w przepisach dotyczących ochrony przeciwpo-

⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.); szerzej: B. Kogut, *Krajowy system ratowniczego-gaśniczy. Aspekty prawne, w: Krajowy system ratowniczo-gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organizacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze*, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław–Poznań–Warszawa 2015, s. 23–38.

⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239, z późn. zm.).

⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 111, poz. 1311) – nie obowiązuje od 11 lutego 2011 r.

⁷ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.).

⁸ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej.

⁹ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).

¹⁰ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).

żarowej¹¹. W wykazie MSWiA na początku 2017 r. było 117 podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego¹².

W 1997 r. Komendant Główny PSP, działając w ramach swoich uprawnień¹³, wprowadził do użytku służbowego „regulamin ratownictwa wodnego”. Określił w nim, że w ramach likwidacji miejscowych zagrożeń PSP prowadzi działania nurkowe. Ratownictwo wodne zostało w regulaminie zdefiniowane jako: „zespół czynności podejmowanych przez jednostki ochrony przeciwpożarowej na wodzie i/lub pod wodą, polegających na wydobywaniu ludzi, zwierząt i rzeczy oraz ograniczaniu bądź usuwaniu awarii instalacji, urządzeń i budowli hydrotechnicznych znajdujących się na powierzchniowych wodach śródlądowych”¹⁴.

W listopadzie 2012 r. Komendant Główny PSP zatwierdził „Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym”, które zostały znowelizowane w lipcu 2013 r.¹⁵ W akcie tym wskazano jednostki realizujące ratownictwo wodne w zakresie podstawowym, ustalono równocześnie zadania, standard gotowości operacyjnej jednostek dla trzech poziomów gotowości, wymagane kwalifikacje strażaków i ratowników, minimalny standard wyposażenia, zasady organizacji ćwiczeń oraz współdziałania¹⁶.

W zakresie specjalistycznym ratownictwa wodnego określono zakres zadań, jednostki wykonujące te zadania, ich standard wyposażenia minimalnego, standard kwalifikacji i liczebności ratowników, gotowości operacyjnej specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego (SGRW-N) oraz podstawowe zasady organizacji grup i działań ratowniczych. Określono także kryteria warunkujące włączenie do ksrq jednostki ochrony przeciwpożarowej realizującej zadania z zakresu ratownictwa wodnego. Są to: posiadanie odpowiedniej liczby ratowników o określonych kwalifikacjach, samochodu ratowniczego, łodzi ratowniczej oraz innego sprzętu i wyposażenia indywidualnego¹⁷.

Zakres podstawowy ratownictwa wodnego prowadzonego w ksrq zdefiniowano jako czynności ratownicze na powierzchni obszarów wodnych, do których podjęcia zobligowane są wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze PSP oraz inne jednostki ochrony przeciwpożarowej lub inne podmioty ratownicze mające odpowiednie możliwości kadrowe, w tym wyszkolenie i sprzęt. Zakres specjalistyczny ratownictwa na powierzchni oraz w toni lub na dnie obszaru wodnego mają realizować SGRW-N PSP i inne podmioty ksrq.

¹¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej.

¹² Wykaz podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego, <https://www.mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nad-ratownictwe> [dostęp: 27.01.2017 r.].

¹³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 września 1992 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Komendanta Głównego PSP (Dz. U. Nr 69, poz. 351) – nie obowiązuje od 16 września 1997 r.

¹⁴ Decyzja nr 21/97 Komendanta Głównego PSP z dnia 6 czerwca 1997 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego regulaminu ratownictwa wodnego (Dz. Urz. KGPPS Nr 3–4, poz. 11).

¹⁵ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, zatwierdzone przez Komendanta Głównego PSP z listopada 2012 r. (zm. w lipcu 2013 r.) http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/wykaz_wazniejszych_zasad_obowiazujacych_w_ksrq [dostęp: 27.07.2015 r.].

¹⁶ Por. J. Telak, G. Cisek, *Działania Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Warszawa 5” w 2015 r., wybrane aspekty*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, t. 3, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego, Gdańsk 2016, s. 11–30.

¹⁷ Szerzej – część 6 *Zasad*: Kryteria niezbędne do wypełnienia w procesie włączenia do ksrq jednostki ochrony przeciwpożarowej realizującej ratownictwo wodne.

TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK

2. Standardy gotowości operacyjnej i szkolenie SGRW-N

W zasadach organizacji ratownictwa wodnego w ksrg zostały zdefiniowane standardy gotowości operacyjnej jednostek jako zdolność do podjęcia działań w zakresie podstawowym przez co najmniej sześciu ratowników. W zakresie działań specjalistycznych wprowadzono trzy poziomy gotowości operacyjnej grup A, B i C.

Standard gotowości operacyjnej A obejmuje zadania polegające na niesieniu pomocy tonącym oraz osobom znajdującym się pod lodem lub na lodzie (krze), wraz z udzieleniem im kwalifikowanej pierwszej pomocy¹⁸ i ewakuacją poza strefę zagrożenia.

Grupa o gotowości operacyjnej poziomu B prowadzi, oprócz zadań w zakresie podstawowym i specjalistycznym poziomu A, także samodzielne działania z zakresu ratownictwa technicznego, związanego z ratowaniem środowiska wodnego, oraz krótkotrwałe działania poszukiwawcze we współdziałaniu z innymi podmiotami.

Grupa o gotowości operacyjnej poziomu C prowadzi, oprócz zadań w zakresie podstawowym i specjalistycznym poziomu A i B, także ratowanie mienia i środowiska wodnego, realizując pod wodą (w tym w wodach skażonych lub na obszarach objętych powodzią) czynności z zakresu ratownictwa technicznego i chemicznego. Do jej zadań należy ponadto wykonywanie, we współdziałaniu z innymi podmiotami, działań poszukiwawczych oraz wydobywanie z dna obiektów, które mogą powodować zagrożenie dla życia i zdrowia, a także dla środowiska wodnego. Skład grupy poziomu C to co najmniej dowódca i 30 strażaków lub ratowników (12 – o kwalifikacjach co najmniej młodszego nurka lub nurka III klasy, 12 – o kwalifikacjach co najmniej nurka lub nurka II klasy, 6 – o kwalifikacjach kierującego pracami podwodnymi lub kierownika prac podwodnych II lub I klasy, 6 – posiadających kwalifikacje sternika motorowodnego lub steromotorysty, 12 – mających uprawnienia z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy, 6 – z uprawnieniami do obsługi pojazdów samochodowych i sprzętu specjalistycznego stanowiących wyposażenie grupy).

W PSP został ustalony plan sieci SGRW-N PSP¹⁹, który np. w styczniu 2015 r. obejmował 50 grup, w tym 10 planowanych. 38 grup ma poziom gotowości operacyjnej A, 9 – poziom B, dwie – poziom C.

Prowadzenie działań z zakresu ratownictwa wodno-nurkowego wymaga posiadania przez strażaków wykonujących te czynności odpowiednich przeszkoleń i uprawnień oraz sprawności psychofizycznej. Zagadnienia te są uregulowane w przepisach wydanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych²⁰. Na mocy tych aktów prawnych wykonywanie prac podwodnych podległych lub nadzorowanych w jednostkach organizacyjnych mogą realizować nurkowie (funkcjonariusze) posiadający wymagane kwalifikacje, zaświadczenia o odbytych szkoleniach oraz odpowiedni stan zdrowia. Przepisy rygorystycznie normują kwestie związane z bezpieczeństwem wykonywania prac podwodnych po-

¹⁸ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.).

¹⁹ Pismo CKR-II-0754/40-30/12 Komendanta Głównego PSP z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie planu sieci specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego PSP (OSP) (niepublikowane).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468, z późn. zm.).

przez wymogi: przeszkolenia nurka w zakresie eksploatacji używanego typu sprzętu nurkowego i w zakresie ratownictwa medycznego; stosowania sprzętu sprawnego technicznie i legalizowanego zgodnie z wymaganiami określonymi przez producenta; oznakowania obszaru, na którym prowadzone są prace podwodne; posiadania zabezpieczenia medycznego; zapewnienia łączności pomiędzy nurkami a kierującym pracami podwodnymi i asekuracji nurka; ustalenia procedur postępowania przy wypadkach nurkowych²¹.

Ramowe programy szkolenia ratowników wodnych²² i instruktorów, wymogi kwalifikacyjne, zakres wymaganej wiedzy teoretycznej i praktycznej dla ratowników wodnych, instruktorów i psów ratowniczych wraz z ich przewodnikami są określone przez przepisy wydane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych²³.

W ramach szkoleń specjalistycznych i doskonalących dla strażaków PSP są realizowane, między innymi, programy szkolenia dotyczące działań na wodach i lodzie²⁴.

Zgodnie z założeniami, ksrg ma otwartą formułę, skupia różne służby, instytucje i organizacje pozarządowe. W celu pewnego usystematyzowania obszarów zadaniowych, które są czy mogą być wspólne przy realizacji zadań ratowniczych, oraz wzmocnienia ich skuteczności, Komendant Główny PSP od wielu lat zawiera porozumienia o współpracy i współdziałaniu. Wśród nich są takie, które dotyczą szeroko rozumianego ratownictwa na wodach. Zasady współdziałania PSP z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (WOPR) zostały określone w porozumieniu z dnia 21 kwietnia 2006 r.²⁵

Zasady współpracy z Policją reguluje porozumienie z 12 czerwca 2001 r. Współdziałanie polega w szczególności na udzielaniu przez Policję pomocy w czynnościach ratowniczych oraz na wykonywaniu przez PSP pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych podczas działań policyjnych²⁶.

Porozumienie z Komendantem Głównym Straży Granicznej z 2009 r. dotyczy, między innymi, wspomagania działań ratowniczych, gaśniczych i poszukiwawczych, w szczególności w zakresie prowadzenia poszukiwań i ewakuacji zagrożonych ludzi oraz mienia drogą powietrzną i wodną na terenach trudno dostępnych oraz śródlądowych zbiornikach wodnych; transportu lotniczego oraz wodnego, w szczególności, transportu ratowników i sprzętu do miejsc zagrożonych²⁷.

²¹ Tamże.

²² Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych.

²³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. z 2012 r. poz. 747).

²⁴ http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/ratownictwo_wodno-nurkowe [dostęp: 21.01.2016 r.].

²⁵ Porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte w dniu 21 kwietnia 2006 r. pomiędzy Komendantem Głównym PSP a Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, http://www.wopr.pl/typography/cat_view/47-prawo/122-porozumienia [dostęp: 21.01.2016 r.].

²⁶ Porozumienie między Komendantem Głównym PSP a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 r. o współdziałaniu PSP i Policji (niepublikowane).

²⁷ Porozumienie Komendanta Głównego Straży Granicznej i Komendanta Głównego PSP z dnia 24 listopada 2009 r. o współdziałaniu i wzajemnej współpracy w zakresie zapobiegania i likwidowania zagrożeń (niepublikowane).

TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK

3.

Funkcjonowanie ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym w świetle przeprowadzonych badań

Proces badawczy dotyczący modelu funkcjonowania ratownictwa wodnego w ksrg został podzielony na trzy etapy. W etapie wstępnym zebrano i poddano analizie niezbędne informacje zawarte w aktach prawnych i literaturze dotyczącej PSP, ksrg, podmiotów i instytucji współpracujących z systemem, podmiotów realizujących zadania ratownictwa wodnego. W drugim etapie wybrano metody i techniki badawcze oraz opracowano arkusz ankiety i kwestionariusz wywiadu, a także zrealizowano badania w jednostkach organizacyjnych PSP, ochotniczych strażach pożarnych i służbach oraz instytucjach realizujących zadania ratownictwa wodnego. Efekt trzeciego etapu to opracowane wyniki badań i wnioski.

Poniżej przedstawiono wyniki sześciu pytań problemowych dotyczących:

- sieci SGRW-N i jej członków,
- nakładów finansowych,
- regulacji prawnych,
- obszarów zadaniowych ratownictwa wodnego,
- motywacji członków grup,
- wyposażenia sprzętowego.

W celu zachowania reprezentatywności próby ankietę rozesłano do strażaków PSP, druhow OSP, funkcjonariuszy innych służb realizujących zadania z zakresu ratownictwa wodnego (Policji, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu), członków organizacji pozarządowych – podmiotów działających w ratownictwie wodnym, w części wywodzących się z WOPR. Ankiety wypełniło 640 respondentów.

Zdecydowana większość respondentów to mężczyźni. Jest to zgodne z danymi statystycznymi dotyczącymi zatrudnienia w służbach, w których ponad 90% stanowią mężczyźni. Ankiety były kierowane głównie do osób mających bezpośredni związek z ratownictwem wodnym – ratowników, ale też kierowników jednostek organizacyjnych, dowódców, osób niebiorących bezpośredniego udziału w akcjach ratowniczych.

Największą grupę ankietowanych według kryterium wieku stanowiły osoby w przedziale 26–35 lat (niemal 43%), co pokrywa się z danymi statystycznymi KG PSP. Drugą co do liczności grupę (ponad 29%) tworzyli respondenci w wieku 36–45 lat. Trzeba wspomnieć, że funkcjonariusze w wieku 26–45 lat są największą grupą wśród zatrudnionych, a jednocześnie właśnie w tej grupie wiekowej znajdują się najbardziej aktywni w bezpośrednich działaniach ratowniczych. Badana próba zaszeregowana według poziomu posiadanego wykształcenia także odwzorowuje niemal dokładnie rozkład statystyczny wykształcenia w całej populacji ratowników PSP.

Najliczniejsza grupa respondentów biorących udział w działaniach ratownictwa wodnego to osoby o stażu służby 6–10 (33%), co jest idealnie zbieżne z udziałem procentowym tej grupy wiekowej w ogóle zatrudnionych w PSP. Osoby te z jednej strony są młode i dysponują najlepszymi warunkami fizycznymi do wykonywania zadań (wydolność organizmu), a z drugiej – mają już duże doświadczenie i praktykę oraz odpowiedni poziom wiedzy teoretycznej (kursy i szkolenia).

Największą grupę wśród badanych stanowili strażacy PSP (92%). Drugie miejsce zajęli strażacy OSP. Pozostałe służby i instytucje są w zdecydowanej mniejszości. Takie odwzorowanie znajduje swoje potwierdzenie w strukturze ksrg. Liczebnie przodują w niej druhowie OSP, ale jeżeli chodzi o poziom przygotowania specjalistycznego, to PSP stanowi siłę wiodącą.

Największą liczbę respondentów stanowili strażacy PSP, dlatego najwyższy wskaźnik służby w systemie zmianowym jest rzeczą oczywistą. Zdecydowana większość respondentów z tej grupy (88,5%) brała czynny udział w akcjach ratowniczych. Największą grupę badanych (90%) stanowiły osoby zatrudnione na poziomie powiatowym – wykonawczym. Prawie 79% z nich brało udział w działaniach ratowniczych (strażacy JRG PSP).

Do najliczniejszej grupy respondentów biorących udział w akcjach ratowniczych należeli podoficerowie (ponad 40%), drugie miejsce zajęli oficerowie PSP (prawie 17%), a trzecie – aspiranci PSP.

W skład najliczniejszej grupy spośród badanych biorących udział w akcjach ratownictwa wodnego wchodziły osoby posiadające uprawnienia stermotorzysty (ponad 41%), na drugim miejscu znaleźli się młodszy nurkowie (ponad 32%), na trzecim – osoby posiadające „inne uprawnienia” (prawie 30%), na kolejnych – sternicy motorowodni, nurkowie. Odpowiedzi na pytania problemowe uwidoczniły poniżej opisane preferencje badanych.

W odpowiedzi na pytanie 1. ankietowani byli proszeni o wskazanie, czy ich zdaniem dalsza rozbudowa sieci jednostek SGRW-N i podmiotów ratownictwa wodnego jest pożądana dla systemu ratowniczego.

W pytaniu tym należało wybrać jedną z czterech odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”. Większość respondentów (ponad 44%) zaznaczyła odpowiedź „zdecydowanie tak”. Przeciwnego zdania było 5% badanych. Na odpowiedź „raczej tak” wskazało 31% badanych, a na wariant „raczej nie” – około 20% respondentów.

Odpowiedź na pytanie 2. miała wskazać, na jakiej bazie (w oparciu o jakie podmioty), zdaniem respondentów, powinna być zbudowana sieć jednostek ratownictwa wodnego w Polsce? Do wyboru ankietowani mieli jedną z pięciu odpowiedzi: „PSP”, „PSP i OSP w ksrg”, „PSP i OSP”, „organizacje pozarządowe”, „wszystkie wymienione”. Większość (42%) wskazała odpowiedź „PSP i OSP w ksrg”. Dla 28% ankietowanych sieć jednostek powinna opierać się wyłącznie na jednostkach PSP. Sieć zbudowaną na bazie wszystkich wymienionych podmiotów preferowało około 19% badanych. Jako podstawę budowy sieci opartej na jednostkach PSP i OSP wskazało niecałe 9% badanych. Nieco ponad 2% respondentów reprezentowało pogląd, że bazę do budowy sieci powinny stanowić organizacje pozarządowe.

Trzecie pytanie dotyczyło wielkości nakładów ponoszonych na wyposażenie, szkolenia i funkcjonowanie SGRW-N. Respondenci mogli wybrać jedną z czterech odpowiedzi: „nakłady są za małe”, „nakłady są za duże”, „nakłady są odpowiednie”, „na ratownictwie nie można oszczędzać”. Zdaniem większości ankietowanych (53%) uznało, że nakłady są za małe. Przeciwnego zdania było niecałe 5% badanych (odpowiedź „nakłady są za duże”). Około 30% respondentów uważało, że na ratownictwie nie można oszczędzać. 12% zaznaczyło odpowiedź, że nakłady są odpowiednie.

Odpowiedź na pytanie 4. miała wskazać, co jest najbardziej istotne w realizowaniu działań związanych z ratowaniem życia na obszarach wodnych – czy jest to czas dotarcia na miejsce zdarzenia (do wyboru jedna z czterech odpowiedzi: „najbardziej istotny”, „istotny”, „mało istot-

TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK

ny”, „najmniej istotny”); czy znajomość terenu chronionego (do wyboru opcje: „najbardziej istotny”, „istotny”, „mało istotny”, „najmniej istotny”); czy posiadanie wysokich kwalifikacji (możliwa jedna z czterech odpowiedzi: „najbardziej istotne”, „istotne”, „mało istotne”, „najmniej istotne”); czy możliwość użycia sprzętu do obserwacji z powietrza (do wyboru jedna z czterech odpowiedzi: „najbardziej istotna”, „istotna”, „mało istotna”, „najmniej istotna”).

Czas dotarcia na miejsce zdarzenia był najbardziej istotny dla ponad 68% respondentów, znajomość terenu – dla ponad 22% ankietowanych. Wysokie kwalifikacje, jako najbardziej istotny czynnik, wskazało tylko 7% (ponad 40% określiło je jako mało istotny czynnik). Możliwość wykorzystania sprzętu do obserwacji z powietrza jako najbardziej istotne była jedynie dla 2% ankietowanych (dla 85% – najmniej istotna).

Pytanie 5. dotyczyło oceny obowiązujących zasad organizacji SGRW-N w części dotyczącej poziomów gotowości operacyjnej – czy zapewniają one prawidłowe funkcjonowanie grupy i utrzymanie jej gotowości do działań? (możliwa jedna z czterech odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”). Większość respondentów (65%) wskazała wariant „raczej tak”, a 15% z nich oceniło, że zasady zdecydowanie zapewniają prawidłowe funkcjonowanie SGRW-N. Przeciwnego zdania była grupa 20% ankietowanych wskazujących odpowiedzi „raczej nie” i „zdecydowanie nie”.

Pytanie 6. miało wskazać, jak respondenci ocenili regulacje prawne dotyczące szkoleń i organizacji ratownictwa wodnego (do wyboru jedna z czterech odpowiedzi: „zbyt restrykcyjne”, „zbyt rozbudowane”, „mało precyzyjne”, „odpowiednie do potrzeb”).

Największa liczba ankietowanych (35%) uważała, że regulacje prawne są odpowiednie do potrzeb. Druga co do liczności grupa (33%) wskazała jednak, że są one mało precyzyjne. Regulacje są zbyt rozbudowane dla 22% respondentów. 10% badanych zaznaczyło odpowiedź, że regulacje prawne są zbyt restrykcyjne.

Podsumowanie

Zdolność do skutecznego reagowania podczas zdarzeń negatywnych lub zagrożenia dla życia lub zdrowia osób, wywołanych w ekosferze i technosferze, zależy od przygotowania, zdolności operacyjnej i jakości zasobów Państwowej Straży Pożarnej. Przedstawione powyżej wyniki badań, obejmujące problematykę sieci specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego i jej członków, nakładów finansowych, regulacji prawnych, obszarów zadaniowych ratownictwa wodnego, motywacji członków oraz wyposażenia sprzętowego tych grup, wskazujące na zależności związane z charakterystyką respondentów, przedstawiają ogólną tendencję i kierunek ocen i preferencji badanych, na podstawie czego można było sformułować wymienione poniżej wyniki i wnioski.

Wyniki i wnioski

1. Rozwój sieci jednostek SGRW-N i podmiotów ratownictwa wodnego jest zdecydowanie pożądana dla krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.

- 2.** Sieć jednostek ratownictwa wodnego w Polsce powinna być zbudowana na bazie jednostek Państwowej Straży Pożarnej i ochotniczych straży pożarnych włączonych do ksrq.
- 3.** Wielkość nakładów ponoszonych na wyposażenie, szkolenia i funkcjonowanie SGRW-N jest za niska.
- 4.** Najistotniejszy w ratownictwie wodnym jest czas dotarcia na miejsce zdarzenia.
- 5.** Zasady organizacji w części dotyczącej poziomów gotowości operacyjnej zapewniają dostatecznie funkcjonowanie i utrzymanie gotowości operacyjnej SGRW-N.
- 6.** Regulacje prawne dotyczące szkoleń i organizacji ratownictwa wodnego są odpowiednie do potrzeb, ale mało precyzyjne.

Literatura

- Kogut B., *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy. Aspekty prawne*, w: *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organizacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze*, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław–Poznań–Warszawa 2015.
- Telak J., Cisek G., *Działania Specjalistycznej Grupy Ratownictwa Wodno-Nurkowego „Warszawa 5” w 2015 r. Wybrane aspekty*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, t. 3, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, wyd. Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego, Gdańsk 2016.
- Telak J., Galarowicz O., Zielinska M., *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, wyd. Akademii Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Gdańsk 2014.
- Telak J., *Organizacja pozarządowa ratowników wodnych w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. Lwowski Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa Życia, Lwów 2017.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiołowej (Dz. U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1389, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 września 1992 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Komendanta Głównego PSP (Dz. U. Nr 69, poz. 351).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 grudnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 111, poz. 1311) – nie obowiązuje od 11 lutego 2011 r.

TOMASZ GARTOWSKI, JERZY TELAK

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 maja 2004 r. w sprawie wykonywania prac podwodnych w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (Dz. U. Nr 138, poz. 1468, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (Dz. U. Nr 46, poz. 239, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).
- Decyzja nr 21/97 Komendanta Głównego PSP z dnia 6 czerwca 1997 r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego regulaminu ratownictwa wodnego (Dz. Urz. KGPSP Nr 3–4, poz. 11) – nie obowiązuje od 16 września 1997 r.

Netografia

<http://www.straz.gov.pl/>.

<http://www.wopr.pl/>.

<https://www.mswia.gov.pl/>.

Inne

- Porozumienie Komendanta Głównego Straży Granicznej i Komendanta Głównego PSP z dnia 24 listopada 2009 r. o współdziałaniu i wzajemnej współpracy w zakresie zapobiegania i likwidowania zagrożeń.
- Porozumienie w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym zawarte w dniu 21 kwietnia 2006 r. pomiędzy Komendantem Głównym PSP a Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.
- Porozumienie między Komendantem Głównym PSP a Komendantem Głównym Policji z dnia 12 czerwca 2001 r. o współdziałaniu PSP i Policji.
- Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym, zatwierdzone przez Komendanta Głównego PSP z listopada 2012 r. (zm. w lipcu 2013 r.)
- Pismo CKR-II-0754/40-30/12 Komendanta Głównego PSP z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie planu sieci Specjalistycznych Grup Ratownictwa Wodno-Nurkowego PSP (OSP).

STRESZCZENIE**„Ocena specjalistycznych grup ratownictwa wodno-nurkowego w świetle przeprowadzonych badań”**

Państwowa Straż Pożarna jest organizatorem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego obejmującego ratownictwo wodne. Działania na obszarach wodnych prowadzone są przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego i inne podmioty, które posiadają uprawnienia do wykonywania ratownictwa wodnego. Ratownictwo wodne obejmuje czynności na wodzie lub pod wodą, polegające na wydobywaniu osób, zwierząt i przedmiotów oraz ograniczaniu i usuwaniu awarii instalacji, urządzeń i budowli hydrotechnicznych na wodach śródlądowych, które prowadzi się według określonych zasad. Dla jednostek systemu zostały zdefiniowane standardy gotowości operacyjnej grup A, B i C. Strażacy do ratownictwa wodno-nurkowego są odpowiednio przeszkoleni oraz wyposażeni w sprzęt i procedury działania. W celu uzyskania opinii o ich działaniu przeprowadzono badania, których wyniki zamieszczono w niniejszym artykule.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • Państwowa Straż Pożarna • ratownictwo wodno-nurkowe • krajowy system ratowniczo-gaśniczy

ABSTRACT**“Evaluation of Specialized Water Rescue and Diving Groups in the light of carried out studies”**

State Fire Service is organizer of the national rescue and firefighting system which also includes water rescue. Activities on water areas are carried out by Special Water Rescue and Diving Groups and other entities authorized to perform water rescue. Water rescue includes activities on water or under water, involving rescuing people, animals and objects as well as reducing and removing installation, equipment and hydraulic structures failures on inland waterways, which is carried out according to certain rules. For system units there have been defined standards of readiness for operational groups A, B and C. Firefighters are adequately trained, aware of operating procedures and equipped for water and diving rescue. To obtain feedback on their performance the research was carried out and its results were presented in this article.

KEYWORDS

safety • State Fire Service • water and diving rescue • national rescue and firefighting system

BEZPIECZEŃSTWO SZLAKÓW WODNYCH W OBLICZU ZJAWISKA MIĘDZYNARODOWEGO PIRACTWA MORSKIEGO

XI

prof. SAN dr hab. Bogdan Panek

Spółeczna Akademia Nauk
w Warszawie

dr hab. Mirosław Banasik

Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Wstęp

Globalizacja gospodarki wskazuje na potrzebę realizacji procesów dystrybucji i zaopatrzenia w wymiarze międzynarodowym. Powiązania handlowe i produkcyjne wymuszają konieczność przemieszczania dóbr ekonomicznych i wykorzystania usług transportowych wszystkich możliwych gałęzi transportu. Ze względu na rozległość mórz i oceanów oraz lokalizację portów mogących przyjmować statki, niskie koszty transportu w stosunku do pozostałych gałęzi transportu, a także dużą nośność i pojemność ładunkową, transport morski współcześnie stał się najbardziej powszechny w relacjach międzykontynentalnej wymiany towarowej i stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi transportu globalnego. Z raportu Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) wynika, że w 2014 r. ilość towarów przewożonych drogą morską wzrosła w stosunku do poprzedniego roku o 3,4%, tj. o 300 milionów ton, i osiągnęła ogólny poziom 9,84 miliarda ton¹. Na początku 2015 r. światowa flota komercyjna wyniosła około 89 464 statków o łącznej wyporności 1,75 biliona ton, a największymi właścicielami, dysponującymi ponad połową światowego tonażu, są: Grecja, Japonia, Chiny, Niemcy i Singapur².

W ostatnich dekadach alarmująco wzrosła liczba przestępstw popełnianych na obszarach morskich, a jednym z największych wyzwań dla międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa związanego z wymiarem morskim jest piractwo, które przybrało charakter transnarodowy. Obecnie nastąpił okres rozkwitu tego rodzaju przestępczości. Niebezpie-

¹ *Review Of Maritime Transport 2015*, United Nations Conference On Trade And Development UNCTAD, New York and Geneva 2015, s. X, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2015_en.pdf [dostęp: 15.01.2017 r.].

² Tamże.

czeństwa związane z piractwem zwiększyły swój zakres oraz amplitudę i stanowią obecnie poważne wyzwania oraz zagrożenia dla bezpieczeństwa globalnego. Intensywność tego zjawiska nasiliła się szczególnie w Zatoce Adeńskiej i na wodach międzynarodowych wokół cieśniny Malakka w Singapurze. Jak informuje Międzynarodowe Biuro Morskie funkcjonujące przy Izbie Handlowej, ogólna liczba przeprowadzonych w 2014 r. zbrojnych ataków i aktów pirackich nieznacznie spadła, tym niemniej wzrosła ogólna liczba incydentów w porównaniu z poprzednim rokiem i utrzymuje się wzrostowy trend porwań statków³. W ostatnich pięciu latach najbardziej zagrożony był region południowo-wschodniej Azji. Okazało się, że ze względu na łatwość dostania się na pokład i wartość przewożonych ładunków najbardziej narażone na ryzyko ataku są tankowce i masowce.

W procesie badania problematyki żeglugi międzykontynentalnej przyjęto założenie, że piractwo morskie negatywnie wpływa na poziom bezpieczeństwa szlaków wodnych i transportu morskiego, a problem ma wymiar międzynarodowy. Przestępcy morscy nie tylko stanowią bezpośrednie zagrożenie dla statków i załóg, ale ich działalność uderza także w przemysł żeglugowy i znacznie podnosi koszty usług świadczonych przez armatorów. Przypuszcza się, że rozwiązaniem tego dość skomplikowanego problemu mogą być działania podejmowane przez społeczność międzynarodową oraz stosowanie czynnej i biernej ochrony statków. W aspekcie tak sformułowanej hipotezy badawczej celem artykułu jest dokonanie diagnozy zjawiska piractwa morskiego i zidentyfikowanie możliwości przeciwdziałania tego rodzaju przestępczości. Praca stanowi rozwiązanie następujących problemów badawczych: 1) w czym wyrażają się dylematy pojęciowe związane z piractwem morskim? 2) na czym polega zjawisko piractwa morskiego? 3) jakie działania mogą przynieść najlepsze efekty w ograniczaniu zjawiska piractwa morskiego?

1. Dylematy pojęciowe

Problem współczesnego międzynarodowego piractwa morskiego sięga początków lat osiemdziesiątych minionego stulecia. Obecnie jest transnarodowym fenomenem, który dotyczy właścicieli statków i ich załóg, a także portów i wód terytorialnych różnorodnych państw oraz wód międzynarodowych. Występuje głównie w regionie południowo-wschodniej Azji, Somalii, wybrzeża Afryki Wschodniej oraz – częściowo – Ameryki Południowej i koncentruje się na statkach poruszających się wzdłuż najbardziej uczęszczanych szlaków wodnych. Historia piractwa morskiego sięga XIV wieku p.n.e.⁴ i jest związana z Morzem Śródziemnym, którego wybrzeże stwarzało dogodne warunki do ukrycia się i prowadzenia ataków na statki żeglujące w tamtym czasie w pobliżu linii brzegowej. Oprócz uwarunkowań geograficznych duży wpływ na rozwój tego zjawiska miały również uwarunkowania polityczne, wyrażające się nie-

³ W 2014 r. odnotowano 183 przypadki wejścia piratów na pokład statków, 28 nieudanych prób, porwano 21 statków, a 13 podpalono. Ponadto 422 członków załogi pojmano jako zakładników, 13 zostało rannych, a 4 straciło życie. *Piracy And Armed Robbery Against Ships Report For The Period 1 January – 31 December 2014*, London 2015, s. 29, <http://www.hellenicshippingnews.com/wp-content/uploads/2015/01/2014-Annual-IMB-Piracy-Report-ABRIDGED.pdf> [dostęp: 12.01.2017 r.].

⁴ G. Berlusconi, *History of piracy*, Maynooth 2012, s. 301, http://www.researchgate.net/publication/295086441_History_of_piracy [dostęp: 11.01.2017 r.].

BOGDAN PANEK, MIROSLAW BANASIK

stabilnością państw, a często nawet ich upadłością, i skutkujące niskim poziomem ekonomicznym. Innym czynnikiem wpływającym na bezkarność piratów była słabość państw i brak floty morskiej, która mogłaby patrolować morza i zapewnić bezpieczeństwo szlakom morskim⁵.

Pojęcie piractwa morskiego podlegało ewolucji wraz z rozwojem ludzkości. W starożytności piratów określano jako wrogów rodzaju ludzkiego (*pirata est hostis humani generis*)⁶. Starożytni Grecy i Rzymianie traktowali piratów morskich – w odróżnieniu od ludzi zajmujących się napadami i grabieżami – jako społeczność zdolną do prowadzenia wojny. Niektórzy badacze dostrzegają problem rozróżniania tego pojęcia w ujęciu politycznym i prawnym. Jedna grupa za piratów uznawała przestępców zajmujących się napadaniem na statki, podlegających jurysdykcji obowiązującego prawa. Inni z kolei uważali, że piratami są ci, którzy pozostawali w stanie permanentnej wojny, nawet bez jej wypowiedzania⁷.

W XVI i XVII wieku w Anglii i Francji pojawiła się wyspecjalizowana grupa ludzi uprawiająca piractwo morskie w majestacie prawa. Napady odbywały się na zlecenie walczącego państwa, na podstawie tak zwanych umów kaperskich. Korsarz, nazywany też kaperem, służył konkretnemu zwierzchnikowi, musiał oddawać część łupów i nie mógł napadać na statki swego patrona. Zbójcka działalność korsarzy przyniosła światu pewne korzyści odkrywania wielu nieznanych lądów i wzbogacania wiedzy geograficznej. Z czasem korsarstwo powodowało coraz większe straty materialne i stało się hamulcem handlu międzynarodowego. Ostatecznie zostało zakazane w 1856 r., a zakaz ten przyjął status normy powszechnego prawa międzynarodowego⁸.

Pierwsza interpretacja prawna piractwa morskiego miała miejsce w Stanach Zjednoczonych pod koniec XVIII wieku. Piractwo morskie rozumiane było jako akt rabunku, grabieży i rozboju popełniony na pełnym morzu i było traktowane równoznacznie z przestępstwem popełnianym na lądzie⁹. Przestępstwo piractwa morskiego zawsze wiązało się z zastosowaniem przemocy i było wymierzone przeciwko statkom prywatnym, państwowym oraz okrętom wojennym. Współcześnie obowiązująca definicja piractwa została zawarta w Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza¹⁰ (*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*), podpisanej w Montego Bay 10 grudnia 1982 r., tzw. Konwen-

⁵ Tamże.

⁶ A. Rubin, *The Law of Piracy*, Newport 1988, s. 11, <http://www.usnwc.edu/getattachment/2ffb4ba8-5f4e-4c77-80ba-9f912c372208/Vol--63---The-Law-of-Piracy.aspx> [dostęp: 15.01.2017 r.].

⁷ Tamże, s. 12.

⁸ A. Bomba, *Piractwo morskie*, s. 90, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59706/04_Alina_Bomba.pdf [dostęp: 15.01.2017 r.].

⁹ T. Paige, *Piracy and Universal Jurisdiction*, Macquarie Law Journal Vol. 12, 2013, s. 141, <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MqLawJl/2013/17.html> [dostęp: 15.01.2017 r.].

¹⁰ Zgodnie z art. 101 UNCLOS, piractwem jest każdy bezprawny akt gwałtu, zatrzymania lub grabieży popełniony dla celów osobistych przez załogę lub pasażerów prywatnego statku lub samolotu i wymierzony: na morzu pełnym przeciwko innemu statkowi morskiemu lub powietrznemu albo przeciwko osobom lub mieniu na pokładzie takiego statku morskiego lub powietrznego; przeciwko statkowi morskiemu lub powietrznemu, osobom lub mieniu w miejscu niepodlegającym jurysdykcji żadnego państwa. Ponadto w rozumieniu art. 101 UNCLOS, za piractwo należy uznać także każdy akt dobrowolnego udziału w korzystaniu ze statku morskiego lub powietrznego, jeżeli jego sprawca wiedział o okolicznościach nadających takiemu statkowi charakter pirackiego statku morskiego lub powietrznego oraz każdy akt podlegania lub wszelki akt celowego ułatwiania popełnienia czynów kwalifikowanych jako piractwo. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543), <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-2002-59-543> [dostęp: 17.01.2017].

cji Jamajskiej. W artykule 101 podkreśla się, że piractwo morskie ma miejsce na wodach międzynarodowych w odróżnieniu od rabunku, mającego miejsce na lądzie. Duże kontrowersje budzi zapis, który mówi, że piractwo to każdy bezprawny akt gwałtu, zatrzymania lub grabieży, popełniany dla celów osobistych. Czy zatem aktami piractwa nie są czyny sponsorowane przez państwa? Czy piractwo morskie należy traktować tylko w kategoriach prawa karnego, tj. aktu przestępstwa, czy mogą być to również działania motywowane politycznie lub religijnie? Czy w końcu piratami są tylko ludzie popełniający czyny przestępcze, inspirowani własnymi pobudkami i dla osiągnięcia osobistych korzyści? Czy słuszne zatem jest stwierdzenie, że piraci to wrogowie ludzkości tylko dlatego, że nie są wrogami jednego, konkretnego suwerena? Odnosząc się do zapisów artykułu 101, należy sądzić, że piractwo morskie ma miejsce tylko wtedy, gdy odbywa się poza strefą 12 mil morskich wód terytorialnych. D. Burgess natomiast twierdzi, że akt piractwa może mieć również miejsce na terytorium danego państwa lub wód go otaczających¹¹. Inną wykładnię rozumienia pojęcia piractwa morskiego daje Międzynarodowe Biuro Morskie (MBO). Nie ogranicza ono działań pirackich do konkretnego miejsca. Akty pirackie mogą być prowadzone na wodach terytorialnych, z nadbrzeża, tratw i innych obiektów pływających. W opinii tej organizacji piractwo morskie może mieć cel polityczny i być ukierunkowane na degradację środowiska naturalnego¹². Ze względów statystycznych MBO oprócz piractwa morskiego wyróżnia zbrojną napad na morzu, która jest rozumiana jako bezprawny akt przemocy, pozbawienia wolności lub każdy akt grabieży czy groźby, skierowany przeciwko statkowi, ludziom lub mieniu znajdującego się na pokładzie takiego statku, w obrębie granic podlegających jurysdykcji danego państwa¹³. Takie rozgraniczenie pojęciowe ma znaczenie pragmatyczne i stwarza możliwości rozgraniczenia piractwa odbywającego się zazwyczaj na wodach międzynarodowych od zbrojnej napadzi mającej miejsce na wodach będących w jurysdykcji konkretnego państwa. Obydwie te aktywności, rozumiane zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych pod pojęciem piractwa morskiego, mogą być opisane w formie zorganizowanej z premedytacją i oprzyrządowanej przemocy, ukierunkowanej na podmioty cywilne, prowadzonej przez lokalnych lub regionalnych aktorów na morzu z użyciem obiektów pływających i broni, z celem prowadzenia rabunków i porwań¹⁴.

Innym problemem w definiowaniu morskich aktów przestępczych jest wzrost powiązań między piractwem morskim a terroryzmem. K. Kubiak dzieli bezprawne działania na morzach i oceanach na dwie grupy: działania pirackie i zbrojne napadzi (jako jedną grupę) oraz akty terroryzmu morskiego¹⁵. Przypuszczalna zbieżność pomiędzy tymi aktywnościami

¹¹ D. Burgess, *Hostis Humani Generi: Piracy, Terrorism and a New International Law*, 13 U. "Miami Int'l & Comp. L. Rev." 293 (2006), s. 322, <http://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1069&context=umiclr> [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹² „Piractwem morskim jest usiłowanie bądź wtargnięcie na pokład statku z zamiarem popełnienia kradzieży lub dokonania innego czynu przestępczego przy użyciu przemocy”, zob. Maritime Terrorism Research Center, Definitions, <http://www.maritimeterrorism.com/definitions/> [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹³ Resolution A.922(22). Code Of Practice For The Investigation Of The Crimes Of Piracy And Armed Robbery Against Ships, s. 4, http://www.imo.org/blast/blastDataHelper.asp?data_id=24575&filename=A922%2822%29.pdf [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹⁴ Tesi di Laurea, *Piracy, maritime security and Japan's initiatives*, Vennnezia 2014, s. 11; <http://dspace.unive.it/bitstream/handle/10579/1844/801751-1165299.pdf?sequence=2> [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹⁵ K. Kubiak, *Piractwo czy terroryzm?* „Stosunki Międzynarodowe” 2009, nr 56–57, s. 31.

BOGDAN PANEK, MIROSŁAW BANASIK

mi jest mocno wątpliwa, tym niemniej istnieją wzajemne relacje. Nieco bardziej stanowczą postawę prezentuje G.G. Ong-Webb, który podaje w wątpliwość potrzebę funkcjonowania dwóch odrębnych definicji ze względu na zacieranie się różnic pomiędzy tymi dwoma przestępstwami¹⁶. Trudno się zgodzić z tą opinią, gdyż cele podmiotów stających za tymi działaniami są dychotomiczne w swoim charakterze. Piractwo morskie jest bezpośrednio uzależnione od dobrze prosperującego globalnego przemysłu żeglugowego i ma na celu wygenerowanie zysków. W przeciwieństwie do tego terroryzm zakłada poszukiwanie środków zmierzających do destrukcji tego przemysłu w wojnie ekonomicznej przeciwko Zachodowi. Piractwo morskie opiera się na zyskach finansowych, czerpanych dzięki globalnej wymianie handlowej, podczas gdy terroryzm jest motywowany celami politycznymi, wykraczającymi daleko poza atakowany obiekt pływający, i dąży do spowodowania jak największych strat¹⁷. Różnice polegają również na tym, że piractwo morskie koncentruje się na działaniach taktycznych i dąży do zachowania anonimowości, a terroryzm morski dąży do osiągnięcia efektu strategicznego i szuka rozgłosu¹⁸.

Podobieństwa polegają na tym, że obydwie grupy ludzi operują w tym samym środowisku morskim, zazwyczaj w pobliżu linii brzegowej, używają podobnych obiektów pływających, a ich działania są zaplanowane i ukierunkowane na cywilów. Piraci i terroryści stosują przemoc lub zagrożenie przemocą oraz potrzebują środków finansowych na zorganizowanie swojej działalności. W rejonach, gdzie operują obydwie grupy przestępcze, wywoływane są pejoratywne efekty, które wpływają na obniżenie poziomu bezpieczeństwa politycznego, ekonomicznego i społecznego¹⁹.

2. Zjawisko piractwa morskiego

Wybrane regiony geograficzne, szczególnie podatne na zagrożenia ze strony piratów, są związane z kanalizacją ruchu morskiego. Należą do nich m.in. Kanał Panamski, Sueski, cieśnina Ormuz, Bosfor czy cieśnina Malakka²⁰. Postęp technologiczny związany z nawigacją i automatyzacją czynności skonsolidowanych z przemieszczaniem statków, a także ograniczona liczba zatrudnionych sprawiają, że załoga koncentruje się na własnych obowiązkach. Nie jest w stanie prowadzić skutecznego rozpoznania coraz częściej

¹⁶ R. Khaerany, *Global Cooperation in Combating Sea Piracy: The Factors behind Global Piracy Trends*, "Hasanuddin Law Review" 2016, 2(2), s. 214; <https://doaj.org/article/dddf2066c1c3489eb051e5bbf6a0bd42> [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹⁷ P. Chalk, *The Maritime Dimension of International Security. Terrorism, Piracy, and Challenges for the United States*, Santa Monica 2008, s. 31; http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG697.pdf [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹⁸ L. Joubert, *The Extent Of Maritime Terrorism And Piracy: A Comparative Analysis*, "Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies" 2013, Vol. 41, nr 1, s. 127, http://commons.wmu.se/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=lib_articles [dostęp: 17.01.2017 r.].

¹⁹ Tamże, s. 128.

²⁰ Współcześnie wodami szczególnie narażonymi na ataki piratów są: obszar Azji Południowo-Wschodniej (cieśnina Malakka, wody oblewające Indonezję), Róg Afryki (wody somalijskie, Zatoka Adeńska, cieśnina Bab el-Mandab), Afryka Zachodnia (Zatoka Gwinejska, Delta Nigru), a także obszar wzdłuż wybrzeża Pacyfiku w Ameryce Południowej i Środkowej oraz Karaiby.

pojawiających się zagrożeń związanych z piractwem morskim ani im przeciwdziałać. Zagrożenia te zazwyczaj są kompleksowe i mają wielowymiarowy charakter. Na poziomie taktycznym stwarzają bezpośrednie niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia ludzi, a czasem na długo pozostawiają głęboki ślad w ich psychice. Piractwo morskie ma bezpośredni, negatywny wpływ na ekonomię, a straty morskiego przemysłu żeglugowego szacowane są w miliardach dolarów rocznie, a nawet są wyższe, jeśli uwzględni się koszty związane z łagodzeniem konsekwencji tego zjawiska²¹. W wymiarze politycznym podważają i osłabiają legitymację rządów niektórych krajów ze względu na zachęcanie do korupcji władz i biurokratów. Konsekwencją piractwa morskiego może być też poważna katastrofa ekologiczna spowodowana problemami nawigacyjnymi będącymi rezultatem przeprowadzonego ataku. Szczególnie groźne w konsekwencjach mogą być wypadki spowodowane przez tankowce przewożące ogromne ilości środków toksycznych dla środowiska. Stwarzają one zagrożenia nie tylko dla środowiska morskiego, ale i dla ludzi czerpiących pożywienie z morza²².

Przyczyny zjawiska piractwa morskiego są w swojej istocie złożone. Jedną z nich jest zwiększona liczba konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych po rozpadzie świata dwubiegunowego, co doprowadziło do erozji bezpieczeństwa ekonomicznego i nasilenia się negatywnych zjawisk społecznych. Bieda i trudności w znalezieniu legalnych źródeł utrzymania, w połączeniu z klęskami żywiołowymi (tsunami) i migracjami ludności, były przyczyną powrotu do profesji przodków przynoszącej szybkie zyski, jaką jest piractwo morskie. Słabość państw, w tym państw nadbrzeżnych, podatność administracji i służb porządku publicznego na korupcję uwidoczniły się zarówno w Afryce, jak i krajach azjatyckich. Po tragicznych wydarzeniach z września 2001 r. większość państw była zainteresowana umacnianiem własnego bezpieczeństwa wewnętrznego – w rezultacie czego zmniejszono nakłady na monitorowanie obszarów morskich i ograniczono obecność sił morskich na oceanach. Zaangażowanie mocarstw w walkę z terroryzmem zepchnęło kwestie piractwa morskiego na dalszy plan. Okazało się jednak, że marginalny problem, jak początkowo sądzono, od 2008 r. stał się lawiną, której do tej pory nie można zatrzymać²³. Działania na morzu i prowadzenie rozbojów ułatwił proces proliferacji uzbrojenia. Łatwy dostęp do zaawansowanych technologicznie broni i wyposażenia, a także stosunkowo niskie ceny przyczyniły się do gwałtownego wzrostu kryminalnych działań na morzach i oceanach. I w końcu – skłonność właścicieli statków do płacenia wysokich okupów sięgających dziesiątek milionów dolarów, a więc – z drugiej strony – perspektywa nieoczekiwanych, ogromnych zysków spowodowała, że wiele gangów podejmowało i wciąż podejmuje ryzyko osiągania nieograniczonych korzyści, nie zważając na możliwość konfrontacji ze strażą przybrzeżną²⁴. W opinii A. Bomby, powołującej się na M. Murphy'ego, piractwo morskie powstaje w reakcji na niedostateczny poziom bez-

²¹ P. Chalk, *Maritime Piracy. Reasons, Dangers and Solutions*, Santa Monica 2009, s. 9; http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2009/RAND_CT317.pdf [dostęp: 17.01.2017 r.].

²² Tamże.

²³ K. Wardin, *Współczesne piractwo morskie zagrożeniem dla międzynarodowego transportu morskiego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3 (178), s. 94; http://www.amw1.iq.pl/library/File/ZeszytyNaukowe/2009/Wardin_K.pdf [dostęp: 17.01.2017 r.].

²⁴ P. Chalk, *Maritime Piracy. Reasons, Dangers and Solutions*, s. 3.

BOGDAN PANEK, MIROSLAW BANASIK

pieczeństwa, luki prawne, korzystne położenie geograficzne, konflikty i chaos, dogodne środowisko polityczne, tradycje morskie oraz zyski niewspółmierne do ponoszonego ryzyka²⁵. Do czynników dodatkowych sprzyjających rozwojowi tego procederu zalicza: mobilność piratów, dostępność odpowiednich kryjówek, brak właściwych systemów ochrony statków przed atakami czy zdolność piratów do korzystania z najnowszych technologii²⁶.

W opinii R. Khaerany'ego piractwu sprzyja również w wielu krajach brak systemów prawnych skutecznie zwalczających to zjawisko²⁷. Uogólniając, można stwierdzić, że piractwo morskie odradza się w regionach, w których natrafia na sprzyjające dla swego rozwoju warunki polityczne, społeczne i gospodarcze²⁸ oraz prawne.

Zjawisko piractwa morskiego podlega ciągłej ewolucji, a jego charakter jest uzależniony od regionu, w którym występuje. Na wodach w pobliżu Somalii piraci atakują statki głównie w celu ich porwania i przetrzymywania załogi dla okupu. Ich aktywność na wodach azjatyckich z kolei koncentruje się głównie na rabunku rzeczy osobistych załogi oraz kradzieży przewożonego cargo. Przestępczy *modus operandi* w regionie nie uległ zmianie w ostatnim czasie, a trend ukształtowany w latach 2008–2012 wskazuje, że obiektami przeprowadzanych ataków były głównie holowniki i barki. Natomiast w latach 2014–2015 znacznie zwiększyła się liczba incydentów związanych z tankowcami, skąd zabierano produkty rektyfikacji, które można łatwo sprzedawać na czarnym rynku. Bez względu na typ obiektu pływającego, w latach 2012–2015 zaobserwowano znaczny wzrost liczby przeprowadzonych abordaży²⁹. Miejsce ataku w środowisku morskim jest niezwykle trudno przewidzieć. W teorii definiuje się je raczej jako ocean, a nie statek, podobnie jak przestępstwo, które ma miejsce w przestrzeni publicznej³⁰. Obecnie ataki pirackie są dokładnie zaplanowane w rezultacie szczegółowego rozpoznania i prowadzone zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz wód terytorialnych, a ich głównym celem w południowej i wschodniej Azji jest gaz i produkty ropopochodne³¹.

W opinii J.S. Helmicka współcześnie wyróżnia się trzy kategorie działania piratów: porwanie i przetrzymywanie załogi do momentu jej wykupu, kradzież pieniędzy i wartościowych rzeczy należących do załogi oraz porwanie statku w celu konfiskaty ładunku lub zarejestrowanie statku pod inną banderą³². Na wodach azjatyckich aktywność pira-

²⁵ A. Bomba, *Piractwo morskie*, s. 91.

²⁶ Tamże.

²⁷ R. Khaerany, M. Maskun, *Global Cooperation in Combating Sea Piracy: The Factors behind Global Piracy Trends*, Harlev, Volume 2 Issue 2, August 2016, s. 216; https://www.researchgate.net/publication/307616390_Global_Cooperation_in_Combating_Sea_Piracy_The_Factors_behind_Global_Piracy_Trends [dostęp: 17.01.2017 r.].

²⁸ K. Kubiak, *Przemoc na oceanach. Współczesne piractwo i terroryzm morski*, Warszawa 2009, s. 34.

²⁹ *Regional Guide to Counter Piracy and Armed Robbery Against Ships in Asia*, Singapur 2016, s. 1; http://www.recaap.org/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=423&PortalId=0&TabId=78 [dostęp: 17.01.2017].

³⁰ M. Townsley, B. Leclerc and P. Tatham, *How Super Controllers Prevent Crimes: Learning from Modern Maritime Piracy*, "British Journal of Criminology" 2015, 56 (3), s. 539; <https://academic.oup.com/bjc/article/56/3/537/2462487/How-Super-Controllers-Prevent-Crimes-Learning-from> [dostęp: 17.01.2017 r.].

³¹ *Regional Guide to Counter Piracy and Armed Robbery Against Ships in Asia*, s. 4.

³² J.S. Helmick, *Maritime Piracy and the Supply Chain*, Springer, New York 2015, s. 21, <https://www.google.pl/#q=J.S.+Helmick%2C+Maritime+Piracy+and+the+Supply+Chain> [dostęp: 17.01.2017 r.].

tów można ograniczyć do dwóch kategorii: napady z bronią w rękę i porwania. Pierwsza grupa zdarzeń występuje w większości przypadków na wodach przybrzeżnych. Statki są szczególnie narażone na atak, kiedy przebywają na kotwiczowisku lub kiedy załoga jest zaabsorbowana nawigacją na zatłoczonych wodach, a także w czasie wykonywania manewrów związanych z omijaniem grupy wysp. Do tego typu zdarzeń w Azji najczęściej dochodzi w rejonie cieśniny Malakka i cieśniny Singapurskiej, a szczególnie na podejściu do Singapuru od strony wschodniej i na Morzu Południowochińskim. Taktyka atakujących polega na wejściu na pokład, dokonaniu rabunku i niepostrzeżonym opuszczeniu statku. W przypadku dostrzeżenia atakujących przez załogę najczęściej dochodzi do konfrontacji z użyciem przemocy³³. Porwania statków związane są głównie z zamiarem kradzieży cargo, głównie ropy naftowej, która w niektórych regionach jest następnie przepompowywana. Ataki, najczęściej na małe tankowce ze szczelinami w burtach, następują po zapadnięciu zmroku. Nie oznacza to wcale, że duże tankowce mogą czuć się bezpiecznie. Z reguły piraci wybierają statki z wartościowym cargo, co oznacza, że mają doskonałe rozeznanie co do przewożonych ładunków. Czas porwania wynosi od kilku godzin do kilku dni i jest uzależniony od możliwości przeładunku przewożonych towarów³⁴. Piraci somalijscy z kolei nie są zainteresowani ładunkiem i wyposażeniem statku, a okupem, który mogą za niego uzyskać. Atakują głównie zbiornikowce, kontenerowce oraz masowce³⁵. W Zatoce Adenńskiej i na wodach Afryki Zachodniej piraci operują ze statków – matek i używają szybkich łodzi motorowych oraz długich drabin do abordażu, natomiast na wodach azjatyckich dla kamuflażu wykorzystują małe łodzie rybackie, a na pokład dostają się za pomocą tyczek i lin z hakami.

Ataki pirackie połączone z rabunkiem statku występują także w rejonie Ameryki Środkowej i Karaibów. Należy jednak podkreślić, że w tym obszarze świata piraci nie są zainteresowani wielkimi frachtowcami wypełnionymi drogocennym towarem. Ataki dokonywane są na małe, luksusowe jachty bogato zaopatrzone w żywność i paliwo, które później są wykorzystywane do przemytu narkotyków³⁶.

3. Sposoby przeciwdziałania

Akty pirackie zagrażają bezpieczeństwu morskemu poprzez stwarzanie groźnych sytuacji dla żeglugi i nawigacji obiektów pływających. Konsekwencje działalności przestępczej na morzu mogą prowadzić do utraty życia i zdrowia przez załogi statków i osoby postronne, do poważnych perturbacji dla przemysłu żeglugowego, zakłócać nawigację, prowadzić do strat finansowych właścicieli statków, podnosić koszty ubezpieczenia i ogólne koszty związane z zapewnieniem bezpieczeństwa żeglugi, co automatycznie generuje wyższe koszty świadczonych usług, które w konsekwencji musi ponosić konsument. W skrajnych

³³ Tamże, s. 4.

³⁴ Tamże.

³⁵ *Piracy and Armed Robbery Against Ships Report for The Period 1 January – 31 December 2011*, London 2012, s. 20, http://psm.du.edu/media/documents/industry_initiatives/industry_reports/maritime_imb_annual-report-2011.pdf [dostęp: 17.01.2017 r.].

³⁶ A. Bomba, *Piractwo morskie*, s. 93.

BOGDAN PANEK, MIROSŁAW BANASIK

przypadkach konsekwencje napaści piratów mogą prowadzić do degradacji środowiska naturalnego. Podsumowując, można stwierdzić, że piractwo morskie może mieć rozległe konsekwencje humanitarne i podnosić koszty transportu morskiego.

Piractwo morskie jest jednym z najstarszych przestępstw i podlega rygorom prawa międzynarodowego. Zasady tego prawa mówią, że państwa powinny współdziałać ze sobą w celu zwalczania tego procederu i podejmować działania przeciwko piratom, zarówno na pełnym morzu, jak i w miejscach niepodlegających jurysdykcji żadnego państwa³⁷. Na podstawie artykułu 105 Konwencji ONZ o prawie morza³⁸ każde państwo może zająć statek piracki lub będący we władaniu piratów i jego mienie oraz aresztować osoby znajdujące się na jego pokładzie. Ponadto ma prawo do osądzenia i skazania pirata na podstawie obowiązującego w danym państwie prawa bez względu na to, czy przestępstwo zostało popełnione na wodach terytorialnych, czy międzynarodowych³⁹. W opinii M. Halberstama uzasadnieniem takiego postępowania jest to, że piraci atakują statki bez względu na ich przynależność państwową i jednocześnie stanowią zagrożenie dla wszystkich państw. Nie podlegają władzy żadnego państwa i w związku z tym żadne państwo nie może brać odpowiedzialności za ich działania⁴⁰. W tym miejscu warto nadmienić, że zajęcia z powodu piractwa mogą dokonywać tylko okręty wojenne, które posiadają wyraźne znaki świadczące o tym, że pozostają one w służbie rządowej i są upoważnione do takich działań⁴¹. Warto odnotować również to, że odmiennie są traktowane pirackie napady z bronią w rękę. Bez względu na to, czy przestępstwa dokonano na wodach międzynarodowych, czy terytorialnych, to odpowiedzialność ścigania spoczywa na państwie przybrzeżnym⁴².

Wydaje się, że jedną z najbardziej skutecznych form zwalczania piractwa morskiego jest prowadzenie operacji militarnych. Obecnie na wodach międzynarodowych trwają trzy takie operacje⁴³. Są to: operacja NATO prowadzona pod nazwą Ocean Shield⁴⁴, operacja antypiracka prowadzona przez USA w Rogu Afryki z udziałem grupy zadaniowej, tzw.

³⁷ Artykuł 100 Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza, s. 39.

³⁸ Tamże, s. 40.

³⁹ M. Halberstam, *Terrorism on the High Seas: The Achille Lauro, Piracy and the IMO Convention on Maritime Safety*, "The American Journal of International Law", Vol. 82, No. 2 (Apr. 1988), s. 279, http://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/HUMR5503/h09/undervisningsmateriale/halberstam_achille_lauro.pdf [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁴⁰ Tamże, s. 288.

⁴¹ Artykuł 107 Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza, s. 40.

⁴² *Legal Framework for the Repression of Piracy Under UNCLOS*, http://www.un.org/depts/los/piracy/piracy_legal_framework.htm [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁴³ Operacje prowadzone za na podstawie rezolucji ONZ nr 1814, 1816, 1838, 1846, 1851 i 1897.

⁴⁴ NATO rozpoczęło operację Ocean Shield w sierpniu 2009 r. w związku z wzrastającym zagrożeniem atakami pirackimi u wybrzeży Somalii. Operacja obejmuje eskortę statków Światowego Programu Żywnościowego (WFP), transportujących pomoc humanitarną dla ludności Somalii, i konwojów misji Unii Afrykańskiej, prowadzenie obserwacji, pełnienie roli odstraszałki oraz udzielanie pomocy zagrożonym statkom. Mandat sił został rozszerzony o możliwość prowadzenia działań ofensywnych oraz zatrzymywania i aresztowania osób podejrzanych o piractwo. Operacja, oprócz prowadzenia działań antypirackich na morzu, obejmuje także wsparcie w zakresie budowy zdolności służb ochrony wybrzeża państw regionu. A. Michalak, M. Mikulska *Misje NATO*, 06.07.2016, <http://www.rp.pl/SzczytNATO/160709662-Misje-NATO.html> [dostęp: 18.01.2017 r.]; więcej: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm [dostęp: 18.01.2017 r.].

Task Force 151 (CTF-151)⁴⁵, i operacja Unii Europejskiej pod nazwą Atalanta⁴⁶ prowadzona na Oceanie Indyjskim. Operacja Atalanta rozpoczęła się w grudniu 2008 r., natomiast okręty NATO rozpoczęły działania antypirackie w ramach operacji Ocean Shields w sierpniu 2009 r. Obie inicjatywy dotyczą zarówno państw członkowskich, jak i innych krajów, które chcą zaprowadzenia spokoju na morskich szlakach komunikacyjnych. Celem operacji jest ochrona jednego z najbardziej ruchliwych na świecie morskich szlaków komunikacyjnych. Ocenia się, że 90% całego światowego handlu odbywa się drogą morską, a ponad połowa tego ruchu przypada właśnie na Ocean Indyjski⁴⁷. W tamtym obszarze operują też niezależnie okręty Chin, Federacji Rosyjskiej, Japonii, Iranu i Indii. Szacuje się, że ogólna liczba jednocześnie zaangażowanych okrętów wynosi średnio około czterdziestu⁴⁸. Jeden z głównych problemów przeciwdziałania stanowi ogromna przestrzeń, na której mogą operować piraci. Praktycznie też nie jest możliwe przebywanie okrętów wojennych w pobliżu wszystkich statków handlowych przemierzających Zatokę Adeńską w kierunku Oceanu Indyjskiego lub płynących wzdłuż wybrzeży Afryki Wschodniej. To wpływa zarówno na zmniejszenie efektu odstraszenia, jak i na ograniczenie możliwości udzielania pomocy zagrożonym statkom. Wydaje się, że rozwiązaniem tego problemu mogłaby być lepsza współpraca międzynarodowa i koordynacja działań. Dzięki sprawnej komunikacji i wymianie informacji pomiędzy wszystkimi uczestnikami można by prowadzić operację w sposób sieciowy, a nie symultaniczny, co mogłoby pozytywnie wpłynąć na jej efektywność. Lepszą efektywność można by również osiągnąć przez intensyfikację działań wywiadowczych i poprawę świadomości sytuacyjnej na morzu. W konsekwencji tak przyjętych rozwiązań można by prowadzić ostrzeżenie o zagrożeniach na morzach oraz w portach, a także wydawać stosowne rekomendacje dla floty handlowej. Poprawę efektywności przeciwdziałania zjawisku piractwa morskiego może także przynieść wyznaczenie międzynarodowych korytarzy tranzytowych na wzór dróg obowiązujących w przestrzeniach powietrznych. Działania takie już zostały podjęte w pobliżu Somalii. Negatywną konsekwencją jest wydłużenie drogi, co wiąże się ze zwiększeniem kosztów paliwa, kosztów osobowych i innych kosztów tranzytowych. Wydłużenie drogi może być akceptowalne dla towarów mniej wartościowych o dużych gabarytach i niepodlegających procesom niszczenia w czasie. Z kolei towary żywnościowe muszą być dostarczane na czas. Z reguły przewożone są szybkimi kontenerowcami i rzadko stanowią cel napaści piratów, w przeciwieństwie do tankowców czy masowców⁴⁹.

⁴⁵ Więcej: <http://combinedmaritimeforces.com/ctf-151-counter-piracy/> [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁴⁶ W operacji Atalanta wzięły jak dotąd udział 54 okręty z 13 państw, w tym z Rumunii, Finlandii i Szwecji. W Ocean Shield uczestniczyło 39 jednostek pływających z 16 krajów, w tym z Danii, Ukrainy, Turcji, Chin, Japonii i Południowej Korei. Przy czym działania NATO są częścią międzynarodowej operacji OEF-HOA (Operation Enduring Freedom – Horn of Africa), która z inicjatywy Stanów Zjednoczonych jest prowadzona na Oceanie Indyjskim. Więcej o operacji Unii Europejskiej na stronie internetowej <http://eunavfor.eu/mission> [dostęp: 19.01.2017 r.].

⁴⁷ NATO będzie dalej zwalczało piratów. Bez udziału Polski, Portal Defence24, 21.06.2014; <http://www.defence24.pl/98620,nato-bedzie-dalej-zwalczalo-piratow-bez-udzialu-polski> [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁴⁸ J. Stockbrugger, *Somali Piracy and the International Response: Trends in 2009 and Prospects for 2010*, <http://piracy-studies.org/somali-piracy-and-the-international-response-trends-in-2009-and-prospects-for-2010/> [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁴⁹ J.S. Helmick, *Maritime Piracy and the Supply Chain*, s. 31.

BOGDAN PANEK, MIROSLAW BANASIK

Innym sposobem ograniczania zjawiska piractwa morskiego jest współpraca regionalna. Dobrym przykładem może być kooperacja prowadzona od 2004 r. pomiędzy państwami azjatyckimi skupionymi wokół wód Azji Południowo-Wschodniej. Obejmuje ona inicjatywy jednostronne, trójstronne i wielonarodowe. Inicjatywy jednostronne dotyczą Singapuru, Indonezji i Malezji. Dla przykładu Singapur w celu odstraszenia potencjalnych piratów zorganizował operujące na morzu, bardzo dobrze wyszkolone, towarzyszące zespoły bezpieczeństwa (*Acompanying Sea Security Teams*), a w celu monitorowania sytuacji, komunikacji i szkolenia personelu, na wschodnim krańcu wyspy Singapur powołano do życia tzw. centrum dowodzenia morskiego (*Changi Command and Control Centre*). W Malezji powołano agencję morską (*Malaysian Maritime Enforcement Agency*), a w Indonezji ustanowiono sieć posterunków rozpoznania radiolokacyjnego, wprowadzono patrolowanie morskie i szkolenia straży przybrzeżnej⁵⁰. Trójstronna współpraca pomiędzy Singapurem, Indonezją i Malezją polega na wymianie informacji wywiadowczych oraz koordynowaniu wojskowych patroli powietrznych i morskich na wodach przyległych do cieśniny Malakka⁵¹. Najbardziej zaawansowaną formą współpracy regionalnej jest podpisane w 2006 r. porozumienie pomiędzy krajami basenu wód azjatyckich o zwalczaniu piractwa morskiego, tzw. *The Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against ships in Asia*, w skrócie RECAAP. Celem tego porozumienia, sygnowanego przez 19 państw, jest promowanie współpracy w zwalczaniu piractwa morskiego poprzez zarządzanie i wymianę informacji, prowadzenie analizy i oceny sytuacji w regionie, opracowywanie raportów statystycznych o incydentach i wspieranie wysiłków zmierzających do poprawy efektywności przeciwdziałania zjawisku przestępstw popełnianych na morzach⁵². Z kolei ciałem odpowiedzialnym za minimalizowanie zagrożeń na morzach w wymiarze globalnym jest międzynarodowa organizacja morska (*International Maritime Organization*). Odpowiada ona m.in. za ustanawianie międzynarodowych reguł prawa obowiązującego na morzach i w portach, a także tworzenie przepisów normujących zachowanie się obiektów pływających, a szczególnie floty handlowej, na otwartych przestrzeniach i w portach. Określa również regulacje dotyczące zasad operowania prywatnych, uzbrojonych agencji ochronnych wszystkich państw w celu osiągnięcia wymaganego poziomu bezpieczeństwa morskiego. Udziela też rekomendacji w zakresie zasad patrolowania oraz dobrych praktyk związanych z zapewnianiem bezpieczeństwa statkom i ich załogom⁵³.

Dość kontrowersyjnym rozwiązaniem zabezpieczającym przed niepożądanym wejściem piratów na pokład statku jest zaokrętowanie uzbrojonych, prywatnych, specjalnie wyszkolonych pododdziałów ochrony. ONZ zezwala na podejmowanie niezbędnych środków do przeciwdziałania piractwu na morzach i w portach, tym niemniej wątpliwości budzi stosowanie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, gdyż niespełnione są

⁵⁰ *Maritime Security and Piracy, Common Challenges and Responses from Europe and Asia*, EU-Asia Dialogue Shaping a Common Future for Europe and Asia, Singapore, Brussels 2014, s. 16, http://www.kas.de/wf/doc/kas_40560-1522-2-30.pdf?150227050158 [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁵¹ Tamże.

⁵² *Report by The Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against ships in Asia, RECAAP*, http://www.un.org/depts/los/consultative_process/mar_sec_submissions/recaap.pdf [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁵³ *Maritime Security and Piracy, Common Challenges and Responses from Europe and Asia*, s. 30.

warunki stanu wojny z piratami⁵⁴. Mocno dyskutowane jest użycie broni na pokładach statków handlowych, jakkolwiek taką możliwość zapewnia prawo do samoobrony. Do tej pory nikt nie rozwiął wątpliwości dotyczących prawnych podstaw użycia broni przez załogę przynależną do różnych państw na pokładzie statku flagowego. Nie wiadomo też, kto ma prawo autoryzowania wydania amunicji i użycia broni, kto weźmie odpowiedzialność za zabicie pirata, czy wreszcie, jaki zakres działania prywatnych pododdziałów może być realizowany w ramach samoobrony⁵⁵. W sytuacji tak poważnych wątpliwości zdecydowanie mniej ryzykowne jest podejmowanie środków obrony biernej i stosowanie dobrych praktyk na pokładzie statku. Rekomenduje się posiadanie na statku urządzeń technicznych pozwalających na wczesną detekcję piratów. Można do nich zaliczyć radarowe urządzenia detekcji ruchu, kamery telewizyjne, światła do przeszukiwania morza i dobre oświetlenie pokładowe oraz uzbrojenie obserwatorów w okulary, a w nocy stosowanie okularów noktowizyjnych. Najbardziej narażone na atak są mostki kapitańskie, dlatego też powinny być szczególnie zabezpieczone przed możliwością wtargnięcia do wnętrza przez drzwi i okna. Najlepszym rozwiązaniem jest jednak utrudnienie lub uniemożliwienie wtargnięcia na pokład poprzez zastosowanie różnego rodzaju fizycznych zabezpieczeń, szczególnie w miejscach łatwego dostępu z zewnątrz. Mogą to być: drut concertina, zapory z drobnej, mało widocznej siatki, elektryczne ogrodzenia, piana poślizgowa oraz zastosowanie węży przeciwpożarowych z wodą. Wszystkie drzwi i okna należy wzmocnić i zabezpieczyć kilkoma zamkami, a najlepiej dodatkowo wstawić kraty. Załoga powinna być chroniona kuloodpornymi kamizelkami i hełmami oraz okularami. Szczególną rolę w ratowaniu życia odgrywa cytadela statku, do której załoga powinna się udać w sytuacji ekstremalnych zagrożeń. Konstrukcja cytadeli musi być na tyle silna, aby całkowicie uniemożliwić wtargnięcie z zewnątrz. Niezbędne jest również wyposażenie jej w środki pozwalające na utrzymanie kontroli nad statkiem, komunikacji zewnętrznej i środki do udzielania pierwszej pomocy medycznej, a także żywność i wodę pozwalającą na przebywanie w niej załogi przez co najmniej 72 godziny⁵⁶.

Podsumowanie

Piractwo, jako specyficzna forma przestępstwa popełnianego na morzu, stanowi poważne zagrożenie dla międzynarodowego handlu uzależnionego od środowiska morskiego. Stale pojawiające się nowe punkty operowania piratów na wodach Afryki Wschodniej oraz południowej i wschodniej Azji (w pobliżu terytorium Chin i Indonezji), a także stosunkowo wysokie wskaźniki incydentów z ich udziałem, mających miejsce zarówno na morzach, jak i w portach, świadczą o tym, że bezpieczeństwo szlaków wodnych wciąż się obniża, a działania podejmowane przez społeczność międzynarodową i poszczególne państwa przybrzeżne są niezadowalające.

⁵⁴ C. Altafin, *The Threat of Contemporary Piracy and the Role of the International Community*, Documenti IAI 1401 – January 2014, s. 9, <http://pubblicazioni.iai.it/pdf/DocIAI/iai1401.pdf> [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ *Regional Guide to Counter Piracy and Armed Robbery Against Ships in Asia*, s. 25.

BOGDAN PANEK, MIROSŁAW BANASIK

Przeciwdziałanie zagrożeniom na otwartych przestrzeniach morskich i w portach w celu zapewnienia bezpieczeństwa szlaków wodnych i swobody międzynarodowej wymiany handlowej stanowi trudny problem, który należy rozwiązywać w sposób kompleksowy. Wdrożenie nowoczesnych, międzynarodowych uregulowań prawnych jest wysoce pożądane, ale wydaje się, że to tylko częściowe rozwiązanie. Przyjęcie specjalnej doktryny zwalczania piractwa morskiego może ograniczyć to negatywne zjawisko, ale w obecnych uwarunkowaniach nie jest koniecznością. Lepszym rozwiązaniem byłaby globalna strategia międzynarodowa.

Rezultaty przeprowadzonych badań wskazują, że utrzymanie bezpieczeństwa poprzez zwalczanie piractwa morskiego wymaga silnego partnerstwa podmiotów wojskowych i cywilnych. Celowe jest tworzenie na podstawie tego partnerstwa inicjatyw mających na celu wzmacnianie wszystkich wymiarów bezpieczeństwa. Pozyskiwanie nowych zdolności powinno odbywać się w sposób kooperatywny w wymiarze międzynarodowym. Najlepszym sposobem zniechęcania do popełniania przestępstw przez potencjalnych piratów jest obecność sił bezpieczeństwa mających możliwość szybkiej interwencji, a szczególnie wchodzenia na pokład podejrzanych jednostek pływających, zgodnie z zasadami międzynarodowego prawa morskiego, utrzymanie świadomości sytuacyjnej i posiadanie zintegrowanych cywilno-wojskowych zdolności.

Skuteczność operacji wojskowych prowadzonych na wodach międzynarodowych potwierdzają statystyki, które też świadczą o tym, że jest to właściwe narzędzie powstrzymywania i zwalczania aktów piractwa oraz rozboju na morzu, a także zapobiegania tym zjawiskom, jak również zapewniania ochrony tras żeglugowych. Ze względu na ogrom przestrzeni morskich i ograniczoną wielkość floty wojennej, która może być wydzielona do walki ze zjawiskiem piractwa morskiego, a jednocześnie w celu podniesienia efektywności operacji morskich postuluje się ich usieciowione integrowanie, a także dzielenie się danymi wywiadowczymi będącymi w dyspozycji państw przybrzeżnych oraz angażujących swoje siły na morzach i oceanach. Wydaje się, że oprócz komponentu wojskowego, na który składają się statki morskie, powietrzne i zdolności wojskowe zaangażowanych państw, koniecznością jest posiadanie cywilnych elementów monitorowania sytuacji i koordynowania w czasie rzeczywistym wszystkich działań podejmowanych na morzach i oceanach. Inny dobry przykład poprawy bezpieczeństwa stanowi współpraca państw, która pozwala na budowanie zaufania i podejmowanie kooperatywnych środków zmierzających do ograniczania zjawiska piractwa morskiego. Ważne są inicjatywy podejmowane jednostronnie i wielostronnie, ale najlepszych efektów należy oczekiwać w wyniku współpracy regionalnej i globalnej.

Reasumując, należy skonstatować, że poprawę bezpieczeństwa statków w sposób znaczny mogą zapewnić wyspecjalizowane, uzbrojone pododdziały ochronne, a także stosowanie środków nieśmiercionośnych i dodatkowe wyposażenie w środki ochrony biernej.

Literatura

Kubiak K., *Piractwo czy terroryzm?*, „Stosunki Międzynarodowe” 2009, nr 56–57.

Akty prawne

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543), <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-2002-59-543>.

Netografia

Altafin C., *The Threat of Contemporary Piracy and the Role of the International Community*, Documenti IAI 1401 – January 2014, <http://pubblicazioni.iai.it/pdf/DocIAI/iai1401.pdf>.

Bomba A., *Piractwo morskie*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59706/04_Alina_Bomba.pdf.

Burgess D., *Hostis Humani Generi: Piracy, Terrorism and a New International Law*, 13 U. “Miami Int’l & Comp. L. Rev.” 2006, 293, s. 293–341, <http://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1069&context=umiclrl>.

Berlusconi G., *History of piracy*, Maynooth 2012, https://www.researchgate.net/publication/295086441_History_of_piracy.

Chalk P., *Maritime Piracy. Reasons, Dangers and Solutions*, Santa Monica 2009, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2009/RAND_CT317.pdf.

Chalk P., *The Maritime Dimension of International Security. Terrorism, Piracy, and Challenges for the United States*, Santa Monica 2008, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG697.pdf.

Halberstam M., *Terrorism on the High Seas: The Achille Lauro, Piracy and the IMO Convention on Maritime Safety*, “The American Journal of International Law”, Vol. 82, No. 2 (Apr., 1988), s. 269–310 http://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/HUMR5503/h09/undervisningsmateriale/halberstam_achille_lauro.pdf.

Helmick J.S., *Maritime Piracy and the Supply Chain*, Springer, New York 2015, s. 17–34, <https://www.google.pl/#q=J.S.+Helmick%2C+Maritime+Piracy+and+the+Supply+Chain>.

Joubert L., *The Extent Of Maritime Terrorism And Piracy: A Comparative Analysis*, “Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies”, Vol 41, Nr 1, 2013, s. 111–137; http://commons.wmu.se/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=lib_articles

Khaerany R., *Global Cooperation in Combating Sea Piracy: The Factors behind Global Piracy Trends*, “Hasanuddin Law Review”, 2016; 2(2), s. 213–224; <https://doaj.org/article/dddf2066c1c3489eb051e5bbf6a0bd42>.

Legal Framework for the Repression of Piracy Under UNCLOS, http://www.un.org/depts/los/piracy/piracy_legal_framework.htm.

Maritime Security and Piracy. Common Challenges and Responses from Europe and Asia, EU-Asia Dialogue Shaping a Common Future for Europe and Asia, Singapore, Brussels 2014; http://www.kas.de/wf/doc/kas_40560-1522-2-30.pdf?150227050158.

Maritime Terrorism Research Center, Definitions, <http://www.maritimeterrorism.com/definitions/>.

Michalak A., Mikulska M., *Misje NATO*, 06.07.2016, <http://www.rp.pl/SzczytNATO/160709662-Misje-NATO.html>.

NATO będzie dalej zwalczało piratów. Bez udziału Polski, Portal Defence24, 21.06.2014, <http://www.defence24.pl/98620,nato-bedzie-dalej-zwalczalo-piratow-bez-udzialu-polski>.

Paige T., *Piracy and Universal Jurisdiction*, “Macquarie Law Journal” Vol. 12, 2013, s. 131–154, <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MqLawJl/2013/17.html>.

BOGDAN PANEK, MIROSŁAW BANASIK

- Piracy And Armed Robbery Against Ships. Report For The Period 1 January – 31 December 2014*, London 2015, <http://www.hellenicshippingnews.com/wp-content/uploads/2015/01/2014-Annual-IMB-Piracy-Report-ABRIDGED.pdf>.
- Report by The Regional Cooperation Agreement on Combating Piracy and Armed Robbery against ships in Asia, RECAAP*, http://www.un.org/depts/los/consultative_process/mar_sec_submissions/recaap.pdf.
- Regional Guide to Counter Piracy and Armed Robbery Against Ships in Asia*, Singapur 2016, http://www.recaap.org/DesktopModules/Bring2mind/DMX/Download.aspx?Command=Core_Download&EntryId=423&PortalId=0&TabId=78.
- Review Of Maritime Transport 2015, United Nations Conference On Trade and Development UNC-TAD*, New York and Geneva 2015, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2015_en.pdf.
- Resolution A.922(22). Code Of Practice For The Investigation Of The Crimes Of Piracy And Armed Robbery Against Ships*, http://www.imo.org/blast/blastDataHelper.asp?data_id=24575&file-name=A922%2822%29.pdf.
- J. Stockbruegger, *Somali Piracy and the International Response: Trends in 2009 and Prospects for 2010*, <http://piracy-studies.org/somali-piracy-and-the-international-response-trends-in-2009-and-prospects-for-2010/>.
- Rubin A., *The Law of Piracy*, Newport 1988, <https://www.usnwc.edu/getattachment/2ffb4ba8-5f4e-4c77-80ba-9f912c372208/Vol--63---The-Law-of-Piracy.aspx>.
- Tesi di Laurea, *Piracy, maritime security and Japan's initiatives*, Vennnezia 2014; <http://dspace.unive.it/bitstream/handle/10579/1844/801751-1165299.pdf?sequence=2>.
- Townsley M., Leclerc B. and Tatham P., *How Super Controllers Prevent Crimes: Learning from Modern Maritime Piracy*, "British Journal of Criminology" 2015, 56 (3), s. 537–557, <https://academic.oup.com/bjc/article/56/3/537/2462487/How-Super-Controllers-Prevent-Crimes-Learning-from>.
- Wardin K., *Współczesne piractwo morskie zagrożeniem dla międzynarodowego transportu morskiego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3 (178), s. 89–110; http://www.amw1.iq.pl/library/File/ZeszytyNaukowe/2009/Wardin_K.pdf.
- <http://www.nato.int/>.
- <https://combinedmaritimeforces.com/>.
- <http://eunavfor.eu/>.

STRESZCZENIE**„Bezpieczeństwo szlaków wodnych w obliczu zjawiska międzynarodowego piractwa morskiego”**

Treści artykułu koncentrują się na bezpieczeństwie szlaków wodnych w aspekcie zagrożenia piractwem morskim. Obecnie przestępcy morscy nie tylko stanowią bezpośrednie zagrożenie dla statków i załóg, ale ich działalność uderza także w przemysł żeglugowy i znacznie podnosi koszty usług świadczonych przez armatorów. Celem artykułu jest dokonanie diagnozy zjawiska piractwa morskiego i zidentyfikowanie możliwości przeciwdziałania. Artykuł daje wykładnię pojęcia piractwa morskiego. Przedstawia diagnozę przestępstw popełnianych na morzach i w portach oraz dokonuje eksplanacji zjawiska piractwa morskiego w wymiarze międzynarodowym. Koncentruje się na identyfikacji przedsięwzięć mających na celu ograniczenie tego zjawiska i przedstawia autorskie rekomendacje.

SŁOWA KLUCZOWE

piractwo morskie • szlaki wodne • bezpieczeństwo • zagrożenia • przestępstwo • statek

ABSTRACT**“Security of waterways in the face of the international maritime piracy phenomenon”**

The article concentrates on security of waterways in the aspect of maritime piracy threats. Nowadays maritime criminals do not only constitute a direct threat for ships and crews, but their activity hits navigational industry and significantly raises costs of services provided by shipowners. The purpose of the article is to make the diagnosis of the maritime piracy phenomenon and to identify the possibility of counteractions. The article gives the interpretation of comprehending the notion of maritime piracy. It presents the diagnosis of offences committed on seas and in ports as well as explains the phenomenon of maritime piracy in international dimension. The article is focused on identification of undertakings aimed at limiting the higher mentioned phenomenon and presents the author's recommendations.

KEYWORDS

maritime piracy • waterways • security • threats • crime • ship

BEZPIECZEŃSTWO I OCHRONA PORTÓW MORSKICH

XII

Sylvia Ewelina Serwońska

asystent w Instytucie Politologii i Europeistyki
Uniwersytetu Szczecińskiego

1. **Introdukcja**

Ewolucja zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego w XX w., w tym głównie dynamika zdarzeń o charakterze terrorystycznym, znacząco wpłynęła na postrzeganie budowy i realizacji systemów bezpieczeństwa. Problematyka bezpieczeństwa i ochrony portów morskich podlega wieloaspektowym analizom i może być rozpatrywana na różnych płaszczyznach. Z uwagi na fundamentalne determinanty systemu bezpieczeństwa w portach, kluczowe wydaje się ustosunkowanie się do założenia, że ww. systemy funkcjonują jako korelacja wypracowanych założeń i mechanizmów zawartych w prawie międzynarodowym i krajowym.

Warunki sprzyjające wystąpieniu niebezpieczeństwa są indywidualne dla każdego portu, dlatego korelacja mechanizmów zawartych w przepisach oraz zastosowanie określonej kombinacji są niezbędne. Na każdym poziomie zabezpieczeń realizuje się zadania określone szczegółowymi przepisami. Poniższy artykuł stanowi przegląd kluczowych przepisów oraz zastosowań regulacyjnych i kooperacyjnych stanowiących fundament dla systemów bezpieczeństwa portów morskich, ze szczególnym uwzględnieniem *case study* Zarządu Portu Szczecin i Świnoujście S.A. jako odniesienia do podejmowanych działań na rzecz bezpieczeństwa i ochrony przez administratora portu.

Wśród najczęściej wskazywanych zagrożeń przy ocenie ryzyka znajdują się ataki terrorystyczne (zablokowanie portu) oraz katastrofy ekologiczne (awarie, wycieki, czynniki atmosferyczne zagrażające infrastrukturze itp.). Obszar poddawany analizie to porty, w tym akweny portowe i przybrzeża, tereny przyległe oraz aglomeracje miejskie położone

w sąsiedztwie infrastruktury. Ostatni aspekt jest w obszarze szczególnego zainteresowania organów rządowych i samorządowych państwa w ramach spójnego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego. Jednak, aby system posiadał mocne fundamenty, potrzebne są zharmonizowane podstawy prawne.

2. Legislatoryzy międzynarodowi

Działania o charakterze niesymetrycznym, stanowiące zagrożenie dla żeglugi oraz funkcjonowania pełnej infrastruktury portowej, poddawane były wielokrotnie pod dyskusję na forum międzynarodowym. Równoważnikiem dla podejmowanej problematyki jest zakres interakcji z gospodarką poszczególnych państw. Ochrona węzła transportowego składającego się m.in. z lądowych systemów komunikacyjnych oraz morskich szlaków przewozowych stanowi bezdyskusyjną konieczność w świetle konsekwencji wynikających z zaniechania czy niedostatecznych nakładów finansowych na system bezpieczeństwa, zwłaszcza w zestawieniu z potencjalnymi stratami materialnymi czy politycznymi, które są skutkami projektowanych zdarzeń terrorystycznych. Celami ataków terrorystycznych mogą być strategiczne obiekty portowe, takie jak: elewatory, magazyny portowe, terminale kontenerowe, warsztaty, nabrzeża, punkty handlowe czy zakłady usytuowane na terenach portów lub do nich przylegające. Szczególnej ochronie podlegają również elementy infrastruktury transportowej, tj. sieci drogowe i kolejowe, podejścia do portów czy sieci energetyczne¹.

Szacunki podają, że ataki terrorystyczne wymierzone w porty morskie stanowią około 2% wszystkich aktów terroru². Jednak ich potencjalne skutki są rozpatrywane w wielu aspektach, co w perspektywie instytucjonalizacji bezpieczeństwa przyczynia się do licznych działań podejmowanych na forum międzynarodowym. Jeden z mechanizmów rozpoznania czynów zabronionych stanowi Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej³, która w oparciu o Powszechną Deklarację Praw Człowieka oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych stanowi, że: „bezprawne czyny przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej zagrażają bezpieczeństwu osób i mienia, w sposób poważny naruszają działania służb morskich, jak też naruszają zaufanie narodów świata do bezpieczeństwa żeglugi morskiej”⁴. Zgodnie z Konwencją wyłączone spod jej uregulowań są okręty wojenne, statki eksploatowane przez państwa czy wycofane z żeglugi (w tym na uwięzi), natomiast okręty wojenne i inne okręty państwowe eksploatowane w celach niehandlowych zachowują immunitet.

Bezprawnym i umyślnym aktem zatem jest, gdy osoba:

- zajmuje lub przejmuje kontrolę nad statkami przy użyciu siły bądź też poprzez groźby jej użycia;

¹ Por.: K. Miszczak, *Unia Europejska jako aktor nowego multipolarnego porządku światowego bezpieczeństwa?, w: System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, red. J. M. Fiszer, Warszawa 2013, s. 185–189.

² Zob.: S. Kalitowski, *Terroryzm morski*, <http://www.terroryzm.com/terroryzm-morski/> [dostęp: 10.11.2012 r.].

³ Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z dnia 10 marca 1988 r. sporządzona w Rzymie (Dz. U. z 1994 r. Nr 129, poz. 635).

⁴ Tamże.

SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA

- bezprawnie użyje przemocy wobec osoby na danym statku, czego wynikiem jest powstanie zagrożenia żeglugi tego statku;
- zniszczy część statku lub jego ładunku, co zagraża jego dalszej nawigacji;
- umieszcza lub powoduje umieszczenie substancji lub urządzeń grożących zniszczeniem statku lub jego ładunku;
- niszczy lub uszkadza urządzenia nawigacyjne bądź utrudnia ich użytkowanie i tym samym zagraża bezpiecznej żegludze;
- świadomie przekazuje fałszywe informacje zagrażające poprawnej nawigacji statku;
- rani lub zabija inną osobę w związku z ww. czynami.

Legislator przewiduje ujęcie w znamiona czynu również przestępstwa uśiłowania, pomocnictwa, współsprawstwa czy groźby dopuszczenia się ww. aktów. Jednocześnie dokument dopuszcza wewnętrzną formułę procesualną państwa, które stanie się podmiotem wykonawczym. Oznacza to, że w zależności od wód terytorialnych czy bandery statku, sprawcy czynu mogą grozić różne sankcje prawne⁵. Kompetencje i monitorowanie sytuacji zostało powierzone Sekretarzowi Generalnemu Międzynarodowej Organizacji Morskiej (International Maritime Organization, IMO)⁶. W formule prawa międzynarodowego, w gestii działań mających na celu bezpieczeństwo żeglugi i portów morskich, IMO przyjęło ponad 32 międzynarodowe konwencje i umowy⁷.

Reasumpcja nastąpiła w wyniku ataków z 11 września 2001 r. i ponownej próby zdefiniowania skali zagrożeń. Introwertyczne podejście do systemu bezpieczeństwa straciło rację bytu. Liczne debaty i wielokrotne próby wypracowania uniwersalnych środków zaradczych zostały zwieńczone poprzez sygnatariuszy Międzynarodowej Konwencji o Bezpieczeństwie Życia na Morzu (*International Convention for the Safety of Life at Sea*, SOLAS⁸) oraz poprzez prace Komitetu Bezpieczeństwa Morskiego (Maritime Safety Committee, MSC) przy współudziale Międzynarodowej Organizacji Pracy (International Labour Organization, ILO) i Światowej Organizacji Cel (World Customs Organization, WCO) w grudniu 2002 r. w Amsterdamie.

Oprócz wprowadzenia zmian w SOLAS 2002, konferencja dyplomatyczna rozważała wiele kwestii bezpieczeństwa morskiego i przyjęła dziewięć uchwał adresowanych do konwencji:

- dalsze prace Międzynarodowej Organizacji Morskiej dotyczące wzmocnienia bezpieczeństwa morskiego;
- przyszłe zmiany w rozdziałach XI-1 i XI-2 Konwencji SOLAS z 1974 r. – Specjalne środki w celu zwiększenia bezpieczeństwa i ochrony na morzu;
- promowanie współpracy technicznej i pomocy;

⁵ Por.: T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa 2008, s. 57–59.

⁶ International Maritime Organization, <http://www.imo.org/en/Pages/Default.aspx> [dostęp: 20.02.2017 r.]. IMO podejmuje działania zmierzające do podniesienia bezpieczeństwa portów z uwagi na: przyjęcie, iż porty są miejscem, gdzie istnieje ryzyko ataku i zniszczenia statku lub jego uszkodzenia przed wyjściem w morze; porty stanowią szczególne miejsce przeładunku i składowania towarów (w tym zagrażających bezpieczeństwu: broni, materiałów niebezpiecznych, środków masowego rażenia itp.); porty stanowią kluczowe ogniwa w łańcuchu transportowym (ryzyko zablokowania portu w przypadku m.in. ataku terrorystycznego); zob. tamże.

⁷ Tamże.

⁸ Zob.: *International Convention for the Safety of Life at Sea – SOLAS*, [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx) [dostęp: 14.02.2017].

- wczesne wdrożenie specjalnych środków dla podniesienia ochrony na morzu;
- ustanowienie odpowiednich środków w celu zwiększenia bezpieczeństwa statków, obiektów portowych, mobilnych platform wiertniczych i stacjonarnych oraz platform pływających nieobjętych postanowieniami rozdziału XI-2 Konwencji SOLAS z 1974;
- wzmocnienie bezpieczeństwa we współpracy z Międzynarodową Organizacją Pracy;
- poprawa bezpieczeństwa we współpracy ze Światową Organizacją Celną;
- wczesne wdrożenie systemu identyfikacji i śledzenia dalekiego zasięgu statków;
- prawne normalizacje dotyczące człowieka na morzu i zejścia ze statku⁹.

International Ship and Port Facility Security Code (ISPS)¹⁰ zaczął obowiązywać sygnatariuszy Konwencji od dnia 1 lipca 2004 r. Po raz pierwszy Organizacja IMO podjęła próbę pośredniej „ingerencji” w rozwiązania wewnętrzne państw sygnatariuszy w zakresie określenia systemów zarządzania kryzysowego na lądzie poprzez utworzenie spójnych systemów ochrony w morskich węzłach transportowych. Bezpieczeństwo portów morskich zostało ponownie zdefiniowane.

Główne cele Kodeksu ISPS obejmują:

- ustanowienie międzynarodowych ram, które promują współpracę pomiędzy Stronami a Rządami, agencjami rządowymi, lokalnymi administracjami oraz przedstawicielami przemysłu okrętowego i portowego w zakresie oceny i wykrywania potencjalnych zagrożeń dla bezpieczeństwa statków i obiektów portowych wykorzystywanych w handlu międzynarodowym w celu wdrożenia zapobiegawczych środków bezpieczeństwa przeciwko zagrożeniom;
- określenie zadań i zakresu odpowiedzialności wszystkich zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa morskiego w portach i na statkach, na poziomie krajowym, regionalnym i międzynarodowym stron;
- sformułowanie założenia dotyczącego potrzeby szybkiego i efektywnego gromadzenia i wymiany informacji związanych z bezpieczeństwem morskim, na poziomie krajowym, regionalnym i międzynarodowym oraz realizację tego założenia;
- opracowanie metodologii oceny bezpieczeństwa statków i portów, co ułatwia opracowywanie planów ochrony statku i obiektu portowego, w tym firmowych procedur, które muszą zostać wprowadzone w celu odpowiedzi na różne poziomy zagrożenia na statkach lub w portach;
- wytyczne mające na celu zapewnienie, że odpowiednie i proporcjonalne środki bezpieczeństwa morskiego są stosowane na statkach i w portach¹¹.

Zmiana podyktowana ewolucją zagrożeń i środowiska technicznego portów oraz rozwój infrastruktury morskiej wymusiły ustanowienie kolejnych uregulowań na forum międzynarodowym. Wart przytoczenia jest proces legislacyjny obszaru bezpieczeństwa morskiego i portów lat 2004–2008 w ramach prac decydentów europejskich. Wśród strategicznych dokumentów należy przytoczyć rozporządzenie w sprawie wzmocnienia ochrony statków i obiek-

⁹ Zob.: Dokumenty IMO, <http://www.imo.org/en/Publications/Pages/CurrentPublications.aspx> [dostęp: 20.02.2017 r.].

¹⁰ Międzynarodowy Kodeks Ochrony Statku i Obiektu Portowego – International Ship and Port Facility Security Code (ISPS); zob.: http://www.imo.org/en/ourwork/security/guide_to_maritime_security/pages/solas-xi-2%20isps%20code.aspx [dostęp: 14.02.2017 r.].

¹¹ Tamże.

SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA

tów portowych¹², rozporządzenie Komisji ustanawiające procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie ochrony żeglugi i portów¹³ oraz rozporządzenie Komisji ustanawiające uaktualnione procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie bezpieczeństwa morskiego¹⁴.

Wskazane powyżej przepisy stanowią część całego systemu bezpieczeństwa na obszarach morskich i w portach, jak i bezpieczeństwa infrastruktury skorelowanej. Jako kompromis wypracowany na forum międzynarodowym stworzono w nich katalog dobrych praktyk bezpieczeństwa na morzach i w portach morskich. Są bezwzględnie odnośnikiem dla prawodawców krajowych i stanowią nadrzędny głos w dyskusji dotyczącej rozpoznawania ryzyka i zagrożeń oraz przeciwdziałania im.

3. Prawodawstwo krajowe

Przebieg wdrożenia w Polsce dodatkowych instrumentów umożliwiających zastosowanie standardów określonych aktami prawa międzynarodowego zajął ponad sześć lat (2002–2008), a stan ten wiązał się z procesem konsultatywnym kolejnych projektów ustawy dotyczącej ochrony żeglugi i portów. Rezultatem było uchwalenie ustawy z dnia 4 września 2008 r. o ochronie żeglugi i portów morskich¹⁵.

Ochrona i bezpieczeństwo portów morskich to także wyznaczenie dodatkowych środków i wymóg określonych kompetencji podyktowany innymi aktami prawa polskiego. Multilateralny charakter systemu bezpieczeństwa opiera się m.in. na dostosowaniu działalności portu do zapisu całościowego lub częściowego w:

1) ustawach o:

- ochronie żeglugi i portów morskich,
- ochronie osób i mienia¹⁶,
- zarządzaniu kryzysowym¹⁷,
- bezpieczeństwie morskim¹⁸,
- ochronie przeciwpożarowej¹⁹;

2) rozporządzeniach w sprawie:

- trybu postępowania i sposobu współdziałania organów w celu zapobieżenia niebezpieczeństwu grożącemu statkom, obiektom portowym i portom oraz związanej

¹² Rozporządzenie (WE) nr 725/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie wzmocnienia ochrony statków i obiektów portowych (Dz. Urz. UE L 129 z 9.04.2004, s. 6, z późn. zm.).

¹³ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 884/2005 z dn. 10 czerwca 2005 r. ustanawiające procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie ochrony żeglugi i portów (Dz. Urz. UE L 148 z 11.06.2005, s. 25) – nie obowiązuje od 30 kwietnia 2008 r. Obecna regulacja to: rozporządzenie Komisji (WE) nr 324/2008 z dnia 9 kwietnia 2008 r. ustanawiające uaktualnione procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie bezpieczeństwa morskiego z dnia 9 kwietnia 2008 r. (Dz. Urz. UE L 98 z 10.04.2008, s. 5, z późn. zm.).

¹⁴ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 324/2008 z dn. 9 kwietnia 2008 r. ustanawiające uaktualnione procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie bezpieczeństwa morskiego (Dz. Urz. UE L 98 z 10.04.2008, s. 5, z późn. zm.).

¹⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 49, z późn. zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2016 r. poz. 1432, z późn. zm.).

¹⁷ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).

¹⁸ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz. U. z 2016 r. poz. 281, z późn. zm.).

¹⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).

z nimi infrastrukturze, powstałemu na skutek użycia statku lub obiektu pływającego jako środka ataku terrorystycznego²⁰;

- metod i środków kontroli w zakresie ochrony żeglugi i portów morskich²¹;
- listy przedmiotów i substancji zabronionych oraz metod i środków ochrony przewozu broni na statkach²²;
- szczegółowych zadań i sposobu działania punktu odbioru alertu oraz wymagań dotyczących funkcjonowania systemu alertu²³;
- wzoru deklaracji ochrony²⁴.

Powyższe akty prawne nie definiują całościowo systemu ochrony portów, lecz stanowią jego nierozdzielalną część składową. Cały system bazuje na znacznie szerszej płaszczyźnie. Wachlarz determinantów wynika głównie z infrastruktury portu oraz czynnika ludzkiego. Dlatego ważne jest zachowanie tzw. kultury bezpieczeństwa oraz szczególnej uwagi i stosowanie się do poleceń Vessel Traffic Service²⁵. Innym narzędziem jest Państwowa Komisja Badania Wypadków Morskich²⁶, która – warto w tym miejscu wspomnieć – w ostatnim raporcie z 2015 r. podaje, iż wśród incydentów odnotowanych przez Komisję liczba wypadków w portach morskich w porównaniu z incydentami na morzach była taka sama²⁷. Zatem ujęcie indywidualne pozwala na formułowanie poprawnych wniosków z zachowaniem predyspozycji jednostkowych każdego portu.

4.

**Zarząd Morskich Portów Szczecin i Świnoujście S.A.,
studium przypadku**

Międzynarodowe oraz państwowe normy prawne nie ograniczają podmiotów realizujących zadania systemu bezpieczeństwa obszarów będących w ich administrowaniu. Zarząd Morskich Portów Szczecin i Świnoujście S.A (ZMPSiŚ) nie skupia się tylko na wykony-

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2010 r. w sprawie trybu postępowania i sposobu współdziałania organów w celu zapobieżenia niebezpieczeństwu grożącemu statkom, obiektom portowym i portom oraz związanej z nimi infrastrukturze, powstałego na skutek użycia statku lub obiektu pływającego jako środka ataku terrorystycznego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1139).

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2011 r. w sprawie metod i środków kontroli w zakresie ochrony żeglugi i portów morskich (Dz. U. Nr 93, poz. 539).

²² Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie listy przedmiotów i substancji zabronionych oraz metod i środków ochrony przewozu broni na statkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 1328).

²³ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2009 r. w sprawie szczegółowych zadań i sposobu działania punktu odbioru alertu oraz wymagań dotyczących funkcjonowania systemu alertu (Dz. U. Nr 102, poz. 843).

²⁴ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 lutego 2009 r. w sprawie wzoru deklaracji ochrony (Dz. U. Nr 39, poz. 315).

²⁵ Vessel Traffic Service (VTS) – Służba Kontroli Ruchu Statków działająca w celu poprawy bezpieczeństwa żeglugi i usprawnienia ruchu statków. Zob.: *Bezpieczeństwo morskie*, http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=1526 [dostęp: 18.02.2017 r.].

²⁶ Powołana na podstawie ustawy z dnia 31 sierpnia 2012 r. o Państwowej Komisji Badania Wypadków Morskich (Dz. U. poz. 1068, z późn. zm.) stanowi organ, w którego kompetencjach jest raportowanie zdarzeń.

²⁷ Państwowa Komisja Badania Wypadków Morskich, *Roczna analiza wypadków i incydentów morskich*, w.: http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=1526 [dostęp: 18.02.2017 r.].

SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA

waniu ww. aktów prawnych. Uwzględniając specyfikę problematyki oraz wymogi proceduralne narzucone przewoźnikom i przeładowcom towarów (kontenerów czy materiałów niebezpiecznych), rozszerza swoje kompetencje administracyjne w zakresie współpracy i budowy spójnego systemu bezpieczeństwa. Wychodząc naprzeciw takim wyzwaniom, podjął się partycypacji również w inicjatywach międzynarodowych, by w ten sposób zapewnić podmiotom gospodarczym, prowadzącym działalność na terenie przez niego administrowanym, dodatkowe możliwości wynikające z międzynarodowego obrotu portowego.

Ponadto bez wątplenia mamy do czynienia z tzw. dobrymi praktykami w kwestii współpracy ze Strażą Graniczną czy organami administracji celnej. W nawiązaniu do powyższych stwierdzeń należy wymienić kluczowe programy, które są przykładem kooperacji i budowy spójnego systemu bezpieczeństwa:

- Międzynarodowa Inicjatywa Bezpiecznego Przewozu Kontenerów CSI (*Container Security Initiative*)²⁸, zrzeszająca takie porty państw europejskich, jak: Rotterdam, Bremerhaven, Hamburg, Antwerpia, Zeebrugge, Le Havre, Marsylia, Göteborg, La Spezia, Genoa, Neapol, Gioia Tauro, Livorno, Felixstowe, Liverpool, Thamesport, Tilbury, Pireus, Algeciras oraz Lizbona, w ramach zapewnienia kontrolowanego i zabezpieczonego transportu kontenerów do portów Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej²⁹;
- międzynarodowa wymiana informacji o nieprawidłowościach w obrocie towarowym w ruchu morskim, w ramach Grupy Roboczej o nazwie RALFH, działającej w ramach unijnego Systemu RIF (Risk Information Form), którego prace nadzorowane są przez DG TAXUD (podatki i unia celna) w Komisji Europejskiej; grupa ta skupia m.in. przedstawicieli większych portów Europy Północnej, tj. Rotterdamu, Antwerpii, Le Havre, Felixstowe, Hamburga oraz Szczecina;
- ZMPSiŚ jest członkiem Organizacji Portów Bałtyckich (BPO), zatem aktywnie wspiera i opiniuje różnorodne programy związane z ułatwianiem bezpiecznego transportu drogą morską;
- zarząd został zaangażowany w proces opiniotwórczy europejskiego programu EPAIC – European Port Access Identification Card – Karta Dostępu do Portów Europejskich, programu ramowego, zapoczątkowanego przez Dyрекcję Generalną Energii i Transportu przy Komisji Europejskiej w 2006 r.;
- zarząd realizuje zadania wsparcia HNS – Host Nation Support – wsparcia logistycznego, które prowadzi do utrzymania zdolności bojowej oraz swobody działania wojsk sojusznicznych, a także zabezpieczenia przed brakiem materiałów potrzebnych do wykonania zadań.

Ponadto ZMPSiŚ współdziała z innymi grupami roboczymi i realizuje wiele pomniejszych programów bezpieczeństwa, zapewniając tym samym niskie wskaźniki ryzyka oraz dostosowując swoje działania do ewoluujących zagrożeń.

²⁸ Zob.: *What is Container Security Initiative (CSI) and how does it work?*, w: <http://www.marineinsight.com/marine-safety/what-is-container-security-initiative-csi-and-how-does-it-work/> [dostęp: 15.02.2017 r.].

²⁹ Port w Szczecinie został zakwalifikowany jako pierwszy port feederowy. Zob.: *Dobry rok portu Szczecin*, http://spedycje.pl/wiadomosci/_wiadomosci/11829/dobry_rok_portu_szczecin.html [dostęp: 15.02.2017 r.].

Już w latach 2004–2010 działania organizacyjne zarządu skutkowały spełnieniem wymogów funkcjonowania portu na trzech poziomach ochrony. Obiekty portowe posiadają zatem m.in.:

- zatwierdzone oceny i plany ochrony obiektów portowych PFSA – Port Facility Security Assessment – ocena ochrony obiektu portowego oraz PFSP – Port Facility Security Plan – plan ochrony obiektu portowego;
- adekwatnie przeszkoloną obsadę pracowniczą, a w niej osoby funkcyjne odpowiedzialne za aktualizację procedur związanych z ochroną obiektu oraz świadczonych usług przez obiekt portowy, pełniące rolę oficerów ochrony PFSO – Port Facility Security Officer – oficer ochrony obiektu portowego;
- odpowiednio przeszkoloną kadrę pracowniczą odpowiedzialną za opiniowanie i poddawanie ekspertyzie obsługi materiałów niebezpiecznych oraz specjalistycznych (IMDG – Międzynarodowy kodeks przewozu materiałów niebezpiecznych drogą morską, RID – Regulamin przewozu towarów wysokiego ryzyka (TWR) koleją, ADR – Europejskie porozumienie w sprawie przewozu towarów dużego ryzyka (TDR) na drogach kołowych) na podstawie przyjętych rozwiązań w instrukcjach bezpiecznej obsługi towarów niebezpiecznych oraz planach zapewnienia bezpieczeństwa na terenie administrowanym przez ZMPSiŚ; osoby funkcyjne z ramienia spółki pełnią rolę doradców ds. bezpieczeństwa przewozu towarów wysokiego i dużego ryzyka;
- stosownie przygotowaną kadrę zasilającą Portową Służbę Ratowniczą, usytuowaną w strukturze przedsiębiorstwa, wyposażoną w jednostki przeznaczone do podejmowania akcji ratowniczo-gaśniczych oraz likwidacji i zwalczania zanieczyszczeń olejowych na wewnętrznych wodach morskich;
- plany szkoleń, ćwiczeń oraz alertów dla personelu zatrudnionego na terenie obiektu portowego;
- plany szkoleń ćwiczeń oraz alertów dla personelu zatrudnionego w Specjalistycznych Uzbrojonych Formacjach Ochronnych wykonujących zadania ochronne obiektu;
- jednolity system alarmowania i powiadamiania o zagrożeniach na terenach administrowanych przez ZMPSiŚ;
- sformułowane działania rutynowe i zabezpieczające, realizowane przez pracowników SUFO, jak i jednostki ratownicze działające w strukturach przedsiębiorstwa;
- umowy oraz wyodrębnione plany kooperacji z funkcjonariuszami Straży Granicznej, Służby Celnej oraz Policji.

Bardzo istotną rolę odgrywa plan ochrony obiektu portowego (PFSP) stanowiący wykaz wyposażenia i systemów organizowania ochrony wraz ze szczegółowym opisem ich działania, a jednocześnie będący wewnętrznym planem zarządzania kryzysowego. Przy przyjęciu, iż obiekty portowe należy traktować jako infrastrukturę krytyczną skorelowaną z aglomeracją miejską miasta Szczecin, plan ten jest działaniem o fundamentalnym znaczeniu organizacyjnym. Administracja portu stale podnosi poziomy zabezpieczeń, prowadzi dialog ze środowiskiem lokalnym i międzynarodowym, w tym z instytucjami zapewniającymi bezpieczeństwo na obszarach morskich, szkoli i nadzoruje funkcjonowanie systemu na własnym obszarze itp. Spektrum podejmowanych działań jest szeroki i adekwatny do wyzwań, przed jakimi staje współczesny port morski.

SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA

Podsumowanie

Zmiana środowiska administrowania portami morskimi podyktowana stałym wzrostem obrotu transportowego ujawnia nowe problemy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa. Jako najczęstsze determinanty wskazywane są coraz liczniejsze transporty ładunków niebezpiecznych oraz zagrożenia wynikające z ewolucji działań terrorystycznych i prokrastynacja administracyjna w kierunku dostosowywania przepisów prawa do zmieniających się realiów na forum międzynarodowym lub krajowym. Polskie obszary morskie są w dyspozycji m.in. organów administracji morskiej, Marynarki Wojennej RP, Straży Granicznej, Służby Celnej czy Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa (SAR), jako służb i instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Jednak to głównie do zarządów portów należy monitorowanie zagrożeń na ich terenie i nadzór w tym zakresie. Urzędy morskie wraz z zarządami zajmują się bezpośrednim wdrażaniem ww. regulacji prawnych i kontrolą ich poprawnej realizacji.

System funkcjonuje jako korelacja wypracowanych założeń i mechanizmów zawartych w prawie międzynarodowym i krajowym, ujętych we wstępie niniejszego artykułu, zatem można stwierdzić, iż zostały one w znacznej części zweryfikowane pozytywnie. Problemów nastręcza zmiana i ocena ryzyka środowiska determinantów bezpieczeństwa oraz wydajności organów prawodawczych w dynamicznym środowisku.

Skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom wymaga przygotowania odpowiednich sił i środków, ewolucyjnego systemu szkoleniowego oraz ciągłej aktualizacji zapisów aktów prawnych. Zatem należy bezwzględnie dążyć do takiego zapewnienia technicznego i *know how* służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, powierzając im odpowiednie środki i mechanizmy działania, aby skutecznie rozpoznawać nowe zagrożenia dla obszarów chronionych i im przeciwdziałać. Każdy szczegół (ogrodzenie, otoczenie obiektów, monitoring, systemy kontroli, zabezpieczenia dodatkowe, przyznawanie szczegółowych uprawnień zweryfikowanym pracownikom, bariery systemu podejścia itd.) stanowi tryb mechanizmu ochrony portu, a jego dysfunkcja może skutkować poważnymi konsekwencjami.

Literatura

Aleksandrowicz T., *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa 2008, s. 57–59.

Miszczak K., *Unia Europejska jako aktor nowego multipolarnego porządku światowego bezpieczeństwa?*, w.: *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, red. J.M. Fiszer, Warszawa 2013, s. 185–189.

Akty prawne

Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z dnia 10 marca 1988 r. sporządzona w Rzymie (Dz. U. z 1994 r. Nr 129, poz. 635).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2016 r. poz. 191, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (Dz. U. z 2016 r. poz. 1432, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).

- Ustawa z dnia 4 września 2008 r. o ochronie żeglugi i portów morskich (Dz. U. z 2016 r. poz. 49, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz. U. z 2016 r. poz. 281, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 31 sierpnia 2012 r. o Państwowej Komisji Badania Wypadków Morskich (Dz. U. poz. 1068, z późn. zm.).
- Rozporządzenie (WE) nr 725/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie wzmocnienia ochrony statków i obiektów portowych (Dz. Urz. UE.L 129 z 09.04.2004, s. 6, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 884/2005 z dnia 10 czerwca 2005 r. ustanawiające procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie ochrony żeglugi i portów (Dz. Urz. UE.L 148 z 11.06.2005, s. 5, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 324/2008 z dnia 9 kwietnia 2008 r. ustanawiające uaktualnione procedury prowadzenia inspekcji Komisji w zakresie bezpieczeństwa morskiego (Dz. Urz. UE.L 98 z 10.04.2008, s. 5, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 lutego 2009 r. w sprawie wzoru deklaracji ochrony (Dz. U. Nr 39, poz. 315).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2009 r. w sprawie szczegółowych zadań i sposobu działania punktu odbioru alertu oraz wymagań dotyczących funkcjonowania systemu alertu (Dz. U. Nr 102, poz. 843).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2010 r. w sprawie trybu postępowania i sposobu współdziałania organów w celu zapobieżenia niebezpieczeństwu grożącemu statkom, obiektom portowym i portom oraz związanej z nimi infrastrukturze, powstałego na skutek użycia statku lub obiektu pływającego jako środka ataku terrorystycznego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1139).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie listy przedmiotów i substancji zabronionych oraz metod i środków ochrony przewozu broni na statkach (Dz. U. z 2013 r. poz. 1328).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2011 r. w sprawie metod i środków kontroli w zakresie ochrony żeglugi i portów morskich (Dz. U. Nr 93, poz. 539).

Netografia

- <http://www.imo.org/en/Publications/Pages/CurrentPublications.aspx>.
- Bezpieczeństwo morskie*, http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=1526.
- Dobry rok portu Szczecin*, http://spedycje.pl/wiadomosci/_wiadomosci/11829/dobry_rok_portu_szczecin.html.
- International Convention for the Safety of Life at Sea – SOLAS*, [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-\(SOLAS\),-1974.aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS),-1974.aspx).
- International Maritime Organization, <http://www.imo.org/en/Pages/Default.aspx>.
- Kalitowski S., *Terroryzm morski*, <http://www.terroryzm.com/terroryzm-morski/>.
- What is Container Security Initiative (CSI) and how does it work?*, <http://www.marineinsight.com/marine-safety/what-is-container-security-initiative-csi-and-how-does-it-work/>.
- Międzynarodowy Kodeks Ochrony Statku i Obiektu Portowego (*International Ship and Port Facility Security Code*, ISPS); http://www.imo.org/en/ourwork/security/guide_to_maritime_security/pages/solas-xi-2%20isps%20code.aspx.
- Roczna analiza wypadków i incydentów morskich*, Państwowa Komisja Badania Wypadków Morskich, http://www.umgdy.gov.pl/?page_id=1526.

SYLWIA EWELINA SERWOŃSKA

STRESZCZENIE

„Bezpieczeństwo i ochrona portów morskich”

Międzynarodowa wymiana towarów drogą morską w korelacji z wpływem bezpieczeństwa w transporcie morskim stanowią jeden z kamieni milowych formułowania współczesnego bezpieczeństwa. Międzynarodowa Organizacja Morska 13 grudnia 2002 r. zrobiła pierwszy krok w kierunku zapewnienia bezpieczeństwa morskich węzłów komunikacyjnych i portowych, które odgrywają znaczącą rolę w gospodarce międzynarodowej i krajowej. Bezpieczeństwo portów morskich zostało również zdefiniowane m.in. dzięki SOLAS oraz ISPS. Z uwagi, iż porty morskie wykonują zadania przeładunku i składowania materiałów niebezpiecznych, istotne jest ujęcie ich działalności w płaszczyźnie infrastruktury krytycznej (w zakresie zabezpieczenia i ochrony). Ustawodawstwo polskie oraz tzw. dobre praktyki w obszarze związanym z bezpieczeństwem, a także współpraca instytucji i podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, z uwzględnieniem scenariuszy zagrożeń, tworzą system bezpieczeństwa, który dzięki prowadzeniu niezbędnego dialogu i ciągłemu dostosowaniu procesów legislacyjnych powinien dążyć do utrzymania stanu względnego bezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo morskie • porty morskie • ochrona portów morskich • instytucjonalizacja bezpieczeństwa

ABSTRACT

“Security and protection of seaports”

International exchange of goods by sea in a correlation with the impact of maritime transport security is one of the milestones of modern formulation of security. On 13 December 2002 The International Maritime Organization made the first step towards providing the security of maritime transport interchanges and ports, which play a major role in the international and domestic economy. Security of seaports was also defined, among others, owing SOLAS and to ISPS. Due to the fact that seaports perform the tasks of reloading and storage of dangerous materials it is important to include their activities in the field of critical infrastructure (support and security). Polish legislation and so-called good practices in security, as well as the cooperation of institutions and entities responsible for security including threat scenarios create a security system which due to the necessary dialogue and continuous adaptation of the legislative processes should seek to maintain the state of relative safety.

KEYWORDS

maritime security • seaports • protection of sea ports • institutionalization of security

ZAWODY SPORTOWE NA WODACH Z UDZIAŁEM RATOWNIKÓW Z WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Wybrane aspekty

XIII

dr Jerzy Telak

Spółeczna Akademia Nauk w Łodzi

Wstęp

W 1967 r. w Warszawie na pływalni klubu sportowego „Legia” zostały zorganizowane zawody sportowe ratowników wodnych o tytuł „Króla ratowników”. Inicjatorem tych zawodów była redakcja Telewizji Polskiej S.A., Polski Związek Pływacki i Zarząd Główny Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Po eliminacjach, w zawodach wzięło udział 51 ratowników z całego kraju¹.

W latach 70. ważnym elementem sprawdzenia i podnoszenia umiejętności ratowniczych były organizowane corocznie Mistrzostwa Województwa Kieleckiego w Ratownictwie Wodnym. W Mistrzostwach Polski organizowanych przez Zarząd Główny WOPR startowali najlepsi ratownicy. Jednym z nich był Janusz Durdyń – ratownik z Kielc, który w 1974 r. w Mistrzostwach RFN w Wolfsburgu zajął pierwsze miejsce i zdobył złoty medal. W historii ratownictwa wodnego był to pierwszy i jedyny złoty medal zdobyty przez świętokrzyskiego ratownika WOPR na zawodach międzynarodowych w sportowym ratownictwie wodnym². W 1976 r. do reprezentacji Polski na Mistrzostwa w Ratownictwie Wodnym zakwalifikowała się Bożena Wojsa-Dziekanowska (WOPR Kielce). Mistrzostwa te odbyły się w Warnie w Bułgarii. Był to pierwszy wyjazd zagraniczny reprezentacji kraju na zawody w ratownictwie wodnym³.

¹ I. Tabaczek-Bejster, G. Konieczny, *Rozwój sportu ratowniczego Polsce w latach 1967–2012, Zarys problematyki*, wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 32.

² Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach za okres listopad 1973 r. – listopad 1974 r., Kielce, listopad 1974 r.

³ Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach w 1976 r., Kielce, luty 1977 r.

JERZY TELAK

Duże sukcesy odnosił Jan Bognacki (WOPR Kielce), zdobywając medale i zajmując I miejsce w kilku konkurencjach podczas Mistrzostw Polski w Ratownictwie Wodnym, które odbyły się 19 października 1969 r. w Olsztynie. W Międzynarodowym Mitingu Pływackim w Lublinie, w grudniu 1970 r., J. Bognacki również zajął I miejsce. W II Wojewódzkich Zawodach Ratowników WOPR, które odbyły się 20 czerwca 1971 r., także stawał na najwyższym stopniu podium, a 16 czerwca 1974 r. zajął III miejsce indywidualnie i I miejsce drużynowo w zespole z Januszem Durdyniem i Sławomirem Dudkiem podczas V Wojewódzkich Zawodów Ratowników WOPR.

Zawody Wojewódzkie Ratowników WOPR odbywały się corocznie. Podczas nich byli wyłaniani najlepsi zawodnicy – reprezentanci kieleckiej organizacji w zawodach krajowych. Do ratowników odnoszących wówczas znaczące sukcesy należy zaliczyć: J. Lipskiego, W. Głowackiego i R. Sikorę. Po zakończeniu kariery sportowej w pływaniu wielu ratowników brało udział w mistrzostwach Polski i mistrzostwach świata w zawodach pływackich, np. J. Różalski z Ostrowca Świętokrzyskiego, który od 2006 r. zdobył 216 złotych medali, w tym 28 srebrnych i 5 brązowych na dystansach od 50 do 400 metrów w swojej kategorii wiekowej. W 2008 r. startował w Mistrzostwach Świata w Ratownictwie Wodnym w Niemczech, gdzie w kilku konkurencjach zdobył dwa srebrne medale i jeden brązowy. W 2009 r. został uznany za najlepszego polskiego zawodnika w kategorii masters. Drugim wyróżniającym się ratownikiem był J. Lipski, który od 1995 r. brał udział w Mistrzostwach Polski Masters. W tym czasie zdobył 25 złotych, 8 srebrnych i 8 brązowych medali. Dwa razy poprawiał rekord Polski na dystansie 1500 metrów stylem dowolnym, raz – na 800 metrów i raz – na 400 metrów. W pływaniu na 1500 metrów po raz drugi pobił rekord Polski w 2011 r. podczas startu w nowo wybudowanych obiektach sportowych w Poznaniu.

Na odbywających się w dniach 17–18 listopada 2000 r. Mistrzostwach Polski w kategorii masters J. Lipski w swojej kategorii wiekowej zajął miejsce:

- I – na 200 m stylem dowolnym (w czasie 2:28.92),
- I – na 400 m stylem dowolnym (5:20.33),
- II – na 100 m stylem dowolnym (1:04.80),
- III – na 100 m stylem grzbietowym (1:23.43)⁴.

1 Sportowe ratownictwo wodne w województwie świętokrzyskim

Na początku lat 80. Mistrzostwa Kielc w Ratownictwie Wodnym oraz Mistrzostwa Województwa Świętokrzyskiego (Kieleckiego) organizowano nieregularnie. Kilkuletnie przerwy wynikały z małej liczby ratowników zgłaszających się do udziału w zawodach. Mimo podejmowanych prób nie udało się stworzyć zespołu ratowników chętnych do systematycznych treningów i przygotowania do rywalizacji sportowej. Mistrzostwa odbywały

⁴ Sprawozdanie Zarządu Wojewódzkiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego Województwa Świętokrzyskiego za okres od 23.02.1997 – 22.02.2003, w: Protokół z obrad VIII Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 22 lutego 2003 r., Kielce 2003.

się początkowo na pływalni odkrytej Klubu Sportowego „Tęcza” i na Zalewie Kieleckim, następnie na zbiorniku zaporowym w Cedzynie⁵.

Maratony pływackie w różnych latach organizowano na zalewie Chańcza i w Cedzynie. Były to – w odróżnieniu od zmagani w konkurencjach ratownictwa wodnego – imprezy, w których brało udział kilkudziesięciu zawodników. Maratonom pływackim towarzyszyło zwykle znaczne zainteresowanie i doping osób wypoczywających nad wodą. Cieszyły się one dużą popularnością i – co najważniejsze – zawsze było wielu chętnych do wzięcia w nich udziału. Brak środków finansowych stanowił główną przyczynę zaprzestania ich organizacji⁶.

Na pływalni Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji „Rawszczyzna” w Ostrowcu Świętokrzyskim w dniach 18–20 czerwca 2010 r. zostały rozegrane XLIV Mistrzostwa Polski w Ratownictwie Wodnym⁷.

W skład Komitetu Organizacyjnego weszli: Prezes Oddziału WOPR w Ostrowcu Świętokrzyskim L. Giemza, Kierownik Wojewódzkiej Grupy Operacyjnej WOPR w Województwie Świętokrzyskim M. Rybak, członek Zarządu Miejskiego WOPR w Kielcach P. Molasy, Wiceprezes ds. szkolenia w Oddziale WOPR w Ostrowcu Świętokrzyskim S. Kołodziej, Kierownik Działu Promocji i Organizacji Imprez MOSIR w Ostrowcu Świętokrzyskim G. Bażant. Komitet Honorowy Mistrzostw tworzyli: Prezes WOPR, Minister Sportu i Turystyki A. Giersz, Poseł na Sejm RP Z. Pacelt, Marszałek Województwa Świętokrzyskiego A. Jarubas, Wojewoda Świętokrzyski B. Pałka-Koruba, Starosta Powiatu Ostrowieckiego Waldemar Paluch, Prezydent Miasta Ostrowca J. Wilczyński, Prezes Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach W. Mozer. Zawodnicy rywalizowali w czternastu konkurencjach indywidualnych oraz w czterech konkurencjach zespołowych. Do udziału w mistrzostwach zgłosiło się 29 drużyn.

W programie XLIV Mistrzostw Polski w Ratownictwie Wodnym znalazło się 18 konkurencji rozegranych w trzech blokach startowych. Przedstawiono je w tabeli 1.

Tabela 1. Konkurencje XLIV Mistrzostw Polski w Ratownictwie Wodnym

LP.	KONKURENCJA	DYSTANS [M]	KATEGORIA
1	2	3	4
Blok I			
1.	pływanie z przeszkodami	200	kobiet
2.	pływanie z przeszkodami	200	mężczyzn
3.	sztafeta z przeszkodami	4x50	kobiet
4.	sztafeta z przeszkodami	4x50	mężczyzn
5.	ratowanie manekina	50	kobiet
6.	ratowanie manekina	50	mężczyzn

⁵ Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w latach 1981–1986, w: *Protokół z V Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 18 października 1986 r.*, Kielce 1986.

⁶ Sprawozdanie Zarządu Świętokrzyskiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach za okres od 22.02.2003–19.01.2008 r., w: *Protokół z obrad IX Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 19 stycznia 2008 r.*, IX Zjazd Świętokrzyskiego WOPR, materiały zjazdowe, Kielce 19.01.2008 r.

⁷ <http://www.wopr.pl/component/content/article/468-xliv-mistrzostwa-polski> [dostęp: 19.02.2017 r.].

JERZY TELAK

1	2	3	4
Blok II			
7.	ratowanie kombinowane	100	kobiet
8.	ratowanie kombinowane	100	mężczyzn
9.	ratowanie w płetwach	100	kobiet
10.	ratowanie w płetwach	100	mężczyzn
11.	sztafeta z pasem ratowniczym	4x50	kobiet
12.	sztafeta z pasem ratowniczym	4x50	mężczyzn
Blok III			
13.	superratownik	200	kobiet
14.	superratownik	200	mężczyzn
15.	ratownik	100	kobiet
16.	ratownik	100	mężczyzn
17.	sztafeta, holowanie manekina	4x25	kobiet
18.	sztafeta, holowanie manekina	4x25	mężczyzn

Źródło: opracowano na podstawie Komunikatu Biura Zarządu Głównego WOPR.

Umieszczone w programie XLIV Mistrzostw Polski w Ratownictwie Wodnym konkurencje były zgodne z konkurencjami rekomendowanymi przez ILS Federation⁸.

2. Mistrzostwa Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie

Po powodziach w 1997 r. i 2001 r. w WOPR poszukiwano formuły efektywnego przygotowania zasobów służb publicznych i organizacji pozarządowych do działania w warunkach katastrofy naturalnej lub awarii technicznej, w tym w stanie klęski żywiołowej. Bezpośrednio po powodzi opadowej, w województwie świętokrzyskim w 2001 r. pojawiła się w WOPR koncepcja zorganizowania ćwiczeń w formie rywalizacji sportowej, obejmującej następujące konkurencje:

- wyścig równoległy na łodziach motorowych,
- wyścig drużynowy na łodziach motorowych (łodziach szybkich),
- wiosłowanie łodzią,
- wyścig drużynowy na pontonie z pagajami (krótkimi wiosłami),
- reanimacja na fantomie,
- rzut rzutką rękawową do celu.

Mistrzostwa były rozgrywane zgodnie z regulaminem, który opracowano na podstawie zakresu działania ratowników na otwartych obszarach wodnych. W ciągu lat 2002–2015 Mistrzostwa Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie miały ten sam program, regulamin i odbywały się niezmiennie na plaży gminnej w Chańczy⁹.

⁸ Sprawozdanie z działalności WOPR w latach 2008–2012, ZG WOPR, Warszawa 2013.

⁹ Zbiór dokumentów Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie, Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

Wojewoda Świętokrzyski dostrzegł potrzebę doskonalenia zasobów ratownictwa wodnego i ich zgrywania podczas ćwiczeń, a także angażowania do wspólnego działania służb publicznych i ratowników organizacji pozarządowych. Mistrzostwa corocznie organizowane przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki we współpracy ze Świętokrzyską Komendą Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej, Wojewódzkim WOPR, Świętokrzyskim Oddziałem Okręgowym Polskiego Czerwonego Krzyża w Kielcach, koordynowane przez Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego UW, należały do ważnych przedsięwzięć w tym zakresie¹⁰.

Zgłoszenia były przyjmowane w Biurze Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach (najpierw przy ul. Żytniej 1, a następnie – Krakowskiej 2). Celem Mistrzostw było sprawdzenie przygotowania ratowników do skutecznego ratowania życia lub zdrowia osób znajdujących się w stanie bezpośredniego zagrożenia na obszarach wodnych, a także poszerzanie wiedzy, doskonalenie umiejętności i wymiana doświadczeń z zakresu ratownictwa wodnego, pierwszej pomocy i ochrony ludności. Dydaktyczny cel zakładał unifikację technik ratownictwa wodnego oraz doskonalenie taktyki i metodyki działań w zakresie ratownictwa wodnego oraz zgrywanie zasobów poszczególnych służb publicznych i organizacji pozarządowych. Po powodzi w 2010 r. ranga Mistrzostw jeszcze wzrosła¹¹.

I Mistrzostwa Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2002” odbyły się 31 sierpnia 2002 r. Wzięło w nich udział 16 drużyn reprezentujących Policję, PSP, WOPR i OSP. Zwyciężyła drużyna Komendy Miejskiej Policji w Kielcach, z policjantami – członkami WOPR, w składzie: A. Fortuński, K. Sobczyk, R. Sorys, S. Staniszewski. II miejsce zajęła drużyna Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej II PSP w Kielcach, a III – drużyna WOPR z Pływalni Miejskiej w Jędrzejowie. W tabeli 2 została przedstawiona końcowa klasyfikacja sześciu najlepszych zespołów Mistrzostw¹².

Tabela 2. Klasyfikacja końcowa I Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2002”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESKOWOŚĆ
1.	Komenda Miejska Policji	Kielce
2.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza II PSP	Kielce
3.	WOPR Pływalnia Miejska	Jędrzejów
4.	WOPR Pływalnia „Neptun”	Ożarów
5.	WOPR OSP	Połaniec
6.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza I PSP	Kielce

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

II Mistrzostwa – „Chańcza 2003” rozpoczęły się 30 sierpnia 2003 r. z udziałem 32 drużyn reprezentujących PSP, OSP, Policję, Wojsko Polskie, WOPR, Ośrodek Sportu i Rekreacji oraz pływalnię miejską. Mistrzowski tytuł zdobyła Drużyna OSP w Woli Jachowej,

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² Wykazy i protokoły I Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2002” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

Tabela 3. Klasyfikacja końcowa II Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2003”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESKOWOŚĆ
1.	OSP	Wola Jachowa
2.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
3.	WOPR	Tarnobrzeg
4.	WOPR	Busko-Zdrój, Raków
5.	OSP Tursko Małe	Połaniec
6.	WOPR	Jędrzejów
7.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Busko-Zdrój
8.	WOPR	Rybitwy
9.	OSP	Daleszyce
10.	Komenda Miejska Policji	Kielce
11.	OSP	Ćmińsk
12.	WOPR	Żdźdze Stare
13.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
14.	OSP WOPR Kryta Pływalnia	Ożarów
15.	OSP	Dwikozy
16.	WOPR Pływalnia	Sandomierz
17.	Komenda Powiatowa PSP	Pińczów
18.	Ośrodek Szkolenia na Potrzeby Sił Pokojowych	Kielce
19.	OSP	Ruszcza
20.	WOPR nr 1	Sandomierz
21.	Komenda Miejska PSP, Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Kielce
22.	OSP	Rudniki
23.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Sielpia
24.	OSP	Maśnik
25.	WOPR nr 3	Sandomierz
26.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Ostrowiec Świętokrzyski
27.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Chmielnik
28.	OSP	Klimontów
29.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
30.	Komenda Powiatowa PSP	Sandomierz
31.	WOPR nr 2	Tarnobrzeg
32.	Pływalnia Miejska	Busko-Zdrój

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

wicemistrzem została II Drużyna Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej PSP w Kielcach, a III miejsce zajęła drużyna WOPR z Tarnobrzega. Mistrzostwa zostały zakwalifikowane przez Wojewodę Świętokrzyskiego jako szkolenie prowadzone w zakresie doskonalenia ochrony ludności. Wyścig równoległy na łodzi i wyścig drużynowy na łodzi wygrała drużyna

OSP Połaniec (Tursko Małe). W wyścigu na pontonie z pagajami zwyciężyła drużyna OSP z Woli Jachowej. Konkurencję reanimacji na fantomie wygrała drużyna WOPR Busko-Zdrój, Raków. W konkurencji rzutu rzutką rękawową do celu zwycięstwo odniosła drużyna WOPR z Tarnobrzega. Klasyfikacja drużynowa Mistrzostw została przedstawiona w tabeli 3¹³.

Drużyny, które w klasyfikacji ogólnej zajęły pierwsze trzy miejsca, otrzymały puchary ufundowane przez Wojewodę Świętokrzyskiego. Najlepsze ekipy: PSP – drużyna Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza II w Kielcach oraz OSP – drużyna OSP w Woli Jachowej otrzymały puchary Komendanta Wojewódzkiego PSP w Kielcach. Dziesięć drużyn najwyższej sklasyfikowanych w Mistrzostwach otrzymało nagrody rzeczowe – koła ślizgowe, a pozostałe zespoły odebrały rzutki rękawowe¹⁴.

III Mistrzostwa – „Chańcza 2004” rozegrano 28 sierpnia 2004 r. Do zawodów przystąpiło 39 drużyn reprezentujących PSP, OSP, Policję, Ośrodek Sportu i Rekreacji i pływalnię miejską, WOPR, w tym WOPR w Opolu. Zwycięstwo odniosła drużyna OSP nr 1 w Woli Jachowej, drugie miejsce zajęła drużyna WOPR w Rakowie, a trzecie drużyna Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej PSP Nr 2 w Kielcach. Końcowa klasyfikacja zespołowa Mistrzostw została przedstawiona w tabeli 4¹⁵.

Tabela 4. Klasyfikacja końcowa III Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2004”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIEJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	OSP nr 1	Wola Jachowa
2.	WOPR	Raków
3.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
4.	WOPR I	Tarnobrzeg
5.	OSP Nr 2	Wola Jachowa
6.	WOPR II	Tarnobrzeg
7.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Kielce
8.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
9.	WOPR	Opole
10.	WOPR Pływalnia Miejska	Jędrzejów
11.	OSP nr 2	Ćmińsk
12.	OSP	Połaniec
13.	OSP	Klimontów
14.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Sielpia
15.	WOPR	Busko-Zdrój

¹³ Wykazy i protokoły II Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2003” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Wykazy i protokoły III Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2004” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
16.	OSP	Nowy Korczyn
17.	PMW	Słupiec
18.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna nr 3	Sandomierz
19.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Pińczów
20.	OSP	Ruszcza
21.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski
22.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
23.	OSP	Rudniki
24.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna nr 1	Sandomierz
25.	OSP	Dwikozy
26.	Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
27.	WOPR	Połaniec
28.	Komenda Powiatowa PSP	Sandomierz
29.	OSP	Rybitwy
30.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
31.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
32.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Busko-Zdrój
33.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP nr 4	Chmielnik
34.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna nr 2	Sandomierz
35.	Kryta Pływalnia „Neptun” i OSP	Ożarów
36.	WOPR nr 1	Sandomierz
37.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
38.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
39.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Kazimierza Wielka

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Drużyny, które w klasyfikacji ogólnej zajęły pierwsze sześć miejsc, otrzymały puchary ufundowane przez Wojewodę Świętokrzyskiego. Dla najlepszej drużyny PSP puchar ufundował Marszałek Województwa Świętokrzyskiego, a za II i III miejsce wśród drużyn PSP zostały wręczone puchary od Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego. Najlepszej drużynie OSP wręczono puchary Prezesa Zarządu Wojewódzkiego OSP, a także Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP. Prezes Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach wręczył puchar najlepszej drużynie WOPR. Najstarsza drużyna OSP nr 1 z Woli Jachowej oraz WOPR nr 1 Sandomierz otrzymała puchary (Victory) za udział w mistrzostwach. Najmłodszy uczestnik zawodów Jacek Mazur (16 lat) z drużyny OSP w Rudnikach i najstarszy – Kazimierz Kaput (57 lat) z I drużyny WOPR w Sandomierzu otrzymali radiomagnetofony ufundowane przez Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP. II drużyna kobiet WOPR z Tarnobrzega otrzymała nagrodę specjalną ufundowaną przez „Słowa Ludu”. Obserwatorami zawodów byli przedstawiciele samorządów powiatowych i gminnych oraz PSP, OSP, WOPR¹⁶.

¹⁶ Tamże.

IV Mistrzostwa „Chańcza 2005” odbyły się 27 sierpnia 2005 r. Wzięło w nich udział 49 drużyn reprezentujących PSP, OSP, Policję, Ośrodek Sportu i Rekreacji i pływanię miejską, WOPR. Mistrzostwa wygrała drużyna WOPR z Chańczy, II miejsce zajęła drużyna WOPR z Rakowa, a III – drużyna OSP z Mińska. Końcowa klasyfikacja zespołowa Mistrzostw została przedstawiona w tabeli 5¹⁷.

Tabela 5. Klasyfikacja końcowa IV Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2005”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESKOWOŚĆ
1.	WOPR	Chańcza
2.	WOPR	Raków
3.	OSP	Mińsk
4.	OSP	Wola Jachowa
5.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP nr 2	Kielce
6.	WOPR nr 15 „Delfin”	Połaniec

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

V Mistrzostwa – „Chańcza 2006” odbyły się 26 sierpnia 2006 r. z udziałem 55 drużyn PSP, OSP, WOPR, Policji, ośrodków sportu i rekreacji oraz pływani z województwa świętokrzyskiego. W zawodach wzięły udział również drużyny z Opola i Kluczborka. Wygrała drużyna OSP z Woli Jachowej, II miejsce zajęła drużyna OSP ze Ślaskowa Małego, a III – drużyna Komendy Miejskiej Policji w Kielcach. Klasyfikacja końcowa zawodów została przedstawiona w tabeli 6¹⁸.

Tabela 6. Klasyfikacja końcowa V Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2006”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESKOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	OSP	Wola Jachowa
2.	OSP nr 1	Ślasków Mały
3.	Komenda Miejska Policji	Kielce
4.	OSP	Nowy Korczyn
5.	OSP	Daleszyce
6.	Klub Morski „Horn”	
7.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Opatów
8.	Komenda Miejska PSP II	Kielce
9.	Komenda Miejska PSP I	Kielce

¹⁷ Wykazy i protokoły IV Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2005” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

¹⁸ Wykazy i protokoły V Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2006” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
10.	WOPR „Chańcza”	Raków
11.	Komenda Powiatowa PSP	Busko-Zdrój
12.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna III	Sandomierz
13.	OSP	Korytnica
14.	OSP Junior	Słupiec
15.	GZR nr 1	Sędziszów
16.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Sandomierz
17.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
18.	OSP nr 2	Śladków Mały
19.	OSP Drużyna nr 2	Klimontów
20.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna I	Sandomierz
21.	OSP Rybitwy – MiG Połaniec	
22.	WOPR	Opole
23.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Staszów
24.	OSP	Słupiec
25.	WOPR	Kluczbork
26.	Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
27.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
28.	OSP drużyna nr 1	Dwikozy
29.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
30.	OSP Dzieci Stare – MiG Połaniec	
31.	WOPR nr 15 „Delfin”	Połaniec
32.	WOPR I	Sandomierz
33.	WOPR GPI II	Sandomierz
34.	OSP Zrębin – MiG Połaniec	
35.	Komenda Powiatowa PSP	Pińczów
36.	OSP	Chroberz
37.	GZR w nr 2	Sędziszów
38.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna II	Sandomierz
39.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”, OSP	Ożarów
40.	OSP nr 2	Dwikozy
41.	OSP Maśnik – MiG	Połaniec
42.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna III	Sandomierz
43.	Komenda Powiatowa PSP	Ostrowiec Świętokrzyski
44.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Wojewoda Świętokrzyski ufundował puchary dla sześciu najlepszych drużyn oraz puchar dla najmłodszego (Aleksandry Marcinkowskiej – 11 lat, Klub Morski „Horn”) i najstarszego uczestnika Mistrzostw (Jana Maziarza – lat 51, WOPR Sandomierz). Świętokrzyski Komendant Wojewódzki PSP ufundował puchar dla najlepszej drużyny OSP (drużyna OSP z Woli Jachowej) oraz najlepszej drużyny PSP (drużyna Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza

PSP z Opatowa). Drużyna OSP Słupiec Junior (Izabela Ziólek – 14 lat, Małgorzata Ziólek – 15 lat, Mateusz Barszcz – 15 lat, Tomasz Niedolarz – 16 lat) otrzymała puchar dla najmłodszej drużyny ufundowany przez Prezesa Zarządu Wojewódzkiego ZOSP RP w Kielcach¹⁹.

VI Mistrzostwa „Chańcza 2007” odbyły się 25 sierpnia 2007 r. z udziałem 54 drużyn reprezentujących PSP, OSP, Policję, jednostki WOPR w województwie świętokrzyskim oraz drużyny WOPR z Augustowa, Piaseczna i Góry Kalwarii. Pierwsze trzy miejsca zajęły drużyny OSP: I – ekipa OSP ze Śladowa Małego, II – OSP z Rakowa i III – OSP z Woli Jachowej. Wśród drużyn kobiet zwyciężyło OSP z Ruszczy. Klasyfikacja końcowa zawodów została przedstawiona w tabeli 7²⁰.

Tabela 7. Klasyfikacja końcowa VI Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2007”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIEJSCOWOŚĆ
1.	OSP	Śladków Mały
2.	OSP	Raków
3.	OSP	Wola Jachowa
4.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
5.	OSP	Kowala
6.	Komenda Powiatowa Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Drużyna ze Śladkowa Małego zdobyła łącznie 3 puchary ufundowane przez Radę Ministrów, Wojewodę Świętokrzyskiego i Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego PSP. Najlepszym drużynom oraz najmłodszej uczestnicze i najstarszemu zawodnikowi, a także Burmistrzowi Połańca zostały wręczone puchary za wystawienie największej liczby drużyn. Radio „Kielce” ufundowało puchar dla zawodnika, który zwyciężył w konkurencji „reanimacja”. Drużyny, które ukończyły zawody, otrzymały boje ratownicze od Wojewody Świętokrzyskiego. Równolegle z zawodami odbyło się szkolenie dla kierowników Wojewódzkich Grup Operacyjnych WOPR²¹.

VII Mistrzostwa zostały przeprowadzone 30 sierpnia 2008 r. z udziałem 51 świętokrzyskich drużyn reprezentujących OSP, WOPR, PSP i Policję oraz drużyny WOPR Wielkopolska, Drużyny Ratunkowo-Poszukiwawczej z Góry Kalwarii i drużyny WOPR z Zielonej Góry (ukończyło 49 drużyn). Wygrała drużyna OSP ze Śladkowa Małego, z gminy Chmielnik, II miejsce zajęła OSP z Woli Jachowej, III miejsce – Komenda Powiatowa PSP nr 1 Busko-Zdrój. W Mistrzostwach startowało 12 kobiet, na 42. pozycji uplasowała się drużyna kobiet z Sandomierza. Klasyfikacja końcowa Mistrzostw „Chańcza 2008” została przedstawiona w tabeli 8²².

¹⁹ Tamże.

²⁰ Wykazy i protokoły VI Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2007” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

JERZY TELAK

Tabela 8. Klasyfikacja końcowa VII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2008”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESKOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	OSP	Śladków Mały
2.	OSP	Raków
3.	OSP	Wola Jachowa
4.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
5.	OSP	Kowala
6.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski
7.	OSP	Chańcza
8.	WOPR	Kielce
9.	Komenda Wojewódzka Policji	Kielce
10.	Komenda Miejska PSP	Kielce
11.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Starachowice
12.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
13.	WOPR	Chańcza
14.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
15.	Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
16.	OSP nr 1	Słupiec
17.	OSP	Tursko Małe
18.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Busko-Zdrój
19.	OSP	Wielka Wieś
20.	OSP	Skotniki
21.	OSP	Daleszyce
22.	OSP	Korytnica
23.	OSP	Rudniki
24.	OSP II	Dwikozy
25.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
26.	Piaseczyński WOPR	Piaseczno
27.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna I	Sandomierz
28.	OSP	Zdzieci Stare
29.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Staszów
30.	OSP Sekcja Ratownictwa-Wodnego	Opoczno
31.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”	Ożarów
32.	OSP nr 1	Ruszcza
33.	OSP	Maśnik
34.	OSP	Ćmińsk
35.	OSP	Rybitwy

1.	2.	3.
36.	Grupa Ratownictwa Wodnego GZZK	Sędziszów
37.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
38.	Komenda Powiatowa PSP	Pińczów
39.	OSP	Zrębin
40.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
41.	Komenda Powiatowa PSP	Sandomierz
42.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna II	Sandomierz
43.	OSP	Chroberz
44.	OSP 2	Słupiec
45.	WOPR	Augustów
46.	WOPR nr 2	Sandomierz
47.	OSP I	Dwikozy
48.	WOPR nr 1	Sandomierz
49.	OSP nr 2	Ruszcza
50.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna III	Sandomierz
51.	OSP	Dwikozy
52.	WOPR Grupa Patroloowo-Interwencyjna IV	Sandomierz
53.	WOPR	Busko-Zdrój

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Drużyny, które ukończyły zawody, otrzymały rzutki rękawowe ufundowane przez Wojewodę Świętokrzyskiego. Równoległe odbyło się szkolenie dla kierowników Grup Operacyjnych WOPR²³.

VIII Mistrzostwa zostały przeprowadzone 29 sierpnia 2009 r. w wyjątkowo niekorzystnych warunkach atmosferycznych. Do udziału w zawodach zgłosiło się 60 drużyn WOPR (ponad 200 zawodników) OSP, PSP, Policji i ZHP. Oprócz zespołów z województwa świętokrzyskiego w zawodach uczestniczyły reprezentacje WOPR z: województwa dolnośląskiego, województwa kujawsko-pomorskiego, województwa lubelskiego oraz drużyna WOPR z Tarnobrzega, OSP z Opoczna i drużyna Harcerskiej Grupy Ratowniczej „Krak” z Krakowa²⁴. Z powodu ulewnego deszczu nie można było dokończyć konkurencji wiosłowania łodzią na dystansie 100 m. I miejsce zajęła drużyna OSP w Kowali, II – drużyna OSP w Rakowie, a III – drużyna Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej Komendy Powiatowej PSP nr 1 w Busko-Zdroju. Klasyfikacja końcowa została przedstawiona w tabeli 9.

²³ Tamże.

²⁴ Wykazy i protokoły VIII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2009” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

Tabela 9. Klasyfikacja końcowa VIII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2009”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	OSP	Kowala
2.	OSP	Raków
3.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza I	Busko-Zdrój
4.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Jędrzejów
5.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza II	Busko-Zdrój
6.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza I	Ostrowiec Świętokrzyski
7.	WOPR	Lublin
8.	Ratownictwo Wodne	Sędziszów
9.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar”	Starachowice
10.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Pińczów
11.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Opatów
12.	Komenda Miejska PSP	Kielce
13.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza 1	Sandomierz
14.	OSP	Zdzieci Stare
15.	OSP	Chańcza
16.	OSP	Wola Jachowa
17.	OSP	Śladków Mały
18.	OSP	Maśnik
19.	OSP	Budziska
20.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
21.	OSP I	Dwikozy
22.	OSP	Chroberz
23.	OSP	Połaniec
24.	WOPR Kryta Pływalia „Neptun”	Ożarów
25.	Komenda Miejska Policji	Kielce
26.	MDP	Wola Jachowa
27.	OSP II	Dwikozy
28.	OSP	Słupiec
29.	OC II	Sędziszów
30.	WOPR Grupa Poszukiwawczo-Interwencyjna I	Sandomierz
31.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Kazimierza Wielka
32.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
33.	OSP	Tursko Małe
34.	OSP	Zrębin
35.	OSP I	Opoczno
36.	OSP	Ruszcza
37.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Końskie

1.	2.	3.
38.	Grupa Operacyjna Dolnośląskiego WOPR	Wrocław
39.	OSP II	Opoczno
40.	OSP	Ruda Maleniecka
41.	OSP	Korytnica
42.	OSP	Skotniki
43.	WOPR	Bydgoszcz
44.	OSP	Rudniki
45.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza I	Staszów
46.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza II	Staszów
47.	OSP I	Klimontów
48.	OSP	
49.	Klub Morski „Horn”	Rybitwy
50.	OSP	Siedlce
51.	WOPR	Sandomierz
52.	Harcerska Grupa Ratownicza „Kraków”	Kraków
53.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” II	Starachowice
54.	OSP (drużyna kobiet)	Chroberz
55.	OSP II	Klimontów
56.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

W IX Mistrzostwach „Chańcza 2010” 28 sierpnia 2010 r. uczestniczyło ponad 200 ratowników z drużyn WOPR, OSP, PSP i Policji. Mistrzostwa wygrała I drużyna Klubu Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” w Starachowicach, na II miejscu uplasowała się drużyna OSP z Kowali, na III – drużyna Komendy Powiatowej PSP z Pińczowa. Pełna klasyfikacja końcowa Mistrzostw została przedstawiona w tabeli 10²⁵.

Tabela 10. Klasyfikacja końcowa IX Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2010”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” I	Starachowice
2.	OSP	Kowala
3.	Komenda Powiatowa PSP	Pińczów
4.	OSP	Chańcza
5.	Komenda Powiatowa PSP	Busko-Zdrój
6.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Jędrzejów

²⁵ Wykazy i protokoły IX Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2010” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach; <http://www.wopr.pl/component/content/article/510-szkolenie-grup-szybkiego-reagowania> [dostęp: 10.02.2017 r.].

JERZY TELAK

1.	2.	3.
7.	OSP	Licheń Stary
8.	OSP	Śladków Mały
9.	Komenda Powiatowa PSP	Ostrowiec Świętokrzyski
10.	OSP	Wola Jachowa
11.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
12.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP	Staszów
13.	OSP	Tursko Małe
14.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
15.	OSP	Ruszcza
16.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Busko-Zdrój
17.	OSP	Korytnica
18.	WOPR	Budziska
19.	OSP	Maśnik
20.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowej
21.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
22.	WOPR	Zamość
23.	OSP	Połaniec
24.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Sandomierz
25.	OSP	Ruda Maleniecka
26.	Komenda Miejska Policji	Kielce
27.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
28.	OSP	Chroberz
29.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
30.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”	Ożarów
31.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
32.	OSP	Rybitwy
33.	OSP	Siedlce
34.	Drużyna Ratownictwa Wodnego	Sędziszów
35.	OSP	Słupiec
36.	OSP I	Dwikozy
37.	OSP	Budziska
38.	WOPR Grupa Poszukiwawczo-Interwencyjna I	Sandomierz
39.	OSP	Zrębin
40.	OSP	Rudniki
41.	OSP (kobiety)	Chroberz

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

X Mistrzostwa „Chańcza 2011” odbyły się 27 sierpnia 2011 r. Podczas ceremonii otwarcia Mistrzostw Prezes ZG WOPR wręczył Wojewodzie Świętokrzyskiemu Medal WOPR „Za Zasługi”, Świętokrzyskiemu Komendantowi Wojewódzkiemu PSP – Złotą Od-

znakę WOPR „Za Zasługi” z Liściem Laurowym, a Zarządowi Wojewódzkiemu WOPR w Kielcach przekazał torbę ratowniczą, apteczkę i deskę ortopedyczną. W 2011 r. o miano najlepszej drużyny Mistrzostw rywalizowały ze sobą zespoły złożone ze zawodowych strażaków, druhow OSP, ratowników wodnych i policjantów. Do zawodów zostały zgłoszone 54 drużyny liczące ponad 200 zawodników. Oprócz drużyn reprezentujących jednostki służb publicznych i organizacji pozarządowych z terenu województwa świętokrzyskiego w zawodach wzięły udział drużyny reprezentujące WOPR województwa lubelskiego i OSP Licheń Stary (województwo wielkopolskie). Przy okazji Mistrzostw odbyło się spotkanie działaczy regionu południowo-wschodniego WOPR. W dziesiątej edycji mistrzostw bezkonkurencyjna okazała się drużyna OSP z Woli Jachowej, powtarzając wcześniejsze zwycięstwa z 2003, 2004 i 2006 r. Na II miejscu w klasyfikacji generalnej uplasowała się I drużyna Klubu Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” w Starachowicach, III miejsce zajęła drużyna Komendy Powiatowej PSP w Opatowie. Końcowe wyniki Mistrzostw zostały przedstawione w tabeli 11²⁶.

Tabela 11. Klasyfikacja końcowa X Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2011”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIEJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	OSP	Wola Jachowa
2.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” I	Starachowice
3.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
4.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
5.	Komenda Powiatowa PSP	Pińczów
6.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza PSP nr 1	Busko-Zdrój
7.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 4 Komenda Miejska PSP	Kielce
8.	OSP (mężczyźni)	Chroberz
9.	OSP	Chańcza
10.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” II	Starachowice
11.	OSP	Kowala
12.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Kielce
13.	Komenda Miejska Policji	Kielce
14.	OSP	Rybitwy
15.	OSP	Licheń Stary
16.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Busko-Zdrój
17.	OSP	Dwikozy
18.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
19.	OSP	Śladków Mały
20.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie

²⁶ Wykazy i protokoły X Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2011” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
21.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
22.	OSP I	Korytnica
23.	OSP	Rogów
24.	OSP I	Opoczno
25.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski
26.	OSP	Połaniec
27.	OSP	Maśnik
28.	OSP	Siedlce
29.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
30.	Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
31.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”	Ożarów
32.	OSP II	Opoczno
33.	OSP	Tursko Małe
34.	OSP	Ruszcza
35.	OSP I	Słupiec
36.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Włoszczowa
37.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
38.	OSP	Wielka Wieś
39.	Komenda Powiatowa PSP	Ostrowiec Świętokrzyski
40.	OSP (kobiety)	Chroberz
41.	GPI WOPR I	Sandomierz
42.	OSP	Ruda Maleniecka
43.	OSP	Budziska
44.	GPI WOPR II	Sandomierz
45.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Sandomierz
46.	OSP	Zrębin
47.	OSP I	Korytnica
48.	WOPR	Lublin
49.	OSP	Szwagrów
50.	OSP	Rudniki
51.	WOPR	Budziska
52.	OSP II	Słupiec
53.	OSP	Ciszycza

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Zawody ukończyły 53 drużyny, drużyna OSP w Zdzieci Starej nie ukończyła zawodów i nie została sklasyfikowana.

Wszystkie drużyny otrzymały od Wojewody Świętokrzyskiego boje ratownicze, Wojewódzki WOPR w Kielcach – fantoma z defibrylatorem, a najlepsze drużyny – puchary oraz wręczone rzutki, koła i kamizelki ratunkowe za miejsca I–III. Puchary dla najlepszej

drużyny PSP i OSP ufundował Świętokrzyski Komendant Wojewódzki PSP, a Zarząd Wojewódzki WOPR – dla najwyższej sklasyfikowanej drużyny WOPR. Puchar za najlepiej prowadzoną reanimację, ufundowany przez Świętokrzyski Zarząd Okręgowy PCK w Kielcach, otrzymała I Drużyna Klubu Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” w Starachowicach²⁷.

W XI Mistrzostwach „Chańcza 2012”, które odbyły się 25 sierpnia 2012 r., o miano najlepszej drużyny rywalizowali strażacy PSP i policjanci, druhowie OSP oraz ratownicy WOPR i ośrodków sportu i rekreacji – łącznie wystąpiło ponad 200 zawodników. Najmłodszy zawodnik XI edycji mistrzostw miał 12 lat i reprezentował drużynę GPI WOPR w Sandomierzu, natomiast najstarszy miał 53 lata i startował w zespole OSP Rogów. W zawodach uczestniczyły również drużyny kobiet z OSP Chroberz i OSP Śladków Mały. W Mistrzostwach wzięła udział drużyna WOPR nr 6, reprezentująca Opole Lubelskie. I miejsce zajęła drużyna WOPR Starachowice, II miejsce w klasyfikacji generalnej – drużyna OSP z Kowali, III miejsce – drużyna Komendy Powiatowej PSP z Pińczowa. Końcowe wyniki drużynowej rywalizacji Mistrzostw zostały zamieszczone w tabeli 12²⁸.

Tabela 12. Klasyfikacja końcowa XI Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2012”

POZYCJA		REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJSCOWOŚĆ
1.		2.	3.
1.	WOPR		Starachowice
2.	OSP		Kowala
3.	Komenda Powiatowa PSP I		Pińczów
4.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2		Kielce
5.	OSP I		Wola Jachowa
6.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza		Busko-Zdrój
7.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1		Kielce
8.	Komenda Miejska Policji		Kielce
9.	OSP		Stalowa Wola
10.	OSP		Turisko Małe
11.	Komenda Powiatowa Policji		Staszów
12.	OSP		Wielka Wieś
13.	Komenda Powiatowa PSP		Starachowice
14.	OSP		Ciszycza
15.	OSP		Korytnica
16.	OSP		Chańcza
17.	Ośrodek Sportu i Rekreacji		Połaniec

²⁷ Tamże.

²⁸ Wykazy i protokoły XI Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2012” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
18.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski
19.	GPI WOPR II	Sandomierz
20.	OSP (kobiety)	Śladków Mały
21.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
22.	OSP I	Śladków Mały
23.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
24.	OSP II	Wola Jachowa
25.	OSP	Krzcin
26.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
27.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
28.	Komenda Powiatowa PSP II	Pińczów
29.	WOPR Grupa Poszukiwawczo-Interwencyjna I	Sandomierz
30.	OSP	Połaniec
31.	OSP	Siedlce
32.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Jędrzejów
33.	OSP	Łubnice
34.	PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Sandomierz
35.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”	Ożarów
36.	OSP (kobiety)	Chroberz
37.	OSP	Zrębin
38.	WOPR nr 2	Kazimierz Dolny
39.	OSP	Szczytniki
40.	OSP	Chroberz
41.	OSP I	Rogów
42.	OSP	Ruda Maleniecka
43.	OSP	Strawczyn
44.	OSP	Maśnik
45.	OSP II	Dwikozy
46.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
47.	OSP II	Śladków Mały
48.	OSP	Rudniki
49.	OSP	Ruszcza
50.	OSP I	Dwikozy
51.	OSP	Rybitwy
52.	OSP I	Klimontów
53.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
54.	WOPR nr 6	Opole Lubelskie
55.	OSP	Szwagrow

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Dla najlepszych drużyn puchary ufundował Wojewoda Świętokrzyski, a Świętokrzyski Komendant Wojewódzki PSP – dla najlepszej drużyny PSP i OSP, dla najlepszej drużyny WOPR – Prezes Zarządu Wojewódzkiego WOPR. Na 64 drużyny zgłoszone do startu ukończyło zawody 55 z nich²⁹.

W XII Mistrzostwach „Chańcza 2013” 31 sierpnia 2013 r. wystartowało 61 drużyn, w tym: 19 – PSP, 31 – OSP, 10 – WOPR, 1 – Policji. Zawody ukończyło 60 drużyn. Mistrzostwo zdobyła, zwyciężając w klasyfikacji generalnej, I Drużyna WOPR ze Starachowic, wyprzedzając zespoły OSP w Brzezi i OSP w Kowalach. Najlepszą drużyną kobiet była drużyna OSP w Chroberzy. W tabeli 13 została przedstawiona klasyfikacja końcowa drużyn startujących w Mistrzostwach³⁰.

Tabela 13. Klasyfikacja końcowa XII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2013”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIEJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	WOPR Drużyna I	Starachowice
2.	OSP	Brzeź
3.	OSP	Kowala
4.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Busko-Zdrój
5.	OSP I	Wola Jachowa
6.	Komenda Powiatowa PSP I	Pińczów
7.	Klub Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar”	Starachowice
8.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
9.	Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
10.	Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
11.	OSP	Wielka Wieś
12.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Starachowice
13.	WOPR Grupa Patrolowo-Interwencyjna II	Sandomierz
14.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza I	Busko-Zdrój
15.	OSP	Oleśnica
16.	OSP (mężczyzn)	Śladków Mały
17.	OSP	Zagnańsku
18.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
19.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Kielce
20.	OSP	Ruda Maleniecka
21.	Komenda Miejska Policji	Kielce
22.	Komenda Powiatowa PSP II	Pińczów
23.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 4	Chmielnik

²⁹ Tamże.

³⁰ Wykazy i protokoły XII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2013” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
24.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
25.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 3	Kielce
26.	OSP II	Wola Jachowa
27.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
28.	OSP (mężczyźni)	Chroberz
29.	OSP	Połaniec
30.	WOPR	Śladków Mały
31.	OSP	Siedlce
32.	WOPR Kryta Pływalnia „Neptun”	Ożarów
33.	WOPR	Łubnice
34.	Drużyna Ratownictwa Wodnego	Sędziszów
35.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Sandomierz
36.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
37.	OSP (kobiety)	Chroberz
38.	OSP II	Klimontów
39.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Połaniec
40.	OSP	Dwikozy
41.	Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Ostrowiec Świętokrzyski
42.	OSP I	Szczytniki
43.	OSP	Ruszcza
44.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
45.	OSP	Tursk Mały
46.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Ostrowiec Świętokrzyski
47.	OSP	Rudniki
48.	OSP	Maśnik
49.	OSP	Mojcza
50.	OSP	Stalowa Wola
51.	OSP (kobiety)	Śladków Mały
52.	OSP (kobiety)	Wielka Wieś
53.	WOPR	Budziska
54.	OSP I	Klimontowie
55.	OSP	Rybitwy
56.	OSP	Słupiec
57.	OSP	Szwagrów
58.	OSP	Świniary
59.	Ratownictwo Wodne II	Sędziszów
60.	OSP	Zrębin

Źródło: opracowano na podstawie protokołu komisji sędziowskiej.

Dla drużyn, które zajęły pierwsze sześć miejsc, oraz dla najstarszego i najmłodszego zawodnika, Wojewoda Świętokrzyski ufundował puchary, Świętokrzyski Komendant Wojewódzki PSP – dla najlepszej drużyny PSP i OSP, Prezes Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach – dla najlepszej drużyny WOPR, najlepszej drużyny kobiet, drużyny ze Stalowej Woli, dla gminy Połaniec za największą liczbę drużyn startujących. Najstarszym zawodnikiem Mistrzostw był reprezentant OSP z Turska Małego, mający 64 lata, a najmłodszym – 13-latek z drużyny Klubu Płetwonurków Ligi Obrony Kraju „Kalmar” ze Starachowic. W zawodach brały udział drużyny kobiet z OSP: Wielka Wieś, Śladków Mały, Chroberz. Oprócz jednostek z terenu województwa świętokrzyskiego w mistrzostwach wzięła udział drużyna OSP ze Stalowej Woli z województwa podkarpackiego. W zawodach wystartowało 235 ratowników³¹.

30 sierpnia 2014 r. XIII Mistrzostwa „Chańcza 2014” wygrała I Drużyna Komendy Powiatowej PSP z Pińczowa, II miejsce zajęła drużyna OSP z Kowali, a III – Starachowicka Grupa Ratownictwa Wodnego. Najlepszą drużyną kobiet była drużyna OSP ze Śladowa Małego, za nimi uplasowała się drużyna OSP z Chroberzy, a na trzecim miejscu – drużyna OSP z Wielkiej Wsi. Wyniki rywalizacji podczas Mistrzostw zostały przedstawione w tabeli 14³².

Tabela 14. Klasyfikacja końcowa XIII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2014”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIEJSCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	Komenda Powiatowa PSP I	Pińczów
2.	OSP	Kowala
3.	Starachowicka Grupa Ratownictwa Wodnego	Starachowice
4.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza	Jędrzejów
5.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
6.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 3	Kielce
7.	OSP 2	Wola Jachowa
8.	OSP 01	Śladków Mały
9.	OSP (mężczyźni)	Wielka Wieś
10.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
11.	OSP	Brzezie
12.	Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
13.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Kielce
14.	OSP	Siedlce
15.	Komenda Miejska PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kielce
16.	Klub Płetwonurków LOK „Kalmar”	Starachowice
17.	Sezonowy Nietatowy Zespół Wodny Chańcza Komendy Miejskiej Policji	Kielce

³¹ <http://www.wopr.pl/component/content/article/1127-chacza-2013> [dostęp: 19.02.2017 r.].

³² Wykazy i protokoły XIII Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2013” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach; <http://czkw.kielce.uw.gov.pl/czk/aktualnosci-i-komunikat/mistrzostwa/xiii-mistrzostwa/8842,Wyniki-koncowe-XIII-Mistrzostw.html> [dostęp: 31.08.2014 r.].

JERZY TELAK

1.	2.	3.
18.	JRG nr 4	Chmielnik
19.	Komenda Powiatowa PSP	Sandomierz
20.	OSP	Wola Jachowa
21.	Komenda Powiatowa PSP II	Pińczów
22.	OSP (kobiety)	Śladków Mały
23.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 1	Busko-Zdrój
24.	OSP	Raków
25.	OSP	Zagnańsk
26.	OSP (kobiety)	Chroberz
27.	OSP	Daleszyce
28.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
29.	OSP	Ruszcza
30.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Ostrowiec Świętokrzyski
31.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Busko-Zdrój
32.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
33.	OSP	Tursko Małe
34.	OSP	Nowy Korczyn
35.	OSP	Mojcza
36.	OSP (kobiety)	Wielka Wieś
37.	OSP	Stalowa Wola
38.	OSP	Łubnice
39.	OSP	Chańcza
40.	OSP	Mierzawa
41.	OSP 2	Klimontów
42.	JRG 1	Kazimierza Wielka
43.	Ośrodek Sportu i Rekreacji	Połaniec
44.	OSP (mężczyźni)	Chroberz
45.	OSP	Rudniki
46.	OSP	Połaniec
47.	OSP 1	Klimontów
48.	OSP 02	Śladków Mały
49.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
50.	Komenda Powiatowa PSP Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza nr 2	Kazimierza Wielka
51.	OSP	Rybitwy
52.	Drużyna Ratownictwa Wodnego	Sędziszów
53.	OSP	Zrębin
54.	OSP	Rybitwy
55.	OSP	Maśnik

Źródło: opracowano na podstawie komunikatu organizatorów mistrzostw.

Do Mistrzostw zgłosiło się 61 drużyn, a wystartowało 55 drużyn z: PSP, Policji, OSP, WOPR i krytych pływalni. Zawody ukończyły 53 drużyny. Najstarszy uczestnik mistrzostw to 66-letni Kazimierz Kurgan (OSP Tursko Małe), a najmłodszy – 15-letni Konrad Krawczyk (Klub Płetwonurków LOK „Kalmar” Starachowice)³³.

Podczas XIV Otwartych Mistrzostw 29 sierpnia 2015 r. w rywalizacji 64 drużyn zwyciężyła drużyna Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej Komendy Powiatowej PSP w Starachowicach, II miejsce zajęła drużyna JRG nr 1 Komendy Miejskiej PSP w Kielcach, a III – drużyna Komendy Powiatowej PSP Pińczów II. Klasyfikacja końcowa Mistrzostw została przedstawiona w tabeli 15³⁴.

Tabela 15. Klasyfikacja końcowa XIV Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2015”

POZYCJA	REPREZENTACJA – DRUŻYNA	MIJESCOWOŚĆ
1.	2.	3.
1.	JRG Komenda Powiatowa PSP	Starachowice
2.	JRG nr 1 KM PSP	Kielce
3.	KP PSP Pińczów II	Pińczów
4.	JRG KP PSP	Sandomierz
5.	OSP	Kowala
6.	Ratownictwo Wodne Sandomierz Grupa Patrolowo-Interwencyjna	Sandomierz
7.	JRG nr 2 KM PSP	Kielce
8.	Komenda Powiatowa PSP Pińczów I	Pińczów
9.	Komenda Powiatowa PSP	Opatów
10.	OSP	Brzezie
11.	Klub Płetwonurków „Kalmar”	Starachowice
12.	JRG nr 2 KP PSP	Busko-Zdrój
13.	Starachowicka Grupa Ratownictwa Wodnego	Starachowice
14.	OSP Wola Jachowa	Wola Jachowa
15.	OSP Chańcza nr 1	Chańcza
16.	OSP Śladków Mały 01 Drużyna Męska	Śladków
17.	Komenda Powiatowa PSP	Skarżysko-Kamienna
18.	Katolicki Klub Pływacki „Orka”	Starachowice
19.	JRG Komenda Powiatowa PSP	Kazimierza Wielka
20.	OSP Klimontów nr 1	Klimontów
21.	JRG nr 4 Chmielnik (KM PSP Kielcach)	Kielce
22.	JRG nr 1 JRG Komenda Powiatowa PSP	Jędrzejów
23.	OSP	Rybitwy
24.	OSP	Zagnańsk

³³ <http://www.straz.gov.pl/page/index.php?str=19&id=47148> [dostęp: 31.08.2014 r.].

³⁴ <http://www.kielce.uw.gov.pl/pl/biuro-prasowe/aktualnosci/9766,Zawody-ratownikow.html> [dostęp: 3.09.2015 r.]. Wykazy i protokoły XIV Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza 2015” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

JERZY TELAK

1.	2.	3.
25.	OSP	Chruścice
26.	OSP	Wielka Wieś
27.	OSP	Ruda Maleniecka
28.	Komenda Powiatowa PSP	Staszów
29.	JRG nr 1 KP PSP	Busko-Zdrój
30.	Komenda Powiatowa PSP	Końskie
31.	OSP	Maśnik
32.	Komenda Powiatowa PSP	Włoszczowa
33.	OSP	Chroberz
34.	OSP – WOPR	Łubienice
35.	OSP	Ruszcza
36.	OSP	Nowy Korczyn
37.	JRG nr 2 Komenda Powiatowa PSP	Ostrowiec Świętokrzyski
38.	OSP Samborzec	Samborzec
39.	OSP Zdzieci Stare	Zdzieci Stare
40.	OSP Imielno	Imielno
41.	OSP Ciszycza	Ciszycza
42.	OSP Raków	Raków
43.	OSP 02 (mężczyźni)	Śladów Mały
44.	JRG nr 1 Komenda Powiatowa PSP	Ostrowiec Świętokrzyski
45.	Sezonowy, Nieetatowy Zespół Wodny „Chańcza” przy Komisariacie Policji	Raków
46.	OSP	Mójcza
47.	Ośrodek Sportów i Rekreacji	Połaniec
48.	OSP	Siedlce
49.	JRG nr 3 Komenda Miejska PSP	Kielce
50.	OSP	Korytnica
51.	OSP	Nawodzice
52.	OSP	Połaniec
53.	OSP (Kobiety)	Chroberz
54.	OSP	Rudniki
55.	OSP nr 2	Klimontów
56.	OSP	Zrębin
57.	OSP (mieszana: kobiety i mężczyźni)	Maśnik
58.	OSP	Szczytniki
59.	OSP nr 2	Chańcza
60.	OSP – KDP	Byszów
61.	OSP (kobiety)	Śladków Mały
62.	OSP (kobiety)	Rudniki
63.	OSP	Mierzawa
n/k	OSP	Łotnowola

Źródło: opracowano na podstawie komunikatu organizatorów Mistrzostw.

Najmłodszym zawodnikiem mistrzostw w 2015 r. był 12-letni Sebastian Jędryka z OSP Rybitwy, a najstarszym – 55-letni J. Mazur z OSiR Połaniec³⁵.

Podsumowanie

W pierwszych Mistrzostwach Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie w 2002 r. wzięło udział 16 czteroosobowych drużyn. W kolejnych latach liczba startujących drużyn wzrastała – od 36 w 2003 r. poprzez 42 – 2004 r., 49 – 2005 r., 51 – 2006 r., 54 – 2007 r., w 2008 r. po raz pierwszy zmniejszyła się o jedną, do 53 startujących drużyn i ponownie wzrosła do 56 w 2009 r. Spadek do 41 drużyn startujących w Mistrzostwach miał miejsce w 2010 r., po tym nastąpił ponownie wzrost do 54 startujących w 2011 r., w tym 53 drużyny ukończyły zawody, a jedna nie ukończyła zawodów i nie została sklasyfikowana. W 2012 r. do startu w Mistrzostwach zgłosiło się i je ukończyło 55 drużyn. W 2013 r. w zawodach wystartowało 61 drużyn: 19 drużyn PSP, 31 drużyn OSP, 10 drużyn WOPR, 1 drużyna Policji, ale zawody ukończyło 60 drużyn – jeden zespół ich nie ukończył i nie został sklasyfikowany. Także w 2014 r. zgłosiło się 61 drużyn, a zostało sklasyfikowanych – 55. W 2015 r. odnotowano rekordową liczbę drużyn: 64, 19 drużyn – PSP, 39 drużyn – OSP, jedna z Policji i 5 drużyn wodnych. 3 drużyny składały się z kobiet, a 3 były mieszane. Uczestniczące w Mistrzostwach w 2015 r. 64 drużyny stanowią dowód na zapotrzebowanie na taką formę doskonalenia umiejętności zasobów osobowych służb publicznych i innych podmiotów działających na obszarach wodnych. Forma rywalizacji sportowej wymaga wielomiesięcznych ćwiczeń i treningów. Wartość dodaną takich treningów i ćwiczeń stanowi coraz lepiej przygotowana, powiększająca się liczba kompetentnych osób do działania w zakresie ratownictwa wodnego oraz brania udziału w sytuacjach kryzysowych na wodach.

Bibliografia

- Tabaczek-Bejster I., Konieczny G., *Rozwój sportu ratowniczego Polsce w latach 1967–2012, Zarys problematyki*, wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 32.
- Sprawozdanie z działalności WOPR w latach 2008–2012*, ZG WOPR, Warszawa 2013.
- Sprawozdanie Zarządu Świętokrzyskiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach za okres od 22.02.2003–19.01.2008 r.*, w: *Protokół z obrad IX Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 19.01.2008 r.*, IX Zjazd Świętokrzyskiego WOPR, materiały zjazdowe, Kielce 19.01.2008 r.
- Sprawozdanie Zarządu Wojewódzkiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego Województwa Świętokrzyskiego za okres od 23.02.1997 – 22.02.2003*, w: *Protokół z obrad VIII Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 22 lutego 2003 r.*, Kielce 2003.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w latach 1981–1986*, w: *Protokół z V Wojewódzkiego Zjazdu Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Kielcach w dniu 18 października 1986 r.*, Kielce 1986.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach w 1976 r.*, Kielce, luty 1977 r.

³⁵ Tamże.

JERZY TELAK

Sprawozdanie z działalności Zarządu Wojewódzkiego WOPR w Kielcach za okres listopad 1973 r. – listopad 1974 r., Kielce, listopad 1974 r.

Wykazy i protokoły I–XIV Mistrzostw Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie „Chańcza” Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.

Netografia

<http://czkw.kielce.uw.gov.pl/>.

<http://www.straz.gov.pl/>.

<http://www.wopr.pl/>.

STRESZCZENIE

„Zawody sportowe na wodach z udziałem ratowników z województwa świętokrzyskiego. Wybrane aspekty”

Sportowe ratownictwo wodne ma wieloletnią tradycję. Pełni ono funkcję sprawdzenia i podnoszenia umiejętności ratowników wodnych. Ratownicy wodni z województwa świętokrzyskiego brali udział w wielu zawodach sportowych, np. 18–20 czerwca 2010 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim zostały rozegrane XLIV Mistrzostwa Polski w Ratownictwie Wodnym. Po powodzi w 1997 r. w WOPR poszukiwano formuły efektywnego przygotowania zasobów służb publicznych i organizacji pozarządowych do działania w warunkach klęski żywiołowej. Bezpośrednio po powodzi opadowej w województwie świętokrzyskim w 2001 r. pojawiła się w WOPR koncepcja zorganizowania ćwiczeń w formie rywalizacji sportowej. Na kąpielisku w Chańczy od 2002 r. corocznie są organizowane Mistrzostwa Województwa Świętokrzyskiego Grup Szybkiego Reagowania na Wodzie należące do najważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie.

SŁOWA KLUCZOWE

sportowe ratownictwo wodne • mistrzostwa • grupy szybkiego reagowania

ABSTRACT

“Water sport competitions with participation of rescuers from Swietokrzyskie province. Selected aspects”

Sport water rescue has a long tradition. It checks and improves the skills of lifeguards. Lifeguards from Swietokrzyskie province participated in many sport competitions. On 18–20 June, 2010 XLIV Polish Water Rescue Championship was held in Ostrowiec Swietokrzyski. A formula of effective preparation of public services and non-governmental organizations resources to operate during natural disasters was sought in Voluntary Water Rescue Service after flood in 1997. Immediately after the flood in Swietokrzyskie Province in 2001 the concept of organized exercises in the form of sport competition appeared in Voluntary Water Rescue Service. Annually since 2002 on Chancza swimming area, Swietokrzyskie Province Championship of Rapid Response Group on Water has been organized and belonged to the most important activities in this field.

KEYWORDS

sport water rescue • championship • Rapid Response Group

ZAGROŻENIA SANITARNO-EPIDEMIOLOGICZNE KĄPIELISK I MIEJSC WYKORZYSTYWANYCH DO KĄPIELI

w obszarze Jeziora Zegrzyńskiego

XIV

mł. insp. Robert Rodziewicz
Centrum Szkolenia Policji
w Legionowie

mł. insp. dr inż. Robert Maciejczyk
Centrum Szkolenia Policji
w Legionowie

Wstęp

Bezpieczeństwo to stan, który daje poczucie pewności istnienia i gwarancje jego zachowania. Jest to jedna z podstawowych potrzeb człowieka. Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych¹. We wszystkich obszarach życia człowieka zapewnienie bezpieczeństwa, a przede wszystkim – minimalizacja zagrożeń, stanowi podstawowy element w działaniach jednostki, jak również instytucji odpowiedzialnych za wyznaczone obszary bezpieczeństwa. Jednym z tych obszarów jest ochrona życia i zdrowia w trakcie wypoczynku, który może przybierać różne formy – na potrzeby niniejszej publikacji zostanie omówiony aktywny wypoczynek związany ze sportem i rekreacją na obszarach wodnych. Wykorzystanie wód, np. Jeziora Zegrzyńskiego, do rekreacji i wypoczynku, może się wiązać z amatorskim połowem ryb, uprawianiem sportów wodnych, żegluga (jachtową i motorowodną) oraz kąpielami.

Zapewnienie użytkownikom akwenu tego rodzaju bezpieczeństwa polega m.in. na: racjonalnym i rzetelnym oraz przemyślanym gospodarowaniu zasobem wód, unikaniu zanieczyszczeń, minimalizowaniu zagrożeń awarii technicznej oraz poszanowaniu przyrody. Nie tylko wartości wyuczone, wpojone przez pokolenia, ale również – a może przede wszystkim – przepisy prawa europejskiego i ich implementacja do polskiego systemu stanowią podstawy ochrony osób oraz miejsc korzystania z zasobów wodnych. Wśród tych

¹ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, wyd. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 14.

przepisów wyróżniają się zapisy Dyrektywy Wodnej², nakładające na kraje członkowskie obowiązek utrzymania dobrego stanu wód, ustanawiając zarówno ramy działania zobowiązujące do racjonalnego wykorzystania wód, jak i ich ochrony.

- prowadzenia prawidłowej gospodarki odpadami i ściekami;
- zwalczania gryzoni, insektów i szkodników;
- usuwania padłych zwierząt oraz odchodów zwierząt⁴.

W ujęciu administracyjnym
obszar wokół Jeziora Zegrzyń-

⁵ *Wody stojące*, red. I. Krauze-Tomczyk, J. Ostrowski, t. 1. cz. 2, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2006.

skiego obejmuje następujące gminy: w części północnej (na północ od jeziora): Serock (powiat legionowski) i Somiankę (powiat wyszkowski), a w części południowej (na południe od jeziora): Wieliszew, Jabłonnę, Legionowo, Nieporęt (powiat legionowski) oraz Radzymin i Dąbrówkę (powiat wołomiński)⁶.

Jezioro Zegrzyńskie pełni następujące funkcje:

- energetyczną – gromadzi wodę dla elektrowni wodnej w Dębem,
- źródła wody pitnej dla części metropolii warszawskiej (ujęcie w Wieliszewie),
- ograniczania zjawisk powodziowych na Wiśle w rejonie (poniżej) Warszawy,
- odbiornika nadmiaru wody z polderów,
- rekreacyjną i turystyczną,
- siedliska dla ryb i innych gatunków fauny i flory⁷.

1. Typologia zagrożeń

Naruszenie przepisów i zasad dyscypliny sanitarno-epidemiologicznej może wywołać negatywne skutki dla życia, zdrowia i mienia osób korzystających z zasobów Jeziora Zegrzyńskiego, a także w dużej mierze skutkować odpowiedzialnością prawną – sankcjami zarówno dla instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i jakość wód jeziora, jak i osób korzystających z akwenu w niewłaściwy sposób. Działalność człowieka, wpływ, jaki wywiera na stan środowiska wodnego, może stanowić jeden z obszarów zagrożeń, którego eliminacja w znacznym stopniu poprawi bezpieczeństwo.

W ramach charakterystyki obszaru dorzecza Wisły⁸, zgodnie z art. 5 Dyrektywy Wodnej, w Polsce dokonano analizy mającej na celu identyfikację znaczących oddziaływań (presji) na wody oraz oceny wpływu działalności człowieka na środowisko wodne. Do identyfikacji znaczących oddziaływań wykorzystano m.in. dane gromadzone w jednostkach administracji w zakresie użytkowania wód, w tym pobory wody, zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych, wielkość nawożenia, hodowlę zwierząt. Uwzględniono również dostępne dane z monitoringu wód w zakresie poszczególnych wskaźników fizykochemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych⁹.

Na obszarze dorzecza Wisły występują oddziaływania w różnych formach. Do jednych z nich należą **działania związane z przemysłem górniczym**. Zagrożeniem dla wód powierzchniowych są zasolone wody dołowe dopływające do wód powierzchniowych głównie z kopalń zlokalizowanych w województwie śląskim. Wody tej części obszaru dorzecza są jednymi z najbardziej zanieczyszczonych. Eksploatacja węgla kamiennego powoduje konieczność intensywnego odwadniania górotworu, zmianę kierunków krążenia wód podziemnych oraz obniżenie zwierciadła tych wód. Kolejnym z negatywnych oddziaływań na jakość wód są **zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych**. Na ob-

⁶ Analiza funkcjonalna Zalewu Zegrzyńskiego, oprac. biuro konsultacyjne KOBİKO sp. z o.o., listopad 2013 r.

⁷ Tamże.

⁸ Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa 2011, s. 31.

⁹ Tamże.

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

szarze dorzecza Wisły łączna ilość ścieków wymagających oczyszczenia, pochodzących z zakładów przemysłowych, gospodarczych, z innych rodzajów działalności człowieka oraz komunalnych, wynosi rocznie ok. 1105,4 mln m³ – tylko 292,9 mln m³ jest oczyszczonych mechanicznie¹⁰.

Ścieki nieoczyszczone odprowadzane do wód to 78,5 mln m³. Szczególnie w przypadku jezior ścieki z punktowych źródeł zanieczyszczeń stanowią największe zagrożenie jakości ich wód. Biorąc pod uwagę specyfikę jezior (systemy prawie zamknięte, w których raz wprowadzone zanieczyszczenia wchodzi w obieg materii), należy podkreślić, że systematyczna dostawa nawet niewielkich ilości biogenów ma znaczenie dla jakości wód i może powodować lokalne niekorzystne zmiany elementów biologicznych, takich jak makrofity czy makrofauna bezkręgową. Jeziora – przez lata zanieczyszczane ściekami oczyszczonymi w niedostatecznym stopniu – nawet po odcięciu źródeł zanieczyszczeń lub wprowadzeniu zaawansowanych technik oczyszczania, z usuwaniem fosforu włącznie, powoli reagują na te zmiany, ze względu na wewnętrzne zasilanie biogenami skumulowanymi w zbiorniku przez lata jego zanieczyszczania¹¹.

Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej stwierdził, że ogromny wpływ na zanieczyszczenia mają składowiska **odpadów**. Większość odpadów komunalnych w Polsce trafia na składowiska odpadów. Jest to najbardziej rozpowszechniona metoda ich zagospodarowania. Obiekty, jakimi są składowiska odpadów, powinny spełniać odpowiednie wymagania, aby nie nastąpiła ewentualna infiltracja zanieczyszczeń do gruntu i wód powierzchniowych. Nieodpowiednie składowanie odpadów może mieć negatywny wpływ na środowisko wodne. Zagrożeniem dla wód są wody odciekowe pochodzące z nieizolowanych składowisk. Źródłem odcieków ze składowisk jest przesiąkanie wody opadowej przez bryłę wysypiska, a na nieizolowanych składowiskach dopływ wód powierzchniowych oraz podziemnych powoduje wypłukiwanie i rozpuszczanie powstających produktów rozkładu.

Źródłem odcieków jest także woda dostarczana wraz z odpadami oraz pochodząca z rozkładu substancji organicznych. Ilość i skład odcieków zależą głównie od: rodzaju i stopnia rozdrobnienia odpadów, ilości wody infiltrującej, wieku składowiska, techniki składowania. Ocieki z wysypisk wykazują bardzo wysoką mineralizację i charakteryzują się znacznie podwyższonymi parametrami biologicznego i chemicznego zapotrzebowania na tlen, wysokimi stężeniami substancji rozpuszczonych, chlorków, siarczanów i związków azotu amonowego. Wszystkie składowiska odpadów powinny być zabezpieczone i uszczelnione, co zapobiega przedostawaniu się zanieczyszczeń do wód gruntowych. Do innych czynników wpływających na jakość wód należy zaliczyć **przypadkowe skażenia środowiska gruntowo-wodnego**¹².

Ogólnodostępne dane dotyczące interwencji w przypadku zaistnienia awarii są publikowane na stronie internetowej Głównego Inspektora Ochrony Środowiska oraz w rocznych rejestrach poważnych awarii i raporcie o występowaniu poważnych awarii. W tych dokumentach znajduje się informacja o dacie i miejscu zaistnienia zdarzenia oraz opis zda-

¹⁰ Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

¹¹ Tamże.

¹² Zidentyfikowane zagrożenia nadzwyczajne – według raportów o stanie środowiska Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

zenia i działania podjęte przez Inspekcję Ochrony Środowiska. Do największych zagrożeń mogących oddziaływać na stan zasobów wodnych należą:

- wypadki drogowe (w transporcie),
- nielegalne nawierty na rurociągach przesyłowych,
- rozszczelnienia transformatorów, przewodów oraz innych instalacji,
- pożary lub nielegalne zrzuty ścieków przez nieznaną sprawców,
- procesy przemysłowe i magazynowanie substancji niebezpiecznych,
- wycieki gazu,
- wycieki oleju napędowego i paliw¹³.

Kolejnym zidentyfikowanym oddziaływaniem na jakość wód są **pobory kruszywa**. Na skutek intensyfikacji ich wydobywania w ostatnich latach obserwuje się nasilenie procesu degradacji koryt rzecznych spowodowanej niekontrolowanym wydobywaniem piasków i żwirów. Wydobywanie materiałów bezpośrednio z koryt rzecznych i terenów do nich przyległych wpływa na naruszenie równowagi hydrodynamicznej w rzekach i potokach. W *Planie gospodarrowania wodami na obszarze dorzecza Wisły* zidentyfikowano zanieczyszczenia obszarowe, powodujące pogorszenie stanu wód dorzecza Wisły, zaliczając do nich **działalność rolniczą**¹⁴.

Skutkiem nieprawidłowo prowadzonej działalności rolniczej jest zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych związkami azotu, powodujące proces eutrofizacji wód powierzchniowych, tym samym uniemożliwiające m.in. ich rekreacyjne wykorzystanie czy też dyskwalifikujące wody do ich poboru w celu zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia. Zanieczyszczenie wód związkami azotu stanowi również zagrożenie dla ekosystemów wodnych i dla wód zależnych. Mimo że zużycie zarówno nawozów sztucznych, jak i naturalnych zmniejszyło się w ostatnich latach, to jednak rolnictwo i hodowla nadal generują źródła zanieczyszczeń. Pola uprawne często przylegają bezpośrednio do brzegów rzek i jezior. Brak bariery ochronnej w postaci pasów zieleni i zadrzewienia sprzyja przenikaniu zanieczyszczeń rolniczych do wód. Według informacji Ministra Środowiska na terenie dorzecza Wisły znajdują się obszary szczególnie narażone, o łącznej powierzchni 1296,50 km², a obowiązujący w Polsce stopień obciążenia azotem pochodzącym ze źródeł rolniczych nie może przekraczać rocznie 170 kg N/ha użytków rolnych¹⁵.

Zanieczyszczeniem obszarowym jest **zrzut ścieków komunalnych z terenów nieobjętych kanalizacją**. Niekorzystny wpływ na jakość wód na obszarze dorzecza Wisły wywierają niekontrolowane zrzuty ścieków bytowo-gospodarczych z nieskanalizowanych miejscowości. Skutkiem ich dopływu jest zły stan sanitarny wód oraz zwiększone stężenia substancji biogenych. Duży wpływ na stan wód mają **oddziaływania wywierane na ilościowy stan wód** – pobory wód powierzchniowych i podziemnych. Podstawowym źródłem zaopatrzenia gospodarki komunalnej, rolnictwa i przemysłu w wodę na obszarze dorzecza Wisły są zasoby wód powierzchniowych, stanowiące ponad 85% poborów wody.

¹³ Wyciąg z raportów i rejestrów Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w latach 2010–2014.

¹⁴ *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa 2011, s. 36.

¹⁵ Raport Ministra Środowiska z realizacji przepisów dyrektywy Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. Urz. UE L Nr 275, s. 1).

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

Zdecydowana większość wody, bo ok. 73%, jest przeznaczana na cele przemysłowe. Od kilku lat obserwuje się spadek zużycia wody, który na obszarze dorzecza Wisły w przypadku przemysłu przyniósł zmniejszenie ilości zużywanej wody o ok. 40%, a w odniesieniu do gospodarki komunalnej – o ok. 33%. Związane jest to z racjonalizacją zużycia wody w przemyśle, likwidacją nadmiernie wodochłonnych technologii, zmniejszaniem strat wody w sieciach wodociągowych i ograniczaniem jej marnotrawstwa przez odbiorców, co jest m.in. skutkiem stałego wzrostu cen wody. Całkowite zużycie wody na obszarze dorzecza Wisły wynosi rocznie ok. 6049,0 mln m³. Główną przyczyną nieosiągnięcia dobrego stanu wód podziemnych do 2015 r. jest nadmierny, długotrwały pobór wód podziemnych, przekraczający dostępne zasoby dyspozycyjne. Skutkuje to obniżeniem zwierciadła wód podziemnych, powstawaniem lejów depresji, zmianą kierunków przepływu wód podziemnych, negatywnym oddziaływaniem na ekosystemy zależne od wód podziemnych oraz na wody powierzchniowe¹⁶.

2. Nadzór nad stanem wód kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpeli

Zagadnienia związane z funkcjonowaniem i nadzorem nad kąpieliskami i miejscami wyznaczonymi do kąpeli w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego wody uregulowano w przepisach prawa polskiego w zakresie:

- prawa wodnego;
- nadzoru i ewidencji kąpielisk i miejsc wyznaczonych do kąpeli;
- profilu wody;
- bezpieczeństwa osób przebywających na obszarach wodnych;
- wymagań wobec ratowników;
- wyposażenia w sprzęt ratunkowy;
- oznakowania i zabezpieczania obszarów wodnych;
- Państwowej Inspekcji Sanitarnej¹⁷.

Poprawa jakości wody w kąpieliskach stanowi proces ciągły, realizowany przez podmioty zaangażowane w ich nadzór i organizację. Najważniejszym działaniem jest podejmowanie tych czynności, które pomagają rozpoznać zagrożenia i oceniają stopień ryzyka dla użytkowników. Zgodnie z polskim prawem takie działania powinny obejmować:

- określanie profilu wody;
- harmonogram kontroli¹⁸;
- kontrolę wody w kąpieliskach i miejscach wyznaczonych do kąpeli;
- klasyfikację jakości wody;
- określenie przyczyn zanieczyszczeń;
- udostępnianie społeczeństwu informacji o klasyfikacji wody i zakazach kąpeli;

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1412, z późn. zm.).

¹⁸ Harmonogram pobrania próbek wody w kąpielisku uwzględnia terminy pobierania i analizy nie mniej niż czterech próbek w sezonie kąpielowym.

- ograniczanie zanieczyszczeń, na które mogą być narażeni użytkownicy;
- podejmowanie działań w celu minimalizacji zagrożeń¹⁹.

Administracja samorządowa odpowiada za przygotowanie wykazu kąpielisk i ich ewidencję, po uprzednim rozpatrzeniu wniosku organizatora, z obowiązkiem informowania organów państwowych szczebla wojewódzkiego. Jest ona zobowiązana do rozpowszechniania informacji o zakazie kąpeli. W gestii **organizatora** pozostają sprawy techniczne związane z prowadzeniem kąpielisk. Przede wszystkim musi zorganizować kąpielisko i utrzymać infrastrukturę wokół niego z odpowiednim oznakowaniem oraz wprowadzeniem sygnalizacji na kąpielisku, zgodnie z rozporządzeniem o ewidencji kąpielisk oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpeli²⁰, a także o sposobie oznakowania i zabezpieczania obszarów wodnych oraz wzorów znaków zakazu, nakazu oraz znaków informacyjnych i flag²¹.

Niezbędne jest również właściwe przygotowanie profilu wody, a także ustalenie, w porozumieniu z inspekcją sanitarną, trybu i metod poboru próbek i prowadzenia badań. Organizator informuje użytkowników o jakości wody lub jej zmianach oraz zakazach. Jest również zobowiązany do wskazania przyczyn zanieczyszczeń i podjęcia działań zmierzających do ochrony osób korzystających z kąpielisk. Organ **Państwowej Inspekcji Sanitarnej** współpracuje z administracją samorządową i organizatorem w sprawie jakości wody (wymiana informacji, ocena wody, liczby kąpielisk i zmian ich liczebności). Do jego głównych zadań w przedmiotowym zakresie należy prowadzenie urzędowej kontroli wody, w tym jej ocena i klasyfikacja jakości, oraz wyznaczanie punktów poboru wody do badań w kąpielisku. Organ posiada też uprawnienia to wprowadzenia zakazu kąpeli w przypadku stwierdzenia braku wymagań jakości wody na podstawie orzeczenia Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Legionowie o jakości wody w kąpielisku, miejscu zwyczajowo wykorzystywanym do kąpeli²².

Przepisy obligują go do corocznego raportowania (po sezonie kąpielowym) o jakości wody. Organ prowadzi i aktualizuje internetowy serwis kąpieliskowy, gdzie udostępnia dane o profilu wody w kąpieliskach. Obowiązkiem **osoby korzystającej z obszaru wodnego** jest zapoznanie się z informacjami ogłoszonymi przez zarządzającego. Zarządzający może nie wpuścić na ten obszar osoby lub żądać opuszczenia przez nią tego obszaru, jeśli jej zachowanie wyraźnie wskazuje, że znajduje się ona w stanie nietrzeźwości lub jest pod wpływem środka odurzającego²³.

Podkreślenia wymaga tutaj fakt, że ustawodawca odróżnia kąpielisko od miejsca wykorzystywanego do kąpeli. Przez to ostatnie rozumie wydzielony i oznakowany fragment

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpeli (Dz. U. z 2016 r. poz. 1602, z późn. zm.).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 lipca 2001 r. w sprawie ewidencji kąpielisk oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpeli (Dz. U. z 2016 r. poz. 2082, z późn. zm.).

²¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 marca 2012 r. w sprawie sposobu oznakowania i zabezpieczania obszarów wodnych oraz wzorów znaków zakazu, nakazu oraz znaków informacyjnych i flag (Dz. U. z 2012 r. poz. 286).

²² Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

²³ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

wód powierzchniowych, niebędący kąpieliskiem i wykorzystywany do kąpeli²⁴. Podlega ono rygorom prawnym dotyczącym kąpielisk, w tym przepisom o jakości wód. Miejsca wykorzystywane do kąpeli nad Jeziorem Zegrzyńskim znajdują się w Serocku przy ul. Retmańskiej oraz Wieliszewie przy ul. 600-lecia²⁵. W miejscowości Nieporęt natomiast funkcjonuje największe w województwie mazowieckim kąpielisko, gdzie w weekendy aktywnie wypoczywa nad wodą nawet ok. 3000 osób²⁶.

Za jakość wód Jeziora Zegrzyńskiego są odpowiedzialni: administracja samorządowa powiatów, w tym zespólna (Policja²⁷, PSP), rady samorządu lokalnego, Państwowa Inspekcja Sanitarna oraz organizatorzy kąpielisk wokół Jeziora Zegrzyńskiego. Dodatkowo monitoring wód jest prowadzony przez Legionowskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, zgodnie z zapisami umowy zawartej ze Starostwem Powiatowym w Legionowie. Na jej podstawie Legionowskie WOPR będzie monitorować wody i nabrzeża Jeziora Zegrzyńskiego i Kanału Żerańskiego na terenie powiatu legionowskiego poprzez codzienne patrolowanie wód w celu wykrycia zanieczyszczeń powodowanych przez podmioty gospodarcze i prywatnych użytkowników. Z tych działań Legionowskie WOPR składa comiesięczne sprawozdania, a w przypadku wystąpienia zagrożenia natychmiast powiadamia Referat Zarządzania Środowiskiem Starostwa Powiatowego w Legionowie. Poza standardową obserwacją i patrolowaniem Legionowskie WOPR prowadzi monitoring na całym obszarze Jeziora Zegrzyńskiego wraz z nabrzeżami. System ten, we współpracy z Komisariatem Rzecznym Policji w Warszawie, wykorzystuje się do prowadzenia akcji przeciw kłusownikom²⁸.

3. Zagrożenia dla Jeziora Zegrzyńskiego

Zagrożenia sanitarne na Jeziorze Zegrzyńskim mogą wystąpić w wyniku różnorodnych sytuacji lub zdarzeń, zależnych od działalności człowieka, oraz sytuacji, na które nie ma on wpływu, np.:

- uszkodzenia instalacji sanitarnych w wyniku awarii technicznych;
- niestosowanie prawidłowych technik składowania odpadów komunalnych;
- skażenie terenu, ujęć wody, studni;
- przedostanie się ścieków do ujęć wody w wyniku awarii lub umyślnej działalności człowieka.

W zależności od skali wystąpienia, zagrożenia sanitarne mogą stanowić bezpośrednie zagrożenie dla środowiska jeziora i zdrowia osób korzystających z jego zasobów. Zagrożenia epidemiologiczne są wywoływane przez bakterie chorobotwórcze, które mogą się

²⁴ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).

²⁵ Źródło: nowodworska24.pl.

²⁶ Źródło: informacja uzyskana w trakcie wywiadu z Panem K. Jaworskim Prezesem Legionowskiego WOPR.

²⁷ W gminie Nieporęt – III Ogniwo w Nieporęcie Komisariatu Rzecznego Policji w Warszawie.

²⁸ Umowa nr ZŚ.273.5.2016 na wykonywanie zadania: monitoring wód i nabrzeży Jeziora Zegrzyńskiego i Kanału Żerańskiego na terenie Powiatu Legionowskiego oraz składanie sprawozdań o stanie środowiska wodnego (zapachu, mętności, barwy wody i obecności śniętych ryb) zawarta w dniu 23.05.2016 r. pomiędzy: Powiatem Legionowskim Starostwem Powiatowym w Legionowie a Legionowskim Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.

przedostać do organizmu ludzi i zwierząt korzystających z jeziora, oraz poprzez spożycie zakażonej wody, kontakt z chorym człowiekiem, wdychanie powietrza, w którym mogą być rozpylone niebezpieczne mikroby, lub skorzystanie ze skażonej żywności²⁹.

Preferowane formy turystyki na obszarze Jeziora Zegrzyńskiego, opisane w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*, obejmują turystykę:

- wypoczynkową,
- przyrodniczą i kwalifikowaną,
- zdrowotną,
- biznesową i kulturową³⁰.

Zgodnie z podziałem wskazanym w *Analizie funkcjonalnej Zalewu Zegrzyńskiego*, wpływ na zanieczyszczenia mają wyznaczone obszary składające się ze:

- strefy rolniczej zajmującej około 15% powierzchni lądowej obszaru bezpośredniego;
- strefy ekologicznej, która zajmuje około 52% części lądowej;
- strefy mieszkaniowej stanowiącej około 12% powierzchni bezpośredniego terenu;
- strefy wypoczynkowej zawierającej się w 18% powierzchni lądowej;
- strefy infrastrukturalnej stanowiącej 2% bezpośredniego obszaru, stworzonej z dwóch obiektów – Wodociągu Północnego i Elektrowni Wodnej Dębe w gminie Wieliszew;
- strefy komunikacyjnej zajmującej około 1% bezpośredniego obszaru lądowego³¹.

Strefy te i formy turystyki mają ogromny wpływ na jakość wód i stan bezpieczeństwa użytkowników jeziora³².

W **strefie rolniczej** użytkowanie substancji chemicznych prowadzi do modyfikacji ekosystemu oraz skażeń wody pitnej. Działalność związana z rolnictwem wpływa na zmiany ukształtowania koryta, zmiany w zespole bezkręgowców i utratę ikrzysek. W obszarach wokół jeziora następuje emisja do atmosfery związków azotu i siarki, które powodują zakwaszenie powierzchniowych i podziemnych części wód³³.

W **strefie komunikacyjnej** wywieranie wpływu na środowisko jeziora jest spowodowane wyciekami substancji z pojazdów, użyciem soli do usuwania oblodzenia oraz spalin silników. Skutkuje to znacznym zanieczyszczeniem wód, podwyższeniem stężenia chlorków oraz zwiększa ilość chemikaliów w atmosferze³⁴.

Strefa mieszkaniowa niesie dla jeziora zagrożenia związane z odprowadzaniem ścieków – substancje toksyczne wywierają wpływ na ekosystem i zmieniają reżim tlenowy. Podobnie działają na środowisko jeziora miejsca, gdzie zakopuje się padłe zwierzęta lub odpady z uboju.

W **strefie infrastrukturalnej** zagrożenia dla ekosystemu jeziora powoduje zrzut wód chłodniczych, który wpływa na podwyższenie temperatury, obniżenie tlenu, zmiany procesów fauny wodnej. Hodowla i połowy ryb z jeziora prowadzą do presji na stan wód wywołany substancjami z karmy i leków do zubożenia fauny ryb i skażenia ekosystemu³⁵.

²⁹ Zidentyfikowane zagrożenia nadzwyczajne – według raportów o stanie środowiska Głównego Inspektora Ochrony Środowiska.

³⁰ *Analiza funkcjonalna Zalewu Zegrzyńskiego*, oprac. biuro konsultacyjne KOBİKO sp. z o.o., listopad 2013 r.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ Tamże, tabela 20.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

Uprawianie turystyki wokół Jeziora Zegrzyńskiego jest możliwe z wykorzystaniem: aktywnych żeglarsko portów (18 w gminie Nieporęt); portów nieaktywnych (5 w gminie Nieporęt); portów opuszczonych (3 w gminie Nieporęt) oraz 11 plaż i kąpielisk. Zagrożenia dla stanu wód i osób je wykorzystujących są związane z działalnością człowieka. Dotyczą one (podobnie jak opisane w strefach) niewłaściwego składowania odpadów, niebezpieczeństw wynikających z transportu, zakażenia żywności itp. Jednym z zagrożeń wywołanych działalnością turystyczną jest zanieczyszczenie powietrza. Do niekorzystnych zjawisk wymuszających czynności w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem można zaliczyć emisję pochodzącą z obiektów gastronomicznych i hotelarskich, w wyniku wykorzystania lokalnych kotłowni w ośrodkach wypoczynkowych, domach letniskowych itp., a także emisję spalin z silników pojazdów poruszających się po drogach lub parkingach wokół jeziora, jak również pływających jednostek z silnikami spalinowymi. W niewielkim stopniu zanieczyszczenie powietrza może być spowodowane wypalaniem traw, rozpalaniem ognisk³⁶.

Zanieczyszczenia wód powierzchniowych są związane z zanieczyszczeniem rzek dopływających do Jeziora Zegrzyńskiego. Działalność człowieka stanowi źródło zanieczyszczeń i obejmuje odprowadzanie ścieków z posesji, co powoduje wzrost stężenia azotu i fosforanów. Śmieci i odpady zostawione przez osoby korzystające z zasobów jeziora również zanieczyszczają wody. Ponadto zanieczyszczenia wód podziemnych są wywoływane niewłaściwą gospodarką ściekową i odpadową związaną z turystyką oraz z otaczającymi jezioro stacjami paliw. Zagrożeniem płynącym z działalności osób korzystających z wód jeziora jest zanieczyszczenie powierzchni ziemi. Zagrożenia dla gleby emitowane ze źródeł komunikacyjnych są wynikiem osiadania na powierzchni ziemi cząstek zawierających toksyny, które trafiły do powietrza z rur wydechowych pojazdów samochodowych poruszających się po drogach w okolicy jeziora. Poważne zagrożenie dla gleby wokół jeziora niosą stacje paliw. Środowisko wodno-gruntowe na obszarach ich lokalizacji może być zanieczyszczone produktami naftowymi. Turystyka wokół jeziora powoduje również zagrożenie hałasem. Poważnym zagrożeniem dla korzystających z zasobów Jeziora Zegrzyńskiego jest emisja hałasu³⁷.

Hałas może być wywołany transportem, obecnością pojazdów na drogach i parkingach wokół jeziora oraz na szlakach żeglugowych. Inny rodzaj stanowią zagrożenia wynikające z wytwarzania odpadów i niewłaściwego ich składowania, jak również nieodpowiednim zachowania turystów³⁸.

Największym zagrożeniem związanym z pozbywaniem się odpadów jest powstawanie niekontrolowanych „dzikich” wysypisk w lasach wokół jeziora. Ich skład jest różnorodny, często zawierający szkodliwe związki chemiczne. Problem stanowią działki rekreacyjne, na terenie których nie została uregulowana polityka odpadowa³⁹.

Obsługa użytkowników jeziora powoduje zagrożenia związane z obecnością promieniowania niejonizującego, w tym pola elektromagnetycznego wytwarzanego przez

³⁶ Na podstawie *Analizy zagrożeń obszarów wodnych gminy Nieporęt*.

³⁷ Według definicji „Prawa ochrony środowiska” (art. 3, pkt 5) hałas rozumie się jako dźwięki o częstotliwościach od 16 Hz do 16 000 Hz.

³⁸ Na podstawie *Analizy zagrożeń obszarów wodnych gminy Nieporęt (...)* WOPR Legionowo.

³⁹ Tamże.

urządzenia elektroenergetyczne. Głównymi źródłami promieniowania niejonizującego w środowisku jeziora są:

- elektroenergetyczne linie napowietrzne wysokiego napięcia, stacje transformatorowe;
- stacje przekaźnikowe telefonii komórkowej;
- urządzenia radiolokacyjne i radionawigacyjne wojskowe⁴⁰.

Na terenie gmin wokół jeziora występują zagrożenia mające bezpośredni wpływ na środowisko naturalne i bezpieczeństwo osób korzystających z wody, związane z:

- wodociągami (w czasie awarii zagrożenie wycieku chloru);
- zatopieniami głazów i kamieni oraz pomostów;
- zatopionym lasem (gmina Nieporęt);
- lasami (pożary przestrzenne);
- transportem (np. wycieki z cystern);
- mieliznami (np. mielizna potocznie określana „rozmytą wyspą” w Gminie Nieporęt);
- wyspą Euzebia;
- wyspą elektryczną⁴¹.

Ta ostatnia – „wyspa elektryczna”, nazywana również „transformatorową”, znajduje się na „Patelni”, na wysokości przystani MOS w Zegrzu Południowym. Na wyspie znajdują się pozostałości budynku transformatorowni służącej do zasilania pracującej tu przed laty pogłębiarki wydobywającej żwir. Wyspę łączył z pobliskim brzegiem kabel napowietrznej linii wysokiego napięcia.

Wskazane powyżej zagrożenia, wynikające z działań wokół jeziora, są minimalizowane przez działalność administracji samorządowej. W opracowanych programach ochrony środowiska, gminy (Somianka, Serock, Wieliszew, Nieporęt, Radzymin, Dąbrowka) stawiają sobie cele o charakterze strategicznym, taktycznym i krótkoterminowym, mające zmniejszyć skutki zagrożeń dla jeziora i osób korzystających z jego dóbr. Przewiduje się, że zagrożenia przemysłowe mogą zostać ograniczone przez wdrażanie we wszystkich sektorach gospodarki proekologicznych wzorców produkcji (nowoczesnych, zasobooszczędnych i małoodpadowych technologii oraz proekologicznych systemów organizacji i zarządzania). Gminy zobowiązują się poprawiać jakość środowiska, a także zmniejszać emisję zanieczyszczeń i uciążliwości oraz zużycie przyrodniczych zasobów. Niezbędne jest ograniczenie presji konsumpcji na środowisko poprzez kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji (racjonalizacja skali konsumpcji oraz preferowanie produktów, wyrobów i usług przyjaznych dla środowiska), a także kształtowanie proekologicznego systemu wartości wraz z zastosowaniem zasady zrównoważonego rozwoju. Konieczne jest przy tym zapewnienie dostępu społeczeństwa do informacji o środowisku, do udziału w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do procedur sądowych w sprawach dotyczących środowiska⁴².

⁴⁰ W obrębie Jeziora Zegrzyńskiego znajdują się: 9. Brygada Wsparcia Dowodzenia Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych JW. 4019 ze Związkiem Taktycznym Wojsk Łączności Sił Zbrojnych RP w Białobrzegach, Centrum Szkolenia Łączności i Informatyki w Zegrzu, Wojskowy Instytut Łączności w Zegrzu Południowym oraz Wojskowe Zakłady Łączności nr 1 S.A również w Zegrzu Południowym.

⁴¹ <http://www.zalewzegrzynski.com.pl> [dostęp: 11.02.2017 r.].

⁴² Na podstawie programu ochrony środowiska dla gminy: Wieliszew, Serock, Nieporęt (powiat legionowski), Radzymin, Dąbrowka (powiat wołomiński), Somianka (powiat wyszkowski).

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

Podsumowanie

Wskazane zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpieli oraz określone cele są elementem niezbędnym do oceny stanu wody Jeziora Zegrzyńskiego. Dla administracji i użytkowników stanowią one podstawę do podejmowania działań w celu eliminacji lub ograniczenia niszczącej eksploatacji zasobów Jeziora Zegrzyńskiego. Bez podejmowania działań profilaktycznych i naprawczych będzie postępować niszczenie ekosystemu, miejsc wykorzystywanych do połowów, kąpieli czy żeglugi letniej i bojerowej. Koniecznym elementem wspierającym systemy prawa i administrację oraz pozarządowe organizacje działające w zakresie ochrony środowiska jest odpowiednia edukacja społeczeństwa w zakresie ogólnopolskiej ochrony środowiska połączona ze zdobywaniem doświadczenia w społeczności lokalnej⁴³. Wokół jeziora znajdują się ślady niewłaściwej działalności człowieka, np. tereny puszczy słupeckiej – Natura 2000⁴⁴ są miejscem składowania odpadów, nie tylko pozostawionych przez osoby uprawiające turystykę, ale również stanowiące zorganizowaną, przemysłową utylizację odpadów. Niska świadomość użytkowników pieców powoduje, że spala się odpady emitujące toksyczne gazy. Niestety, śmieci są odbierane co dwa tygodnie, a gdy z kontenera wydobywa się niepożądany zapach – są spalane. Dzięki programom inwestycyjnym gminy – w porozumieniu z przedsiębiorstwami wodociągowymi – rozbudowują system kanalizacji, korzystając ze wsparcia funduszy UE. Niestety, system nie obejmuje wszystkich posesji. Co więc się dzieje ze ściekami z szamb? Wody gruntowe poprowadzą je do jeziora. Nocna, cicha praca pompy, która odprowadza ścieki z szamba do rzeki będącej dopływem jeziora, rozwiązuje indywidualną kwestię, ale wyrządza duże szkody.

Wnioski

- 1.** Administracja samorządowa powinna podnieść skuteczność swoich działań w obrębie Jeziora Zegrzyńskiego w celu ujawniania zagrożeń środowiskowych.
- 2.** Policja powinna prowadzić akcje przeciwko osobom lub grupom osób powodującym zanieczyszczenia środowiska naturalnego.
- 3.** Należy wykorzystywać kamery termowizyjne w celu ustalenia miejsc zrzutów ścieków do Jeziora Zegrzyńskiego.
- 4.** Organizacje pozarządowe powinny otrzymać wsparcie na realizację programów lub projektów profilaktycznych i edukacyjnych na rzecz walki z degradacją środowiska naturalnego.

⁴³ „Myśl globalnie, działaj lokalnie” – myśl Rolanda Robertsona, socjologa i teoretyka globalizacji, wykładowcy na Uniwersytecie w Aberdeem (Wielka Brytania).

⁴⁴ Program z 2004 r. dotyczący międzynarodowej, obszarowej ochrony przyrody jako jeden z priorytetów działalności Unii Europejskiej.

Literatura

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego wyd. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.

Wody stojące, oprac. red. I. Krauze-Tomczyk, J. Ostrowski, t. 1. cz. 2, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 2006.

Akty prawne

Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. UE.L Nr 237, s. 1).

Raport Ministra Środowiska z realizacji przepisów dyrektywy Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. Urz. UE.L Nr 275, s. 1).

Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1412, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. z 2016 r. poz. 1866, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 lipca 2001 r. w sprawie ewidencji kąpielisk oraz sposobu oznakowania kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpieli (Dz. U. z 2016 r. poz. 2082, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 marca 2012 r. w sprawie sposobu oznakowania i zabezpieczania obszarów wodnych oraz wzorów znaków zakazu, nakazu oraz znaków informacyjnych i flag (Dz. U. z 2012 r. poz. 286).

Netografia

nowodworska24.pl.

Analiza funkcjonalna Zalewu Zegrzyńskiego, oprac. biuro konsultacyjne KOBİKO sp. z o.o., listopad 2013 r.

<http://www.zalewzegrzynski.com.pl>.

Inne

Analiza funkcjonalna Zalewu Zegrzyńskiego, oprac. biuro konsultacyjne KOBİKO sp. z o.o., listopad 2013 r.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa 2011.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa 2011, s. 36.

Program ochrony środowiska dla gminy: Wieliszew, Serock, Nieporęt (powiat legionowski), Radzymin, Dąbrowka (powiat wołomiński), Somianka (powiat wyszkowski).

Umowa nr ZŚ.273.5.2016 na wykonywanie zadania: monitoring wód i nabrzeży Jeziora Zegrzyńskiego i Kanału Żerańskiego na terenie Powiatu Legionowskiego oraz składanie sprawozdań o stanie środowiska wodnego (zapachu, mętności, barwy wody i obecności śniętych ryb) zawarta w dniu 23.05.2016 r. pomiędzy: Powiatem Legionowskim Starostwem Powiatowym w Legionowie a Legionowskim Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym.

Wyciąg z raportów i rejestrów Głównego Inspektora Ochrony Środowiska w latach 2010–2014.

ROBERT RODZIEWICZ, ROBERT MACIEJCZYK

STRESZCZENIE

„Zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne kąpielisk i miejsc wykorzystywanych do kąpeli w obszarze Jeziora Zegrzyńskiego”

Artykuł jest próbą wskazania sposobu minimalizacji skutków zagrożeń w systemie bezpieczeństwa, mogących wystąpić w czasie korzystania z zasobów wodnych Jeziora Zegrzyńskiego. Omówiono pośrednie zagrożenia jeziora jako elementu dorzecza Wisły i pośredni wpływ czynników w tym dorzeczu, wynikających z działalności człowieka, takich, jak prawdopodobieństwo katastrof naturalnych oraz awarii technicznych. W szczegółowej części bezpośrednio wskazano niebezpieczeństwo dla wód jeziora w obszarze gmin wynikające z działalności rolniczej, przemysłowej i turystycznej.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne kąpielisk • nadzór nad kąpieliskami • Jezioro Zegrzyńskie

ABSTRACT

“Sanitary and epidemiological threats of bathing areas and other places used for swimming by the Zegrzynskie Lake”

The article is an attempt to indicate the ways to minimize risk effects in the security system, which can appear during the use of water resources of the Zegrzynskie Lake. It presents indirect threats of the lake as the element of the Vistula river basin as well as the indirect influence of factors in the above mentioned river basin, resulting from the human activity and possibly appearing natural disasters and equipment malfunctions. In the detailed part it indicates directly the danger for the lake waters, resulting from an agricultural, industrial and tourist activity in the area of districts.

KEYWORDS

people safety on water areas • sanitary and epidemiological threats of bathing areas • monitoring of bathing areas • Zegrzynskie Lake

TAKSONOMIA CZYNNIKÓW MOTYWUJĄCYCH PRACĘ

na przykładzie ratowników wodnych
zatrudnionych na pływalniach
w województwie kujawsko-pomorskim

XV

dr Ewa Zieliński

Katedra Medycyny Ratunkowej i Katastrof
Collegium Medicum w Bydgoszczy,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wstęp

Dorosły człowiek prawie połowę życia poświęca pracy. Jej głównym celem jest powstawanie dóbr czy usług podnoszących jakość ludzkiej egzystencji. „Jednym z motorów działań człowieka jest dążenie do samorealizacji, samorozwoju. Należą one do wyższych potrzeb zaspakajania, których skutecznym środkiem może okazać się praca. By tak mogło się stać, musi ona dawać pracownikowi satysfakcję”¹. Pracownik odczuwający satysfakcję z pracy bardziej przykłada się do wykonania powierzonych zadań. Praca ratownika wodnego jest trudna, bardzo interesująca, lecz niebezpieczna. Można ją porównać do pracy strażaka czy ratownika górskiego. Wszystkie te służby dbają o bezpieczeństwo ludzi, choć swoje czynności wykonują w nienaturalnym dla człowieka środowisku. Pełnienie obowiązków wymaga od wymienionych grup zawodowych nie tylko poświęcenia i zaangażowania, ale może przede wszystkim – ogromnych umiejętności poruszania się w obcym środowisku, przy zachowaniu wysokiej sprawności fizycznej i pełnej dyspozycji psychicznej. Wysokie wymagania dotyczące powyższych warunków koniecznych do wykonywania zawodów ratowniczych powinny wpływać na otrzymywanie adekwatnego wynagrodzenia finansowego za wypełnianie powierzonych obowiązków służbowych. Nie zawsze tak jest. Ponadto taksonomia czynników motywujących pracę jest niezwykle złożona. Determinują je okre-

¹ L. Kulczycka, *Satysfakcja z pracy*, <http://kobieta.wp.pl/satysfakcja-z-pracy-kluczem-do-sukcesu-598163793344%201665a> [dostęp: 22.02.2017 r.].

EWA ZIELIŃSKI

ślone czynniki, które to z kolei są warunkowane innymi wyznacznikami. W ten sposób powstają złożone korelacje, a ich prawidłowe zinterpretowanie może stanowić przydatne kompendium wiedzy w temacie motywowania pracownika do wykonywania określonych czynności oraz wskazania czynników satysfakcjonujących pracownika w pracy.

Renata Ziaja-Guzy uważa, że: „Badanie opinii (nazywane także badaniem satysfakcji) ma na celu dokonanie oceny przez zatrudniony personel działań podejmowanych przez zarząd firmy, zdiagnozowanie poziomu zadowolenia, ocenę klimatu organizacyjnego. Jest prostą drogą zdobycia informacji dotyczących różnych aspektów zarządzania firmą od najcenniejszego zasobu firmy, jaki stanowią pracownicy”². Choć badanie związku pomiędzy stosunkiem stanu emocjonalnego pracownika do pracy a wykonywanymi czynnościami nie jest oczywistym odzwierciedleniem jego zachowania, należy zauważyć, że to jednak satysfakcja jest zasadniczym elementem wielu teorii motywowania.

1. Motywacja i demotywacja u ratownika wodnego

Słowo motywacja pochodzi z języka łacińskiego od: „słowa *movere*, co oznacza poruszanie się, ruch. Pod względem etymologicznym motywacja jest więc ściśle powiązana z energią, pobudzeniem do działania”³.

Przez Michała Leśniewskiego i Jana Bernego jest: „rozumiana jako proces rządzący wyborem, którego dokonuje jednostka, kierując się dążeniem do osiągnięcia celów będących wynikiem cenionych przez nią wartości, tj. tego wszystkiego, co jest godne jej pożądania, ma rzeczywistą lub wyobrażalną zdolność do zaspokajania potrzeb”⁴.

Według Michaela Armstronga motywacja to: „zachowanie ukierunkowane na cele – pracownicy zmotywowani są, kiedy spodziewają się, że ich praca doprowadzi do osiągnięcia zamierzonego celu i uzyskania nagrody, która zaspokoi ich potrzeby”⁵.

Zygmunt Jasiński uważa, że: „motywowanie pracowników jest obowiązkiem każdego kierownika. Jest siłą motoryczną ludzkich zachowań i działań, niezbędnym i jednym z najważniejszych czynników efektywności pracy”⁶.

Jednym z najtrudniejszych zadań realizacji sprawnego zarządzania zasobami ludzkimi jest motywowanie ludzi do efektywnego wykonywania swoich obowiązków służbowych. Klasyczną koncepcją motywowania jest znana powszechnie piramida potrzeb Abrahama Masłowa, zgodnie z którą: „ludzie są zmotywowani przez hierarchiczny system pięciu podstawowych potrzeb (...), co najczęściej jest przedstawiane w kształcie piramidy”⁷.

² R. Ziaja-Guzy, *Badanie opinii personelu jako narzędzie zarządzania zasobami ludzkimi*, http://cejsh.icm.edu.pl/.../ZZL_HRM_3-4-2010_Ziaja-Guzy_R_146-153.pdf [dostęp: 22.02.2017 r.].

³ G. Bartkowiak, *Psychologia zarządzania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1999, s. 119.

⁴ M. Leśniewski, J. Berny, *Motywowanie płacowe i pozapłacowe w przedsiębiorstwie – ujęcie teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach”, seria: „Administracja i Zarządzanie” 2011, nr 90, s. 97–109.

⁵ M. Armstrong, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 37.

⁶ Z. Jasiński, *Motywowanie w przedsiębiorstwie – uwalnianie ludzkiej przedsiębiorczości*, Warszawa 1998, s. 16.

⁷ B. Koźuch, *Nauka o organizacji*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu sp. z o.o., 2007, s. 149.

Abraham Maslow podzielił potrzeby ludzkie na dwie kategorie:

- potrzeby niższego rzędu – fizjologiczne, bezpieczeństwa;
- potrzeby wyższego rzędu – społeczne, uznania, potrzeby samorealizacji.

Potrzeby niższego rzędu wynikają z braku czegoś, natomiast potrzeby wyższego rzędu są zwane także potrzebami rozwoju. W praktyce oznacza to, że zaspokojenie jednych potrzeb warunkuje realizację kolejnych potrzeb.

Natomiast Frederick Herzberg sformułował dwuczynnikową teorię motywacji i higieny. Według niego istnieją dwie grupy czynników wpływających na motywację pracowników:

- czynniki wewnętrzne motywatory, zwane czynnikami satysfakcji lub zadowolenia; należą do nich: praca, uznanie, osiągnięcia, odpowiedzialność, możliwość osobistego rozwoju oraz awansu zawodowego;
- czynniki higieny, do których można zaliczyć: zarobki, pozycję społeczną, warunki pracy, bezpieczeństwo pracy, życie osobiste.

Porównując dwuczynnikową teorię Fredericka Herzberga z hierarchią potrzeb Abrahama Maslowa, można zauważyć, że według Fredericka Herzberga motywatory odpowiadają górnym poziomom piramidy Abrahama Maslowa: potrzebom samorealizacji i uznania, zaś czynniki higieny znajdują zastosowanie w dolnej grupie piramidy: potrzebach społecznych, bezpieczeństwa i fizjologicznych.

Istnieją dwa sposoby motywowania pracowników: pozytywne, do których należą pochwała i nagradzanie, oraz negatywne, do których należą nakazy i kary.

Wobec pracowników stosuje się motywację płacową i pozapłacową. Motywacja poprzez płacę wydaje się systemem najsilniej wpływającym na zadowolenie pracowników i jest kluczowa w zatrudnianiu i motywowaniu pracowników.

Oprócz płacy pracodawcy stosują motywację pozapłacową polegającą na podziękowaniach pochwałach za wkład włożony w osiągnięcie celu firmy lub podpisanie długoterminowej umowy o świadczenie obowiązków służbowych.

Motywacja do pracy może mieć różnorodny charakter. Wyróżnia się np. motywację wewnętrzną i zewnętrzną⁸. Kryterium rozróżnienia stanowi tutaj rodzaj wartości, do jakich człowiek dąży.

Motywacja wewnętrzna – to pojawiające się samoczynne bodźce, które sprawiają, że ludzie zachowują się w określony sposób. Bodźce te to m.in. odpowiedzialność, swoboda działania, możliwość wykorzystania i rozwoju umiejętności.

Motywacja zewnętrzna – występuje wtedy, kiedy swoją aktywność odbieramy jako zadania realizowane pod przymusem zewnętrznym.

Motywacja negatywna wiąże się z obawą, która pobudza do pracy poprzez stwarzanie zagrożenia, takiego jak np. groźba utraty części zarobków w razie gorszego wykonywania zadań. Motywacja pozytywna polega na stwarzaniu pracownikowi perspektyw coraz lepszego urzeczywistnienia jego celów w miarę spełniania oczekiwań pracodawcy, np. osiągnięcie wyższych zarobków, większej samodzielności itp.

⁸ C. Sikorski, *Motywacja jako wymiana – modele relacji między pracownikiem a organizacją*, wyd. DIFIN, Warszawa 2004, s. 28.

EWA ZIELIŃSKI

Demotyvację można określić jako: „niezamierzone zachowanie o kierunku przeciwnym do zakładanego przez przełożonych”⁹. Do czynników demotyujących zalicza się np.: brak nagród, niejasno sformułowany zakres obowiązków, brak poczucia bezpieczeństwa w pracy. Jest rzeczą prawie niewykonalną, aby przez całe życie zawodowe pracować dobrze i wydajnie. Każdy pracownik odczuwa zmęczenie, niezadowolenie, stres lub ma problemy w życiu osobistym, pogarszające mu nastrój. Zdarza mu się także trudny czas, kiedy nie potrafi wzbudzić w sobie żadnego zapału do pracy. Czuje się wypalony zawodowo. Motywatory stają się demotyworami. W tym celu niezbędne jest stworzenie przez pracodawcę planu działania, którego celem będzie m.in.: przeprowadzenie rozmowy z pracownikiem o motywacji do pracy, określenie determinantów poprawy satysfakcji z podejmowanych działań w pracy, stworzenie warunków bezpieczeństwa pracy oraz godnej egzystencji pracownika. Istnieje wiele czynników demotyujących w pracy, do których można zaliczyć m.in.: brak nagród, nierówne traktowanie pracowników, brak zainteresowania pracownikiem, niekompetencja przełożonego, chaos organizacyjny, bezpodstawa krytyka i inne. Także grupa zawodowa ratowników wodnych narażona jest oddziaływanie motywatorów, jak i demotyatorów w wykonywanej pracy.

W myśl ustawy¹⁰, ratownikiem wodnym jest osoba, która łącznie spełnia następujące warunki:

- 1) posiada wiedzę i umiejętności z zakresu ratownictwa i technik pływackich oraz inne kwalifikacje przydatne w ratownictwie wodnym;
- 2) spełnia wymagania ustawowe, w tym posiada pełną zdolność do czynności prawnych¹¹;
- 3) jest zatrudniona lub pełni służbę w jednostkach współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne, lub jest członkiem tych jednostek;
- 4) posiada ważne zaświadczenie o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy i uzyskaniu tytułu ratownika;
- 5) jej stan zdrowia pozwala na udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- 6) jest zatrudniona lub pełni służbę w podmiocie uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego lub jest członkiem tego podmiotu.

Warunek „posiadania wiedzy i umiejętności z zakresu ratownictwa” spełnia osoba, która ukończyła szkolenie ratowników wodnych organizowane na zasadach określonych w przepisach rozporządzenia¹² lub uzyskała przed dniem wejścia w życie ustawy, tj. przed 1 stycznia 2012 r., uprawnienia ratownika na podstawie przepisów obowiązujących do tego dnia¹³.

Istotą ratownictwa wodnego jest organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi (czyli nagłemu zdarzeniu, które wystąpiło podczas pływania, kąpienia

⁹ B. Raczek, *Demotywacja pracownicza a niekompetencja zawodowa*, Edukator Zawodowy, <http://www.edukator.koweziu.edu.pl/> [dostęp 22.02.2017 r.].

¹⁰ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.), art. 2 pkt 5.

¹¹ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.), art. 13 ust. 1.

¹² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. z 2012 r. poz. 747).

¹³ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, art. 41.

lub uprawiania sportu lub rekreacji na obszarach wodnych, którego następstwem może być naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia) lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym¹⁴.

2. Określenie czynników motywujących pracę na przykładzie ratowników wodnych na podstawie badań empirycznych

Sformułowano hipotezę główną: ratownicy wodni pracujący na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim odczuwają satysfakcję ze świadczonej pracy. Sformułowano hipotezy pomocnicze:

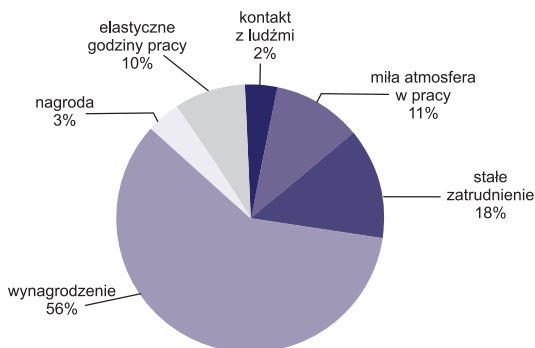
- najważniejszym motywatorem do pracy wśród ratowników wodnych jest wynagrodzenie;
- stałe zatrudnienie należy do ważnych elementów motywacyjnych w pracy.

W celu poznania określonego problemu posłużono się analizą opartą na metodzie sondażu diagnostycznego w postaci ankiety, składającej się z 10 pytań zamkniętych oraz dodatkowo 4 pytań dotyczących danych demograficznych. Udział w badaniu był anonimowy i dobrowolny. Nie naruszał prawa o ochronie danych osobowych. Pomimo to uzyskane wyniki charakteryzują się pewną ułomnością polegającą na tym, iż nie są w 100% wiarygodne. Zależy to od tego, czy osoba ankietowana odpowiadała na pytania zgodnie z prawdą. Badania zostały przeprowadzone na kilkunastu pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim w terminach: listopad 2016, grudzień 2016, styczeń 2017 r.

W badaniu wzięło udział 50 ratowników wodnych. Zakwalifikowano do niego 46 ankiet, z których 13 należało do kobiet i 33 do mężczyzn. Pozostałe 4 ankiet, z uwagi na niekompletność udzielenia odpowiedzi, wykluczono z badania. Średni wiek badanych mężczyzn wynosił 37 lat, a kobiet – 28 lat. 100% badanych mieszkało w mieście. 15 z 46 przebadanych mężczyzn posiadało wykształcenie średnie, a 18 – wyższe. 6 kobiet posiadało wykształcenie średnie, a 7 – wyższe. Analiza czynników wpływających na motywację w pracy została przeprowadzona na podstawie danych dotyczących poziomu czynników wpływających na motywację w pracy ratowników wodnych, przedstawionych na wykresie 1.

Z wykresu 1 wynika, że ankietowanych motywują do pracy trzy główne determinanty: wyna-

Wykres 1. Ogólny poziom czynników wpływających na motywację w pracy ratowników wodnych.

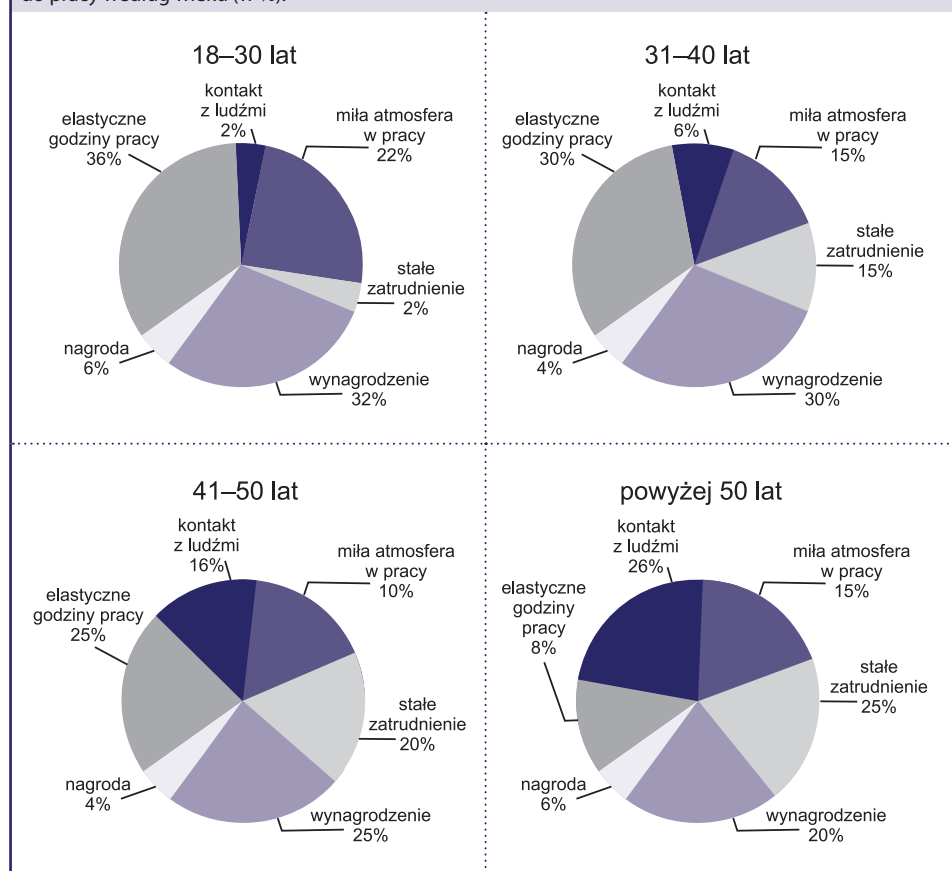
Źródło: opracowanie własne.

¹⁴ Tamże, art. 2 pkt 3 i 4.

EWA ZIELIŃSKI

grodenie – 56%, stałe zatrudnienie – 18% oraz miła atmosfera w pracy – 11%. Znaczna część ankietowanych przyznała, że ważnym motywatorem w świadczeniu pracy jest możliwość pracy w systemie zmianowym, co na wykresie zostało ujęte jako elastyczne godziny pracy – 10%. Pozostałe wyznaczniki, takie jak: możliwość kontaktu z ludźmi i stosowanie nagród uznaniowych przez pracodawców w stosunku do ratowników wodnych, zostały wyrażone przez liczby ujęte w procentach kolejno: 2% i 3%.

Wykres 2. Poziom czynników wpływających na motywację ratowników wodnych do pracy według wieku (w %).

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na wykresie 2 wynika, że badane osoby wyróżniły dominujące czynniki wpływające na ich motywację, ale są one zależne od wieku ankietowanych. I tak – w przedziale wiekowym 18–30 lat najważniejszym motywatorem okazały się kolejno: elastyczne godziny pracy – 36%, wynagrodzenie – 32%, miła atmosfera w pracy – 22%, stosowanie nagród przez pracodawcę – 6%, natomiast stałe zatrudnienie i możliwość kontaktu z ludźmi – po 2%.

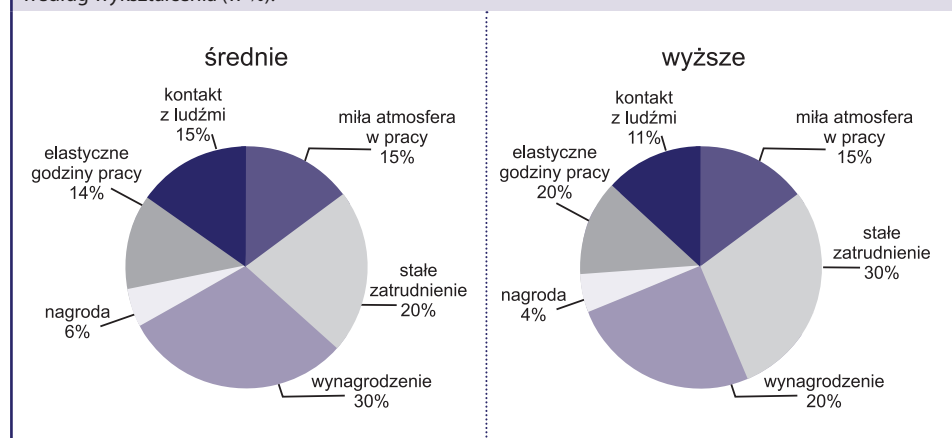
W przedziale wiekowym 31–40 lat dominującym czynnikiem wpływającym na motywację ratowników wodnych do pracy okazało się wynagrodzenie – 30%. Kolejnym czynnikiem były elastyczne godziny pracy – 30%; miła atmosfera panująca w pracy oraz stałe zatrudnienie stanowią trzeci ważny motywator – po 15%, a kolejne miejsca zajęły: możliwość kontaktu z ludźmi – 6% i stosowanie przez pracodawcę systemu nagród wobec pracownika – 4%.

W przedziale wiekowym 41–50 lat głównymi czynnikami motywującymi pracę ratowników wodnych były elastyczne godziny pracy i wynagrodzenie – po 25%. Jako kolejne wskazano: stałe zatrudnienie – 20%, kontakt z ludźmi – 16%, miłą atmosferę w pracy – 10%, stosowanie nagród przez pracodawcę – 4%.

W ostatnim przebadanym przedziale wiekowym (powyżej 50 lat) najsilniejszym motywatorem pracy ratowników wodnych okazała się: możliwość kontaktu z ludźmi, którą wskazało 26% ankietowanych. Hierarchia kolejnych czynników przedstawia się następująco: stałe zatrudnienie wymieniło 25% respondentów, wynagrodzenie – 20%, atmosferę w pracy – 15%, elastyczne godziny pracy – 8% i stosowanie nagród przez pracodawcę – 6%.

Poziom czynników wpływających na motywację ratowników wodnych do pracy według wykształcenia (w %) został przedstawiony na wykresie 3.

Wykres 3. Poziom czynników wpływających na motywację ratowników wodnych do pracy według wykształcenia (w %).

Źródło: opracowanie własne.

Na wykresie 3 widać, że respondenci podzieleni według wykształcenia wymieniają różne czynniki wpływające na ich motywację. Jako główny czynnik motywujący do pracy ankietowani z wykształceniem średnim wymieniali wynagrodzenie – 30%. Stałe miejsce zatrudnienia wskazało 20% respondentów, miłą atmosferę w pracy i kontakt z ludźmi – po 15%, elastyczne godziny pracy – 14% i nagrody – 6%. Natomiast osoby z wykształceniem wyższym jako główny czynnik wpływający na ich motywację do pracy podały stałe zatrudnienie – 30%, następnie wymieniali wynagrodzenie – 20%, elastyczne godziny pracy – 20%, miłą atmosferę w pracy – 15%, kontakt z ludźmi 15% i nagrody – 4%.

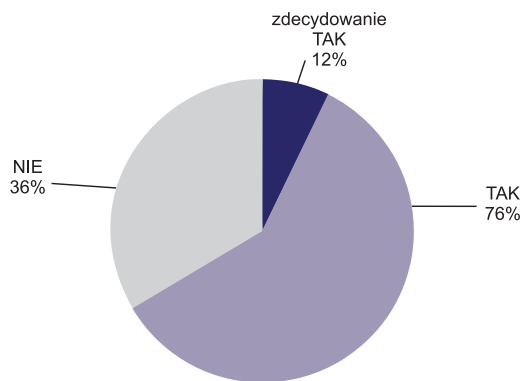
EWA ZIELIŃSKI

Ogólny poziom zadowolenia ratowników wodnych z wykonywanej pracy został przedstawiony na wykresie 4.

Jak wynika z wykresu, ogólny poziom zadowolenia badanych wyniósł 88%, w tym: 12% ankietowanych było zdecydowanie zadowolonych z pracy, 76% stanowili ankietowani zadowoleni z pracy, a 36% – ratownicy wodni niezadowoleni z pracy.

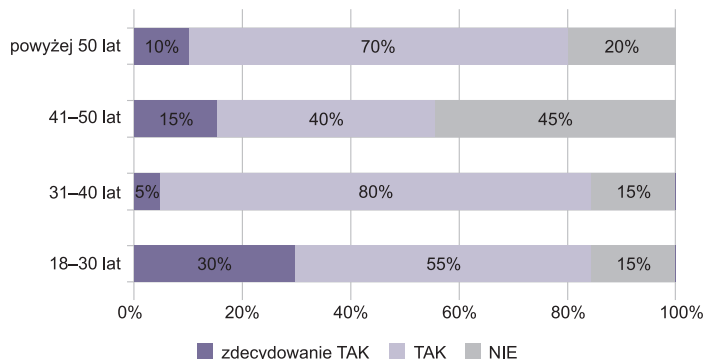
Poziom zadowolenia ratowników wodnych z pracy w odniesieniu do wieku (w %) został przedstawiony na wykresie 5.

Wykres 4. Poziom zadowolenia ratowników wodnych z wykonywanej pracy (w %).

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 5. Poziom zadowolenia ratowników wodnych z pracy w odniesieniu do wieku (w %).

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na wykresie 5 wynika, że zadowoleni z wykonywanej pracy byli respondenci w wieku powyżej 50 lat. Badani oceniający swoją pracę bardzo pozytywnie stanowili 10%, zaś 70% – zadowoleni, co dało w rezultacie 80% pozytywnego wyniku. Tylko, a może aż 20% przebadanych, nie było zadowolonych z wykonywanej pracy. Kolejne grupy wiekowe także charakteryzowały się różnicowaniem.

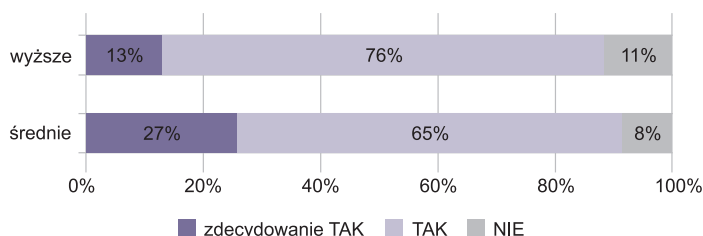
Badani w przedziale wieku 41–50 lat to respondenci w 55% pozytywnie oceniający swoją pracę, w tym: 15% stanowili zdecydowanie zadowoleni z pracy, 40% – zadowoleni, zaś aż 45% – ankietowani niezadowoleni z pracy na pływalni.

Badani w wieku 31–40 lat to respondenci w 85% pozytywnie oceniający swoją pracę, w tym: 5% – zdecydowanie zadowolonych z pracy, a 80% – zadowolonych, zaś 15% stanowili ratownicy wodni niezadowoleni z pracy na pływalni.

Najmłodszy ratownik wodni w przedziale wiekowym pomiędzy 18–31 lat, podobnie jak grupa wiekowa ratowników obejmująca 41–50 lat, w 85% pozytywnie ocenia wykonywaną przez siebie pracę. 55% stanowili ratownicy wodni zadowoleni z pracy, 30% – ratownicy zdecydowanie zadowoleni z pracy, i podobnie jak w przedziale wiekowym pomiędzy 31–40 lat, grupę niezadowolonych z pracy stanowiło 15% ankietowanych.

Poziom zadowolenia ratowników wodnych z pracy w odniesieniu do wykształcenia (%) został przedstawiony na wykresie 6.

Wykres 6. Poziom zadowolenia ratowników wodnych z pracy w odniesieniu do wykształcenia (w %).

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie danych zaprezentowanych na wykresie 6 można zauważyć, że najwięcej ocen pozytywnych – 89% zadowolonych z pracy – zaobserwowano u badanych z wykształceniem wyższym, w tym: 13% stanowili ratownicy zdecydowanie zadowoleni, a 76% – zadowoleni; niezadowoleni ankietowani to 11% badanej grupy. Respondenci z wykształceniem średnim w 92% pozytywnie ocenili swoją pracę, w tym: 27% stanowili ratownicy zdecydowanie zadowoleni z pracy, 65% – zadowoleni, zaś 8% – badani niezadowoleni z pracy w charakterze ratownika wodnego na pływalni.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonego badania hipotezy: zarówno główna, jak i pomocnicze zostały potwierdzone, lecz wyłącznie w ujęciu procentowym. Motywacją do pracy okazały się trzy główne determinanty: wynagrodzenie – 56%, stałe zatrudnienie – 18% oraz miła atmosfera w pracy – 11%. Determinant wynagrodzenia nie był najważniejszym elementem systemu motywacji ratowników wodnych w grupie wiekowej 18–30 lat. W przedziałach wiekowych ratowników wodnych: 31–40 i 41–50 lat zajął równorzędną pozycję z elastycznymi godzinami pracy. Rozpatrując poziom czynników wpływających na motywację ratowników wodnych do pracy według wykształcenia, należy stwierdzić, że wynagrodzenie stanowiło główny wyznacznik przy zatrudnianiu ratowników wodnych z wykształceniem średnim. Nie był on jednak wiodący wśród ratowników wodnych posiadających wykształcenie wyższe. Ta grupa badanych na pierwszym miejscu scharakteryzowała czynnik stałości zatrudnienia. Można wnioskować, że ratownicy wodni

EWA ZIELIŃSKI

pracujący na pływalniach nie stawiają determinantu wynagrodzenia na pierwszym miejscu w systemie motywacji w pracy. Zauważalna jest korelacja z innymi współistniejącymi ważnymi czynnikami motywacyjnymi, lecz jednocześnie także rozbieżność w poszczególnych przedziałach wiekowych badanych. W najmłodszej grupie ankietowanych najważniejszymi czynnikami motywacyjnymi w pracy okazały się kolejno: elastyczność godzin pracy – 36%, wynagrodzenie – 32%, miła atmosfera – 22%. W przedziale wiekowym pomiędzy 31–40 lat rozkład determinantów był bardzo ciekawy. Otóż czynnik wynagrodzenia był równorzędny z elastycznymi godzinami pracy – po 30%, a miła atmosfera i stałe zarobki zajęły równorzędne drugie miejsce – po 15%. W trzeciej grupie wiekowej, obejmującej 41–50 lat, wynagrodzenie i elastyczność godzin pracy okazały się najważniejszymi czynnikami motywującymi – 25%, a stałe miejsce pracy wskazało 20% ankietowanych. W ostatniej przebadanej grupie wiekowej – powyżej 50 lat – zaskakujący okazał się determinant kontaktu z innymi ludźmi – 26%. Na drugim i zaraz po nim na trzecim miejscu wskazano stałość zatrudnienia – 25% i wynagrodzenie – 20%. Reasumując, można stwierdzić, że wynagrodzenie stanowiło najważniejszy element systemu motywacji ratowników wodnych do pracy w przedziale wiekowym 31–50 lat, lecz wystąpił on równoważnie z elastycznością godzin pracy. W grupie ratowników wodnych posiadających wykształcenie średnie wynagrodzenie stanowiło najważniejszy element systemu motywacji do pracy.

Hipoteza pomocnicza dotycząca stałego zatrudnienia na pływalni jako ważnego motywatora w pracy została potwierdzona. W grupie badanych ratowników wodnych pracujących na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim czynnik ten został wskazany jako bardzo istotny u 18%. Rozpatrując jednak kolejne grupy wiekowe, do których zostali zakwalifikowani badani ratownicy, można zauważyć, że rozkład procentowy tego determinantu przedstawia się następująco: w przedziale wiekowym pomiędzy 18–31 lat – 2%; 31–40 lat – 15%; 41–50 lat – 20% i powyżej 50 lat – 25%. Płyne stąd wniosek, że możliwość stałego zatrudnienia nie była ważna w przebadanej najmłodszej wiekowo grupie ratowników wodnych, ale najbardziej istotna w najstarszej z przebadanych grup ratowników, czyli u ankietowanych powyżej 50. roku życia. Możliwość stałego zatrudnienia nie okazała się jednak najważniejsza, bowiem zajęła drugie miejsce za czynnikiem – wynagrodzenie. Z powyższego wynika, że bardzo ważnym elementem motywującym do pracy jest też możliwość stałego zatrudnienia.

Badanie potwierdziło hipotezę główną, według której ratownicy wodni pracujący na pływalniach odczuwają satysfakcję z wykonywanej pracy. Wniosek ten dotyczy aż 88% ankietowanych, w tym: 12% stanowili ankietowani zdecydowanie zadowoleni z pracy, a 76% – ankietowani zadowoleni z pracy. Należy jednak pamiętać, że aby pracownik mógł w pełni angażować się w codzienną pracę, musi otrzymywać pozytywne wzmocnienia i odczuwać satysfakcję z wykonywanej pracy. Aby tak się stało, muszą być spełnione warunki konieczne, bez których poziom satysfakcji nie będzie zadawalający. Dlatego ważne wydaje się budowanie właściwych relacji i stwarzanie warunków sprzyjających do godnej egzystencji pracownika i pracodawcy, elastyczności w dostosowaniu godzin pracy, budowaniu miłej atmosfery w pracy i zapewnienia stałości zatrudnienia w szczególnej grupie zawodowej, którą są ratownicy wodni. Najbardziej usatysfakcjonowaną grupą wiekową

byli ratownicy w przedziale wiekowym 18–40 lat. Poziom wykształcenia słabo korelował z poziomem satysfakcji z pracy u ratowników posiadających wykształcenie wyższe i średnie, choć zauważalny jest nieznacznie większy poziom zadowolenia (satysfakcji) wśród badanych posiadających wykształcenie średnie.

Wnioski

- 1.** Ratownicy wodni odczuwają satysfakcję ze świadczonej pracy.
- 2.** Wynagrodzenie stanowi najważniejszy element systemu motywacji ratowników wodnych do pracy.
- 3.** Możliwość stałego zatrudnienia należy do istotnych elementów motywacyjnych.

Literatura

- Armstrong M., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.
- Bartkowiak B., *Psychologia zarządzania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1999.
- Jasiński Z., *Motywowanie w przedsiębiorstwie – uwalnianie ludzkiej przedsiębiorczości*, Warszawa 1998.
- Kożuch B., *Nauka o organizacji*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu sp. z o.o., 2007.
- Leśniewski M., Berny J., *Motywowanie płacowe i pozapłacowe w przedsiębiorstwie – ujęcie teoretyczne*, „Zeszyty Naukowe” Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, seria: „Administracja i Zarządzanie” 2011, nr 90.
- Sikorski C., *Motywacja jako wymiana – modele relacji między pracownikiem a organizacją*, wyd. DIFIN, Warszawa 2004.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).

Netografia

- Kulczycka L., *Satysfakcja z pracy*, <http://kobieta.wp.pl/satysfakcja-z-pracy-kluczem-do-sukcesu-598163793344%201665a>.
- Raczek B., *Demotywacja pracownicza a niekompetencja zawodowa*, Edukator Zawodowy, www.edukator.koweziu.edu.pl.
- Ziaja-Guzy R., *Badanie opinii personelu jako narzędzie zarządzania zasobami ludzkimi*, http://cejsh.icm.edu.pl/.../ZZL_HRM__3-4-2010_Ziaja-Guzy_R_146-153.pdf.

EWA ZIELIŃSKI

STRESZCZENIE

„Taksonomia czynników motywujących pracę na przykładzie ratowników wodnych zatrudnionych na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim”

W pracy przedstawiono taksonomię czynników motywujących pracę na przykładzie ratowników wodnych zatrudnionych na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania: Czy ratownicy wodni pracujący na pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim odczuwają satysfakcję ze świadczonej pracy? Czy najważniejszym motywatorem do pracy wśród ratowników wodnych jest wynagrodzenie? Czy stałe zatrudnienie należy do ważnych elementów motywacyjnych w pracy? Odpowiedzi udzielono po przeprowadzeniu ankiety wśród ratowników wodnych i niektóre wyniki opublikowano w artykule.

SŁOWA KLUCZOWE

motywacja • demotywacja • ratownik wodny

ABSTRACT

“Taxonomy of work motivating factors on the example of lifeguards employed at swimming pools in Kuyavian-Pomeranian province”

The paper presents a taxonomy of factors motivating the work on the example of lifeguards employed at swimming pools in the Kuyavian-Pomeranian province. Attempts to answer the questions: Do the lifeguards working at swimming pools in the Kuyavian-Pomeranian province feel satisfied with the work performed? Is the salary most important motivator work among lifeguard. There were lifeguards aquatic salary. Is permanent employment is one of the important elements of motivation at work. This answers were given after a survey among the lifeguards and some results were published in the article.

KEYWORDS

motivation • demotivation • lifeguard

PRZYGOTOWANIE PŁYWACKIE PODCHORAŻYCH SZKOŁY GŁÓWNEJ SŁUŻBY POŻARNICZEJ

XVI

dr Jerzy Telak

Spółeczna Akademia Nauk w Łodzi

mł. bryg. Piotr Wawrzynekiewicz

Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie

mł. bryg. Grzegorz Cisek

Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie

Wprowadzenie

Państwowa Straż Pożarna (PSP) jako zawodowa, odpowiednio wyposażona w sprzęt formacja, jest przeznaczona m.in. do walki z klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. Komendant Główny PSP jest zwierzchnikiem krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG) i odpowiada za prowadzenie działań ratowniczych z zakresu bezpieczeństwa powszechnego, w tym na obszarach wodnych¹.

Działania ratownicze na obszarach wodnych PSP realizuje w zakresie:

- podstawowym, obejmującym czynności ratownicze wykonywane na powierzchni obszarów wodnych, w tym zalodzonych, przez wszystkie jednostki ratowniczo-gaśnicze;
- specjalistycznym, obejmującym podstawowe i specjalistyczne czynności ratownicze na powierzchni oraz w toni lub na dnie obszaru wodnego, wykonywane przez specjalistyczne grupy ratownictwa wodno-nurkowego;

po przygotowaniu funkcjonariuszy do działań z zakresu ratownictwa wodnego².

¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.), art. 1 ust. 1.

² J. Telak, M. Zielinska, *Przygotowanie funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej do działań ratowniczych na obszarach wodnych – postulaty metodyczne*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej” 2014, nr 49 (1), s. 98–111.

JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK

Ratownictwo wodne w zakresie specjalistycznym i nurkowym wymaga użycia sprzętu specjalistycznego, gwarantującego skuteczność działania wobec osoby znajdującej się w stanie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia, a zarazem zapewniającego bezpieczeństwo samemu ratownikowi. W trakcie akcji ratowniczej, pomimo procedur, może zaistnieć zdarzenie niestandardowe, podczas którego umiejętność pływania oraz opanowanie stosownych technik pływackich ratownika może mieć znaczenie. Dlatego ważne staje się, aby każdy funkcjonariusz PSP pełniący służbę w jednostce ratowniczo-gaśniczej, biorący bezpośredni udział w akcjach ratowniczych, był przygotowany do działania na obszarach wodnych i terenach przywodnych.

Określenia „umie pływać” używa się wobec ludzi lub zwierząt, którzy potrafią: „posuwać się po powierzchni wody lub w wodzie, wykonując w tym celu określone ruchy”, pływać można łodziami, statkami itd. W większości pływanie dotyczy utrzymywania się: „na powierzchni lub w głębi wody, nie tonąć”³. Pływanie człowieka określa się jako: „posuwanie się w wodzie lub po powierzchni wody przy wykonywaniu odpowiednich ruchów, przeprowadzanie się przez wodę”⁴.

Ratownictwo wodne jest definiowane jako: „prowadzenie działań ratowniczych, polegających w szczególności na organizowaniu i udzielaniu pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym”⁵. Ratownictwo wodne mogą realizować ratownicy wodni posiadający wiedzę i umiejętności: „z zakresu ratownictwa i technik pływackich oraz inne kwalifikacje przydatne w ratownictwie wodnym i spełniający wymagania określone w ustawie o państwowym ratownictwie medycznym”⁶.

1. Pływanie jako podstawowa umiejętność ratownika w wodzie

Umiejętność pływania stanowiła istotny element wykształcenia w starożytnych cywilizacjach oraz jedno z kryteriów dopuszczania do służby publicznej⁷. Rysunki sprzed czterech tysięcy lat z Asyrii, Libii i Egiptu świadczą o tym, że umiejętność pływania w czasach starożytnych nie była człowiekowi obca. W starożytnej Grecji i Rzymie pływania uczono młodziem, a umiejętność tę stawiano na równi z pisaniami i czytaniem. Pierwszy zapis o konkursie pływackim pochodzi z Japonii z 35 r. p.n.e. Pływanie sportowe oparto wówczas na zasadzie – wygrywa ten, który pierwszy przypłynął lub uzyskał najkrótszy czas na określonym dystansie. Pierwsze mistrzostwa Polski w pływaniu odbyły się w Warszawie w 1929 r. Po raz pierwszy reprezentanci Polski wystartowali na igrzyskach olimpijskich

³ <http://sjp.pwn.pl/szukaj/plywanie.html> [dostęp: 25.02.2017 r.].

⁴ http://sxvii.pl/index.php?strona=haslo&id_hasla=10678&forma=P%C5%81YWANIE [dostęp: 25.02.2017 r.].

⁵ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656), art. 3.

⁶ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o państwowym ratownictwie medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.), art. 13 ust. 1.

⁷ K. Zeman, *Ideale wychowawcze w starożytnej Grecji wobec wyzwań współczesności*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3 (178).

w Berlinie w 1936 r. W następnych latach polscy zawodnicy odnieśli w pływaniu wiele sukcesów na arenie międzynarodowej, osiągając niejednokrotnie rekordowe rezultaty – podczas olimpiad, mistrzostw świata i Europy⁸.

W SGSP od 1999 r. działa Sekcja Pływacka, której członkami są podchorążowie wszystkich roczników. Zawodnicy tej sekcji reprezentują SGSP, startując w Akademickich Mistrzostwach Polski i Mistrzostwach Polski MSWiA oraz World Police & Fire Games, European Police & Fire Games i World Firefighter's Games. Zdobyli ponad 200 medali podczas zawodów międzynarodowych i ponad 400 medali na zawodach krajowych⁹.

Administracja rządowa w Polsce zajmuje się powszechną nauką pływania. Umiejętność pływania postrzega się jako najlepszą profilaktykę wypadków utonięcia osób. W 2016 r. 26 jednostek samorządu terytorialnego oraz 31 klubów sportowych i organizacji pozarządowych uzyskało dofinansowanie na prowadzenie i organizację zajęć sportowych dla uczniów w ramach projektu powszechnej nauki pływania „Umiem pływać”¹⁰. Nauczanie pływania należy do przedsięwzięć stosunkowo złożonych¹¹.

Wymóg pokonania 50 m w czasie do 90 s wprowadzono w 2012 r. dla osób ubiegających się o przyjęcie na studia 1. stopnia w SGSP, co było równoznaczne z przyjęciem do służby kandydackiej w PSP¹². Po rekrutacji w SGSP kandydaci do służby w PSP zostali skierowani na Zgrupowanie Kandydackie¹³, podczas którego realizowano podstawowe elementy ratownictwa wodnego¹⁴. Następnie egzaminem z umiejętności pływania zostali objęci wszyscy kandydaci ubiegający się o przyjęcie do PSP¹⁵.

Wprowadzenie sprawdzianu umiejętności pływania w PSP było pokłosiem zdarzenia zaistniałego 1 maja 2011 r. na Jeziorze Powidzkim. Wówczas w przewróconej łodzi żaglowej (MAK 666) w kabinie zostały uwięzione 2 osoby. Pomimo tego łódź została odholowana do brzegu. Przeprowadzona akcja ratowania życia osób znajdujących się w jachcie zakończyła się niepowodzeniem. Wydobyto ciała ofiar utonięcia. Do akcji tej nie włączono instruktora, który z zespołem wyposażonych ratowników zgłosił się do dyspozycji PSP¹⁶.

Wprowadzenie egzaminu z pływania pozytywnie wpłynęło na jakość pracy z podchorążymi w wodzie. Wyeliminowało potrzebę realizacji zajęć dydaktycznych z podstawową nauką pływania. Liczba ubiegających się o przyjęcie na studia w SGSP, którzy przystąpili do egzaminu z pływania w latach 2012–2016, została przedstawiona w tabeli nr 1.

⁸ Por. G. Cisek, *Szkolenie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w zakresie ratownictwa wodnego*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie” 2016, nr 59 (3).

⁹ Tamże.

¹⁰ <http://www.msport.gov.pl/fundusz-zajec-sportowych> [dostęp: 27.02.2017 r.].

¹¹ http://www.sfd.pl/Teoria_p%C5%82ywania_wszystko_o_p%C5%82ywaniu-t993233.html [dostęp: 27.02.2017 r.].

¹² Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji DAiN-III-0763-15/11 z dnia 31 maja 2011 r. w sprawie warunków i trybu postępowania rekrutacyjnego na Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego na rok akademicki 2012/2013 dla kandydatów na funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej.

¹³ Rozkaz Specjalny Rektora – Komendanta SGSP nr 3/2012 z dnia 29.06.2012 r. w sprawie Zgrupowania Szkoleniowego K-2012 dla strażaków w służbie kandydackiej.

¹⁴ *Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.

¹⁵ Decyzja BK-1-100/18-3/12 Komendanta Głównego PSP z dnia 28 grudnia 2012 r. w sprawie wytycznych dotyczących procesu postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby przygotowawczej w Państwowej Straży Pożarnej.

¹⁶ Meldunki Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Komendy Głównej PSP, Warszawa, maj 2011.

JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK

Tabela 1. Kandydaci przystępujący do egzaminu z pływania w latach 2012–2016

Lp.	Status kandydata	2012	2013	2014	2015	2016
1	Zakwalifikowany do egzaminu	404	549	538	512	444
2	Nie ukończył egzaminu, przekroczył 90 s	4	0	9	8	3
3	Nie zgłosił się na egzamin	2	6	1	5	3

Źródło: G. Cisek, *Szkolenie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w zakresie ratownictwa wodnego*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie” 2016, nr 59 (3).

Od 2016 r. sprawdzian z umiejętności pływania jest częścią testu sprawności fizycznej w ramach postępowania kwalifikacyjnego o przyjęcie do służby w PSP. Sprawdzenie z pływania zostaje zaliczony, jeżeli kandydat przepłynął 50 m w czasie do 60 s¹⁷.

Zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, do prowadzenia działalności w obszarze ratownictwa wodnego dopuszczane są różne podmioty¹⁸. Szkolenie prowadzi się na podstawie rozporządzenia przez 63 godziny (20 h wykładów, 43 h ćwiczeń) w zakresie:

- organizacji ratownictwa wodnego – podstaw prawnych,
- organizacji pracy ratowników,
- sprzętu wykorzystywanego w ratownictwie wodnym,
- pływania i technik ratownictwa wodnego¹⁹.

Po szkoleniu odbywa się egzamin składający się z dwóch części, teoretycznej i praktycznej. Część teoretyczna to zestaw 30 zadań testowych, a podstawą do jego zaliczenia jest udzielenie prawidłowych odpowiedzi na co najmniej 80% pytań. Do części praktycznej przystępują osoby po zdaniu egzaminu teoretycznego. Egzamin praktyczny obejmuje przepłynięcie: sposobem dowolnym po skoku startowym 400 m w czasie do 8 min, dystansu 25 m pod lustrem wody z wydobyciem dwóch przedmiotów leżących na dnie, sposobem ratowniczym dystansu 50 m w czasie do 55 s, ratowniczą łodzią wiosłową lub kajakiem za pomocą dwóch wiosel dystansu 75 m. W egzaminie tym mieści się także przeprowadzenie symulowanej akcji ratowniczej oraz holowanie tonącego (150 m) z zastosowaniem trzech sposobów holowania, a na koniec wyciągnięcie na brzeg lub na pokład łodzi osoby poszkodowanej i ułożenie jej w pozycji umożliwiającej udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy²⁰.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w PSP (Dz. U. z 2016 r. poz. 30).

¹⁸ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).

²⁰ Tamże.

2.

**Przygotowanie do działania na wodach
w Państwowej Straży Pożarnej**

PSP wprowadziło do użytku służbowego zasady organizacji ratownictwa wodnego²¹ oraz program szkolenia ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym²². PSP posiada jednostki realizujące ratownictwo wodne w zakresie podstawowym, standard gotowości operacyjnej jednostek, zakres zadań, wymagania kwalifikacyjne strażaków i ratowników, standard wyposażenia, podstawowe zasady organizacyjne oraz wskazania w zakresie ćwiczeń i współdziałania ze specjalistycznymi grupami ratownictwa wodno-nurkowego. Jednostkom realizującym zadania w zakresie specjalistycznym określono standardy gotowości operacyjnej, kwalifikacji i liczebności ratowników oraz wyposażenia, a także podstawowe zasady organizacji, funkcjonowania i działań ratowniczych. Ustalono zadania PSP w zakresie wypełniania roli organizatora krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w ratownictwie wodnym. Wprowadzono zasady bezpieczeństwa podczas organizowania i dowodzenia pracami podwodnymi w zakresie ratownictwa wodnego i postępowania w związku z wypadkiem nurkowym. Wypracowano kryteria w celu włączenia do KSRG jednostki ochrony przeciwpożarowej realizującej ratownictwo wodne w zakresie podstawowym i specjalistycznym²³.

W programie szkolenia podstawowego wymienione zostały podstawowe elementy z zakresu pływania i ratownictwa wodnego, jakich należy nauczać, oraz efekty kształcenia, jakie należy osiągnąć podczas dwóch godzin lekcyjnych zajęć teoretycznych i osiemnastu godzin lekcyjnych zajęć praktycznych kursu podstawowego. W szkoleniu strażaka z zakresu ratownictwa wodnego ważne są: zasady bezpieczeństwa w środowisku wodnym, sprzęt ratowniczy, skoki ratunkowe, uwalnianie się od chwytów i z objęć tonącego, holowanie, sposoby wynoszenia i wyciągania ratowanego z wody oraz układania go w pozycji bezpiecznej. W wyniku realizacji szkolenia słuchacz powinien: wymienić najważniejsze zasady bezpieczeństwa w wodzie, wymienić podstawowy sprzęt ratowniczy i umieć się nim posłużyć, wykonać skok ratowniczy, dopłynąć i opanować tonącego, a następnie holować go na dystansie min. 20 m jedną z technik ratowniczych, uwalniać się od uchwytów i z objęć tonącego, wynosić i wyciągać ratowanego na brzeg technikami ratowniczymi²⁴.

W ramach przygotowania do prowadzenia działań z ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym uwzględnia się bezpieczeństwo ratowników jednostek ratowniczo-gaśni-

²¹ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, KG PSP, Warszawa 2015, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/wykaz_wazniejszych_zasad_obowiazujacych_w_ksrcg [dostęp: 28.02.2017 r.].

²² *Program szkolenia z ratownictwa na obszarach wodnych realizowanego przez KSRG w zakresie podstawowym*, Komenda Główna PSP, Biuro Szkolenia, Warszawa 2015, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/ratownictwo_wodno-nurkowe [dostęp: 28.02.2017 r.].

²³ *Zasady organizacji ratownictwa wodnego w krajowym systemie ratowniczo-gaśniczym*, s. 5 i nast.; por. J. Telak, O. Galarowicz, M. Zielinska, *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, Wyd. Akademia Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Gdańsk 2014.

²⁴ *Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, s. 84.

JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK

czych do działania na obszarach wodnych. Pożądana jest zdolność do podjęcia działań ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym przez wszystkie jednostki KSRG²⁵.

Działania ratownictwa wodnego w zakresie podstawowym powinni prowadzić strażacy posiadający umiejętności w zakresie ratownictwa wodnego i powodziowego, nabyte w ramach szkolenia kwalifikacyjnego (tzw. kursu podstawowego) i utrwalane w ramach doskonalenia zawodowego. Program szkolenia podstawowego, realizowany przez SGSP, został podzielony na dwie części. Pierwszą część prowadzi się w 1. semestrze (zimowym), a drugą w 2. semestrze (letnim) pierwszego roku studiów. Przed zajęciami ponownie sprawdzane są umiejętności pływackie podchorążych pod względem techniki pływania, a następnie dzieli się ich na grupy o podobnych umiejętnościach²⁶.

Pierwsza część szkolenia realizowana podczas 1. semestru studiów zakłada, w zależności od umiejętności poszczególnej grupy, naukę bądź doskonalenie umiejętności pływackich. Podczas tych zajęć podchorążowie doskonalą lub uczą się następujących elementów pływania:

- poślizgi na piersiach i na grzbiecie,
- praca nóg w stylu grzbietowym i dowolnym,
- praca rąk w stylu grzbietowym i dowolnym,
- skoki do wody głębokiej,
- koordynacja ruchów ramion i nóg w stylu grzbietowym i dowolnym,
- nauka lub doskonalenie pracy nóg w stylu klasycznym,
- wślizgi do wody, skoki, elementy nurkowania,
- pływanie stylem grzbietowym i dowolnym,
- pływanie w pletwach.

Przeznaczono na to 12 h. Natomiast przez 3 h prowadzi się sprawdzian umiejętności pływania polegający na przepłynięciu 100 m dwoma stylami oraz 5 m pod wodą z jednoczesnym wyłowieniem krążka hokejowego z dna basenu²⁷.

Druga część szkolenia w 2. semestrze studiów obejmuje ratownictwo wodne. Podczas tego szkolenia podchorążowie przechodzą szkolenie obejmujące zapoznanie się z programem ratownictwa wodnego i zachowanie się tonącego w wodzie oraz naukę:

- pływania sposobem ratowniczym,
- holowania tonącego (manekin),
- holowania tonącego w parach,
- podejścia do tonącego,
- udzielania pomocy tonącemu bezpośrednio w wodzie,
- uwalniania się od chwytów tonącego,
- wynoszenie i wyciąganie ratowanego z wody,
- skoków ratowniczych,
- udzielania pomocy z brzegu,
- udzielania pomocy po wydobyciu ratowanego z wody,

²⁵ Zob. J. Telak, M. Zielinska, *Przygotowanie funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej do działań ratowniczych na obszarach wodnych*.

²⁶ Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak.

²⁷ Tamże.

a także doskonalenie holowania z ćwiczeniami z manekinem oraz holowania tonącego z ćwiczeniami w parze z partnerem. Na to przeznaczono 12 h, w tym ostatnie 3 h na sprawdziany umiejętności polegające na przepłynięciu 100 m dwoma stylami oraz 5 m pod wodą z jednoczesnym wydobyciem manekina z dna basenu, a następnie holowaniem go przez 25 m²⁸.

Program szkolenia z zakresu pływania i ratownictwa wodnego ma na celu zapoznanie podchorążych z podstawami ratownictwa wodnego. W kwietniu 2016 r. odbył się egzamin praktyczny na ratownika wodnego, zorganizowany przez SGSP²⁹.

3. Efektywność doskonalenia umiejętności pływackich podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w świetle przeprowadzonych badań

Pływalnia w Warszawie przy ul. Potockiej 1 dysponuje niecką basenową z 6 torami o długości 25 m i głębokości od 2 do 2,25 m³⁰. W tym miejscu 21, 22 i 28 lutego 2017 r. przebadanych zostało 78 podchorążych 1. roku (2 kobiety, 76 mężczyzn), którzy w 2016 r. zdali egzamin z pływania do SGSP. Podczas 1. semestru studiów mieli oni możliwość uczestniczenia w piętnastu 45-minutowych zajęciach (ćwiczeniach) z nauki i doskonalenia pływania. Podchorążowie przed badaniem wzięli udział w co najmniej dwunastu zajęciach na pływalni. Zadanie objęte badaniem polegało na ponownym przepłynięciu 50 m stylem dowolnym w jak najkrótszym czasie.

Wykaz wyników (czas w sekundach) osiągniętych przez podchorążych SGSP na 50 m stylem dowolnym podczas egzaminu wstępnego (T1) oraz sprawdzianu kontrolnego (T2) został przedstawiony w tabeli 2.

Tabela 2. Wykaz wyników (czas w sekundach) osiągniętych przez studentów SGSP na 50 m stylem dowolnym podczas egzaminu wstępnego (T1) oraz sprawdzianu kontrolnego (T2)

Lp.	T1(s)	T2(s)	T1-T2(s)	Lp.	T1(s)	T2(s)	T1-T2(s)	Lp.	T1(s)	T2(s)	T1-T2(s)
1	34,69	31,81	2,88	27	57,07	49,64	7,43	53	66,53	65,88	0,65
2	40,16	37,16	3,00	28	43,23	39,43	3,80	54	52,71	50,95	1,76
3	36,47	36,49	-0,02	29	48,87	42,72	6,15	55	53,63	54,49	-0,86
4	31,05	30,53	0,52	30	53,75	47,64	6,11	56	62,15	52,09	10,06
5	40,16	36,41	3,75	31	38,17	33,46	4,71	57	47,44	42,35	5,09
6	39,16	35,93	3,23	32	43,50	43,97	-0,47	58	70,16	50,31	19,85
7	37,56	33,45	4,11	33	36,81	33,20	3,61	59	43,14	44,41	-1,27
8	40,44	37,69	2,75	34	65,40	60,42	4,98	60	42,50	39,3	3,20
9	38,6	36,38	2,22	35	42,81	39,63	3,18	61	63,49	56,76	6,73

²⁸ Karta modułu/przedmiotu wychowanie fizyczne w roku akademickim 2016/2017, Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego SGSP.

²⁹ Zob. G. Cisek, *Szkolenie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w zakresie ratownictwa wodnego*.

³⁰ <http://osir-zoliborz.waw.pl/> [dostęp: 1.03.2017 r.].

JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK

10	29,34	28,39	0,95	36	66,30	51,14	15,16	62	56,22	49,46	6,76
11	34,47	30,96	3,51	37	45,5	36,81	8,69	63	43,85	35,25	8,6
12	28,24	27,22	1,02	38	48,59	42,09	6,50	64	58,78	57,28	1,5
13	29,80	28,69	1,11	39	43,83	43,59	0,24	65	44,89	42,25	2,64
14	34,34	32,03	2,31	40	38,94	33,46	5,48	66	54,15	51,23	2,92
15	42,89	38,68	4,21	41	49,40	48,47	0,93	67	58,86	55,84	3,02
16	41,59	36,03	5,56	42	43,16	39,31	3,85	68	43,44	42,94	0,5
17	40,31	35,09	5,22	43	43,21	38,41	4,80	69	46,44	45,75	0,69
18	41,94	40,97	0,97	44	56,55	47,56	8,99	70	31,50	30,2	1,30
19	37,5	32,36	5,14	45	49,85	48,64	1,21	71	62,66	53,23	9,43
20	41,53	42,50	-0,97	46	64,58	59,75	4,83	72	27,40	27,56	-0,16
21	39,14	32,50	6,64	47	55,97	42,47	13,5	73	48,41	51,26	-2,85
22	42,12	39,78	2,34	48	50,47	40,24	10,23	74	38,39	35,43	2,96
23	50,39	42,77	7,62	49	58,49	53,91	4,58	75	52,18	44,81	7,37
24	53,62	47,22	6,40	50	57,67	51,41	6,26	76	51,66	37,91	13,75
25	47,34	42,53	4,81	51	39,33	35,86	3,47	77	40,66	37,66	3,00
26	43,64	40,65	2,99	52	48,77	45,63	3,14	78	32,84	29,78	3,06

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań przeprowadzonych 21, 22 i 28 lutego 2017 r.

Przeprowadzone badania wykazały, że 71 podchorążych, co stanowi 91% badanej grupy, przepląnęło dystans 50 m stylem dowolnym w czasie krótszym od czasu uzyskanego na egzaminie wstępnym do SGSP. Pozostałych siedmiu podchorążych (9%) przepląnęło w czasie dłuższym niż ten na egzaminie wstępnym. Większość badanych, tj. 76 podchorążych, co stanowi 97,4% badanej grupy, przepląnęła dystans 50 m w czasie do 60 s. Jedynie 2,4% podchorążych przepląnęło 50 m w czasie ponad 60 s. Spośród badanych, którzy poprawili swój czas, 26 podchorążych, co stanowi 36,6% grupy, uzyskało czas krótszy, czyli osiągnęło wynik lepszy od uzyskanego na egzaminie wstępnym, o ponad 5 s. Sześciu podchorążych, co stanowi 8,5% badanej grupy, uzyskało wynik lepszy od tego na egzaminie wstępnym, skracając czas przepląnięcia 50 m o co najmniej 10 s. Dwóch podchorążych, co stanowi 2,8% grupy, uzyskało czas krótszy od czasu podczas egzaminu wstępnego o ponad 15 s. Największy progres osiągnął podchorąży, który podczas badania poprawił swój wynik o 19,85 s w stosunku do uzyskanego na egzaminie wstępnym (70,16 s). Podczas sprawdzianu, w czasie krótszym niż 45 s dystans 50 m stylem dowolnym przepląnęło 53 podchorążych, co stanowi 67,9% badanej grupy.

Na podstawie przeprowadzonej obserwacji bezpośredniej techniki pływania wykładowcy stwierdzili w badanej grupie znaczne podniesienie jej poziomu u podchorążych, którzy osiągnęli największą poprawę rezultatów w pływaniu na czas.

Z przeprowadzonego wywiadu z podchorążymi, którzy osiągnęli podczas badania gorsze rezultaty niż te osiągnięte podczas egzaminu wstępnego, wynika, że był to skutek złego

samopoczucia lub okresowego zmniejszenia wydolności spowodowanego przebyciem choroby. Podchorąży, którego wyniki ujęto w tabeli w poz. 72, osiągnął na egzaminie wstępnym w 2016 r. czas 27,40, natomiast podczas sprawdzianu w lutym 2017 r. czas 27,56. Powodem gorszego o 0,16 s rezultatu była dwutygodniowa przerwa w treningach Sekcji Pływania SGSP, której jest on zawodnikiem. W przypadku podchorążego w poz. 73, który w 2016 r. przeplłynął dystans 50 m w czasie 48,41 s, a w 2017 r. w 51,26 s, czyli o 2,85 s dłuższym, przyczyną gorszego wyniku był nieudany skok startowy i zgubienie okularów pływackich.

Mając na względzie program szkolenia z 2016 r., który został wprowadzony w PSP od 2017 r., oraz wymagania zawarte w materiale nauczania i efektach kształcenia, należy podążać w kierunku zastrzeżenia kryteriów egzaminacyjnych z pływania wobec kandydatów do służby w PSP³¹.

Podsumowanie

Działania Państwowej Straży Pożarnej na obszarach wodnych wymagają właściwego sprzętu, procedur, a przede wszystkim przygotowanych zasobów osobowych. Czynnikiem ludzki w działaniach ratowniczych odgrywa najistotniejszą rolę. Sprawdzanie umiejętności pływania wobec kandydatów do służby w PSP należy uznać za pożądane. Służby publiczne, w tym PSP, należy budować w oparciu o zasoby osobowe o wysokiej sprawności motorycznej i podstawowych umiejętnościach, do których należy zaliczyć umiejętność prowadzenia samochodu, posługiwania się komputerem, pływania itd. Podczas działań niestandardowych prowadzonych przez PSP na obszarach wodnych istotna dla bezpieczeństwa własnego i osoby, której udzielana jest pomoc, może być dobra umiejętność pływania strażaka ratownika. Szkoła Główna Służby Pożarniczej ma doświadczenie, możliwości sprzętowe i kadre dydaktyczną do nauczania i doskonalenia umiejętności pływackich swoich podchorążych. Prowadzone zajęcia dydaktyczne w zakresie doskonalenia umiejętności pływackich podchorążych przyniosły pożądany skutek poprzez poprawę techniki, a to przełożyło się u większości z nich na skrócenie czasu przepłynięcia dystansu 50 m. Podobny efekt może osiągnąć kandydat do służby w PSP przy właściwym przygotowaniu się do egzaminów wstępnych. Strażacy PSP, którzy nie mieli możliwości uzyskania w ramach szkoleń kwalifikacyjnych i doskonalenia zawodowego umiejętności w zakresie ratownictwa wodnego i powodziowego, mogą je zdobyć w ramach szkolenia uzupełniającego.

Wnioski

- 1.** Należy nadal prowadzić doskonalenie umiejętności pływackich podchorążych w SGSP.
- 2.** W programie studiów SGSP powinien być umieszczony cały zakres szkolenia dla ratowników wodnych.
- 3.** W przyszłości należy zmniejszać kwalifikujący do służby w PSP limit czasu (45 s) do przepłynięcia 50 m.

³¹ Działania ratownicze na wodzie w: *Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016, s. 85-87, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/w_zawodzie_strazak [dostęp: 1.03.2017 r.].

JERZY TELAK, PIOTR WAWRZYNKIEWICZ, GRZEGORZ CISEK

Literatura

- Cisek G., *Szkolenie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w zakresie ratownictwa wodnego*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie” 2016, nr 59 (3).
- Telak J., Galarowicz O., Zielinska M., *Organizacja ratownictwa wodnego w Państwowej Straży Pożarnej, wybrane aspekty prawne*, w: *Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce*, red. W. Moska, S. Przybylski, D. Skalski, Wyd. Akademia Wychowania Fizycznego w Gdańsku, Gdańsk 2014.
- Telak J., Zielinska M., *Przygotowanie funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej do działań ratowniczych na obszarach wodnych – postulaty metodyczne*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej” 2014, nr 49, Warszawa 2014, s. 98–111.
- Zeman K., *Ideale wychowawcze w starożytnej Grecji wobec wyzwań współczesności*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3 (178).

Akty prawne

- Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2016 r. poz. 603, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o państwowym ratownictwie medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w PSP (Dz. U. z 2016 r. poz. 30).
- Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji DAiN-III-0763-15/11 z dnia 31 maja 2011 r. w sprawie warunków i trybu postępowania rekrutacyjnego na Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego na rok akademicki 2012/2103 dla kandydatów na funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej.
- Decyzja BK-I-100/18-3/12 Komendanta Głównego PSP z dnia 28 grudnia 2012 r. w sprawie wytycznych dotyczących procesu postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby przygotowawczej w Państwowej Straży Pożarnej.

Netografia

- Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2016, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/w_zawodzie_strazak.
- Program szkolenia z ratownictwa na obszarach wodnych realizowanego przez KSRG w zakresie podstawowym*, Komenda Główna PSP, Biuro Szkolenia, Warszawa 2015, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/ratownictwo_wodno-nurkowe.
- Zasady organizacji ratownictwa wodnego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, KG PSP, Warszawa 2015, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/wykaz_wazniejszych_zasad_obowiazujacych_w_ksrg.
- <http://osir-zoliborz.waw.pl/>.
- <http://sjp.pwn.pl/szukaj/plywanie.html>.
- http://sxvii.pl/index.php?strona=haslo&id_hasla=10678&forma=P%C5%81YWANIE.
- <http://www.msport.gov.pl/fundusz-zajec-sportowych>.
- http://www.sfd.pl/Teoria_p%C5%82ywania_wszystko_o_p%C5%82ywaniu-t993233.html.

Inne

- Karta modułu/przedmiotu wychowanie fizyczne w roku akademickim 2016/2017, Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego SGSP.
- Meldunki Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Komendy Głównej PSP, Warszawa, maj 2011.
- Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak*, Komenda Główna PSP, Warszawa 2013.
- Rozkaz Specjalny Rektora – Komendanta SGSP nr 3/2012 z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie Zgrupowania Szkoleniowego K-2012 dla strażaków w służbie kandydackiej.

STRESZCZENIE**„Przygotowanie pływackie podchorążych Szkoły Głównej Służby Pożarniczej”**

Państwowa Straż Pożarna została powołana w celu zwalczania klęsk żywiołowych i innych zagrożeń bezpieczeństwa, w tym na obszarach wodnych. Szkoła Główna Służby Pożarniczej jest uczelnią odpowiedzialną za kształcenie kadry dowódczej PSP. Strażacy, a w szczególności oficerowie PSP, powinni posiadać wiele umiejętności, żeby brać udział w działaniach ratowniczych w każdych warunkach, w tym na obszarach wodnych. Podczas szkolenia podchorążych w SGSP kształcą się lub doskonalą umiejętności w zakresie ratownictwa podstawowego i specjalistycznego. W ramach programów studiów w SGSP znalazły się elementy ratownictwa wodnego. Pomimo przyjęcia w PSP kierunku prowadzenia działań ratowniczych z wykorzystaniem sprzętu, sprawność fizyczna i umiejętności szczególne, tj. pływanie, mogą być przydatne podczas działań niestandardowych. Od 2012 r. wprowadzono w ramach doboru do służby w PSP egzamin wstępny z pływania. W artykule przedstawiono wzrost umiejętności podchorążych SGSP z zakresu pływania po odbytych zajęciach z pływania w 1. semestrze roku akademickiego 2016/2017.

SŁOWA KLUCZOWE

pływanie • ratownictwo wodne • szkolenie • Państwowa Straż Pożarna • Szkoła Główna Służby Pożarniczej

ABSTRACT**“Swimming training for cadet officers at the Main School of Fire Service”**

The State Fire Service was established to deal with natural disasters and other threats including those on water areas. The Main School of Fire Service is the university responsible for education of State Fire Service operating staff. Firefighters and particularly SFS officers, should have a lot of skills to take part in rescue actions in all conditions, including water areas. During cadets training at the Main School of Fire Service, skills in the field of basic and specialised rescue are developed or improved. Water rescue elements are the part of curriculum at the Main School of Fire Service. Besides accepted by SFS direction to carry out rescue operations with the use of specialised equipment, physical and special skills, i.e. swimming can be very useful during non-standard rescue actions. Since 2012 swimming examination has been a part of the recruitment to the State Fire Service. The article shows the increase of swimming skills of the Main School of Fire Service cadets officers after completing one semester swimming program classes in 2016/2017 academic year.

KEYWORDS

swimming • water rescue • training • State Fire Service • The Main School of Fire Service

KONTROWERSJE WOKÓŁ PRZYGOTOWANIA PEDAGOGICZNEGO INSTRUKTORÓW W ZAKRESIE RATOWNICTWA WODNEGO

XVII

dr Jerzy Telak

Spółeczna Akademia Nauk w Łodzi

r. pr. Maciej Furs

Kancelaria prawna LEXIS w Poznaniu

Wprowadzenie

Systemowe szkolenie ratowników wodnych rozpoczęło się w Polsce w okresie międzywojennym¹. Referat Ratownictwa PZP powołany w 1937 r. miał za zadanie organizowanie i rozwój ratownictwa wodnego oraz rozpowszechnienie umiejętności ratowania tonących. Pierwszy 12-dniowy kurs instruktorów ratownictwa odbył się w listopadzie 1937 r. na pływalni Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie². Utworzone referaty okręgowe były odpowiedzialne za organizowanie szkoleń dla ratowników wodnych. Komisja Sportowo-Egzaminacyjna Referatu Ratownictwa miała za zadanie prowadzenie egzaminów na odznaki I, II i III klasy ratownika wodnego, a Komisje Sportowo-Egzaminacyjnych Okręgów organizowały szkolenia i egzaminy na odznaki II i III klasy³.

W okresie drugiej wojny światowej i okupacji hitlerowskiej nastąpiła przerwa w działaniu większości organizacji w Polsce, w tym PZP⁴. Bezpośrednio po zakończeniu drugiej wojny światowej, jeszcze w 1945 r., został reaktywowany PZP, przy którym w 1947 r. utworzono Referat Ratownictwa Wodnego⁵. W 1952 r. do programu studiów Akademii Wycho-

¹ Pierwszy kurs przodowników pływania i ratownictwa w Wilnie, w: „Na Posterunku” 1938, nr 35.

² K. Laskowski, *Ratowanie tonących w Holandii*, w: „Wychowanie Fizyczne” 1936, nr 9/10, s. 411–412; M. Witkowski, *Początki i rozwój ratownictwa wodnego w Polsce*, w: *Wychowanie fizyczne i sport*, 1973, s. 152.

³ *Regulamin Referatu Ratownictwa Polskiego Związku Pływackiego*, Warszawa 1937, s. 1–2.

⁴ I. Tabaczek-Bejster, *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*, ZG WOPR, Warszawa 2012, s. 22.

⁵ *Sprawozdanie z działalności władz PZP w roku jubileuszowym 1947*, Poznań 1947, s. 4–5; Ogólnopolskie Sympozjum WOPR, Poznań 1976, s. 7.

wania Fizycznego (AWF) w Warszawie włączono elementy ratownictwa wodnego. Za wzorem AWF w Warszawie, wszystkie szkoły wychowania fizycznego w Polsce wprowadziły ratownictwo wodne do swoich programów. Zajęcia z ratownictwa wodnego prowadzono także na kursach dla instruktorów i trenerów pływania PZP⁶.

Okręgowy Związek Pływacki w Warszawie od 1958 r. organizował kursy dla ratowników wodnych, z wykorzystaniem programu opracowanego przez M. Składę i M. Witkowskiego. M. Witkowski wydał podręcznik pt. *Ratowanie tonących*. W Katowicach został przeprowadzony pierwszy siedmiodniowy kurs dla instruktorów ratownictwa wodnego⁷. W 1959 r. dokonano modyfikacji programów szkoleń na stopnie ratowników I i II klasy oraz instruktorów ratownictwa wodnego. Wprowadzono w tym czasie legitymacje organizacyjne, w których były wpisywane uzyskane stopnie odzwierciedlające poziom kompetencji ratowników. W latach 1959–1960 przeszkolono 74 instruktorów ratownictwa wodnego⁸.

W 1962 r. została utworzona Komisja Resortowa dla Spraw Upowszechniania Pływania, która była podstawą utworzenia Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego – „regulaminowej” organizacji⁹. WOPR implementował do swojej działalności programy szkolenia ratowników wodnych PZP¹⁰. W 1967 r. WOPR został zarejestrowany jako stowarzyszenie i na wiele lat zdominował rynek usług ratownictwa wodnego¹¹.

1. Szkolenia w ratownictwie wodnym

W latach 1965–1969 WOPR tworzył jednostki terenowe w województwach, a zarazem systematycznie przejmował od PZP sprawy ratownictwa wodnego¹². Porozumienie pomiędzy WOPR a PZP z dnia 30 kwietnia 1969 r. stanowiło podstawę do przekazania dokumentacji szkolenia oraz ewidencji instruktorów (ponad 200) i ratowników wodnych (około 16 000). W listopadzie 1969 r. w WOPR zostały opracowane programy szkoleniowe i regulaminy zdobywania poszczególnych stopni¹³. Na wzór PZP, WOPR prowadził w styczniu 1970 r. stopnie: młodszy ratownik, ratownik wodny, starszy ratownik, instruktor ratownictwa

⁶ Konferencja naukowo-metodyczna z okazji 50-lecia PZP, red. R. Wysochański, Warszawa 1975, s. 56–57; *Ogólnopolskie Sympozjum WOPR*, Poznań 1976, s. 7; *Materiały na V Krajowy Zjazd WOPR*, Warszawa 1987, s. 2–3.

⁷ *Słownik biograficzny pracowników CIWF i AWF*, red. K. Hędzielek, A. Mazur, Warszawa 2005, s. 57.

⁸ M. Witkowski, *Początki i rozwój ratownictwa wodnego w Polsce*, s. 152–153; I. Tabacek-Bejster, *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*, s. 24.

⁹ Zarządzenie nr 74 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z dnia 11 kwietnia 1962 r. w sprawie powołania Komisji Resortowej dla Spraw Upowszechniania Pływania <file:///C:/Users/JT/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/C1UHGCNL/zarządzenie74.pdf> 23.01.2017.

¹⁰ Szerzej: J. Telak, D. Skalski, *Programy szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego w ujęciu historycznym i świetle przeprowadzonych badań – wybrane aspekty*, w: „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej” 2015, nr 55 (3), s. 83–98.

¹¹ Decyzja SW.III-80/22/67 Prezydium Rady Narodowej m.st. w Warszawie z dnia 9 października 1967 r. w sprawie wpisu do rejestru stowarzyszeń Urzędu Spraw Wewnętrznych stowarzyszenia Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe z siedzibą w Warszawie, pod nr 893.

¹² M. Witkowski, *Ogólny zarys ratownictwa wodnego na świecie i w Polsce*, w: *Ogólnopolskie Sympozjum Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*, red. Z. Wiatr, 8–9 maja 1976, Poznań 1976, s. 9.

¹³ *Materiały szkoleniowe, instrukcje, regulaminy WOPR*, Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1969.

JERZY TELAK, MACIEJ FURS

wodnego WOPR i instruktor wykładowca WOPR. W końcu 1969 r. został zorganizowany przez WOPR pierwszy kurs dla instruktorów ratownictwa wodnego¹⁴.

W 1975 r. wprowadził instrukcję¹⁵, na podstawie której po przeszkoleniu uzyskiwano stopnie: młodszy ratownik WOPR (po szkoleniu obejmującym 40 godzin dydaktycznych), ratownik wodny (70 godzin), starszy ratownik WOPR, instruktor ratownictwa WOPR (80 godzin), instruktor wykładowca WOPR (publikacja z zakresu ratownictwa wodnego, ożywiania osób, sportów wodnych itp. przyjętych przez Główną Komisję Szkoleniową)¹⁶.

Prowadzone szkolenia w WOPR spowodowały wzrost liczby ratowników wodnych i instruktorów WOPR¹⁷. Zmiana w programach szkolenia WOPR w 1987 r. spowodowała korektę nazw stopni w ratownictwie wodnym i czasu kursów: młodszy ratownik wodny (44 godzin), ratownik wodny (80 godzin), starszy ratownik wodny (64 godzin), instruktor ratownictwa WOPR (80 godzin), instruktor wykładowca ratownictwa WOPR. Od kandydata na instruktora wykładowcę ratownictwa WOPR wymagano wyższego wykształcenia oraz posiadania publikacji z zakresu ratownictwa wodnego, ożywiania osób, sportów wodnych itp., a decyzję o nadaniu tego stopnia podejmowała po dokonaniu oceny dorobku i jego „przyjęciu” Główna Komisja Szkoleniowa WOPR¹⁸. W celu ujednolicenia wiedzy i umiejętności oraz podniesienia poziomu kursów zostały scentralizowane szkolenia na stopień starszego ratownika i instruktora ratownictwa WOPR¹⁹.

W 2000 r. WOPR wprowadził programy szkolenia, nieznacznie zmieniając nazwy stopni ratowników i instruktorów²⁰, oraz określił zakresy kursów na stopnie młodszego ratownika, ratownika, starszego ratownika i instruktora WOPR. Kursy na stopnie młodszego ratownika i ratownika prowadzone były przez jednostki terenowe WOPR, a kursy dla starszych ratowników były realizowane centralnie w Ośrodku Szkolenia WOPR „Tama” w Rajgrodzie²¹. Określone zostały wymogi na stopień instruktora wykładowcy WOPR²². Kursy WOPR na poszczególne stopnie miały różne formy: młodszy ratownik WOPR (50 godzin), ratownik WOPR (80 godzin), starszy ratownik WOPR (80 godzin, 10 dni), instruktor WOPR (80 godzin, 10 dni)²³.

W 2004 r. WOPR zobowiązał się do dostosowania programów szkolenia do standardów Międzynarodowej Federacji Ratowania Życia (*International Life Saving Federation*,

¹⁴ J. Telak, D. Skalski, *Programy szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego w ujęciu historycznym i świetle przeprowadzonych badań – wybrane aspekty*.

¹⁵ Instrukcja szkoleniowa nr 1/75 w sprawie zasad prowadzenia kursów szkoleniowych z zakresu ratownictwa wodnego różnych stopni, wyd. Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1975.

¹⁶ Tamże, § 1 pkt 1.

¹⁷ *XXV lat działalności WOPR w służbie społeczeństwa – sprawozdanie z działalności za lata 1982–1986*, wyd. Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1987.

¹⁸ Instrukcja szkoleniowa nr 1/87 Zarządu Głównego WOPR w sprawie zasad prowadzenia kursów szkoleniowych z zakresu ratownictwa wodnego, Warszawa 1987.

¹⁹ *XXV lat działalności WOPR w służbie społeczeństwa – sprawozdanie z działalności za lata 1982–1986*, s. 17.

²⁰ Uchwała nr 1/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie stopni w WOPR.

²¹ Uchwała nr 2/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie programów kursów szkoleniowych WOPR.

²² Uchwała nr 3/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie wymagań dla kandydatów na stopień instruktora wykładowcy WOPR.

²³ Uchwała nr 2/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie programów kursów szkoleniowych WOPR.

ILS). Koncepcja zmiany w systemie i programów szkolenia WOPR została przygotowana w latach 2005–2007. Zmiany programów szkolenia WOPR w 2010 r. wywołały wiele kontrowersji. Efektywność systemu szkolenia w świetle przeprowadzonych badań w 2011 r. była niska²⁴.

Państwowa Straż Pożarna od 1995 r. rozpoczęła budowę krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego²⁵. W ramach KSRG znalazła się część zasobów ratownictwa wodnego. Równolegle zostały przygotowane i wdrożone programy szkolenia strażaków PSP i druhów ochotniczych straży pożarnych, zawierające uniwersalne treści z zakresu ratownictwa wodnego. Porozumienie KSRG i WOPR pozwoliło ujednolicić metody pracy ratowników wodnych²⁶.

W 2011 r. zostały ustawowo uregulowane sprawy ratownictwa wodnego²⁷, a następnie minister właściwy w sprawach wewnętrznych określił formy szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego²⁸. W WOPR opracowano trymodułowy rozkład treści programowych do ramowego programu szkolenia ratowników wodnych (załącznik do rozporządzenia w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym), obciążony pewnymi wadami²⁹. Od 2013 r. pojawiło się wiele podmiotów działających w zakresie ratownictwa wodnego, posiadały zgodę na wykonywanie ratownictwa wodnego³⁰. W latach 2012–2014 w Polsce znacząco wzrosła liczba wypadków utonięcia osób w wodach ogólnodostępnych³¹.

Wraz z wprowadzeniem regulacji prawnych po 2011 r. pojawiły się zastrzeżenia do wprowadzonych wymagań kwalifikacyjnych oraz kontrowersje wobec kwalifikacji kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego³². Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych: „podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego mogą organizować i prowadzić szkolenia ratowników

²⁴ Wyniki badań w: J. Telak, D. Skalski, *Programy szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego w ujęciu historycznym i świetle przeprowadzonych badań – wybrane aspekty*.

²⁵ Szerzej: B. Kogut, *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy. Aspekty prawne*, w: *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organizacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze*, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław–Poznań–Warszawa 2015, s. 23–38.

²⁶ Zob. J. Telak, *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, w: *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organizacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze*, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław–Poznań–Warszawa 2015, s. 527–541.

²⁷ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).

²⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).

²⁹ Tamże.

³⁰ Wykaz podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego posiada zgodę Ministra Spraw Wewnętrznych na wykonywanie ratownictwa wodnego; <https://www.mswia.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/nadzor-nad-ratownictwe> [dostęp 23.01.2017 r.].

³¹ J. Telak, D. Skalski, *Programy szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego w ujęciu historycznym i świetle przeprowadzonych badań – wybrane aspekty*.

³² M. Furs, *Opinia prawna dotycząca kwalifikacji kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego z dnia 15 grudnia 2016 roku*.

JERZY TELAK, MACIEJ FURS

wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego oraz psów ratowniczych wraz z ich przewodnikami”³³. Jednocześnie ustawodawca upoważnił ministra właściwego do spraw wewnętrznych do: „określenia, w drodze rozporządzenia, kwalifikacji kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów, mając na względzie bezpieczeństwo na obszarach wodnych, zapewnienie odpowiedniego poziomu wyszkolenia ratowników wodnych, zapewnienie odpowiedniego poziomu kadry dydaktycznej, konieczność zapewnienia jednolitego sposobu przeprowadzania egzaminu oraz zakres uprawnień uzyskiwanych po zdaniu egzaminu”³⁴. Szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego obejmują część teoretyczną i praktyczną³⁵.

Kompetentnym do prowadzenia zajęć teoretycznych i praktycznych podczas szkolenia ratowników wodnych jest ratownik wodny „posiadający:

- co najmniej trzyletnie doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych,
- aktualną wiedzę i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem oraz
- przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami” lub „instruktor posiadający przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami”. Zajęcia teoretyczne i praktyczne szkolenia instruktorów może natomiast prowadzić ratownik wodny lub instruktor „posiadający:

- co najmniej dwunastomiesięczne doświadczenie szkoleniowe z zakresu ratownictwa wodnego,
- aktualną wiedzę i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem szkolenia oraz
- przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami”.

Podczas szkolenia ratowników wodnych i instruktorów do prowadzenia zajęć:

- 1) teoretycznych może zostać dopuszczona osoba posiadająca specjalistyczną wiedzę z zakresu zagadnień objętych zakresem tematycznym szkolenia;
- 2) praktycznych – ratownik wodny (pod nadzorem), który „posiada:
 - aktualną wiedzę i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem szkolenia oraz
 - co najmniej dwunastomiesięczne doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych”³⁶.

W związku z tym na kwalifikacje kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego składają się trzy elementy:

- doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych (odpowiednio doświadczenie szkoleniowe) – odpowiednio trzy lata lub dwanaście miesięcy;
- aktualna wiedza i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem szkolenia;
- przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami.

Przez doświadczenie należy rozumieć: „ogół wiadomości i umiejętności zdobytych na podstawie obserwacji i własnych przeżyć”³⁷. Zatem przez „doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych” należy rozumieć ogół wiadomości i umiejętności zdobytych na

³³ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, art. 15 ust. 1.

³⁴ Tamże, art. 15 ust. 4.

³⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym, § 2 ust. 1.

³⁶ Tamże, § 3.

³⁷ *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, wyd. PWN, Warszawa.

podstawie obserwacji i własnych przeżyć w trakcie podejmowania działań ratowniczych z zakresu ratownictwa wodnego. Na co najmniej trzyletnie (odpowiednio dwunastomiesięczne) doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych (analogicznie, w przypadku ustalania okresu doświadczenia szkoleniowego) składają się okresy wykonywania tych działań (prowadzenia szkoleń z zakresu ratownictwa wodnego).

Przez aktualną wiedzę i umiejętności należy rozumieć: „zasób informacji z jakiejś dziedziny, umiejętności to zaś praktyczna znajomość czegoś, biegłość w czymś”³⁸. Przez aktualną wiedzę i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem szkolenia z zakresu ratownictwa wodnego należy rozumieć aktualny zasób informacji i praktyczną znajomość zagadnień z zakresów ujętych w ramowych programach szkolenia ratowników lub instruktorów.

Wątpliwości interpretacyjne budzi natomiast pojęcie „przygotowania pedagogicznego”³⁹.

2. Wykładnia prawna pojęcia „przygotowanie pedagogiczne”

Żaden przepis rangi ustawowej nie wyjaśnia, jak należy rozumieć znaczenie pojęcia „przygotowanie pedagogiczne”. Definicję legalną „przygotowania pedagogicznego” zawierają natomiast przepisy rozporządzeń: Ministra Edukacji Narodowej⁴⁰ oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁴¹. Według definicji legalnej zawartej w ww. rozporządzeniach przygotowaniem pedagogicznym jest: „nabycie wiedzy i umiejętności z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki szczegółowej (lub metodyki)”⁴², nauczanych w wymiarze nie mniejszym niż 270 godzin w powiązaniu z kierunkiem (specjalnością) kształcenia oraz pozytywnie ocenioną praktyką pedagogiczną – w wymiarze nie mniejszym niż 50 godzin; w przypadku nauczycieli praktycznej nauki zawodu niezbędny wymiar zajęć z zakresu przygotowania pedagogicznego wynosi nie mniej niż 150 godzin; o posiadaniu przygotowania pedagogicznego świadczy dyplom ukończenia studiów lub inny dokument wydany przez uczelnię, dyplom ukończenia zakładu kształcenia nauczycieli lub świadectwo ukończenia kursu kwalifikacyjnego⁴³. Przygotowanie pedagogiczne to także: „nabycie wiedzy i umiejętności z zakresu psychologii, pedagogiki i metodyki, nauczanych w wymiarze nie

³⁸ Słownik języka polskiego, red. W. Doroszewski.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym, § 3 ust. 1 i 2.

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2015 r. poz. 1264), § 1 ust. 3.

⁴¹ Rozporządzenie z dnia 20 maja 2014 r. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli szkół artystycznych, placówek kształcenia artystycznego i placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. z 2014 r. poz. 784), § 2 ust. 2.

⁴² Tamże.

⁴³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, § 1 ust. 3.

JERZY TELAK, MACIEJ FURS

mniej niż 270 godzin w powiązaniu z kierunkiem (specjalnością) kształcenia, oraz z pozytywnie ocenioną praktyką pedagogiczną, w wymiarze nie mniej niż 150 godzin; w przypadku nauczycieli praktycznej nauki zawodu niezbędny wymiar zajęć z zakresu przygotowania pedagogicznego wynosi nie mniej niż 150 godzin⁴⁴.

Zakres ww. regulacji obejmuje jednak wyłącznie nauczycieli zatrudnionych na podstawie karty nauczyciela funkcjonującej w systemie oświaty, a tym samym nie ma zastosowania do osób uprawnionych do prowadzenia zajęć teoretycznych i praktycznych szkolenia ratowników wodnych i instruktorów ratownictwa wodnego⁴⁵.

Mając na uwadze powyższe, należy wskazać, że do czasu doprecyzowania przepisów rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym⁴⁶ sformułowania: „przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami” i jasnego wskazania, do jakich przepisów ww. rozporządzenie się odwołuje, przez przygotowanie pedagogiczne należy rozumieć dysponowanie odpowiednim zasobem wiedzy i umiejętności z zakresu pedagogiki oraz dziedzin zbliżonych do tej specjalności, który można nabyć w wyniku kształcenia i odbycia praktyki.

Nie znajduje uzasadnienia twierdzenie, że osoba uprawniona do prowadzenia zajęć teoretycznych i praktycznych szkolenia ratowników wodnych i instruktorów ratownictwa wodnego może wykazać swoje przygotowanie pedagogiczne tylko poprzez przedłożenie dyplomu lub innego dokumentu, z których wynikać będzie, że wymiar kształcenia był nie mniejszy niż 270 godzin, zaś praktyki pedagogicznej nie mniejszy niż 150 godzin⁴⁷.

Niezależnie od powyższego, należy wskazać, że rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu⁴⁸. Zatem rozporządzenie ma charakter aktu wykonawczego, wydawanego na podstawie ustawy i w celu jej wykonania, co oznacza, że winno być ono wydane na podstawie wyraźnego (a więc nieopartego na domniemaniu czy wykładni celowościowej), szczegółowego upoważnienia i w zakresie określonym w tym upoważnieniu. Rozporządzenie nie może być sprzeczne z ustawą, na podstawie której zostało wydane, a także nie może być sprzeczne z normami konstytucyjnymi oraz innymi obowiązującymi ustawami, które w sposób bezpośredni lub pośredni regulują materię będącą przedmiotem rozporządzenia. Brak stanowiska ustawodawcy w określonej kwestii musi być interpretowany jako nieudzielenie w danym zakresie kompetencji normodawczej.

Ustawodawca ma obowiązek określenia odpowiedniej „wartości” upoważnienia, które powinno określać element podmiotowy (kto ma wydać akt wykonawczy), przedmiotowy (co

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli szkół artystycznych, placówek kształcenia artystycznego i placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. poz. 784), § 2 ust. 2.

⁴⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela (Dz. U. z 2016 r. poz. 1379).

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. z 2012 r. poz. 747).

⁴⁷ Według opinii MSWiA.

⁴⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), art. 92 ust. 1.

powinno być w nim uregulowane) i treściowy (jak ów przedmiot ma być unormowany). Określenie elementu treściowego to wymagane Konstytucją zamieszczenie w upoważnieniu wytycznych. Ich brak przesądza o niekonstytucyjności upoważnienia. Jeżeli ustawa upoważnia do unormowania kilku materii o odrębnym przedmiotowo charakterze, to wytyczne muszą dotyczyć oddzielnie każdej z tych materii. Treściowe minimum wytycznych nie ma charakteru stałego, a wyznaczane musi być *a casu ad casum*, stosownie do regulowanej materii i jej związku z sytuacją obywatela. Wytyczne nie muszą być zawarte w przepisie formułującym upoważnienie do wydania rozporządzenia, dopuszczalne jest też ich zamieszczenie w innych przepisach ustawy, o ile możliwe jest precyzyjne zrekonstruowanie ich treści⁴⁹.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, a w stosunku do nauczycieli szkół artystycznych – minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, uzyskali upoważnienie do określenia, w drodze rozporządzenia: „szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, wskazując w szczególności poziom wykształcenia i jego zakres w odniesieniu do poszczególnych typów szkół i placówek, warunki uzyskiwania kwalifikacji do nauczania języków obcych, także poprzez egzaminy znajomości języka i wykaz tych egzaminów oraz może określić szkoły i wypadki, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, uwzględniając w szczególności potrzeby kształcenia zawodowego”⁵⁰. W tym brak jest upoważnienia dla ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (analogicznie ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) do określenia w rozporządzeniu definicji „przygotowania pedagogicznego”, co może oznaczać nieudzielanie organowi upoważnionemu delegacji do wyjaśnienia tego pojęcia.

Wymieniony brak w upoważnieniu ustawowym wytycznych może wskazywać na niekonstytucyjność upoważnienia, bowiem brak stanowiska ustawodawcy w określonej kwestii musi być interpretowany jako nieudzielenie w danym zakresie kompetencji normodawczej⁵¹.

Mając na uwadze powyższe, należy wskazać, że przepis § 1 pkt 3 rozporządzenia MEN (analogicznie przepis § 2 ust. 2 rozporządzenia MKiDN) w zakresie, w jakim definiuje pojęcie „przygotowania pedagogicznego”, jako nieposiadające upoważnienia ustawowego mogą zostać uznane (a także są uznawane) za niezgodne z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i art. 9 ust. 2 Karty Nauczyciela⁵².

Podsumowanie

Ponad 50-letni dorobek WOPR jest trudny do przecenienia, a jego zasługi dla rozwoju ratownictwa wodnego w Polsce są naprawdę wielkie. Społeczeństwo oczekuje dobrze wyszkolonych ratowników wodnych, pracujących na pływaniach i kąpieliskach, zdolnych do reago-

⁴⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2004 r., sygn. akt U 1/04 OTK-A 2004 r., nr 5, poz. 43.

⁵⁰ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela, art. 9 ust. 2.

⁵¹ Por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 1995 r. sygn. akt K 4/95, publ. OTK rok 1995, nr 2, poz. 31, wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2004 r. sygn. akt U 1/04 OTK-A 2004 r. nr 5, poz. 43).

⁵² Por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 listopada 2007 r. o sygn. akt I OSK 21/07 oraz Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z siedzibą w Gliwicach z dnia 20 kwietnia 2010 r., IV SA/GI 834/09.

JERZY TELAK, MACIEJ FURS

wania w sytuacjach kryzysowych, a nade wszystko efektywnego działania na rzecz zmniejszenia liczby osób tonących w wodach polskich. Organizowanie i prowadzenie szkoleń w zakresie ratownictwa wodnego jest wyłącznym uprawnieniem podmiotów posiadających zgodę na wykonywanie ratownictwa wodnego wydaną przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Na kwalifikacje kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego składają się trzy elementy:

- doświadczenie w wykonywaniu działań ratowniczych,
- aktualna wiedza i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem szkolenia,
- przygotowanie pedagogiczne.

Wnioski

- 1.** System szkolenia i programy szkoleń, a także wymogi kwalifikacyjne dla ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego powinny wykorzystywać wzorce organizacji zagranicznych i międzynarodowych.
- 2.** Należy ustanowić szczegółowe upoważnienie ministra właściwego do spraw wewnętrznych do doprecyzowania w rozporządzeniu definicji „przygotowania pedagogicznego” (art. 15 ust. 4 ustawy).
- 3.** Należy doprecyzować sformułowanie „przygotowanie pedagogiczne określone odrębnymi przepisami” (§ 3 ust. 1 i 2 rozporządzenia).

Literatura

- XXV Lat działalności WOPR w służbie społeczeństwa – sprawozdanie z działalności za lata 1982–1986, wyd. Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1987.
- Furs M., *Opinia prawna dotycząca kwalifikacji kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego z dnia 15 grudnia 2016 r.*
- Kogut B., *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy. Aspekty prawne*, w: *Krajowy system ratowniczo-gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organizacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze*, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław–Poznań–Warszawa 2015, s. 23–38.
- Konferencja naukowo-metodyczna z okazji 50-lecia PZP*, red. R. Wysoczański, Warszawa 1975, s. 56–57; *Ogólnopolskie Sympozjum WOPR*, Poznań 1976.
- Laskowski K., *Ratowanie tonących w Holandii*, w: „Wychowanie Fizyczne” 1936, nr 9/10.
- Materiały na V Krajowy Zjazd WOPR*, Warszawa 1987.
- Materiały szkoleniowe, instrukcje, regulaminy WOPR*, Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1969.
- Ogólnopolskie Sympozjum WOPR*, Poznań 1976.
- Pierwszy kurs przodowników pływania i ratownictwa w Wilnie*, w: „Na Posterunku” 1938, nr 35.
- Słownik biograficzny pracowników CIWF i AWF*, red. K. Hędzalek, A. Mazur, Warszawa 2005.
- Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, wyd. PWN, Warszawa.
- Sprawozdanie z działalności władz PZP w roku jubileuszowym 1947*, Poznań 1947.
- Tabaczek-Bejster I., *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*, ZG WOPR, Warszawa 2012.
- Telak J., *Działalność Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym*, w: *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy w latach 1995–2015. Postępy organi-*

zacyjno-prawne logistyczne i taktyczno-ratownicze, red. J. Konieczny, M. Schroeder, Wyd. Garamond Oficyna Wydawnicza, Inowrocław-Poznań-Warszawa 2015.

Telak J., Skalski D., *Programy szkolenia w zakresie ratownictwa wodnego w ujęciu historycznym i światle przeprowadzonych badań – wybrane aspekty*, w: „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Służby Pożarniczej” 2015, nr 55 (3).

Witkowski M., *Ogólny zarys ratownictwa wodnego na świecie i w Polsce*, w: *Ogólnopolskie Sympozjum Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego*, red. Z. Wiatr, 8–9 maja 1976, Poznań 1976.

Witkowski M., *Początki i rozwój ratownictwa wodnego w Polsce*, w: *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 1973.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela (Dz. U. z 2016 r. poz. 1379).

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2015 r. poz. 1264, z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym (Dz. U. poz. 747).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli szkół artystycznych, placówek kształcenia artystycznego i placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. poz. 784).

Zarządzenie nr 74 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z 11 kwietnia 1962 r. w sprawie powołania Komisji Resortowej dla Spraw Upowszechniania Pływania.

Decyzja SW.III-80/22/67 Prezydium Rady Narodowej m.st. w Warszawie z dnia 9 października 1967 r. w sprawie wpisu do rejestru stowarzyszeń Urzędu Spraw Wewnętrznych stowarzyszenia Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe z siedzibą w Warszawie, pod nr 893.

Netografia

<https://www.mswia.gov.pl/>.

Inne

Instrukcja szkoleniowa nr 1/75 w sprawie zasad prowadzenia kursów szkoleniowych z zakresu ratownictwa wodnego różnych stopni, wyd. Zarząd Główny WOPR, Warszawa 1975.

Instrukcja szkoleniowa nr 1/87 Zarządu Głównego WOPR w sprawie zasad prowadzenia kursów szkoleniowych z zakresu ratownictwa wodnego, Warszawa 1987.

Regulamin Referatu Ratownictwa Polskiego Związku Pływackiego, Warszawa 1937.

Wykaz podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego posiada zgodę Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na wykonywanie ratownictwa wodnego,

Uchwała nr 1/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie stopni w WOPR.

Uchwała nr 2/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie programów kursów szkoleniowych WOPR.

Uchwała nr 3/11/99 Prezydium Zarządu Głównego WOPR w sprawie wymagań dla kandydatów na stopień instruktora wykładowcy WOPR.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2004 r. sygn. akt U 1/04 OTK-A 2004 r. nr 5, poz. 43.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 listopada 2007 r. o sygn. akt I OSK 21/07 oraz Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Gliwicach z dnia 20 kwietnia 2010 r., IV SA/Gl 834/09.

JERZY TELAK, MACIEJ FURS

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 1995 r. sygn. akt K 4/95, publ. OTK rok 1995, nr 2, poz. 31, wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2004 r. sygn. akt U 1/04 OTK-A 2004 r. nr 5, poz. 43).

STRESZCZENIE

„Kontrowersje wokół przygotowania pedagogicznego instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego”

Pierwszy kurs instruktorów ratownictwa wodnego odbył się w 1937 r. na pływalni Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie. Szkolenia prowadził Polski Związek Pływacki. W 1952 r. do programu studiów Akademii Wychowania Fizycznego (AWF) w Warszawie włączono elementy ratownictwa wodnego, po tym wszystkie szkoły wychowania fizycznego w Polsce wprowadziły ratownictwo wodne do swoich programów. W 1962 r. utworzono Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, które na wiele lat zdominowało rynek usług ratownictwa wodnego. Szkolenia funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej i druhow ochotniczych straży pożarnych zawierały uniwersalne treści z zakresu ratownictwa wodnego. W 2012 r. określono formy szkolenia, które wywołały kontrowersje wobec kwalifikacji kadry dydaktycznej prowadzącej szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego. W szczególności instytucja przygotowania pedagogicznego wymaga doprecyzowania, której potrzebę wykazano w niniejszym artykule.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • ratownictwo wodne • przygotowanie pedagogiczne

ABSTRACT

“Controversy around pedagogical preparedness of instructors in the field of water rescue”

The first course of water rescue instructors was held in 1937 at the swimming pool of Physical Education Central Institute in Warsaw. Training was led by the Polish Swimming Federation. In 1952 elements of water rescue were included into the curriculum of Physical Education Academy in Warsaw. Afterwards all physical education schools in Poland introduced water rescue into their programs. In 1962 Voluntary Water Rescue Service was established. It dominated the market of water rescue services for many years. Training of the State Fire Service and Volunteer Fire Brigades firefighters contained universal content in the field of water rescue. In 2012 the forms of training were defined, which arose controversy around teaching staff qualifications leading training for water rescuers and instructors in the field of water rescue. The need of identifying an institution of pedagogical training was presented in this article.

KEYWORDS

safety • water rescue • pedagogical training

СПЕЦИФІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ СЛУХОВОГО АНАЛІЗАТОРА У ВОДОЛАЗІВ І ПІРНАЛЬНИКІВ

(Specyficzne choroby analizatora słuchowego
płetwonurków i nurków)

XVIII

лік. мед. Ольга Мураль
(Olha Mural)

Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності

лік. мед. Індіжання Бейзим
(Indyzhanna Beyzym)

Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

Вступ

Охорону життя людей і роботу з рятування на воді в Україні організовують безпосередньо Всеукраїнська громадянська організація товариства рятування на водах України та Державна служба з надзвичайних ситуацій.

Професія рятувальника на воді завжди пов'язана з ризиком. Тому перш ніж виконувати свої службові обов'язки, майбутні рятувальники повинні пройти ретельний відбір для виключення медичних протипоказань щодо служби та спеціальну підготовку. Достатню увагу слід приділяти шкідливим факторам, які негативно впливають на стан здоров'я рятувальників. Необхідною є правильна оцінка санітарно-гігієнічних умов праці, інтенсивності та тривалості впливу цих факторів з метою своєчасної діагностики і лікування хворих з професійними захворюваннями.

Постановка проблеми. Кохлео-вестибулярні порушення у водолазів – це наслідки специфічних захворювань, пов'язаних з їх професійною діяльністю. Захворювань, які призводять до зниження чи втрати слуху, вестибулопатій, що є однією із найсерйозніших медичних та соціальних проблем в наш час, оскільки слуховий аналізатор є одним із найінформативніших щодо сприйняття навколишнього світу, поряд із зоровим аналізатором. Зниження слухової функції, не кажучи про її втрату, значно погіршує якість життя, порушуючи становище людини в суспільстві, а нерідко призводить до виключення із соціуму.

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

Постановка завдання. Проаналізувати досвід лікарів різних країн, що практично займаються впливом такого шкідливого чинника як підвищений тиск повітря і води на слуховий аналізатор водолазів, та, як наслідок, виникнення в них кохлео-вестибулярних порушень.

1. Загальна характеристика захворювань і травм водолазів, пов'язаних з професійною діяльністю

Виконання водолазних робіт пов'язане із ризиком виникнення професійних захворювань. Що стосується професійних захворювань слухового апарату у водолазів і пірнальників, то сюди відносять: гострі кохлео-вестибулярні порушення внаслідок газової емболії, баротравми вуха, а також хронічні захворювання середнього та внутрішнього вуха, що виникають за наявності патологічних змін в евстахієвій трубі при порушенні норм компресії і декомпресії.

На організм водолаза при роботі під водою діє ряд несприятливих виробничих факторів. Основними є підвищений тиск повітря і води та його перепади, обумовлені цими змінами парціальні тиски газів дихальних сумішей і фазові перетворення газів у тканинах організму.

Дія небезпечних та шкідливих фізичних, хімічних, біологічних і психофізіологічних факторів у величинах, що перевищують допустимі значення, може призвести до виникнення у водолазів захворювань і травм, пов'язаних з професійною діяльністю. Захворювання і травми, пов'язані із професійною діяльністю водолазів, поділяються на специфічні і неспецифічні¹.

Специфічні захворювання і травми прямо пов'язані з професійною діяльністю водолазів, дією на них небезпечних та (або) шкідливих виробничих факторів, які супроводжують роботи під водою і при спусках у барокамері, неспецифічні – дією небезпечних та (або) шкідливих виробничих факторів, які супроводжують не лише роботи під водою і при спусках у барокамері, але і інші види діяльності. До специфічних захворювань і травм, пов'язаних з професійною діяльністю водолазів при спусках на малі та середні глибини, відносять:

- захворювання і травми пов'язані із дією підвищеного тиску та його перепадом: декомпресійна хвороба, баротравма вуха і додаткових пазух носа;
- захворювання і травми пов'язані зі зміною парціального тиску газів: наркотична дія індиферентних газів, кисневе голодування, отруєння киснем, отруєння вуглекислим газом;
- захворювання і травми пов'язані із технічними особливостями водолазного спорядження: хімічні опіки органів дихання².

До неспецифічних захворювань і травм, пов'язаних із професійною діяльністю водолазів при спусках на малі та середні глибини відносять: утоплення,

¹ І.Ф. Костюк, В.А. Капустник, *Професійні хвороби. Підручник*, 2 вид. переробл. і доп. Здоров'я, К. 2003., 582 с.

² Тамже.

переохолодження, перегрівання, отруєння, травми завдані небезпечними морськими тваринами, та інші пошкодження організму при нещасних випадках і аваріях³.

Особливу групу становлять хронічні захворювання, пов'язані із професійною діяльністю водолазів, які виникають зі збільшенням стажу роботи водолаза, внаслідок систематичного впливу несприятливих факторів гіпербаричного середовища і, особливо, при порушенні правил декомпресії. До цих захворювань в першу чергу відносять хронічну декомпресійну хворобу⁴.

Піддекомпресійною хворобою розуміють комплекс патологічних змін в організмі, пов'язаних із наявністю вільних пухирців газу в крові і тканинах, які викликають подразнення інтерорецепторного апарату нервової системи, порушують нормальне кровопостачання, а іноді викликають і пряме механічне пошкодження клітин, органів і тканин. Декомпресійна хвороба виникає після попереднього насичення організму індиферентними газами під підвищеним тиском, як наслідок неадекватної декомпресії, і є досить поширеним захворюванням у людей, що виконують роботу в умовах підвищеного тиску. Хвороба називається декомпресійною тому, що вона виникає в процесі декомпресії, тобто в період переміщення організму із середовища з підвищеним тиском у середовище з більш низьким тиском⁵.

2. Історія питання

У XIX і початку XX століття, коли ще не були відомі причини декомпресійної хвороби, не існувало раціональних методів її запобігання і лікування, це захворювання було дуже поширеним серед кесонних робітників і водолазів. Декомпресійна хвороба проявлялася у важкій формі і часто закінчувалася стійкими паралічами і смертю. У 1869 р. Леруаде Мерікур спостерігав у водолазів – ловців губок, що спускаються в скафандрах на глибини 45–54 м, захворювання, при якому наставали паралегії, параліч сечового міхура і глухота (з 24 водолазів 10 померло). У XIX столітті декомпресійна хвороба була основною перешкодою для проникнення людини на великі глибини і виконання підводних робіт. Зусилля вчених у той час були спрямовані на розкриття суті професійних захворювань водолазів і кесонних робітників. До середини XIX століття не було і самої назви цієї хвороби. У самостійну нозологічну одиницю її виділили в 1854 р. французькі лікарі Б. Поль і Т. Вателль, назвавши „кесонною хворобою”. Ними було відмічено, що захворювання виникає тільки після виходу з-під тиску („розплата настає тільки на виході”). На підставі аналізу причин хвороби Б. Поль і Т. Вателль дійшли висновку, що ступінь важкості захворювання залежить від величини тиску, тривалість перебування під його впливом і швидкості зниження. Емпірично ними було запропоновано уповільнювати швидкість декомпресії і вперше була висловлена думка про те, що для

³ Тамже.

⁴ Тамже.

⁵ П.М. Граменицкий, *Об условиях и механизмах развития декомпрессионных нарушений*, дисс. докт. мед. наук., Л. 1968.

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

полегшення стану потерпілого його необхідно „негайно знову піддати підвищеному тиску, щоб потім зробити розрідження дуже обережно”. В 1873 р. хірург Э. Сміт уперше застосував лікувальну рекомпресію при декомпресійному захворюванні.

У праці французького вченого Поля Бера „Атмосферний тиск” (1878) був запропонований термін „декомпресійна хвороба”, чітко вказано на газову етіологію захворювання і запропоновані шляхи профілактики: повільний підйом водолаза або використання декомпресійної камери після підйому⁶.

У 1906 р. англійський лікар Джон Скотт Холдейн науково обґрунтував і склав робочі таблиці декомпресії, що забезпечують досить безпечний підйом водолазів на поверхню, а в 1908 р. спільно з А. Бойкоттом і м. Даманом опублікував таблиці ступінчастої декомпресії, регламентовані потім в усіх країнах, що дало поштовх до широкого розвитку водолазної справи.

У другій половині XIX – початку XX століття багато було зроблено для розкриття етіології, патогенезу і лікування декомпресійної хвороби. В 1853 р. Н.В.Пирогов, а слідом за ним В. В. Пашутін (1887) встановили феномен розчинення азоту в крові після введення повітря в кровоносне русло. У 1886 р. були розроблені «Правила поведження з водолазними апаратами та про технічні обов’язки водолазів і правила догляду за хворими водолазами при водолазних роботах».

Починаючи з 20-х років XX століття велика робота з вивчення дії на організм людини стисненого повітря була проведена групою вчених Військово-медичної академії під керівництвом академіка Л. А. Орбелі. У післявоєнні роки (1945–1980 рр.) вивчення проблеми етіології, патогенезу, лікування і профілактики декомпресійної хвороби проводилося вченими Військово-морської медичної академії, Військово-медичної академії, і інших установ під керівництвом Постійної комісії з аварійно-рятувальної справи, головами якої були академіки В. Н. Чернігівський і Е.М. Крепс.

3. Етіологія

Спроби зрозуміти етіологію декомпресійної хвороби містяться вже в перших згадках про захворювання.

Інші дослідники (Буди, 1848; Борелле, 1863; Вудворт, 1881) висунули теорію, згідно з якою, причиною декомпресійної хвороби є зниження температури при декомпресії.

Французькі лікарі Б. Поль і Т. Вателль (1854) для пояснення причин декомпресійної хвороби висунули теорію „механічної конгестії”, згідно з якою, в результаті тиску стисненого повітря на кровоносні судини кров спрямовується у внутрішні органи, особливо в органи, захищені кістковою тканиною (головний і спинний мозок). При цьому зменшується кількість кисню в крові інших органів, утворюються геморагії внаслідок пошкоджень судин, виникає стаз в судинах внутрішніх органів з подальшим розвитком їх гострої анемії. Згодом, навіть дослідники, які відмічали можливість газоутворення в організмі при швидкій

⁶ П. Бер, *Барометрическое давление: о влиянии повышенного барометрического давления на животный и растительный организмы*, частичный пер. с франц. В.П. Аннина, Петербург 1916.

декомпресії (П. Гоппе-Зейлер, 1857; Мерикур, 1869), залишалися в полоні теорії механічного стискування.

У ці ж роки пропонувалась токсемічна теорія, яка причину декомпресійної хвороби пояснювала накопиченням в організмі CO_2 внаслідок зниження газообміну в легенях і порушення метаболізму тканин, що перебувають під підвищеним тиском.

Разом з цими гіпотезами і теоріями етіології декомпресійної хвороби існувала також теорія „газової емболії”, що бере свій початок від досліджень англійського фізика і хіміка Роберта Бойля (1660), який уперше вивчав вплив стисненого повітря на організм тварин і встановив факт газоутворення в тканинах (у оці гадюки) при швидкій декомпресії. Аналогічне спостереження було зроблене Ван Мусшенброком в 1739 р. В 1857 р. Хоуп і незалежно від нього П. Гоппе-Зейлер спостерігали появу газових бульбашок в судинах тварин, загинлих після швидкої декомпресії. У 1861 р. німецький фізик Бюккуа, виходячи із закону Дальтона, вказав, що причиною декомпресійного захворювання є газові бульбашки, які з’являються під час і після зниження тиску. У 1869 р. Мерикур відмітив можливість газоутворення в організмі при швидкій декомпресії. Проте теорія газової емболії у той час не отримала широкого поширення.

Невірні уявлення про етіологію декомпресійної хвороби панували до наукового обґрунтування теорії газової емболії, яке було виконано П. Бером (1878)⁷.

На підставі численних експериментальних досліджень на тваринах він встановив, що декомпресійна хвороба, незалежно від форми її прояву, виникає внаслідок утворення у крові і тканинах вільних бульбашок газу.

Теорії газової емболії, як причини декомпресійної хвороби, дотримуються усі лікарі і фахівці в області гіпербаричної фізіології.

У 1932 р. американські дослідники Свіндл і Енд висунули теорію внутрішньосудинної аглютинації еритроцитів, яка, на їх думку, є причиною декомпресійної хвороби. Газові бульбашки, що утворилися в організмі, ці автори розглядали як вторинне явище, яке відбувається лише після смерті. Ця теорія не отримала широкого визнання, оскільки не пояснює, чому при виникненні декомпресійної хвороби лікувальна рекомпресія має виключно сприятливий ефект. Крім того, є великий досвід прижиттєвого виявлення газових бульбашок як в гострих дослідях, так і за допомогою ультразвукового дослідження.

М. І. Якобсон у своїй монографії „Кесонна хвороба” (1950) висунув теорію „ендогенно-екзогенної аероемболії”. Згідно з цією теорією, для утворення вільного газу при декомпресії, окрім пересичення організму індиферентним газом, повинен діяти ще якийсь чинник, а саме газові ядра, що потрапляють в організм через легені. У ці газові ядра при декомпресії дифундує перенасичений індиферентний газ, що міститься в рідких середовищах організму.

Вчення П. Бера про газову природу декомпресійної хвороби, побудоване на міцній експериментальній основі і багаторазово підтверджене, до теперішнього часу є загальновизнаним⁸.

⁷ Тамже.

⁸ Тамже.

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

Згідно з газовою (десатураційною) теорією, декомпресійна хвороба виникає таким чином. При перебуванні людини в умовах підвищеного тиску повітря в крові і тканинах (відповідно до закону Генрі–Дальтона) розчиняється і накопичується азот. Кисень, що входить до складу повітря, споживається тканинами і тому накопичуватись не може. Вуглекислий газ також не накопичується в організмі, оскільки він виводиться із видихуванням повітрям. Парціальний тиск CO_2 в альвеолярному повітрі завдяки регуляторним механізмам підтримується до певних меж на постійному рівні.

Кількість розчиненого азоту в організмі прямо залежить від глибини спуску і від часу перебування водолаза на ґрунті. Так, якщо в умовах нормального атмосферного тиску в організмі людини масою близько 70 кг розчинено приблизно 1000 мл азоту, то при тривалому перебуванні під тиском повітря на глибині 10 м (2 кгс/см²) кількість фізично розчиненого в тканинах азоту подвоїться. При повному насиченні організму повітрям на глибині 60 м (абсолютний тиск 7 кгс/см²) вміст азоту становитиме 7000 мл (чи 1000 мл стисненого до 7 кгс/см²). Насичення організму азотом в умовах підвищеного тиску повітря відбувається за допомогою циркуляторної системи організму. Збільшення парціального тиску азоту в альвеолах призводить до відповідного збільшення його напруження в крові легеневих капілярів, а з них потоком крові азот доставляється в органи і тканини. Доставка азоту кров'ю до тканин та органів триватиме до тих пір, доки парціальний тиск азоту в альвеолах легень не зрівняється з його напруженням в клітинах органів і тканин, тобто доки не настане повне насичення ним організму. Кількість розчиненого азоту в тій або іншій тканині за певний період часу обумовлена рівнем кровопостачання цієї тканини, коефіцієнтом дифузії (швидкістю проникнення азоту в цю тканину), а також розчинністю азоту в різних тканинах. Чим краще кровопостачання тканини, чим менше розчинність азоту в ній і чим вищий коефіцієнт дифузії, тим швидше настане повне насичення цієї тканини азотом. Оскільки кровопостачання різних тканин організму не однакове, а азот в них має різні коефіцієнти розчинності, час їх повного насичення буде також різним. Експериментально встановлено, що насичення тканин організму азотом в часі відбувається зі швидкістю, що постійно сповільнюється.

Найшвидше насичуються індиферентним газом кров, залози внутрішньої секреції, легенева тканина. До тканин, що повільно насичуються відноситься кісткова, хрящова і жирова тканини. В організмі є тканини з дуже слабким кровопостачанням, а також ділянки, абсолютно позбавлені судин (скловидне тіло ока, рогівка, хрящева тканина та ін.). Швидкість насичення неваскуляризованих тканин визначається в основному дифузією газу.

При зниженні навколишнього тиску починається процес видалення надлишково розчинених в тканинах молекул азоту в зовнішнє середовище: з клітин і тканин – у кров, з крові – в легені, а з них із видихуванням повітрям – назовні.

Якщо декомпресія відбувається достатньо повільно, то розчинений азот покидає організм переважно у вигляді молекул, тобто в тому ж фізичному стані, в якому він проник в тканини в умовах підвищеного тиску. При неадекватному зниженні тиску цей процес порушується, внаслідок чого в крові і тканинах утворюються ділянки з великим вмістом розчиненого газу. При значному перенасиченні організму

азотом відбувається утворення вільних газових бульбашок, які викликають розлад кровообігу, чинять травмувальну дію на навколишні клітини, нервові закінчення і є головною причиною декомпресійної хвороби⁹.

Величина перенасичення становить різницю між напругою азоту в тканинах організму і величиною навколишнього тиску ($P_H = P_t - P$). Вона є неодмінною умовою утворення газових бульбашок в тканинах організму. Багаторічна практика водолазних спусків свідчить про здатність тканин організму утримувати розчинений в них азот в стані певної міри перенасичення. Відомо, наприклад, що при повному насиченні організму людини повітрям на глибинах близько 10–12 м не виникають симптоми декомпресійної хвороби після швидкого підйому на поверхню, хоча в організмі відмічається перенасиченість азотом (напруження азоту в тканинах організму становить 1,6–1,76 кгс/см²). На цій підставі була побудована гіпотеза про те, що при вказаному перенасиченні азотом в тканинах організму не утворюються вільні газові бульбашки. Проте останнім часом за допомогою апаратури ультразвукової локації було експериментально встановлено, що стійкі газові бульбашки у венозному кровотоку формуються в результаті швидкої декомпресії після практично повного насичення азотом на глибинах близько 6–8 м (напруга азоту в тканинах при цьому становить 1,28–1,44 кгс/см²), а не 10–12 м, як вважали раніше.

При декомпресії газові бульбашки можуть утворюватися у венозній крові, в міжтканинній рідині і в клітинах тканин та органів. Проте найімовірніше їх утворення відбувається у венозній частині капілярів, особливо в тих, які розташовані в тканинах, багатих жировими елементами. Ці ділянки відрізняються зазвичай низьким рівнем кровопостачання і великою напругою азоту.

Малі швидкості кровотоку у низькі величини тиску у венозних капілярах створюють сприятливі умови для пересичення венозної крові азотом і утворення в ній газової фази.

Позасудинне газоутворення відбувається головним чином у міжтканинній рідині, підшкірно-жировій клітковині, синовіальній рідині і інших тканинах.

Захворювання виникає, як правило, при спусках водолазів під воду на глибини понад 10–12 м. Іноді при тривалій роботі під водою (понад 2 год) в особливо чутливих до декомпресійних розладів осіб хвороба може виникнути і на менших глибинах.

4. Патогенез

Газові бульбашки можуть утворюватися в капілярній сітці м'язів, венозній системі органів і тканин, розташовуючись інтра- і екстраваскулярно. Вони здатні закупорювати капіляри, порушуючи кровоток. У венозній сітці та тканинах газові бульбашки обволікаються колоїдами крові, білками та ліпідами. При цьому створюються умови, що запобігають їх злиттю у більші міхурці. Тому в початковий період патологічного процесу бульбашки азоту мають невеликий діаметр. Механічний тиск бульбашок

⁹ П.М. Граменицкий, Об условиях и механизмах...

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

на стінку судин і порушення оксигенації навколишніх тканин призводить до зниження тонуусу кровоносних судин, некрозу стінок, порушення проникливості і внаслідок цього діapedезу формених елементів, транссудації плазми та згущення крові. Ці порушення обумовлюють такі клінічні прояви захворювання, як набряк, точкові крововиливи, зміну забарвлення шкіри на уражених місцях. Разом з цим наявність у венозному руслі газових бульбашок викликає підвищення згортання крові і структурні порушення її формених елементів, які призводять до склеювання еритроцитів і тромбоцитів з утворенням мікротромботичних мас¹⁰.

У виникненні газових бульбашок у венозній крові при декомпресії важливу роль відіграють лімфа і депонована кров. Завдяки низькій здатності утримувати індиферентний газ у пересиченому стані в лімфі при певному пересиченні азотом легко утворюються газові бульбашки, які разом з нею поступають у венозну кров. Ці газові бульбашки при пересиченні крові азотом можуть викликати або посилювати вже наявне в ній газоутворення.

Депонована кров, при роботі водолаза під водою залучається до циркуляції – збільшується об'єм циркулюючої крові, а під час декомпресії, коли водолаз знаходиться у спокої, значна частина крові знову депонується. Цьому великою мірою сприяє підвищений парціальний тиск кисню в стисненому повітрі. Завдяки тому, що депонована кров не бере участі в кровообігу під час декомпресії, вона практично не звільняється від розчиненого в ній азоту або звільняється дуже повільно. Тому в ній легко відбувається утворення газових бульбашок. При мобілізації депонованої крові, разом з нею в загальний кровоток потрапляють і газові „зародки”.

Якщо газові бульбашки не затримуються в місцях свого утворення, то вони потоком венозної крові заносяться в праву половину серця, а звідти – в легеневі артерії і їх розгалуження. Можливість переходу газових бульбашок через капіляри малого кола в артеріальну кров остаточно не доведена.

В останні роки велика увага приділяється можливості потрапляння газових бульбашок в артеріальну кров через незарощений овальний отвір в перегородці передсердь, що, часто не проявляючись клінічно, зустрічається у 10–20% усіх людей. У дослідженнях 1986–1995 рр. виявлено незарощення овального отвору приблизно у 50 % водолазів і дайверів, що перенесли декомпресійну хворобу з вираженими неврологічними розладами. Декомпресійна хвороба у формі артеріальної газової емболії є найбільш небезпечним різновидом цього захворювання, яке за патогенетичним механізмом і клінічними проявами нагадує артеріальну газову емболію при баротравмі легень.

Газові емболи, що потрапили в легені, залежно від кількості закупорених ними капілярів призводять до різних наслідків і обумовлюють появу відповідних симптомів. В результаті подразнення рецепторного поля судин малого кола кровообігу виникають за грудинні болі, кашель, зміна ритму і характеру дихання.

При значній кількості закупорених легеневих капілярів затруднюється проходження крові по малому колу і порушується нормальний газообмін, що призводить до розвитку гіпоксемії і гіперкапнії. Створюючи перешкоди кровотоку

¹⁰ Тамже.

по легеневих капілярах, газові емболи призводять до підвищення тиску у венозній частині судинної системи, сприяючи застою крові у венах.

Зменшення оксигенації крові в емболізованих судинах малого кола кровообігу викликає порушення живлення тканин і забезпечення їх киснем. Чим поширеніший емболічний процес і його тривалість, тим інтенсивніше виражені явища гіпоксій, функціональні і морфологічні зміни в судинах, органах і тканинах.

При проходженні венозної крові по легеневих судинах азот дифундує з неї в альвеолярний простір, при цьому напруження його в крові вирівнюється з напруженням в альвеолах. Отже, в артеріальній крові напруження індиферентного газу є нижчим, ніж у будь-якій іншій ділянці тіла, тому газоутворення в артеріальних судинах можливе лише при значному перенасиченні усього організму в цілому і різкому порушенні процесу декомпресії (наприклад, при спливанні водолаза з глибини на поверхню).

Утворенню газових бульбашок в крові сприяє також робота серця.

Завдяки роботі серця, потік крові в системі кровообігу змінюється від ламінарного в капілярах до турбулентного в серці, гирлі аорти і легеневих артеріях. Потік крові через клапани серця створює сильні завихрення і локальні зниження тиску, що є сприятливим для утворення і збільшення газових бульбашок.

При появі газових емболів в кровеносному руслі в організмі розвиваються захисні рефлекторні реакції. До їх числа слід віднести розширення артерійол і капілярів, підвищення тиску крові, що сприяють просуванню газової бульбашки у більш венозні судини, залучення коллатерального кровообігу¹¹.

Велике значення в патогенезі декомпресійної хвороби має процес формування аеротромбів, основою якого є газова бульбашка, а оболонкою форменні елементи, білки і ліпіди плазми, а також тромбоцитарна маса. Утворені в крові газові бульбашки можуть „приклеюватися” до зміненої пошкодженої стінки кровеносної судини, „обростати” форменними елементами крові і фібрином, створюючи сприятливі умови для формування істинного кров'яного тромбу. Цей процес може бути причиною неповного розсмоктування і ліквідації газового скупчення в результаті лікувальної рекомпресії.

Великий практичний досвід медичного забезпечення водолазних занурень показує, що виникнення декомпресійної хвороби сприяють недостатня фізична тренуваність водолазів, порушення регламентованого режиму праці, відпочинку і харчування, важка фізична робота на глибині, переохолодження, тривала дія на організм підвищеного парціального тиску кисню, великий вміст вуглекислого газу у повітрі, що видихається.

Ознаки декомпресійної хвороби залежать від місця і швидкості утворення в організмі газових бульбашок, їх розмірів, кількості і індивідуальної реакції організму на газоутворення. Залежно від поєднання цих чинників декомпресійна хвороба може проявлятися різними симптомами. Розрізняють легкий, середній і важкий ступені¹².

¹¹ Г.Л. Зальцман, Г.А. Кучук, А.Г. Гурганидзе, *Основы гипербарической физиологии*, Монография, Медицина, Львів 1979, 320 с.

¹² І.Ф. Костюк, В.А. Капустник, *Професійні хвороби...*

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

Основними ознаками захворювання легкого ступеня є суглобові, кісткові і м'язові болі, що не призводять до порушення функцій опорно-рухового апарату, а також шкірний свербіж і зміна забарвлення шкіри. Болі виникають зазвичай через 1–2 год після закінчення декомпресії, розвиваються поступово і характеризуються незначною інтенсивністю, періодично вони можуть слабшати або посилюватися. Найбільш частим проявом легкого ступеня захворювання, особливо після короткочасного перебування під підвищеним тиском повітря, являється шкірний свербіж, який зазвичай виникає через 5–15 хв після закінчення декомпресії. Свербіж частіше відчувається на обличчі і на внутрішніх поверхнях кінцівок. В окремих випадках змінюється забарвлення шкіри, вона стає блідою, рожевою, синюватою, набуваючи характерного „мармурового” рисунку. Іноді з'являється висип. Загальний стан хворого декомпресійної хворобою легкого ступеня задовільний.

Для середнього ступеня характерні кістково-суглобові і м'язові болі, що виникають, як правило, через 30–60 хв після завершення декомпресії, а також початкові порушення зі сторони серцево-судинної і дихальної систем. Рухи в суглобах обмежені, болючі, їх функція порушена. Свербіж шкіри, висипання, набряк і зміна забарвлення (мармуровість) більш виражені. Можливі задишка, неприємні відчуття або болі в ділянці серця. Шкірні покриви бліді, з синюшним відтінком. Пульс і дихання прискорені, може бути кашель, в окремих випадках – кровохаркання. Під час прихованого періоду хворий скаржиться на втому, загальну слабкість.

Для компресійної хвороби важкого ступеня характерні як значні порушення опорно-рухового апарату, систем кровообігу і дихання, так і ураження нервової системи. Стан хворого важкий. Шкірні покриви і слизові оболонки бліді або синюшні. Пульс частий. Артеріальний тиск понижений. Дихання часте і поверхнєве, можливий кашель з домішками крові у мокроті. Ураження нервової системи проявляються частіше у вигляді паралічів і парезів (часткових паралічів) однієї або декількох кінцівок, зниженням або повною відсутністю шкірної чутливості. Можуть виникнути парестезія (відчуття повзання мурашок по шкірі), затруднення мови, тремор голови і кінцівок, порушення слуху і зору. Утворення газових бульбашок в ділянці дихального центру може викликати зупинку дихання і смерть. Одним з важких проявів декомпресійної хвороби є синдром Мен'єра¹³.

Діагностика декомпресійної хвороби в типових випадках не є складною. Значно важче визначити ступінь захворювання, що абсолютно необхідно для правильного вибору режиму лікувальної рекомпресії.

Для вирішення цього завдання слід оцінювати п'ять параметрів:

- 1) умови спуску і проведення декомпресії;
- 2) симптоми захворювання і життєва важливість уражених органів або систем;
- 3) прихований період до прояву симптомів;
- 4) динаміку стану хворого (за необхідності);
- 5) індивідуальні особливості хворого.

¹³ М.П. Елинский, А.К. Попов, *Неврологические формы декомпрессионной (кессонной) болезни*, ВМедА, Львів 1966.

Перша медична допомога при будь-якому ступені важкості декомпресійної хвороби полягає в терміновому проведенні лікувальної рекомпресії. Рекомпресія проводиться у одному з трьох режимів, вказаних в частині II Інструкції з проведення лікувальної декомпресії водолазів¹⁴.

Профілактика декомпресійної хвороби це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення адекватної декомпресії, запобігання ушкодженням органів і тканин в результаті утворення в організмі вільного газу, збереження здоров'я та професійного довголіття.

До цих заходів належать:

- професійний відбір водолазів та інших фахівців з визначенням їх стійкості до декомпресійної хвороби (під стійкістю слід розуміти здатність організму переносити декомпресію без порушення нормального процесу звільнення від надлишку індиферентного газу);
- підтримка і підвищення стійкості організму до декомпресійної хвороби.
- використання безпечних режимів декомпресії.
- прогнозування ризику виникнення декомпресійної хвороби для екстреної профілактики захворювання (з використанням ультразвукового локатора).

5. Баротравма вуха

Баротравма вуха – це пошкодження барабанної перетинки, що виникає в результаті різких перепадів атмосферного тиску. Найбільш чутливим до баротравм є середнє вуха. При підвищенні атмосферного тиску, якщо своєчасно не відбувається вирівнювання його в середньому вусі через слухову (евстахієву) трубу, барабанна перетинка втягується, при зниженні – випинається. Підвищення або зниження артеріального тиску через барабанну перетинку і ланцюг слухових кісточок передається у внутрішнє вуха, впливаючи на його функції. Можливий розрив барабанної перетинки.

До баротравми вуха у водолазів може призвести як швидке занурення (дія високого тиску), так і швидкий підйом на поверхню (дія низького тиску).

Етіологія. У процесі водолазного спуску (при дії підвищеного тиску навколишнього середовища) повітря, що оточує водолаза, проникає через евстахієву трубу в порожнину середнього вуха та додаткові пазухи носа через їх отвори. Здатність людини вирівнювати тиск в приносних пазухах та барабанній порожнині вуха з тиском навколишнього середовища називається барофункцією. Якщо швидкість підвищення тиску буде високою, то через вузькі прохідні канали повітря не зможе в необхідному об'ємі поступати у порожнини середнього вуха та у додаткові пазухи носа, в результаті чого тиск в них буде нижчим за тиск навколишнього середовища. Впливу різниці тисків, в першу чергу, піддається еластична барабанна перетинка. Це тонка плітка сполучної тканини (товщиною

¹⁴Единые правила безопасности труда на водолажных работах. Ч.I. Правила водолажной службы, Ч.II Медицинское обеспечение водолазов, В/О „Мортехинформреклама”, (РД31.84.01-90), Москва 1992.

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

0,1 мм) з циркуляторними і радіальними волокнами, вкрита зовні епідермісом, а зі сторони барабанної порожнини – епітелієм слизової оболонки¹⁵.

Коли різниця тиску у порожнині середнього вуха з зовнішнім тиском досягає 0,1–0,6 м вод. ст., виникає відчуття закладеності вух. При 3 мм рт. ст. і більше виникає біль і можливий розрив барабанної перетинки, слизової оболонки порожнини середнього вуха та додаткових пазух носа.

Баротравма вуха найчастіше виникає в період компресії. Це пов'язано з анатомічними особливостями евстахієвої труби. Її слизова оболонка має радіальні складки, гребені, які спрямовані в сторону носоглотки. При підвищенні тиску навколишнього середовища, ці складки створюють опір до потрапляння навколишнього повітря у порожнину середнього вуха¹⁶.

В окремих випадках при швидкому зниженні тиску навколишнього середовища (при підйомі водолаза з глибини на поверхню) і недостатній прохідності евстахієвих труб (наприклад, при запальних змінах слизової) повітря, що знаходиться в порожнині середнього вуха, не встигає вийти назовні. В результаті тиск у порожнині середнього вуха буде вищим за тиск навколишнього середовища.

Зазвичай, баротравма вуха виникає при запальному процесі в слуховій трубі (евстахіїті), але можлива і при нормальному її стані. Це відбувається при швидкому спуску чи підйомі з глибини на поверхню через індивідуальні анатомічні особливості слухової труби (звуження не забезпечує своєчасного вирівнювання тиску навколишнього середовища з тиском в барабанній порожнині).

При нормальній прохідності евстахієвих труб спуск можна проводити із швидкістю до 50 м в хвилину. Однак, з метою підвищення безпеки швидкість спуску водолазів обмежена до 20 м за хвилину. В осіб із вродженими чи набутими звуженнями просвіту слухової труби вирівнювання тисків ускладнене. Кандидати на службу з такою патологією до навчання по спеціальності водолаз не допускаються.

Патогенез. При тиску у порожнині середнього вуха нижчому, ніж тиск навколишнього середовища відбувається набряк слизової за механізмом „кровососної банки”, а також розширення судин, що може призвести до крововиливів. Крім цього, барабанна перетинка, овальна та кругла мембрани втягуються в порожнину середнього вуха, в результаті чого змінюється взаємне розміщення молоточка, ковадла та стремінця. Це призводить до виникнення відчуття „тиску” на вуха, шуму у вухах та зниження гостроти слуху, а також до інтенсивних колючих болів.

Американські лікарі Армстронг і Тейм (1937 р.) встановили, що здорове вухо реагує на зміну тиску в 3–5 мм рт. ст., що більшістю людей сприймається як «відчуття розпирання у вусі». Підвищення тиску вище 30 мм рт. ст. викликає сильний біль у середньому вусі і головокружіння, а вище 100–150 мм рт. ст. призводить до розриву барабанної перетинки. Вони ввели термін «аероотит» для захворювання середнього вуха, що виникає внаслідок його баротравми при порушенні прохідності евстахієвої труби. За даними Б. В. Петровського і С. Н. Єфуні (1976), до розриву барабанної

¹⁵ О.О. Кіцера і співавтор, Кіцера О.О. і співавтор, *Пропедевтика оториноларингології (підручник)*, ч. І, ЛДМІ, Львів 1993, 180 с.

¹⁶ Г.Л. Зальцман, Г.А. Кучук, А.Г. Гурганидзе, *Основы гипербарической...*, 320 с.

перетинки призводить різниця тисків 200–225 мм рт. ст., а в осіб з рубцями та атрофією перетинки, що знижують її еластичність, розрив можливий і при меншій різниці тисків. В. І. Воячек та К. Л. Хілов (1963) вважають, що при повільному підвищенні тиску барабанна перетинка витримує тиск до 760 мм рт. ст. і вище. У випадку підвищеного тиску у порожнині середнього вуха порівняно з зовнішнім середовищем, відбувається притиснення слизової оболонки середнього вуха до кісткових стінок, що викликає подразнення нервових закінчень в ній, порушення кровопостачання тканин вуха через стиснення судин.

Під впливом підвищеного тиску в середньому вусі барабанна перетинка випинається назовні. Кругла і овальна мембрана, які закривають однойменні отвори на медіальній стінці середнього вуха, деформуються і прогинаються в сторону внутрішнього вуха. У водолаза виникають відчуття важкості, шуму та болю у вухах.

Разом з місцевими проявами перепади тиску у порожнинах середнього вуха викликають і загальні зміни функціонального стану організму в цілому. До них відносяться зміни зі сторони дихальної та серцево-судинної систем, такі як підвищення частоти дихання і пульсу, зміна артеріального тиску та інших рефлекторно виникаючих функціональних порушень. Болі в середньому вусі бувають настільки сильними, що водолаз втрачає здатність нормально реагувати на зовнішні чинники та виконувати роботу.

Клініка. Клінічно виділяють три ступені важкості баротравми середнього вуха: легкий, середній і важкий.

При легкому ступені виникають закладеність вух, неприємні відчуття «тиску» на барабанну перетинку, зниження гостроти слуху.

Баротравма середнього ступеня важкості характеризується виникненням гострої, іноді сильної болі у вусі, яка може іррадіювати в ділянку скроні або привушну залозу. У потерпілого різко знижуються звукопроведення і звукосприйняття, з'являється шум у вухах.

При важкому ступені відбувається розрив барабанної перетинки, тиск в порожнині середнього вуха вирівнюється з тиском навколишнього середовища, після чого гострий біль стихає і з'являється відчуття тепла в ураженому вусі внаслідок крововиливу. В зовнішній слуховий хід витікає невелика кількість крові.

Отоскопічно розрізняють 4 ступені баротравми вуха ступінь:

- I. натягнутість барабанної перетинки, її гіперемія по периферії і вздовж рукоятки молоточка;
- II. розлита гіперемія барабанної перетинки;
- III. наявність випоту або крові у барабанній порожнині, дрібновогнищеві крововиливи в барабанній перетинці;
- IV. перфорація барабанної перетинки з кровотечею із зовнішнього слухового ходу, іноді буває відрив барабанної перетинки від місця її прикріплення, частіше у передніх відділах.

Баротравма внутрішнього вуха характеризується розвитком синдрому Мен'єра, який виникає внаслідок подразнення лабіринтного апарату. З'являється сильне головокружіння, нудота та блювання, шум у вухах та порушення

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

рівноваги. Відмічається зниження слуху, виражені вегетативні реакції (посилення потовиділення, блідість шкірних покривів та ін.), ністагм очних яблук. Диференційну діагностику синдрому Мен'єра при декомпресійній хворобі проводять, виходячи з умов спуску (при баротравмі вуха він виникає при компресії і частіше на малу глибину, а при декомпресійній хворобі – при декомпресії).

Залежно від ступеня важкості захворювання постраждалому надають необхідний об'єм допомоги та проводять лікування.

Профілактика. При відборі кандидатів у водолази і при порушеннях барофункції вуха, що повторюються у водолаза під час спусків необхідно провести оцінку барофункції вуха під час огляду оториноларингологом (застосування методу «продування» з вушною манометрією, отоскопією і аускультацією зовнішнього слухового ходу) та при обстеженні в барокамері. Водолази, в яких виявлено захворювання лор-органів чи ознаки запалення слизової оболонки носоглотки до спусків не допускаються.

За наявності у водолаза нормальної прохідності евстахієвих труб під час спуску необхідно постійно вирівнювати тиск у порожнині середнього вуха з навколишнім тиском, не допускаючи больових відчуттів. У випадку їх появи слід провести заходи по вирівнюванню тисків.

Розглянуті вище специфічні захворювання, пов'язані із професійною діяльністю водолазів, як правило, призводять до виникнення ряду неспецифічних захворювань вуха.

Туботит (евстахеїт) – характеризується кондуктивним зниженням слуху внаслідок обмеження прохідності слухової труби для повітря та порушенням її дренажної функції. Пацієнти скаржаться на зниження слуху, відчуття закладеності вух. Якщо вчасно не вдалося відновити функцію слухової труби, туботит може перейти в ателектатичний середній отит.

Ателектатичний середній отит – це патологічний процес у середньому вусі, що супроводжується зменшенням об'єму барабанної порожнини внаслідок втягнення її єдиної піддатливої стінки (інвагінація атрофічно зміненої барабанної перетинки до просвіту, барабанної порожнини, з утворенням так званих «ретракційних кишень»). Скарги на зниження слуху, відчуття закладеності. При відсутності лікування є ризик утворення холестеатом, можливий перехід у хронічний гнійний холестеатомний отит, втрата слуху¹⁷.

Хронічний секреторний отит – у порожнині середнього вуха збільшується кількість продукованого секрету, при порушенні його дренажу крізь слухову трубу до носоглотки. Поступово барабанна порожнина заповнюється рідиною. Визначається приглухуватість через обмеження рухомості слухових кісточок та «короткого замикання» лабіринтних вікон. Надалі може підвищуватися внутрішньо-лабіринтний тиск, і, як наслідок, знижується сприйняття кістково проведених звуків. Це може призвести до розвитку вторинної холестеатоми та втрати слуху¹⁸.

¹⁷ О.О. Кіцера, *Клінічна оториноларингологія (підручник)*, ЛНМУ ім. Д. Галицького, Львів 2006.

¹⁸ Тамже.

Сенсоневральна приглухуватість чи глухота – це група недуг, спільною ознакою яких є часткова чи повна втрата здатності сприймати як повітряно, так і кістково проведені звуки. Однією з причин виникнення є судинні розлади. Здебільшого процес вражає рецепторний апарат слимака, поблизу лабіринтних вікон, тобто в основній закрутці – зоні сприйняття високих тонів. Згодом запальний процес переходить і на інші ділянки слимака – слух погіршується по всій тон-скалі. Далі можуть приєднуватися і зміни з боку вестибулярного апарату. Суб'єктивно сенсоневральна приглухуватість маніфестується зниженням слуху та шумом у вухах. У деяких випадках приєднується запаморочення та розлади рівноваги. В такому разі діагностують кохлеовестибулярний неврит¹⁹.

Синдром Мен'єра. Певна роль у виникненні цієї недуги відводиться порушенням вегетативної іннервації та васкуляризації внутрішнього вуха. Патогенез визначається передусім ендолімфатичним гідропсом. Мішечок і маточка роздуваються настільки, що їхні розтягнуті стінки впираються до просвіту півколових каналів, притискаються зі середини до стремена. Під впливом надмірного тиску рецептори внутрішнього вуха дегенерують. Класичними ознаками синдрому Мен'єра є періодичні напади (атаки) вестибулярної декомпенсації: запаморочення, нудота, блювання, прогресуюча приглухуватість, здебільшого одностороння, шум у вухах.

Синдром Мен'єра нерідко призводить до інвалідності III або навіть II групи²⁰.

Висновок

Аналізуючи викладений матеріал, хочеться відмітити, що розглянуті захворювання ведуть до зниження чи втрати слуху та подальшої інвалідизації пацієнтів. Виникає ряд медичних і соціальних проблем. Медичних – у правильному виборі лікування для запобігання подальшим ускладненням, а за необхідності – і оперативним втручанням. Складність соціальної адаптації полягає у відсутності належного рівня слухопротезування.

Порушення слуху часто перешкоджає отриманню роботи, її належному виконанню, та й, зрештою, утриманню на робочому місці. Зниження чи втрата слуху внаслідок професійного захворювання створює тягар для економіки країни. Особи, які мають професійне захворювання, користуються низкою пільг, в тому числі, щодо оплати за листком непрацездатності, пенсійного забезпечення, санаторно-курортного лікування, оплати медикаментозних препаратів.

Запобігти виникненню професійних захворювань вух, зокрема у водолазів і пірнальників, дасть змогу проведення ретельного відбору осіб, що мають працювати в умовах значних перепадів тиску. На таку роботу не слід приймати кандидатів навіть з помірним порушенням функцій слухової труби. Також необхідно слідкувати за чітким дотриманням правил та норм проведення водолазних спусків.

¹⁹ Там же.

²⁰ Там же.

ОЛЬГА МУРАЛЬ, ІНДІЖАННА БЕЙЗИМ

Література

- Бер П., *Барометрическое давление: о влиянии повышенного барометрического давления на животный и растительный организмы, частичный пер. с франц.* В.П. Аннина, Петербург 1916.
- Граменицкий П.М., *Об условиях и механизмах развития декомпрессионных нарушений*, дисс. докт. мед. наук., Львів 1968.
- Елинский М.П., Попов А.К., *Неврологические формы декомпрессионной (кессонной) болезни*, ВМедА, Львів 1966.
- Зальцман Г.Л., Кучук Г.А., Гурганидзе А.Г., *Основы гипербарической физиологии*, Монография, Медицина, Львів 1979.
- Кицера О.О. і співавт, *Пропедевтика оториноларингології (підручник)*, ч. I, ЛДМІ, Львів 1993.
- Кицера О.О., *Клінічна оториноларингологія (підручник)*, ЛНМУ ім. Д. Галицького, Львів 2006.
- Костюк І.Ф., Капустник В.А., *Професійні хвороби. Підручник*, 2 вид. переробл. і доп. Здоров'я, Київ 2003.

STRESZCZENIE

„Specyficzne choroby analizatora słuchowego płetwonurków i nurków”

W niniejszym artykule zostały przedstawione doświadczenia lekarzy różnych krajów, którzy mieli praktyczną styczność ze szkodliwym działaniem podwyższonego ciśnienia środowiska lub jego drastycznej zmiany. Przeprowadzono analizę wpływu kompresji i dekompresji na analizator słuchowy nurka, których efektem może być ostry lub przewlekły stan chorobowy aparatu słuchu i równowagi. Określone urazy mogą prowadzić do zmian chorobowych lub niepełnosprawności (obniżenie albo utrata słuchu), powodujących niezdolność do pracy w charakterze ratowników wodno-nurkowych. Wskazano na potrzebę dokonywania prawidłowej oceny warunków pracy, intensywności i trwałości wpływu szkodliwych czynników dla zapobiegania chorobom nurków.

SŁOWA KLUCZOWE

nurkowie • dekompresja • słuchowy analizator • choroby zawodowe nurków

ABSTRACT

“Specific auditory analyzer disorders of divers”

The article reflects the experience of doctors from various countries, who practically encountered harmful influence of such a professional factor as high pressure of environment or sudden change of its variation. The conducted analysis was aimed at determining influence of compression and decompression of divers on an auditory analyzer that gives rise to acute and chronic cochleo-vestibular disorders. The identified consequences of these disorders are hearing loss with further disability of rescuers. The necessity of correct assessment of sanitary-hygienic work conditions, the intensity and duration of exposure to harmful factors to prevent these occupational diseases are accentuated.

KEYWORDS

divers • decompression • auditory analyzer • professional diseases of divers

PORÓWNANIE SYSTEMU PRZYGOTOWANIA I EGZAMINOWANIA Z ZAKRESU KWALIFIKOWANEJ PIERWSZEJ POMOCY

na przykładzie wybranych służb mundurowych

XIX

Michał Kurdziel

Klinika Anestezjologii, Intensywnej Terapii i Medycyny Ratunkowej
Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Wstęp

W Polsce z bezpieczeństwo w nagłych zagrożeniach zdrowotnych jest odpowiedzialny system Państwowe Ratownictwo Medyczne (PRM)¹. Jednostkami współpracującymi z systemem są służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, przede wszystkim – jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej (PSP), ale również inne jednostki podległe ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych i Ministrowi Obrony Narodowej lub przez nich nadzorowane. Zgodnie z ustawą o Państwowym Ratownictwie Medycznym minister właściwy do spraw wewnętrznych zapewnia przeszkolenie pracowników podległych lub nadzorowanych przez niego służb, policjantów, funkcjonariuszy, strażaków w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (KPP), i uzyskanie przez nich tytułu ratownika oraz aktualizację wiedzy w tym zakresie².

Posiadanie statusu ratownika, uprawniającego do wykonywania KPP, to szczególnie rodzaj kompetencji i jednocześnie zobowiązanie do profesjonalnego ratowania ludzkiego życia i zdrowia w sytuacji jego bezpośredniego zagrożenia³.

¹ M. Witt, A. Dąbrowska, M. Dąbrowski, *Ratownictwo medyczne. Kwalifikowana pierwsza pomoc*, Wyd. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2014, s. 13.

² Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.), art. 16.

³ A. Kopta, J. Mierzejewski, G. Kołodziej, *Kwalifikowana pierwsza pomoc*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2016, s. 1–2.

MICHAŁ KURDZIEL

Zadbanie o wysoki poziom umiejętności i wiedzy ratowniczej jest nie tylko niezbędne do skutecznego działania na miejscu zdarzenia, ale również stanowi podstawę do utrzymania uprawnień z zakresu KPP. Ratownik aktualizuje wiedzę dotyczącą KPP poprzez samo-szkolenie lub inne formy doskonalenia zawodowego zawierającego elementy szkolenia z zakresu KPP, a w szczególności przez udział w kursach doskonalących i seminariach⁴.

Po egzaminie potwierdzającym uprawnienia w zakresie KPP wydaje się zaświadczenie o ukończeniu szkolenia i uzyskaniu tytułu ratownika, ważne przez okres 3 lat od dnia jego wydania. Przed upływem tego terminu jest wymagane złożenie egzaminu potwierdzającego posiadanie właściwych umiejętności z wynikiem pozytywnym⁵. Nie określono wymagania dotyczącego odbycia szkolenia przypominającego metody udzielania KPP.

Rozwój ratownictwa w służbach mundurowych spowodował tworzenie systemów kształcenia ratowników w celu utrzymania tytułu ratownika przez funkcjonariuszy po kursie KPP, bez korzystania przy tym z podmiotów zewnętrznych. Posiadanie przez ratownika kwalifikacji w zakresie KPP powinno gwarantować prawidłowe wykonywanie czynności ratujących życie lub zdrowie⁶.

1. Recertyfikacja uprawnienia KPP w Policji

Na podstawie rozporządzenia⁷ w 2016 r. został stworzony program nauczania, stanowiący załącznik do decyzji Komendanta Głównego Policji, dla policjantów recertyfikujących uprawnienia do udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy⁸. Realizacja kursu została powierzona Centrum Szkolenia Policji w Legionowie oraz Szkole Policji w Słupsku. Zajęcia dydaktyczne są prowadzone przez 3 dni w tygodniu. Liczba godzin lekcyjnych, liczonych w jednostkach 45-minutowych, nie może przekroczyć 8 godzin na dzień⁹.

Poszczególne treści kształcenia należy realizować w grupach szkoleniowych, których liczebność, z uwagi na efektywność stosowanych metod dydaktycznych oraz cele dydaktyczne zajęć, nie powinna przekraczać 12 osób. Ze względu na specyfikę tematyki oraz potrzebę wysokiego poziomu przekazywanych treści, jest wskazane, aby zajęcia były prowadzone – jeśli pozwalają na to możliwości jednostki szkoleniowej – przez dwóch instruktorów¹⁰.

⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 grudnia 2008 r. w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 229, poz. 1537, z późn. zm.).

⁵ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 299, poz. 1778).

⁶ J. Konieczny, P. Paciorek, *Kwalifikowana pierwsza pomoc. Wiedza i umiejętności ratownika*, wyd. II, Inowrocław 2014, s. 52.

⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji (Dz. U. Nr 126, poz. 877, z późn. zm.), § 54 ust. 1.

⁸ Decyzja nr 226 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym dla policjantów recertyfikujących uprawnienia do wykonywania zadań związanych z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. Urz. KGP poz. 32).

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

W ramach jednostki modułowej jest realizowanych pięć jednostek szkolnych, ukierunkowanych na doskonalenie umiejętności z zakresu udzielania KPP. Umiejętności podlegają bieżącej ocenie wskazującej mocne i słabe strony ćwiczeń wykonywanych przez słuchaczy. Zaliczenie doskonalenia zawodowego odbywa się w formie egzaminu potwierdzającego uprawnienia w zakresie KPP¹¹.

W tabeli 1 (s. 245–246) został przedstawiony szczegółowy program kursu, określający tematykę kursu, jak również umiejętności, którymi musi się wykazać funkcjonariusz po realizacji danej jednostki szkoleniowej.

2. Recertyfikacja uprawnienia KPP w Państwowej Straży Pożarnej

Doskonalenie zawodowe jest nierozłącznym elementem strażackiej służby. Nabyte umiejętności, nawyki i opanowanie przekazanej wiedzy przyczyniają się do efektywnego prowadzenia działań ratowniczych. Dlatego wszyscy strażacy PSP są zobowiązani uczestniczyć w doskonaleniu zawodowym¹².

Proces doskonalenia zawodowego jest uzależniony od zakresu wykonywanych czynności służbowych i ukierunkowany na utrwalanie, aktualizowanie oraz rozwijanie niezbędnych umiejętności na zajmowanym stanowisku. Podstawą jego realizacji są programy doskonalenia zawodowego oraz programy szkolenia zawodowego. Doskonalenie zawodowe strażaków jest prowadzone od 2 stycznia do 31 grudnia roku kalendarzowego. Doskonalenie zawodowe strażaków pełniących służbę w zmianowym rozkładzie czasu służby jest przeznaczone dla:

- strażaków jednostek ratowniczo-gaśniczych,
- strażaków wchodzących w skład specjalistycznych grup ratowniczych,
- etatowych i nieetatowych obsad stanowisk kierowania,
- instruktorów doskonalenia zawodowego poszczególnych dziedzin ratownictwa i specjalistów ratownictwa medycznego.

Doskonalenie to organizują i realizują:

- komendy powiatowe lub miejskie PSP, w szczególności jednostki ratowniczo-gaśnicze,
- ośrodki szkolenia w komendach wojewódzkich PSP,
- szkoły PSP.

Za organizację i realizację doskonalenia zawodowego strażaków pełniących służbę w zmianowym rozkładzie czasu służby na poziomie komendy powiatowej lub miejskiej PSP jest odpowiedzialny właściwy komendant powiatowy lub miejski PSP. Zadania te realizuje z pomocą:

- dowódców jednostek ratowniczo-gaśniczych – w stosunku do podległych strażaków jednostek ratowniczo-gaśniczych,
- dowódców specjalistycznych grup ratowniczych – w stosunku do strażaków wchodzących w skład specjalistycznych grup ratowniczych,

¹¹ Tamże.

¹² *Zasady organizacji doskonalenia zawodowego w Państwowej Straży Pożarnej*, Warszawa 2016, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/Doskonalenie_zawodowe [dostęp: 20.02.2017 r.].

MICHAŁ KURDZIEL

Tabela 1. Program kursu specjalistycznego dla policjantów recertyfikujących uprawnienia do wykonywania zadań związanych z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy

Przedsięwzięcia	Cel	Sposób realizacji	Czas realizacji (w godz.)		
Rozpoczęcie kursu, zapoznanie z regulaminami i organizacją doskonalenia, pretest.	Zapoznanie z regulaminami i organizacją kursu obejmuje zaznajomienie z przepisami: – regulującymi funkcjonowanie jednostki szkoleniowej, – regulującymi pobyt słuchacza w jednostce szkoleniowej, w tym wynikające z nich prawa i obowiązki, oraz pretest mający na celu określenie stopnia zaawansowania oraz znajomości zasad udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy.	Pretest obejmuje ocenę umiejętności praktycznych z zakresu udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy.	2		
ZAJĘCIA PROGRAMOWE					
Nazwa jednostki modułowej: Doskonalenie umiejętności w zakresie udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy					
Jed- nostka szkolna	Nazwa jednostki szkolnej	Cele	Kluczowe punkty nauczania	Czas realizacji (w godz.)	Metoda
1.	2.	3.	4.	5.	6.
01	Bezprzryłdowe i przrządowe udrażnianie dróg oddechowych.	Po zakończeniu jednostki szkolnej słuchacz będzie umiał: – założyć rurkę ustno-gardłową, – założyć rurkę nosowo-gardłową.	1. Bezprzryłdowe metody udrażniania dróg oddechowych metodami: czoło-żuchwa, – zmodyfikowane wysunięcie żuchwy (rękoczyn- Esmarcha). 2. Przrządowe metody udrażniania dróg oddechowych: – zakładanie rurki nosowo-gardłowej, – zakładanie rurki ustno-gardłowej, – alternatywne metody udrażniania dróg oddechowych.	2	pokaz/ ćwiczenie
02	Resuscytacja według aktualnych wytycznych ERC (BLS, AED).	Po zakończeniu jednostki szkolnej słuchacz będzie umiał: – samodzielnie prowadzić resuscytację krążeniowo-oddechową, – obsługiwać worek samorozprężalny, – posługiwać się defibrylatorem, – podjąć resuscytację w stosunku do kobiet w ciąży i dzieci, – postępować przy zadławieniu.	1. Samodzielne prowadzenie działań resuscytacyjnych według aktualnych wytycznych ERC (BLS, AED). 2. Obsługa worka samorozprężalnego. 3. Wykorzystywanie defibrylatora automatycznego. 4. Prowadzenie resuscytacji u kobiet w ciąży i dzieci. 5. Postępowanie przy zadławieniu.	2	pokaz/ ćwiczenie

1.	2.	3.	4.	5.	6.
03	Postępowanie z poszkodowanym w przypadku urazów penetrujących w różnych częściach ciała.	Po zakończeniu jednostki szkolnej słuchacz będzie umiał: – rozpoznawać wstrząs pourazowy, – zabezpieczyć poszkodowanego z krwotokiem, – opatrywać rany i obrażenia układu kostnego, – podejmować działania przeciwwstrząsowe.	1. Postępowanie w przypadku krwotoków z kończyn. 2. Postępowanie w przypadku ran głowy i szyi. 3. Postępowanie w przypadku ran klatki piersiowej. 4. Postępowanie w przypadku ran w okolicy jamy brzusznej. 5. Rozpoznawanie wstrząsu pourazowego.	2	pokaz/ ćwiczenie
04	Postępowanie z poszkodowanym z urazem kostno-stawowym oraz przygotowanie do transportu i nadzorowanie stanu poszkodowanego do czasu przekazania zespołowi ratownictwa medycznego.	Po zakończeniu jednostki szkolnej słuchacz będzie umiał: – wykonać badanie urazowe, – przygotować poszkodowanego do ewakuacji i transportu, – prowadzić stały nadzór nad poszkodowanym do czasu przyjazdu służb medycznych, – przeprowadzić ewakuację poszkodowanego.	1. Badanie urazowe. 2. Postępowanie z poszkodowanym z urazem kostnym głowy, kręgosłupa, klatki piersiowej, miednicy, kończyn. 3. Przygotowanie poszkodowanego do transportu z zastosowaniem odpowiedniej metody ewakuacji. 4. Monitorowanie funkcji życiowych poszkodowanego. 5. Udzielanie informacji służbom medycznym o stanie poszkodowanego i wykonanych czynnościach.	2	pokaz/ ćwiczenia
05	Symulacje zdarzeń wynikających z charakteru pełnionej służby oraz zdarzeń możliwych do wystąpienia poza służbą.	Po zakończeniu jednostki szkolnej słuchacz będzie umiał udzielić pomocy oraz zabezpieczyć poszkodowanego w nagłych stanach chorobowych.	1. Udzielanie pomocy osobom, wobec których zastosowano skutkowo środki przymusu bezpośredniego. 2. Postępowanie z osobami uczestniczącymi w wypadkach. 3. Udzielanie pomocy osobom w innych stanach zagrożenia życia (pobicia, upadki z wysokości, urazy termiczne). 4. Nadzorowanie stanu osób oraz przekazanie ich Zespołowi Ratownictwa Medycznego.	8	ćwiczenia/ symulacje
06	Egzamin.	Egzamin potwierdzający posiadanie tytułu ratownika powinien się odbywać w kolejnym dniu objętym programem szkolenia. Egzamin jest przeprowadzany zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 grudnia 2008 r. w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 229, poz. 1537, z późn. zm.). Egzamin praktyczny jest przeprowadzany w oparciu o pakiet egzaminacyjne zatwierdzone przez Koordynatora Ratownictwa Medycznego Policji, z których jednostka realizująca kurs samodzielnie dokona wyboru 2 zadań praktycznych.		7	

Źródło: opracowano na podstawie decyzji nr 226 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym dla policjantów recertyfikujących uprawnienia do wykonywania zadań związanych z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy.

MICHAŁ KURDZIEL

- kierowników komórek nadzorujących pracę stanowisk kierowania – w stosunku do etatowych i nieetatowych obsad stanowisk kierowania w komendach powiatowych lub miejskich PSP.

Za organizację i realizację doskonalenia zawodowego na poziomie komendy wojewódzkiej PSP jest odpowiedzialny komendant wojewódzki PSP. Zadania te realizuje z pomocą:

- naczelnika ośrodka szkolenia oraz koordynatorów poszczególnych dziedzin ratownictwa – w stosunku do instruktorów doskonalenia zawodowego poszczególnych dziedzin ratownictwa i specjalistów ratownictwa medycznego,
- wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego oraz naczelnika ośrodka szkolenia – w stosunku do powiatowych koordynatorów ratownictwa medycznego,
- naczelnika wydziału operacyjnego oraz naczelnika ośrodka szkolenia – w stosunku do etatowych i nieetatowych obsad stanowisk kierowania¹³.

Doskonalenie zawodowe strażaków jednostek ratowniczo-gaśniczych należy prowadzić na stanowiskach doskonalenia zawodowego (miejsce wyposażone w sprzęt, pojazdy do wykonywania ćwiczeń przygotowujących do działań ratowniczych oraz gaśniczych). Tematyka zajęć powinna obejmować zagadnienia dotyczące:

- 1) sprzętu do działań ratowniczo-gaśniczych,
- 2) ratownictwa medycznego,
- 3) ratownictwa technicznego,
- 4) ratownictwa chemicznego i ekologicznego,
- 5) ratownictwa na obszarach wodnych, w tym ratownictwa lodowego,
- 6) ratownictwa wysokościowego,
- 7) działań poszukiwawczo-ratowniczych,
- 8) taktyki zwalczania pożarów,
- 9) ćwiczeń na obiektach,
- 10) przygotowania fizycznego do działań ratowniczych,
- 11) psychoedukacji¹⁴.

Roczny ramowy plan doskonalenia zawodowego jednostki ratowniczo-gaśniczej, w tym roczny plan ćwiczeń na obiektach, podlegają zatwierdzeniu przez komendanta powiatowego lub miejskiego PSP w terminie do 15 grudnia roku poprzedzającego rok szkoleniowy. W przypadku funkcjonowania w komendzie powiatowej lub miejskiej PSP specjalistycznej grupy ratowniczej, dowódca grupy po uzyskaniu akceptacji właściwego komendanta powiatowego lub miejskiego PSP, za pośrednictwem wydziału operacyjnego komendy wojewódzkiej PSP, przedstawia do zatwierdzenia komendantowi wojewódzkiemu PSP plan realizacji ćwiczeń doskonalących tej grupy w terminie do 15 grudnia roku poprzedzającego rok szkoleniowy. Planowanie doskonalenia zawodowego grupy powinno się wiązać z przećwiczeniem złożonych działań ratowniczych charakterystycznych dla danej grupy. Wskazane jest, aby na etapie planowania łączyć ćwiczenia różnych grup funkcjonujących na terenie województwa w celu doskonalenia współpracy podczas działań ratowniczych na poziomie specjalistycznym. Plan ćwiczeń doskonalących grupy

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

specjalistycznej powinien obejmować przynajmniej jedno takie przedsięwzięcie w roku. Dopuszcza się łączenie ćwiczeń z doskonaleniem organizowanym przez koordynatora danej dziedziny ratowniczej dla dowódców grup. W uzasadnionych przypadkach dowódca grupy może odstąpić od planowania tego rodzaju ćwiczeń w uzgodnieniu z koordynatorem danej dziedziny ratowniczej¹⁵.

Przy tworzeniu miesięcznych planów doskonalenia zawodowego, w tym KPP, uwzględnia się:

- wyposażenie jednostki ratowniczo-gaśniczej w pojazdy pożarnicze i sprzęt do działań ratowniczych;
- zadania w zakresie podstawowym, określone w zasadach organizacji poszczególnych dziedzin ratownictwa;
- zadania w zakresie specjalistycznym, jeśli specjalistyczna grupa ratownicza funkcjonuje w danej komendzie powiatowej/miejskiej PSP;
- treści zawarte w programach szkoleń, zatwierdzone przez Komendanta Głównego PSP,
- materiały dydaktyczne, zalecenia i wnioski, w tym wynikające z inspekcji gotowości operacyjnej itp.;
- analizy prowadzonych działań ratowniczych;
- potrzeby wynikające ze specyfiki obszaru chronionego, w tym analizy, oceny i wnioski w odniesieniu do własnych działań ratowniczych;
- informacje zawarte w powiatowym planie ratowniczym, analizie zagrożeń i zdarzeń prognozowanych na obszarze chronionym;
- poziom przygotowania zawodowego strażaków poszczególnych zmian służbowych;
- literaturę specjalistyczną odpowiadającą celom i kierunkom działania PSP¹⁶.

Doskonalenie zawodowe należy realizować w trakcie zmiany służbowej, od poniedziałku do soboty (z wyłączeniem dni świątecznych), w wymiarze:

- przynajmniej trzech jednostek lekcyjnych;
- dodatkowo przynajmniej jednej jednostki lekcyjnej wychowania fizycznego¹⁷.

3. Recertyfikacja uprawnień KPP w Straży Granicznej

W Straży Granicznej (SG) doskonalenie centralne organizują i prowadzą ośrodki szkolenia w formie szkoleń specjalistycznych i kursów doskonalących. Doskonalenie może być także realizowane poza SG, w tym w wyspecjalizowanych ośrodkach i instytucjach krajowych, zagranicznych lub międzynarodowych¹⁸.

Do analizy posłużył program kursu doskonalącego adresowanego do funkcjonariuszy i pracowników SG, którzy ukończyli kurs w zakresie KPP i uzyskali tytuł ratownika, a od zdanego egzaminu kończącego kurs lub egzaminu potwierdzającego posiadanie tytułu ra-

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Zarządzenie nr 54 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 10 września 2010 r. w sprawie zakresu oraz szczegółowych zasad szkolenia funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej (Dz. Urz. KGSG Nr 10, poz. 47, z późn. zm.), § 47 ust. 1–6.

MICHAŁ KURDZIEL

townika upłynął co najmniej rok. Dodatkowo w kursie mogą brać udział osoby, które będą przystępować do egzaminu potwierdzającego posiadanie tytułu ratownika bezpośrednio po jego zakończeniu. Kurs jest realizowany w ośrodku szkolenia w terminie wskazanym w rocznym harmonogramie szkolenia ośrodka. Czas trwania szkolenia wynosi 3 dni, tj. dwa dni szkoleniowe, które obejmują po siedem jednostek dydaktycznych, oraz trzeci dzień, obejmujący sześć jednostek dydaktycznych. Jednostka dydaktyczna trwa 45 minut. Dopuszcza się łączenie jednostek dydaktycznych, jeśli wynika to z celu zajęć oraz charakteru wykonywanych zadań przez uczestników kursu. Grupa szkoleniowa powinna liczyć 18 uczestników. Kurs kończy się zaliczeniem bez oceny. Warunkiem zaliczenia kursu jest aktywne uczestnictwo w zajęciach. Po uzyskaniu zaliczenia uczestnik otrzymuje zaświadczenie potwierdzające ukończenie kursu¹⁹.

W tabeli 2. został przedstawiony ramowy plan kursu doskonalenia czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Tabela 2. Ramowy plan kursu doskonalenia czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

RAMOWY PLAN KURSU Doskonalenie czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy			
Temat 1: Rozpoczęcie kursu (czas trwania – 1 jednostka dydaktyczna)			
Temat 2: Przepisy prawne związane z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy			
Cele szczegółowe	Liczba jednostek dydaktycznych	Treści (zagadnienia)	Sugerowany sposób realizacji (metody)
Sluchacz: Wskazuje aktualne przepisy dotyczące kwalifikowanej pierwszej pomocy.	1	Podstawy prawne związane z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy wraz z omówieniem ewentualnych zmian.	Wykład
Temat 3: Uaktualnienie algorytmów i procedur dotyczących udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy			
Sluchacz: Omawia algorytmy i procedury dotyczące KPP.	1	Uaktualnienie algorytmów i procedur związanych z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy opracowane przez Europejską Radę Resuscytacji.	Wykład
Temat 4: Psychologiczne aspekty wsparcia poszkodowanego			
Sluchacz: Omawia zachowanie ratownika podczas udzielania pomocy osobom poszkodowanym. Wskazuje sposoby przeciwdziałania oraz minimalizuje skutki ostrej reakcji na stres i zespołu pourazowego zarówno u dzieci, jak i dorosłych.	1	Pomoc psychologiczna w działaniu ratownika. Ostra reakcja na stres i zespół stresu pourazowego z podziałem na kategorie wiekowe.	Wykład

¹⁹ Doskonalenie czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie.

Temat 5: Udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy osobie poszkodowanej			
Słuchacz: Omawia zasady bezpieczeństwa obowiązujące na miejscu zdarzenia. Przeciwdziała ewentualnym zagrożeniom na miejscu zdarzenia. Wykonuje resuscytację krążeniowo-oddechową. Udziela kwalifikowanej pomocy osobie poszkodowanej w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu oraz innych stanach nagłych wskazanych przez prowadzącego.	4	Bezpieczeństwo na miejscu udzielania pierwszej pomocy. Udzielanie kwalifikowanej pomocy w wybranych sytuacjach zagrażających życiu lub zdrowiu. Resuscytacja bezprzrytowa i z wykorzystaniem AED. Samodzielna pomoc poszkodowanym w wybranych stanach nagłych (np.: krwotok, drgawki, cukrzyca, zawał mięśnia sercowego, zranienia, zatrucia, podtopienie).	pokaz/ ćwiczenia
Temat 6: Zespołowe udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy osobie poszkodowanej			
Słuchacz: Omawia zasady bezpieczeństwa obowiązujące na miejscu zdarzenia podczas zespołowego udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy. Wykonuje resuscytację krążeniowo-oddechową z udziałem osób trzecich z użyciem AED i bez niego. Udziela kwalifikowanej pomocy jako członek zespołu osobie poszkodowanej w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu oraz innych stanach nagłych wskazanych przez prowadzącego.	8	Zasady bezpieczeństwa obowiązujące na miejscu zdarzenia. Resuscytacja bezprzrytowa i z wykorzystaniem AED. Zespołowe działania ratunkowe wobec osób poszkodowanych oraz będących w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego (np.: krwotok, drgawki, cukrzyca, zawał mięśnia sercowego, zranienia, zatrucia, podtopienie).	pokaz/ ćwiczenia
Temat 7: Samoewakuacja i ewakuacja osób poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych			
Słuchacz: Wymienia zagrożenia dla życia i zdrowia po znalezieniu się w przewróconym pojeździe. Omawia czynności realizowane po znalezieniu się w przewróconym pojeździe, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa. Wykonuje samodzielną ewakuację z pojazdu. Wykonuje ćwiczenia polegające na: – ewakuacji osoby przytomnej z pojazdu, – ewakuacji osoby nieprzytomnej, – ewakuacji osoby po urazie kręgosłupa wraz z udzieleniem kwalifikowanej pierwszej pomocy	3	Przypomnienie zasad bezpieczeństwa podczas ćwiczeń z użyciem obrotnicy samochodowej. Postępowanie po znalezieniu się w przewróconym pojeździe. Samoewakuacja z pojazdu. Ewakuacja osoby przytomnej, nieprzytomnej i po urazie kręgosłupa wraz z udzieleniem kwalifikowanej pomocy osobie poszkodowanej.	pokaz/ ćwiczenia
Temat 8: Podsumowanie i zakończenie kursu (czas trwania – 1 jednostka dydaktyczna)			

Źródło: opracowano na podstawie programu kursu doskonalącego: Doskonalenie czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

MICHAŁ KURDZIEL

Podsumowanie

Egzamin potwierdzający tytuł ratownika został określony w rozporządzeniu²⁰ i ma taką samą formułę w Policji, Państwowej Straży Pożarnej i Straży Granicznej. Nieco odmienny w poszczególnych formacjach jest system kształcenia funkcjonariuszy, którzy posiadają już tytuł ratownika i ciąży na nich obowiązek przystąpienia do egzaminu potwierdzającego tytuł ratownika. Wykazano podobieństwa oraz różnice w sposobie przygotowania ratowników w Policji, PSP i SG do egzaminu recertyfikującego. Pomimo różnic w zakresie doskonalenia umiejętności ratowników z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy zasady przeprowadzania egzaminu są takie same dla wyżej wymienionych służb. Funkcjonariusze mają możliwość recertyfikacji we własnym zakresie (poprzez uczestnictwo w komercyjnych przedsięwzięciach realizowanych przez podmiot do tego uprawniony), ale również w ramach działalności komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za szkolenie i ratownictwo medyczne danej służby.

Wyniki i wnioski

1. Szkolenia z zakresu KPP realizowane w PSP w formie doskonalenia zawodowego strażaków mają charakter ciągły i dostosowany do potrzeb danej jednostki.
2. Doskonalenie w zakresie KPP w SG daje możliwość utrwalenia wiedzy i umiejętności bez egzaminu, ale jednocześnie przygotowuje do jego zdania.
3. Kurs specjalistyczny sprawdza wyjściowy poziom umiejętności od ostatniego egzaminu oraz przygotowuje do zdania egzaminu potwierdzającego tytuł ratownika, a pakiet egzaminacyjny zatwierdzany przez Koordynatora Ratownictwa Medycznego Policji ujednolica system egzaminowania ratowników w Policji.
4. Instytucje instruktorów i młodszych instruktorów do szkolenia z KPP i nadzoru nad realizacją procedur medycznych PSP można wprowadzić w innych służbach.
5. Programy doskonalenia zawodowego z zakresu KPP powinny uwzględniać najnowsze wytyczne postępowania ratowniczego oraz specyfikę działania służby.

Literatura

Konieczny J., Paciorek P., *Kwalifikowana pierwsza pomoc. Wiedza i umiejętności ratownika*, wyd. II, Inowrocław 2014.
Kopta A., Mierzejewski J., Kołodziej G., *Kwalifikowana pierwsza pomoc*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2016.
Witt M., Dąbrowska A., Dąbrowski M., *Ratownictwo medyczne. Kwalifikowana pierwsza pomoc*, wyd. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2014.

Akty prawne

Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków odbywania szkoleń zawodowych oraz doskonalenia zawodowego w Policji (Dz. U. Nr 126, poz. 877, z późn. zm.).
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 grudnia 2008 r. w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 229, poz. 1537, z późn. zm.).

²⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 12 grudnia 2008 r. w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych oraz Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szkoleń w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. U. Nr 299, poz. 1778).

Zarządzenie nr 54 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 10 września 2010 r. w sprawie zakresu oraz szczegółowych zasad szkolenia funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej (Dz. Urz. KGSG Nr 10, poz. 47, z późn. zm.).

Decyzja nr 226 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie programu nauczania na kursie specjalistycznym dla policjantów recertyfikujących uprawnienia do wykonywania zadań związanych z udzielaniem kwalifikowanej pierwszej pomocy (Dz. Urz. KGP poz. 32).

Doskonalenie czynności ratunkowych w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie.

Netografia

Zasady organizacji doskonalenia zawodowego w Państwowej Straży Pożarnej, Warszawa 2016, http://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/Doskonalenie_zawodowe.

STRESZCZENIE

„Porównanie systemu przygotowania i egzaminowania z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy na przykładzie wybranych służb mundurowych”

Jednostkami współpracującymi z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne są służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, w szczególności: jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, ale również inne jednostki podległe ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych i Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowane. Jednym z kluczowych elementów umożliwiających zachowanie ciągłości skutecznego działania w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy jest recertyfikacja – egzamin potwierdzający posiadanie tytułu ratownika. W niniejszym artykule dokonano analizy sposobu przygotowania do recertyfikacji ratowników w Policji, PSP i Straży Granicznej na podstawie przepisów wewnętrznych oraz programów kursów specjalistycznych.

SŁOWA KLUCZOWE

ratownik • kwalifikowana pierwsza pomoc • Policja • Państwowa Straż Pożarna • Straż Graniczna

ABSTRACT

“Comparison of Qualified First Aid courses preparation and evaluation systems based on selected uniformed services”

Cooperating units with the system of the State Medical Rescue are public services created to protect people in situations of a life threat. These are: State Fire Service units and other Ministry of Internal Affairs and Ministry of Defence submitted units. One of the key elements for maintaining the continuity of effective action in the field of qualified first aid is recertification – a formal exam for rescuer title. The article shows the analysis of rescuers preparation for recertification in Police, Border Guard and State Fire Service. The analysis was based on internal regulations and programs of specialized courses.

KEYWORDS

rescuer • Qualified first aid • Police • State Fire Service • Border Guard

ZAGROŻENIA NA OBSZARACH WODNYCH W PORCIE I MIEŚCIE GDYNIA

XX

Jarosław Pawełek

Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich
Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni

Wstęp

W przestrzeni publicznej i prywatnej wiele miejsca zajmują sprawy bezpieczeństwa, zwanego: „potrzebą podmiotową, to znaczy, że może dotyczyć różnego rodzaju podmiotów, od jednostek po wielkie grupy społeczne, włączając w to struktury organizacyjne (instytucje) reprezentujące pojedynczych ludzi i grupy społeczne (państwa, narody, system międzynarodowy)”¹. Zagrożenia mogą dotyczyć kwestii ogólnych, tj. bezpieczeństwa państwa, obywateli, środowiska, bezpieczeństwa energetycznego, czy szczegółowych, takich jak: bezpieczeństwo rządu, szpitali, czy wreszcie bezpieczeństwa jednostki. Wszelkie jego rodzaje łączą się ze sobą, a na różnych płaszczyznach się przenikają. Funkcjonowanie jednych jest niemożliwe bez drugich, bo jeśli szeroko rozumiane bezpieczeństwo państwa to również jego bezpieczeństwo energetyczne, to na samym końcu tych powiązań stoi obywatel, który chce mieć pewność nieprzerwanej dostawy prądu. Bezpieczeństwo to stan dający poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szansę na doskonalenie², przy czym stan ten jest bardzo subiektywnym odczuciem, który dla jednej osoby będzie akceptowalny, a dla innej – nie. W potocznym rozumieniu bezpieczeństwo jest przedstawiane jako brak zagrożeń³.

¹ *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 15.

² *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 14.

³ R. Zięba, *Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy Międzynarodowe” 1989, nr 10, s. 49.

Z terminem bezpieczeństwo trwale jest związany termin zagrożenie, gdyż to właśnie ono determinuje bezpieczeństwo, wszelkiego rodzaju formy zagrożenia wpływają na to bezpieczeństwo. Zagrożenie to stan świadomości wywołany przez siły natury bądź człowieka, który powoduje, że subiektywne poczucie bezpieczeństwa maleje lub całkowicie zanika⁴.

Obszary wodne to wody śródlądowe, z wyjątkiem wód morza terytorialnego i morskich wód wewnętrznych, oraz wody przybrzeżne w pasie nieprzekraczającym jednej mili morskiej od linii brzegu, a także kąpielisko, miejsce wykorzystywane do kąpieli, pływalnia oraz inne obiekty dysponujące nieckami basenowymi o łącznej powierzchni 100 m² i głębokości ponad 0,4 m w najgłębszym miejscu lub głębokości powyżej 1,2 m⁵. Obszary wodne miasta Gdyni obejmują m.in. wody portu oraz kąpieliska w odległości jednej mili morskiej od plaży w głąb morza.

10 lutego 2016 r. Gdynia obchodziła 90. rocznicę nadania praw miejskich. Historia tego miasta zaczęła się po odzyskaniu przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej, kiedy na mocy postanowień Traktatu Wersalskiego nasz kraj uzyskał dostęp do Morza Bałtyckiego na odcinku 147 km. Na początku lat 20. Gdynia była wioską rybacką, w której zamieszkiwało kilkaset rodzin, głównie – rybaków. Pod koniec 1920 r. rząd polski podjął decyzję o budowie w Gdyni „Tymczasowego Portu Wojennego i Schroniska dla Rybaków”. Rozwój Gdyni postępował wraz z rozwojem i rozbudową portu. W 1926 r. Gdynia liczyła 12 tysięcy mieszkańców, a w 1938 r. już około 122 tysięcy⁶.

Budowa portu w Gdyni była procesem złożonym i wieloetapowym, zaczęto od budowy „Tymczasowego Portu Wojennego i Schroniska dla Rybaków”, następny etap stanowiła budowa tzw. „małego portu” w latach 1923–1930, a ostatnim była budowa tzw. „dużego portu”. W 1935 r. port dysponował nabrzeżami o długości 8800 metrów oraz basenami zajmującymi 320 hektarów. Znakomity rozwój gdyńskiego portu – wówczas konkurował on z portami w Hamburgu i Bremie – został przerwany przez wybuch II wojny światowej⁷.

Według danych GUS z 2015 r. Gdynia liczy 247 478 mieszkańców i jest największym polskim miastem niebędącym miastem wojewódzkim⁸. W obrębie Miasta Gdyni funkcjonuje Port Gdynia. Całkowita powierzchnia portu wynosi 972,9508 hektarów, w tym 351,8828 hektarów to powierzchnia wód⁹. Na rysunku 1 został przedstawiony plan Portu Gdynia z rozmieszczeniem basenów.

Długość linii brzegowej należącej do miasta Gdyni to około 11,5 km¹⁰. W jej obrębie znajdują się 4 strzeżone kąpieliska miejskie, zlokalizowane w dzielnicach: Babie Doły, Śródmieście, Redłowo oraz Orłowo. W sezonie wakacyjnym zabezpieczonych jest 600 metrów plaży, na której pod okiem ratowników mogą wypoczywać turyści i mieszkańcy Gdyni¹¹.

⁴ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Zagro%C5%BCenie> [dostęp: 5.02.2017 r.].

⁵ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656), ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469), ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 2145).

⁶ http://www.gdynia.pl/wszystko/o/gdyni/historia/78_.html [dostęp: 10.01.2017 r.].

⁷ <http://www.port.gdynia.pl/pl/port/historia-portu?showall=&start=1> [dostęp: 15.01.2017 r.].

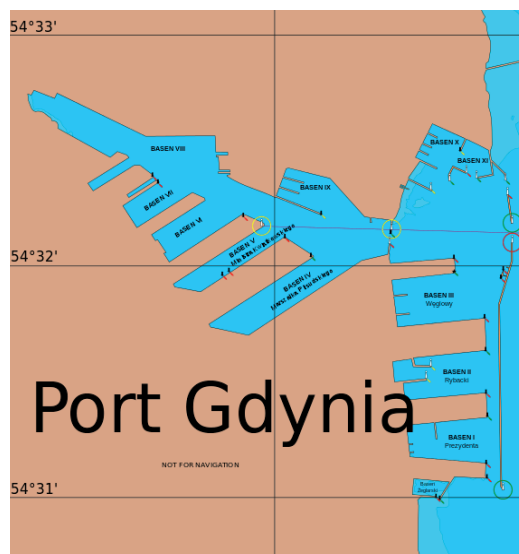
⁸ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Gdynia> [dostęp: 18.01.2017 r.].

⁹ <http://www.port.gdynia.pl/pl/port/dane-portu> [dostęp: 20.01.2017 r.].

¹⁰ http://www.gdynia.pl/wszystko/o/gdyni/nagrody/184_40339.html [dostęp: 22.01.2017 r.].

¹¹ http://gdyniasport.pl/obiekty_sportowe/kapieliska-morskie/ [dostęp: 24.01.2017 r.].

JAROSŁAW PAWEŁEK

Rys. 1. Plan Portu Gdynia z rozmieszczeniem basenów.
Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Port_morski_Gdynia
[dostęp: 20.01.2017 r.].

Zagrożenia na obszarach wodnych – port i miasto Gdynia

Nie można w pełni wyeliminować zagrożeń, które występują na obszarach wodnych. Ważne jest ich ograniczenie oraz przeciwdziałanie im. Tworzy się procedury do działania w związku z zaistnieniem zagrożenia lub zdarzenia negatywnego, określające sposób postępowania. Zagrożenia bezpieczeństwa na obszarach wodnych w rejonie kąpielisk i na gdyńskich plażach dotyczą bezpośrednio życia lub zdrowia osób. Gdyńskie Centrum Sportu w okresie wakacyjnym od wielu lat organizuje dla mieszkańców i turystów cztery strzeżone kąpieliska¹².

Dla osób wypoczywających nad wodą ważne jest, aby czuli się bezpiecznie zarówno w wodzie, na plaży, jak i na terenie miasta. Kradzieże kieszonkowe występują na plaży, w załoczonej komunikacji miejskiej lub galeriach handlowych. Ukąszenia, skaleczenia, zasażenia, omdlenia lub zawały serca mogą wystąpić nie tylko na plaży, lecz w każdym innym miejscu. Na terenie kąpieliska w takich przypadkach działania były podejmowane przez ratowników wodnych.

W okresie wakacji 2014 r. na trójmiejskich plażach zginęło ponad 300 dzieci. W wszystkich przypadkach winę ponoszą osoby, które w danym momencie opiekują się dziećmi. W Gdyni od wielu lat funkcjonują opaski dla dzieci, na których wpisuje się dane dziecka i rodzica oraz telefon kontaktowy. Dziecko zaopatrzone w taką opaskę podczas akcji ratunkowej posiada przy sobie bardzo przydatne informacje. W ramach akcji edukacyjnej ratownicy rozdają dzieciom broszury informacyjne, które w sposób dostępny pokazują podstawowe zasady bezpieczeństwa na plaży¹³.

Na kąpielisku Gdynia-Śródmieście w okresie 13–21 sierpnia 2016 r. był realizowany pilotażowy projekt o nazwie „Bezpieczna Strefa Chilaby”. Jest to elektroniczny system nadzoru nad dziećmi, w wyznaczonej strefie bezpieczeństwa, w której rodzice bądź opiekunowie otrzymują dla siebie i dzieci elektroniczne opaski na rękę. Wszystko działa na podobnej zasadzie jak GPS. Dodatkowo system jest wspierany przez aplikację mobilną i portal internetowy¹⁴.

W sezonie letnim, w prasie i telewizji pojawiały się alarmujące informacje: „W Polsce tonie dwa razy więcej osób niż w całej Europie”, „Wakacyjna fala utonięć”, „Już 410 osób

¹² Tamże.

¹³ <http://dziecko.trojmiasto.pl/Rodzice-pilnujcie-na-plazy-swoich-dzieci-n81668.html> [dostęp: 15.02.2017 r.].

¹⁴ <http://gdyniasport.pl/aktualnosci/trojmiejskie-plaze-z-bezpiecznymi-strefami-chilaby/> [dostęp: 15.02.2017 r.].

JAROSŁAW PAWELEK

Na gdyńskich kąpieliskach od osiemnastu lat nie doszło do żadnego wypadku utonięcia osoby. Wszystkie akcje podjęte przez ratowników wodnych zakończyły się powodzeniem. W tabeli 1 została przedstawiona liczba interwencji ratowników wodnych w latach 2014–2016.

Tabela 1. Interwencje ratowników wodnych i medycznych na gdyńskich kąpieliskach w latach 2014–2016

Lp.	Rodzaj interwencji	2014	2015	2016
1	Interwencje ratowników wodnych	36	46	26
2	Interwencje ratowników medycznych	266	603	208

Źródło: na podstawie danych Gdyńskiego Centrum Sportu.

Około 80% towarów transportuje się drogą morską, w części w drodze przemytu. Nielegalne towary i substancje zabronione trafiają do Europy na pokładach statków z takich państw, jak: Kolumbia, Meksyk, Peru, Chiny. Forma przemytu drogą morską jest najłatwiejsza i najtańsza¹⁹.

Przemyt narkotyków lub broni to przestępstwa najcięższe gatunkowo, na równi z nimi można postawić przemyt osób lub towarów akcyzowych. Dla zobrazowania tego rodzaju zagrożeń warto przywołać fakt, że w styczniu 2003 r. do portu w Gdyni wpłynął statek z Wenezueli, na pokładzie którego znajdowało się 400 kg czystej kokainy o czarnorynkowej wartości około 80 mln złotych. Narkotyki były ukryte w urządzeniu do odsiarczania ropy naftowej, którego odbiorcą była legalnie działająca firma z Warszawy²⁰. W gdańskim porcie, w 2009 r. miał miejsce przemyt narkotyków, który polegał na tym, że obywatel Chorwacji – kucharz na statku, który przyplął do Gdańska z Ameryki Południowej – schodząc na ląd, przeniósł do zaparkowanego w centrum miasta samochodu paczki narkotyków (kokainy) o łącznej wadze ponad 32 kg. Narkotyki miały trafić do Włoch²¹. Z kolei próba przemytu papierosów bez znaków akcyzowych została wykryta podczas rutynowej kontroli funkcjonariuszy Izby Celnej na żaglowcu „Dar Młodzieży”, który w maju 2016 r. wrócił do Gdyni po 2,5-miesięcznym rejsie²². Innym przykładem jest udaremnienie próby odebrania przez dwóch obcokrajowców, bez stosownych pozwoleń, dwóch beczek, około 400 litrów, substancji chemicznej zwanej GBL (oleistej bezbarwnej cieczy o ostrym zapachu i smaku, używanej jako rozpuszczalnik, substancja do czyszczenia felg aluminiowych, wybielacz plam, stanowiącej także używkę o właściwościach psychoaktywnych)²³, która do gdyńskiego portu przyplęła z Chin²⁴.

¹⁹ <http://warszawa.onet.pl/warszawa-nigeryjczyk-przemycal-narkotyki-w-zoladku/1wepl> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²⁰ <http://www.rm24.pl/fakty/news-gdynia-gigantyczny-przemyt-kokainy,nId,201278> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²¹ <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Odpowiedza-za-przemyt-kokainy-wartej-miliony-n36256.html> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²² <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Przemyt-papierosow-na-zaglowcu-Dar-Mlodziezy-n101721.html> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²³ <https://pl.wikipedia.org/wiki/%CE%93-Butyrolakton> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²⁴ <http://www.dziennikbałtycki.pl/aktualnosci/a/celnicy-zatrzymali-w-porcie-beczki-z-gbl,11275778/> [dostęp: 22.01.2017 r.].

Służby celne i straż graniczna dysponują środkami technicznymi, bez których ich praca byłaby znacznie utrudniona i bardziej czasochłonna, ale nie niemożliwa. W 2011 r. w Bałtyckim Terminalu Kontenerowym w Gdyni służba celna zainstalowała jeden z najnowocześniejszych na świecie skanerów do prześwietlania kontenerów – skaner Rapiscan G-60²⁵.

Według Izabelli Kordiak: „W Polsce, nie licząc paru wyjątków, istnieje obowiązek dokonania elektronicznego zgłoszenia celnego przywożonych i wywożonych towarów. W polskich przepisach celnych obowiązują regulacje dotyczące importu i eksportu. Jedną z nich jest DSK, tj. deklaracja skrócona do czasowego składowania – dokument, przy którego użyciu osoba lub firma powiadamia organ służby celnej na temat towaru, który zamierza wywieźć z Polski. Urząd Celny na podstawie takiej deklaracji dokonuje analizy ryzyka pod kątem bezpieczeństwa, a w ramach opracowywania zgłoszenia celnego przeprowadza kontrole towarów. W rezultacie towar może zostać wytypowany do prześwietlenia skanerem lub poddany fizycznej kontroli. O tym, czy określony towar wytypowany zostanie do rewizji celnej częściowej lub całkowitej i czy będzie to kontrola wyrwykowa, decyduje szereg różnych kryteriów i danych, zastrzeżonych i dostępnych wyłącznie organom celnym”²⁶.

Dzięki takim procedurom udaremniono przemyt trzech dziecięcych samochodzików z napędem akumulatorowym, które były ukryte na samym końcu kontenera wśród szpilek na nici na pokładzie statku, który do Gdyni przyплыł z Chin²⁷.

Gdyński port, poza swoimi funkcjami przeładunkowymi, pełni również rolę przejścia granicznego, a to w głównej mierze za sprawą gdyńskiego Terminalu Promowego, który swoim klientom proponuje połączenie między Gdynią a Karlskroną. Głównym założeniem powyższego połączenia jest transport na zasadach ro-ro, łączący Polskę z całą Skandynawią. Przy okazji Stena Line oferuje swoim klientom rejsy turystyczne²⁸.

Brak jest informacji, z których by wynikało, że na pokładzie któregoś ze statków Stena Line obsługującego linię Gdynia – Karlskrona zatrzymano nielegalnego imigranta, uchodźcę bądź osobę, która nielegalnie dostała się na statek, chcąc znaleźć się w Polsce lub w Szwecji. Na pokładzie statku Stena Line, który zawinął do portu Harwich, brytyjscy policjanci znaleźli 68 nielegalnych imigrantów. 35 z nich pochodziło z Afganistanu, 22 z Chin, 10 z Wietnamu i jeden z Rosji²⁹.

Promowe przejście graniczne w Gdyni to nie tylko potencjalny problem związany z imigrantami lub osobami nielegalnie przekraczającymi granicę. Głównie to problem nietrzeźwych kierujących pojazdami samochodowymi wyjeżdżającymi ze statku. 1 lutego 2017 r. w godzinach porannych funkcjonariusze Wydziału Ruchu Drogowego Komendy Miejskiej Policji w Gdyni prowadzili kontrolę drogową na ulicy Kontenerowej. W trakcie policyjnych czynności kierowca czarnej toyoty nie zatrzymał się do kontroli drogowej i oddalił się z miejsca. Policjanci ruszyli za nim w pościg, czego następstwem było zdarze-

²⁵ <http://www.pracujwlogistyce.pl/11-tydzien-1/641-nic-sie-nie-ukryje-nowy-skaner-kontenerow-w-bct> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²⁶ Izabella Kordiak, spedytor międzynarodowy w jednej z gdyńskich firm spedycyjnych.

²⁷ <http://www.lublin112.pl/papierosy-zatrzymuja-celnicy-granicy-zdjecia/> [dostęp: 22.01.2017 r.].

²⁸ <http://www.stenaline.pl/pomoc/terminal-promowy-gdynia> [dostęp: 23.01.2017 r.].

²⁹ <http://popolsku.nl/blog/2015/06/05/stena-line-z-nielegalnymi-imigrantami/> [dostęp: 23.01.2017 r.].

JAROSŁAW PAWEŁEK

Fot 1. Widok na Port Gdynia.

nie drogowe, w wyniku którego policyjny radiowóz dachował. Kierowca czarnej toyoty porzucił pojazd, którym się poruszał, a sam oddalił się w nieznanym kierunku. Toyota pochodziła z kradzieży, do której doszło na terenie Szwecji w grudniu 2016 r.³⁰

Bezpieczeństwo portu istotne jest ze względu na infrastrukturę krytyczną, która znajduje się na jego terenie, np.: Morski Terminal LPG zlokalizowany przy Nabrzeżu Śląskim, Stanowisko Przeładunku Paliw Płynnych (SPPP), które jest usytuowane przy wejściu do portu przy falochronie północnym, czy stacja paliwowa zlokalizowana w marinie gdyńskiej. Infrastruktura krytyczna według ustawy o zarządzaniu kryzysowym to: „systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalne obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców”³¹.

Terminal gazów płynnych zlokalizowany w porcie gdyńskim posiada wszelkie wymagane dokumenty w zakresie bezpieczeństwa, od ochrony przeciwpożarowej przez ochronę środowiska do ochrony obiektu celem zapobiegania wtargnięciom osób nieuprawnionych. Od kilku lat odnotowuje się wzrost przeładunków za pośrednictwem tego terminalu. Terminal w większości obsługuje statki o masie ładunku do 4000 ton gazu płynnego, może obsługiwać również większe jednostki, ale takie operacje za każdym razem wymagają udzielenia zgody kapitana portu Gdynia³².

³⁰ <http://www.tvn24.pl/pomorze,42/gdynia-poscig-za-kierowca-toyoty-dachowanie-radiowozu,711810.html> [dostęp: 14.02.2017 r.].

³¹ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).

³² <http://gasten.pl/> [dostęp: 14.02.2017 r.].

Stacja Przeładunkowa Paliw Płynnych to jeden z elementów działalności gospodarczej Morskiego Terminalu Masowego. Poza tym stacja sama w sobie stanowi jeden z elementów strategicznej infrastruktury. Produkty rozładowywane w tym miejscu dostarcza się za pomocą rurociągów do bazy magazynowej w Dębogórze. W trakcie rozładunku lub załadunku jednostki transportującej substancje ropopochodne rozciąga się wokół niej na wodzie pływające zapory zapobiegające ewentualnemu wyciekowi i rozlaniu ropy naftowej na pobliskie wody. Instalacje te znajdują się na zewnętrznym falochronie i nie ma do nich bezpośredniego dostępu z lądu. Rozładunek jednostek przewożących substancje ropopochodne został należycie zabezpieczony. Zabezpieczono także rurociąg na trasie z portu do bazy magazynowej, na którym w przeszłości niejednokrotnie dochodziło do odwiertów i kradzieży paliwa³³.

W gdyńskiej marinie na końcu Nabrzeża Beniowskiego znajduje się stacja paliw umożliwiająca tankowanie jednostek rekreacyjnych. Spełnia ona dokładnie takie same wymogi bezpieczeństwa jak wszystkie stacje paliw znajdujące się na lądzie. Stacja zlokalizowana w marinie nie różni się niczym od stacji zlokalizowanych przy drogach. Do jej obowiązków należy głównie dbanie o bezpieczeństwo w zakresie zapobiegania skażeniu wody.

Zagrożenia na obszarach wodnych dotyczyły również wycieczkowców³⁴ i statków, które wpływają każdego roku do gdyńskiego portu. Zagrożeń, na które narażone są statki, jest wiele. Są to między innymi *blindy*³⁵, czyli tzw. pasażerowie na gapę, którzy nielegalnie przebywają na statku. Nielegalni imigranci, którzy od osób zakwalifikowanych do powyższej kategorii różnią się tym, że przy ich przewozie bierze udział osoba trzecia – najczęściej jest to członek zorganizowanej grupy przestępczej, która zajmuje się tego typu działalnością. *Blind* to osoba działająca na własną rękę.

Inne zagrożenie stanowią kradzieże, których przedmiotem są części wyposażenia statków, dostawy lub przewożone ładunki. Może do nich dochodzić na każdym etapie transportu – podczas załadunku, przeładunku lub rozładunku statków. Wszystko to pokazuje, że w kwestii bezpieczeństwa statków jest jeszcze wiele do zrobienia. Porty morskie obecnie nie są na razie tak dobrze chronione jak porty lotnicze.

Zagrożenie na obszarach wodnych stanowi także terroryzm. Akty terroru w równym stopniu mogą dotyczyć statki i porty. Potencjalni terroryści w czasie, kiedy coraz trudniej jest się dostać do strefy ogólnodostępnej na lotnisku, mogą za cel swoich działań obrać porty i statki. W wyniku tego nie musi dojść do zatopienia statku, działania terrorystyczne mogą być ukierunkowane na przeprowadzenie zamachu bombowego, wzniesienie pożaru, czego następstwem może być śmierć pasażerów, zniszczenie towarów lub skażenie wód portowych. To wszystko w dobie dzisiejszych problemów migracyjnych powinno być brane pod uwagę w dużo większym stopniu niż było do tej pory.

Wobec zagrożeń terrorystycznych infrastruktura portowa może być tak samo zagrożona jak statki znajdujące się w porcie. W konwencji w sprawie przeciwdziałania bezpraw-

³³ <http://www.mtmg.gdynia.pl/pl/stanowisko-przeladunku-paliw-plynnych/> [dostęp: 16.02.2017 r.].

³⁴ <http://www.port.gdynia.pl/pl/wydarzenia/wycieczkowce/517-wycieczkowce-2016> [dostęp: 16.02.2017 r.].

³⁵ J. Sadowski, *Identyfikacja zagrożeń dla bezpieczeństwa statków i portów morskich oraz miast portowych w epoce terroryzmu*, w: *Bezpieczeństwo i ochrona statków i portów morskich, praca zbiorowa*, red. K. Chwesiuk, Szczecin 2005, s. 79.

JAROSŁAW PAWELEK

nym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej³⁶, opartej na Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, zostały wskazane bezprawne czyny przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej³⁷.

Międzynarodowy Kodeks Ochrony Statku i Obiektu Portowego (International Ship and Port Facility Security Code, ISPS), który stanowi zestaw przepisów i zaleceń do zwiększenia zabezpieczenia żeglugi przed terroryzmem, obowiązuje od 2004 r. Kodeks został stworzony na konferencji, która odbyła się w 2002 r. w Londynie, i jest częścią konwencji SOLAS. ISPS Code został przyjęty dla zwiększenia bezpieczeństwa portów oraz statków. Określono w nim 3 stopnie bezpieczeństwa: normalny, podwyższony, wyjątkowy. Według kodeksu każdy armator musi posiadać plan ochrony swoich obiektów i statków³⁸.

Podsumowanie

Port Gdynia to trzeci co do wielkości port morski w Polsce. Z uwagi na swoją szczególną działalność jest narażony na takie zagrożenia, jak: przemysł, nielegalna imigracja, kradzieże, nietrzeźwi kierowcy, terroryzm. Międzynarodowy Kodeks Ochrony Statku i Obiektu Portowego stanowi odpowiedź na zagrożenia. Dzięki kodeksowi zostały wypracowane i wdrożone plany ochrony statków i obiektów portowych, będące w dobie wzrostu liczby zamachów terrorystycznych na świecie istotnym elementem w zapobieganiu takim zdarzeniom.

W Porcie Gdynia znajdują się stocznie, terminale kontenerowe, terminal promowy, terminal masowy i wiele innych przedsiębiorstw, które działają na jego obszarze. Port to również przejście graniczne. Zagrożenia mogą wystąpić na wodzie i na lądzie, np. terroryzm, ale mogą wystąpić tylko na wodzie, np. skażenie wód portowych, jak również tylko na lądzie – np. kradzież samochodu z terenu portu. Port Gdynia musi zwalczać zagrożenia i im zapobiegać.

Infrastruktura krytyczna w gdyńskim porcie to wiele urządzeń (rurociągów, zbiorników, magazynów z towarami niebezpiecznymi), które w pierwszej kolejności są zagrożone atakiem terrorystycznym. Dlatego tak istotne znaczenie ma sprawowanie nad nimi właściwego nadzoru. Gdyńskie kąpieliska działają dobrze, czego dowodem jest fakt, że w ich rejonie od 18 lat nikt nie utonął. W bezpośredniej odległości od nich, na plażach niestrzeżonych nadal dochodzi do wypadków śmiertelnych. Rozwiązaniem tego problemu może być stopniowe poszerzenie kąpieliska, a co za tym idzie – ochrona większej części plaży.

Zapewnienie bezpieczeństwa i całkowite wyeliminowanie zagrożeń nie jest możliwe, gdyż zawsze może zawieść jakiś niezależny czynnik. Nie da się bowiem całkowicie zapobiec sytuacjom, w których dochodzi do wypadku, zbiegu okoliczności, zużycia materiału lub występuje wada techniczna czy błąd człowieka. Dlatego też bardzo ważna jest profilaktyka i edukacja dotycząca bezpieczeństwa.

³⁶ Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z dnia 10 marca 1988 r., sporządzona w Rzymie (Dz. U. 1994 Nr 129, poz. 635).

³⁷ Tamże.

³⁸ <https://www.seaoo.com/blog/isps-code/> [dostęp: 19.02.2017 r.].

Literatura

- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Sadowski J., *Identyfikacja zagrożeń dla bezpieczeństwa statków i portów morskich oraz miast portowych w epoce terroryzmu*, w: *Bezpieczeństwo i ochrona statków i portów morskich*, praca zbiorowa, red. K. Chwesiuk, Szczecin 2005.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
- T. Szubrycht, *Nielegalna emigracja drogą morską a bezpieczeństwo morskie państw europejskich*, w: *Bezpieczeństwo i ochrona statków i portów morskich*, praca zbiorowa, red. K. Chwesiuk, Szczecin 2005.
- Teoretyczne i metodologiczne podstawy problemów z zakresu bezpieczeństwa. Podręcznik akademicki*, red. Z. Ścibiorek, Z. Zamiar, Toruń 2016.
- Zarządzanie kryzysowe jako element systemu bezpieczeństwa narodowego. Miejsce i rola służb ratowniczych*, red. M. Kopczewski, M. Kryłowicz, S. Niedzwiecki, Poznań 2015.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 2145).
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 209).
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 656).
- Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej z dnia 10 marca 1988 r. sporządzona w Rzymie (Dz. U. 1994 Nr 129, poz. 635).

Netografia

- <http://gasten.pl/>.
- <http://gdyniasport.pl/>.
- <http://popolsku.nl/>.
- <http://tvnmeteo.tvn24.pl/>.
- <http://warszawa.onet.pl/>.
- <http://www.dziennikbałtycki.pl/>.
- <http://www.gdynia.pl/>.
- <http://www.info-car.pl/>.
- <http://www.lublin112.pl/>.
- <http://www.mtmg.gdynia.pl/>.
- <http://www.port.gdynia.pl/>.
- <http://www.pracujwlogistyce.pl/>.
- <http://www.rmfm24.pl/>.
- <http://www.stenaline.pl/>.
- <http://www.trojmiasto.pl/>.
- <http://www.tvn24.pl/>.
- <https://pl.wikipedia.org/>.
- <https://www.seaoo.com/>.

JAROSŁAW PAWEŁEK

STRESZCZENIE

„Zagrożenia na obszarach wodnych w porcie i mieście Gdynia”

W artykule na przykładzie portu i miasta Gdynia przedstawiono wybrane zagrożenia, które występują bądź mogą się pojawić na obszarach wodnych. Zdefiniowano pojęcia: bezpieczeństwo, zagrożenie, obszary wodne i infrastruktura krytyczna. Nawiązano do przepisów, regulujących zasady ochrony statków i obszarów portowych. Przywołano również wydarzenia związane z bezpieczeństwem na obszarach wodnych, które miały miejsce w Gdyni na przestrzeni ostatnich lat. W artykule skupiono uwagę na bezpieczeństwie statków, obszarów portowych, infrastruktury krytycznej oraz ludności znajdującej się w jej bezpośredniej bliskości. Przedstawiono dane obrazujące stan bezpieczeństwa na gdyńskich kąpieliskach. Odniesiono się do przyczyn tragicznych wypadków nad wodą oraz przedstawiono możliwości zapobiegania takim zdarzeniom.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo • zagrożenia bezpieczeństwa • obszary wodne • Gdynia

ABSTRACT

“Threats on water areas of harbor and city Gdynia”

In the article on the example of the Port and City Gdynia the author presents selected threats that exist or may arise on water areas. The basic concepts such as: safety, threat water areas and critical infrastructure have been defined. The article refers to principals which regulate the rules concerning safety of ships and port areas. Presented material describes events related to safety on water areas which took place in recent years in Gdynia. The article focuses on the safety of ships, harbor areas, critical infrastructure and population located in the immediate proximity. The author presents information about security on Gdynia swimming areas. Reference was made to the causes of tragic accidents on waters and opportunities to prevent them.

KEYWORDS

safety • safety risks • water areas • Gdynia

”

Dużą wartością pozycji zwartej jest jej praktyczny wymiar. Artykuły zostały napisane przez profesjonalistów z określonych dziedzin nauki.

prof. nadzw. dr hab. Marek Stefański

”

Bezpieczeństwo na obszarach wodnych należy uznać za jedną z podstawowych subdyscyplin nauk o bezpieczeństwie. Z uwagi na jej duże znaczenie społeczne, jest ona istotnym obszarem badawczym, w który dobrze wpisuje się recenzowana monografia.

Jest ona wieloautorską, oryginalną pracą, która w znacznym stopniu opiera się na wynikach własnych badań i dociekań poszczególnych współautorów. Praca wykazuje znaczny walor poznawczy i aplikacyjny. Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na drugi z wymienionych aspektów, w szczególności w odniesieniu do wniosków, które dotyczą procesu przygotowania do służby osób wykonujących zadania w zakresie ratownictwa wodnego.

dr hab. Piotr Bogdański

ISBN 978-83-62455-38-6